



Levelel Zsuzsán
Rózsától Erzsébet

LEVELEK
JAPÁNBÓL
Paprikáskrumpli
evőpálcikával

PAPRIKÁSKRUMPLI EVŐPÁLCIKÁVAL
LEVELEK JAPÁNBÓL

Elektronikus kiadás: Terebess Ázsia E-Tár

Forrás: <http://radnai.net.hu/paprikas.htm>

Babits Kiadó, Szekszárd, 1993

TARTALOM

[ELŐZETES MAGYARÁZKODÁSUL AZ OLVASÓHOZ](#)

[UTÓ-ELŐSZÓ](#)

[A KEZDET \(ZS\)](#)

[1. LEVÉL, 1987. JÚNIUS](#)

HELYZETJELENTÉS (T)

HÁROM HÉTTEL KÉSŐBB

MEGJÖTTÜNK! (ZS)

[2. LEVÉL, 1987. JÚLIUS](#)

ÚJABB HELYZETJELENTÉS (T)

ELSŐ NAP AZ ISKOLÁBAN (ZS)

[3. LEVÉL, 1987. AUGUSZTUS](#)

NYARALÁS HELYETT... (T)

Egy magánegyetem Japánban

Egy kis japán földrajz

Egy kis történelem

Utazás a sinkanzenen

Egy aktív vulkán

Reflexió: a "Sógun" és a valóság

Mi nem történt velünk

KIDOBTAK BENNÜNKET AZ ÓVODÁBÓL (ZS)

[4. LEVÉL 1987. OKTÓBER](#)

EGY HAMISÍ'TATLAN JAPÁN LAKÁSBAN (T)

A FŰTÉSRŐL

SZOLGÁLTATÁSOK (T)

Taxiban ülve

A VILÁG - INNEN NÉZVE (T)

KOMOLY ADÓÜGYI HIREM VAN: CSÖKKENNEK AZ ADÓK!

MI A MIA? (ZS)

[5. LEVÉL 1987. NOVEMBER](#)

MIÉRT KAPOTT A FENEKÉRE HIDE-KUN, AVAGY GYEREKNEVELÉS JAPÁNBAN (ZS)

MI FŐ A JAPÁN FAZÉKBAN? (ZS)

Egy kis konyhatörténet

Étkezési szokások

Az a bizonyos szója

Rizs, rizs, rizs ...

A tenger adományai

A tokiói "bécsi szelet"

Hogy ízlik a magyar konyha?

[6.\(ÜNNEPI\) LEVÉL, 1987. DECEMBER](#)

JAPÁN SZOKÁSOK (T)

Hogyan ünneplik a karácsonyt?

Hogyan fürdik a japán?

Így mulat egy japán úr ...

"TRANSPORTATION HELL" (KÖZLEKEDÉSI POKOL)

Személyesen a pokolban

Személykocsi-reklám

NÉVADÁS PANDÁÉKNÁL avagy MIÉRT NEHÉZ A JAPÁN IRÁS (ZS)

[7. LEVÉL, 1988. JANUÁR](#)

MOST IGAZÁN FÖLDRENGÉS VOLT! (T)

ÚJ ÉLETET KEZDÜNK (!?)

LÁTOGATÁS A CSÁSZÁRNÁL (T)

A DOGLOK ÁRNYOLDALA: OLAJVÁLSÁG ÚJÉVKOR

[8. LEVÉL, 1988. FEBRUÁR](#)

EGÉSZSÉGÜGYI SZOLGÁLTATÁS: ZOLI FÜLE FÁJ (T)

HOGYAN VETTÜNK TELEFONT? (T)

A FUTAHAGURO-SZTORI (T)

[9. LEVÉL, 1988. MÁRCIUS](#)

BALESETEK ÉS NŐI TRÜKKÖK (T)

EGY PERC JAPÁN NYELV

MITŐL IS VAGYOK ÉN ISZOGASII? (T)

Most jönne egy vizsga leírása, de ...

[JUBILEUM!!! EZ A 10. KÖZÖS LEVÉL!, 1988. MÁRCIUS](#)

"JAPÁN EGY SZEGÉNY ORSZÁG" - JAPÁN VÉLEMÉNYEK JAPÁN HELYZETÉRŐL (T)

A TECHNIKA HIREI (T)

KIS TÖRTÉNETEK A JAPÁN ÉLETBŐL ELLESVE (T)

[11. LEVÉL 1988. MÁJUS](#)

KEMÉNYKALAP ÉS TORNACIPŐ, avagy HOGYAN ÖLTÖZNEK A JAPÁN NŐK? (ZS)

Uniformisban kicsik és nagyok

Gyerekdirivat

Tradicionális viselet - a kimonó

A "western" viselet

Uszodák, strandok divatja

...és ami a ruha alatt van

ISKOLA (ZS)

A JAPÁN ISKOLARENDSZER

12. LEVÉL, 1988. JÚNIUS

ÉS MOST EGY FORRÓ TÉMA: A JAPÁNOK SZEXUÁLIS ÉLETE (T)

- 1) A "MIKOR?" rejtélye
- 2) A "KIVEL?" rejtélye
- 3) A "HOL?" rejtélye
- 4) A "MENNYIT?" rejtélye
- 5) A "MIÉRT?" rejtélye
- 6) A "HOGYAN?" rejtélye

A FOGAMZÁSGÁTTLÁSRÓL

FÜGGÖNY MÖGÉ BÚJVA AVAGY MILYEN A TERHESGONDOZÁS JAPÁNBAN? (ZS)

Vizsgálat függöny mögött

Kismama-úszás

Fizet a férj munkahelye

Eltolható menstruáció

Gyógyszertakarékosság

Szent hasköttő

MAZSOLÁK, NŐKRŐL (T)

HUMOR

12+1. LEVÉL, 1988. JÚLIUS

TANABATA FESZTIVÁL (T)

POLITIKA (T)

Mi az, hogy kommunista?

14. LEVÉL, 1988. AUGUSZTUS

VAKÁCIÓ! (T)

BIZONYÍTVÁNY (T)

FÚNYIRÁS (T)

METEOROLÓGIA

KÚTBA ESETT NYARALÁS (T)

15. LEVÉL, 1988. SZEPTEMBER

MEGLEPETÉS!

GAIDOSZAN VOLTAM (Irtta: Zoli)

IBUSZ ÚT JAPÁN MÓDRA (ZS)

ÉS JÖTT EGY TÁJFUN... (T)

16. LEVÉL, 1988. OKTÓBER

TENNÓ HÉKA LÁZA (T)

VIZSGÁZTATOK OLDATKÉMIÁBÓL... (T)

OKTATOK: SPECIÁLIS KÍSÉRLET (T)

HOLDÜNNEP (EPOSZI JELZŐKKEL ÉS TÁJÉKOZÓDÁSI PROBLÉMÁKKAL) (T)

17. LEVÉL, 1988. NOVEMBER

HELYREIGAZÍTÁS (T)

KÉT NAP ALATT FÉL JAPÁN KÖRÜL (T)

Indulás a "négy országból"

Robogás a világ leghosszabb hídján

Egy "igazi" japán vár

A jövő városában

Nara (ugye, mi minden fér bele két napba?)

találós kérdés

TATAMICSERE - SZUPERSEBESSÉGGEL (T)

ZAJLIK AZ ÉLET A LABORBAN (T)

Miért kell cipőkanál a cikkíráshoz?

Egyetemi macuri

Gyakorlás

Bemutatom Vaidzumi szant

Honnan van az információm?

BALESET! (De ki tud róla?)

Ugye, ismeritek

A kivétel: Sirai szan, aki a titkárnők gyöngye

TÁRULJ SZEZÁM, AKIHABARA!

HÁNYAN IS VANNAK A JAPÁNOK?

SZOLGÁLTATÁSOK -OH! (ZS)

Eladói szokások, fogyasztói szokások

Fogyasztói szokások

És ha mégis hibás az áru? Avagy reklamálunk

Szervíz és társai

[18. LEVÉL, 1988. DECEMBER](#)

MAGYAR-MAGYAR VAGY JAPÁN-JAPÁN SZÓTÁR

MUTASD MEG SZEMETED, MEGMONDOM, KI VAGY! (T)

(Tudományos megközelítés)

A TÉTEL:

1. (Fejlődéstörténeti-ökológiai) bizonyítás:

2. (Matematikai) bizonyítás:

3. (Empirikus) bizonyítás:

Mese a japán szemétről (életkép)

Osztályozzuk a szemetet!

A nagyméretű szemét és a recirkuláció

Komoly utóirat: az egyetem szemete

NÉHÁNY VÁLOGATOTT ÚJSÁGHÍR (T)

EZÉRT JÖTT KI ÁDÁM ÉS ÉVA A PARADICSOMBÓL (T)

A JAPÁNOK NEMCSAK MÁSKÉNT GONDOLKOZNAK, HANEM MINDENT FORDITVA IS CSINÁLNAK

ADALÉK A JAPÁNOK GONDOLKODÁSMÓDJÁHOZ (ZS)

[19. LEVÉL, 1989. JANUÁR](#)

JAPÁN LAKÁSOK (ZS)

Az én házam az én váram

KADZU - KUN (ZS)

találós kérdés:

20. LEVÉL, 1989. FEBRUÁR

A JAPÁN CSALÁD (ZS)

Generációk

Házasság

Válás

Emancipáció

Szenvedő nőtársadalom?

AUTÓS KALANDUNK ÉS TANULSÁGAI (T)

21. LEVÉL, 1989. MÁRCIUS

VÉGE A DALNAK (ZS)

AZT HISZEM, ELÉG NYILVÁNVALÓ, (T)

ÉS MÉG UTOLJÁRA: MÉG EGY PERC JAPÁN NYELV (T)

UTOLSÓ UTÁNI LEVÉL, 1989. MÁJUS

BÚCSÚZTATNAK BENNÜNKET (ZS)

SZÓTÁR

ELŐZETES MAGYARÁZKODÁSUL AZ OLVASÓHOZ

Zsuzsa:

Amiben eleinte sokáig hinni sem mertünk, egyszer csak valóra vált. Igen, Tamás végül is megkapta a szükséges összes engedélyt, meglett a vízumunk is, és indulhattunk Japánba. 2 évet töltöttünk kint, méghozzá - amint az hamarosan kiderült - eléggé egyedülálló módon. Mert hogyan is juthat el egy magyar Japánba? A leggyakoribb megoldás: kiváltja a turista útlevelet, és a rendelkezésére álló 1-2-3 hét alatt megpróbál megnézni, magába inni mindent, amit ennyi idő alatt lehetséges. Vagy hivatalos kiküldetésben 2 nap, 1 hét alatt viszik a kollégák, kézről kézre adják - úgy kell megszöknie, hogy megvehesse a gyerekeknek a megrendelt rádiósmagnót, az apósnak a videókazettát és a szomszédék Pistikéjének a zenélő tolltartót. Vannak aztán a külszolgálatosok - ők általában magyarok között élnek, főleg velük érintkeznek (persze, a hivatalos teendőkön túl). És vannak végül az ösztöndíjasok, akik az esetek többségében, családdal vagy anélkül, kollégiumokban, vendégházakban laknak, ha nem is magyarok, de többnyire hasonló sorsú külföldiek társaságában. Mi ezzel szemben hamisítatlan japán környezetbe csöppentünk. Tamás az egyetemen mint vendégkutató, a japán stábbal karöltve dolgozott a kémiai laborban, japán diákokat oktatott. Én átmenetileg felhagytam dolgozó női szerepemmel, és egy japán családok lakta bérházban beálltam a tipikus japán családanyák sorába: főztem, mostam, takarítottam, uszodába kísértem a gyerekeket és fennmaradó időmben éltem a japán háziasszonyok igen mozgalmas társas életét.

Zoli fiúnk a közeli japán állami általános iskola második osztályának lett egyetlen szőke, ám hamarosan teljes értékű tanulója, Miklós pedig hamisítatlan japán óvodába járt.

Mint ahogy éreztük helyzetünk sajátos voltát, otthon maradt szeretteinket azonnal elkezdtek levelek tömegével bombázni. A levelek pedig hemzsegték "a japánok így szokták, a japánok ilyenek, a japánok olyanok..." kitételektől. Mivel azonban mindketten

születésünktől fogva lusta levélíró népség vagyunk, Tamás gyorsan feltalálta a "közös levél" műfaját. Félreértések elkerülése végett ez nem attól közös, hogy közösen írjuk, (ez is benne volt persze), hanem attól, hogy az olvasó - bár látszólag egyedül - többi levelezőnkkel közösen olvassa. Mert ugyan minek írjuk le külön-külön mindegyik barátunknak, rokonunknak, otthon hagyott szomszédainknak és munkatársainknak, hogy milyen Zoli iskolája és milyen a lakásunk? Úgyis csak ugyanazt írnánk, nem? Legjobb hát elküldeni mindenkinek a néhány példányban sokszorosított mini-tudósításainkat. De valahogy ez nem elégített ki teljesen minket.

Úgy két hónapja lehettünk már Japánban, amikor egy este, amint kicsiny jokohamai lakásunk asztalánál ültünk és ettük a vacsorát, Tamás ügyesen szájához emelvén evőpál-cikájával egy darab paprikás krumplit, így szólt:

- Úgy döntöttem, hogy könyvet fogok írni Japánról! Mit szólsz hozzá?

Mire én, az örök ellenkező:

- Tévedsz, én írok könyvet Japánról!

Egymásra bámultunk, majd egy pillanatnyi csend után egyszerre, kórusban mondtuk ki:

- Akkor hát ... közösen írunk könyvet Japánról!

A szándék megvolt, a konfliktust is feloldottuk. Ám amikor elkezdtek a részleteket boncolgatni, akkor derült ki az a meglepő tény, hogy egyikünk a női Japánt lakta be, és írta le, míg másikunk - a férfiakét. A kettő pedig messze nem ugyanaz! Tehát adva van egy női szemmel nézett női Japán, egy férfi szemmel nézett férfi Japán, de azért a női szem látja egy kicsit a férfi Japánt is és férfi szemmel is nézhető ám a női... A mi szemünk ráadásul európai, és ezen belül is speciálisan magyar!

Így aztán lassan megérett a könyv szerkezetének ötlete. Miközben rendszeresen gyűjtögettük az anyagot (most már tudjuk, külön a női és külön a férfi anyagot), szorgalmasan születtek közös leveleink is, amelyek nem is maradtak (mindig) válasz nélkül. Mi pedig néha kétségek között hánykolódtunk, vajon érdekli ez otthon az embereket? Hiszen otthon most mindenki iszonyúan el van foglalva inflációval, adóívvvel, pártokkal, Nagy Imrével. Kell akkor nekik a tokiói Császári Palota, Takesita vesztegetési botránya, a nagy szumóbajnok, Futahaguro kizárása a szumóversenyekből? Érdekel akkor bárkit, hogy milyen egy japán lakás és ki kezeli a családi kasszát? De a közös levelekre érkező, újabb leveleinket sürgető válaszok arról győztek meg bennünket, hogy igen. És minél több időt töltöttünk már el ott, egyre jobban éreztük, hogy igenis, ezt meg kell írni. Magyarország mostani helyzetét látva, újra itthon, különösen úgy érezzük, hogy írni kell arról az országról, amelyet bár állandóan földrengések és tájfunok pusztítanak, mégis mindig fantasztikus tempóban újjáépül és folyamatosan gyarapodik; írni kell erről az országról, amelynek alig van megművelhető földje és nyersanyaga, mégis a világ gazdasági élvonalába került; le kell írni, hogy Japán, amely iszonyú körülmények között elvesztette a világ legborzalmasabb háborúját, és ráadásul történelme során először került idegen megszállás alá, hihetetlen gyorsaságú "westernizálódása" közepette hogyan őrizte meg hagyományos tradícióit és kultúráját is, hogyan szerezte vissza nemzeti méltóságát, miközben a világ békéjének élharcosai között van. Általánosságban persze mindezt sokan tudjuk, de le kell írni a részleteit, hogy talán tanuljunk belőle. Hogy

álmélkodjunk, és egy picit a dolgok mögé is beláthassunk. Közben pedig szabaduljunk meg néhány illúziótól is: ne gondoljuk azt se, hogy ez egy problémamentes ország, ahol még a fán is mikroprocesszoros automata kenyérsütő terem; másrészt senki ne higgye tovább, hogy a japán ember "primitív ázsiai", aki még mindig a nyereg alatt puhítja a szukijakit.

Japánról a legtöbb embernek a kimonó, az ikebana, a teaszertartás, vagy például a karate jut eszébe - ha nem éppen a videó, a computer vagy az autó. Könyvünkben persze lesz szó ezekről is, de nem elsősorban a "csodákról" akartunk írni. Szerettük volna megmutatni, mit lestünk el a hétköznapi Japán hétköznapi életéből, és a csodákról csak annyit mesélünk, amennyiben a hétköznapok részévé váltak. Ám a csodák is és a hétköznapok is - a mi csodáink voltak és a mi kis családjaink hétköznapjai. Ugyhogy ez is bekerült a könyvünkbe.

Tamás:

Mit tehetnék én hozzá ehhez az előszóhoz? Természetesen, mindenben egyetértek a feleségemmel, és tanúsítom, hogy a könyv születése körül minden úgy volt, ahogy ő leírta. A feladat, ami a bevezetőben nekem maradt: kitérni még néhány technikai jellegű részletre.

Könyvünk tagolása azonnal feltűnik bárkinek, aki kezébe veszi a kötetet. Egy-egy fejezet: egy-egy levél, majdnem az eredeti, szöveghű formájában. Hogy egyértelmű legyen, ki is éppen a szerző, ezt a szövegrészek elején diszkréten csak egy-egy zárójelbe tett betűvel jelöltük. Tehát (T) az én szerzőségemet, (ZS) Zsuzsáét jelöli. Legtöbbször egy levelet csak egyikünk írt, de előfordul néhol egy-egy betoldott részlet a másikunk tollából is. (Ha azonban valaki nem tudna eligazodni a sok egyes szám első személy között, és ebben eltérő stílusunk sem segítené, ne törődjön vele! Nem veszít vele semmit.)

A szövegben a japán szavakat, neveket mindenütt a magyar helyesírás szabályai szerint írtuk le. Ezt azonban fájó szívvel tettük, mivel az a benyomásunk, hogy ez az átírás sokkal nehezebbnek, bonyolultabbnak tűnteti fel a japán szavakat, mint amilyenek valójában. Ennek oka a sok kétbetűs mássalhangzó, hogy a "dzs"-t ne is említsem. Zavaró a magyarban sokszor hibásan beidegződött kiejtés is, amelynek legszebb példája mindjárt az itthon tévesen rövid első ó-val írt "Tokió", ami helyesen "Tókjó"! Arról nem is beszélve, hogy a magyar leírással az ember ritkán találkozik, annál gyakrabban azonban az angol átírással: külföldre szánt japán írásokban, árukon, Japánról szóló könyvekben, térképeken, műszaki leírásokban stb. Az érdeklődő olvasó részére a függelékben megadtuk a könyvben előforduló japán szavak angol nyelvű átírását is, és, minthogy menet közben erre nem mindig van lehetőség, rövid magyarázatot is fűztünk hozzájuk. Az angol átírásban különben (ó borzalom, ebből is akad többféle!) a japán kormány által is szorgalmazott ún. módosított Hepburn-féle átírás szabályait követtük, nyomdatechnikai okokból egyetlen csekély pót-módosítással: a hosszú "á, í, ú, é, ó" jelölésénél az átírásnál szokásos vízszintes ékezet helyett a magyar ékezetet tartottuk meg.

Hogy pedig teljesen összekavarjuk a helyzetet, az olyan szavakat, amelyeknek angol

átírása már Magyarországon is bevett, mi is ilyen módon használjuk. Igen furcsán hatna például, ha a nálunk is jól ismert SANYO cég nevét SZANJÓ-ként emlegetnénk.

Mindketten:

Végezetül illendően szeretnénk köszönetet mondani mindazoknak, akik segítettek vagy támogattak bennünket a könyv elkészítésében.

Köszönjük Ohtaki Hitoshi professzornak, a Tokiói Műszaki Egyetem (Tokyo Institute of Technology, japánul Tokió Kógyó Daigaku) munkatársának, hogy lehetővé vált ez a csodálatos két év Japánban, és hogy ezen idő alatt nemcsak szakmai, hanem rengeteg emberi támogatást is nyújtott számunkra. Végtelenül hálásak vagyunk japán barátainknak, akik befogadtak bennünket, számtalanszor segítettek a napi élet apró-cseprő ügyeiben és szélesre tárták előttünk ennek az oly nehezen megismerhető világnak a kapuját (és közben tudtukon kívül bár, de főszereplőivé váltak könyvünknek). Szorgalmas rokonaink, barátaink és ismerőseink azzal támogattak legjobban, hogy amíg Japánban voltunk, közel 500 levelet írtak nekünk, és ennél kb. 50-nel több megírására kényszerítették bennünket.

Külön köszönetünket fejezzük ki mindazoknak, (elsősorban Monspart Éva barátunknak, a Magyar Nők Lapja munkatársának), akik hazatérésünk után ennek a könyvnek az összeállítására sarkalltak bennünket.

Most pedig kérjük az olvasót, próbálja beleélni magát egy japán bemutatkozási ceremónia utolsó pillanatába. Képzelve el, hogy mi most mindketten mélyen meghajolunk, szemünket közben szemébe mélyesztjük, és egyszerre mondjuk: "dódzo, jorosiku o-negai-simaszu!" Ami valami olyasmit tesz, hogy "Kérem, fogadjon bennünket szíves jóindulatába!"

Budapest, 1989.

Laczkó Zsuzsa és Radnai Tamás

UTÓ-ELŐSZÓ

A Kedves Olvasó tehát olyan könyvet tart kezében, amit kb. két évvel ezelőtt írtunk, az azt megelőző két év alatt Japánban szerzett élményeinkről. Sajnos, a könyvkiadás rögzös útjai manapság csak különösen lassan járhatók, ha kevés a kiadáshoz szükséges anyagi fedezet. A Japan Foundation nagylelku anyagi segítsége, a Magyar-Japán Baráti Társaság erkölcsi támogatása és kiadónk áldozatkész vállalkozó szelleme tette egyáltalán lehetővé, hogy könyvünk mostanra megjelenhessen.

Az eltelt időben sok minden megváltozott - különösen Magyarországon, de Japánban is. Egyes dolgok pl., amik ránk a technika és a szolgáltatások területén az újdonság erejével hatottak 4 évvel ezelőtt, ma már itthon is erősen terjednek, pl. a bankkártya, a telefonkártya. Az árak és árfolyamok is gyorsan változtak, ma majdnem kétszer annyi Ft-ot kell adni egy jenért, mint 1987-ben. Egyes leírt események már talán kevésbé érdekesek az olvasók számára.

Komoly változás érzékelhető Magyarország és Japán kapcsolataiban: egyre többen jönnek hozzánk, nemcsak turistaként, hanem üzletemberként és tanulni is. Egyre több magyar jut ki Japánba. Az élet minden területén egyre jobban kezdjük megismerni egymást.

A távolság azonban nemcsak földrajzi, hanem kulturális értelemben is még nagyon nagy. Biztosak vagyunk benne, hogy ezzel kapcsolatos mondanivalónk továbbra is nagyon aktuális, és reméljük, hogy könyvünk valamelyest segít a közeledésben.

Budapest, 1991. július

A szerzők

A KEZDET (ZS)

Egy ronda, ködös októberi napon Tamás felcsattogott a lépcsőn, kezében levelet lobogtatva, és be sem csukva maga mögött az ajtót, már az előszobában vidáman megkérdezte:

- Akarsz Japánba menni?

Erre a repeső igenemre gondoltam 1987. június 6-án éjszaka, miközben álmatlanul forgolódtam az ágyban. De most korántsem repestem annyira. Holnap indulok a két gyerekkel.

Minden barát és ismerős rémüldözött:

- Hogy fogsz te egyedül, 5 napon át, Szibérián keresztül, repülőt, hajót és vonatot váltogatva, a két gyerekkel és millió csomaggal Japánig utazni? - bízattak kedvesen.

Tamás, említett két gyerekem atyja, nekem hites uram már három hete megérkezett Jokohamába és levelei tanúsága szerint azon volt, hogy megérkezésünkkor minden készen várjon bennünket. Roppant biztató leveleket írt. Kedves szomszédokról, repülő csótányokról, segítőkész kollégákról és iszonyú drágaságról számolt be. Bizonyosságul küldött egy blokkot első bevásárlásáról, a japán pénzegységben, jenben megadott árak mellett gondosan feltüntette az átszámítást német márkában is. Hiába, a jenhez egyelőre nem voltunk hozzászokva.

Igy azután, biztos ami biztos, vettem a meglevő kettő mellé még egy rúd téliszalámit, egy doboz csótányirtót (hátha a közismerten "gyenge" japán ipar terméke nem megfelelő), és mindenkit nyugtatgattam.

- Semmiség az egész, hiszen Japán majdhogynem szomszédunk. Gondoljátok csak el, összesen egyetlen egy ország fekszik közöttünk, csak azon kell keresztülutaznunk!

Minden előre beszerezhető információ szerint (IBUSZ, útleírások, a szomszéd néni Laci fia, aki tíz évvel korábban szintén a Szovjetunióon keresztül utazott Japánba) azonban nem eme közbeeső országon való keresztülutazás, hanem a moszkvai nemzetközi repülőtérrel a moszkvai belföldi repülőtérre való átjutás tűnt a legnehezebbnek. Szerencsére egy régi jóbarátunk Moszkvában dolgozott éppen, és még azt is megtette a kedvünkért, hogy "valamikor úgyis haza kell ugorjak pár napra" felkiáltással úgy időzített

mindent, hogy együtt mehettünk Moszkvába.

Ez persze csak így utólag hangzik ilyen egyszerűen. Pista barátunkat, aki jó hónappal korábban várólistára tette magát a MALEV-nél, gondos kezek valahogyan egyszerűen eltüntették a várólistáról. A több felvonásban lejátszott jelenetek meghozták az eredményt, és Pista az utolsó percekben, mikor már nem is reménykedtem, feltűnt a repülőgép ajtajában.

Ekkorra már én is túl voltam a magam kis személyes veszekedésén. Mert bár korábban jóindulatúan biztosítottak arról, hogy egymás mellé kerülünk majd a gépen, beszálláskor a légikísérő a leghátsó két üléshez vezetett, majd valahová előre középre mutatott - ott a harmadik hely.

- No nem - mondtam erre - mégis mit gondol, a 4 éves gyerek üljön ott egyedül, vagy a 7 éves, netán mindkettő itt hátul, míg én amott?

Ám a steward úr csak sajnálkozva rázta jól fésült fejét, miszerint ő nem tehet semmit. Én kitartóan az ellenkező véleményen lévén, végül is felajánlotta(!), kérjek meg valakiket, akik három egymás melletti ülésen ülnek, cseréljenek velünk. A kérés nem sok eredménnyel járt, hacsak azzal nem, hogy több utas biztosított, ők sem kerültek egymás mellé családtagjaikkal.

- De nem két kisgyerekekkel - nyugtattam meg őket, hogy mégis mi vagyunk a rosszabb helyzetben, majd újra a gép személyzetét kezdtem nyaggatni. Közben leghátsó két helyünkre két élelmes úriember gyorsan leült, így végül a steward egy merész húzással egyszer csak odavezetett egy teljesen üres hármassorhoz - és leülhettünk végre.

Moszkvában csodák-csodájára azonnal kaptunk taxit, és csodák-csodájára a taxisofőr a megbeszélte időpontban vissza is jött értünk Pista lakásához, hogy kivigyen a repülőtérré. Ezúttal ugyebár egy másikra, nem ahová érkeztünk.

A belföldi repülőtér külföldieknek fenntartott várócsarnoka még szinte teljesen kihalt volt. Ám rövidesen benépesült egy csapat lila és rózsaszín frizurás éltes angol hölgygel, valamint néhány hátizsákos fiatalemberrel. Ekkor újra ránk mosolygott a szerencse. A csomagfeladásra szolgáló kisablaknál ismerőst vettem észre.

- Szia! - kiáltottam rá örömmel.

Ő is vegyész, én is, és bár egymás nevét sem tudtuk, valahol már összefutottunk korábban. Kiderült, hogy ő is Japánba utazik, két hónapos tanulmányútra. Ezzel szegény honfitársunk sorsa további 4 napra meg is pecsételődött. Cipelte csomagjainkat, játszott a gyerekekkel, sőt, még hálótársunkul is szegődött. Az IBUSZ-nak ugyanis úgy látszik, szintén az volt a véleménye, hogy a magyarok támogassák csak egymást egy ilyen hosszú úton, s ezt megkönnyítendő, a hajón közös négyágyas kabinba szolt a jegyünk.

Az a repülőút egyébként, keresztül Szibérián, nem bizonyult túl pihentetőnek. Először mi, külföldiek szálltunk be a gépbe, majd miután elfoglaltuk helyünket, vonultak be hosszú, tömött sorokban a helyi utasok. Csíkos nadrágos katonatisztek (a rendfokozatokhoz sosem értettem), erősen kifestett feleségeikkel, túlsúlyos, rosszul öltözött nők masnis kislányokkal, tréningruhás kisfiúkkal, idős parasztemberek - mind magától értetődő természetességgel szálltak be a gépbe és helyezkedtek el.

Hét órát repültünk, és tanúi lehettünk a teljes, éjszaka nélküli nap természeti csodájának. Este 9-kor indultunk, és mivel kelet felé repültünk, ezen a napon számunkra éjszaka sem

ment le teljesen a nap. Hogy ne legyen éjszakánk, arról a gép személyzete is gondoskodott. Éjfélkor hozták csak a vacsorát és valamilyen oknál fogva két óra múlva már keltették is az utasokat a reggelihez. Igaz, ak- kor már a helyi idő szerint 9 óra volt. A légikisasszony nagyon meglepődött, amikor a fiaimat nem hagytam felkelteni...

Világos nappal, helyi idő szerint 11 órakor érkeztünk Habarovszkba. A külföldi utasokat itt is külön váróba terelték. Bennünket, magyarokat kedves, farmernadrágos fiatalember gondjaira bízta, aki kiválóan beszélt angolul. Elmagyarázta, hogy hamarosan jön értünk egy busz, ami egy szállodába visz bennünket. Ott pihenve várhatjuk meg, amíg a késő délután induló vonathoz szállítanak. Valóban, félóra múlva meg is érkezett a busz. Boldogan nyúltunk csomagjaink után, ám kedves vezetőnk elmagyarázta: ez a busz az idős angol hölgyekből álló turistacsoportot viszi.

- Ők másik szállodába mennek? - kérdeztem.

- Nem, dehogy, ugyanoda. Csak ők nem Japán felé utaznak tovább - magyarázta az ifjú.

- Ez esetben nem mehetnénk mi is velük? Tudja, a gyerekek nagyon fáradtak.

Vezetőnk nagyon megértő volt, de szó sem lehetett semmiféle keveredésről.

- Öt perc múlva jön a másik busz - bízott bennünket.

Az öt percből két óra lett. Addigra a gyerekek kipróbálták a büfében kapható összes szörpöt és édességet, valamint valamennyi létező rosszaságot, amire csak ilyen holtfáradt állapotban képesek voltak. A buszba összesen mi négyen, magyarok, valamint az időközben valahonnan előkerült három másik utas (ők csodálatosképpen oroszok voltak) szállt be. Mint utóbb kiderült - mi valamennyien Japánba tartottunk.

A szálloda hallja zsúfolva volt. Szóltam kedves idegenvezetőnknek, szeretnénk egy szobát, ahol a gyerekek alhatnának néhány órát.

- Nincs üres szoba -jött vissza a fiatalember sajnálkozva.

- De mégis, nem lehetne valahogyan... a gyerekek...

Az ifjú el, majd újra vissza.

- Van szoba - mondta - de egy kicsit drága. 50 rubel. Ugyanis önökre a külföldieknek előírt tarifa vonatkozik.

- Ötven rubel?! Három-négy órára? - Hiszen akkor a hátralévő négy napra alig marad pénzünk! És ki tudja, mi adódhat még a hosszú úton. A szobát egyébként nyugodtan kiadhatják utánunk még ma éjszakára is. - Nincs ennyi pénzünk - ráztam meg a fejemet bánatosan.

Az ifjú újra eltávozott. Most kicsit tovább tartott a dolog, ám nemsokára ragyogva jött vissza.

- Önök nagyon szerencsések - mondta - a gyerekekre való tekintettel kiadják a szobát maguknak a szovjet állampolgárokra vonatkozó tarifa szerint.

Igy esett, hogy néhány órát pihentünk, mielőtt felszálltunk a vonatra. És két nap óta először, a vonaton igazán kialudtuk magunkat.

Ez a csak hálókocsikból álló vonat egyébként igazán minden igényt kielégített. Léghűtött fülkék, tisztaság, választék az étkezőkocsiban - és persze lehúzóhatatlan ablakok, valamint gondos gyezsurnaja (kocsikísérő) minden kocsiban. 16 órát robogtunk egyfolytában. Most bőven kijutott nekünk az előző napon hiányolt éjszakából. Házat, települést - világosságot - alig láttunk a hosszú út során. Hiába - ez Szibéria. Csak néha

tűnt fel egy csomó lámpa a nagy semmiből. Ilyenkor valahol a kínai határ közelében voltunk.

Másnap délelőtt felbukkant a tengerpart, Nahodka kikötője. Alapos vámvizsgálat, amely főleg azt volt hivatva kideríteni, mennyi rubelünk volt és mit is csináltunk vele. Szabályosan elszámoltattak, majd a maradékot - mintegy harminc rubelt - szépen elvették.

- És a hajón mivel fogok fizetni? - kérdeztem felháborodottan.

- Ott nem lesz szüksége erre a pénzre - nyugtatott meg a vámtiszt - csak nyugati valutával lehet fizetni.

- Micsoda? Egy szovjet hajón? - Háborogtam.

- Szovjet hajó, de Japánba megy - felelte zordonan a vámos, azzal kezembe nyomott egy elismervényt. Ha három éven belül újra szovjet földre lépek, megkapom a pénzemet.

- Oké - mondtam magamban, bár, ami azt illeti, ilyen alapon odaadhattam volna ezt az egész pénzt a szállodaszobáért.

A hajó Dzerdzsinszkij névre hallgatott, és egyáltalán nem volt tekintélyt parancsoló külseje. Miklóska gyanakodott is.

- Nem fog ez elsüllyedni? - Kérdezte.

Érdekes, a gyerekek nem féltek a repülőgépen (én annál inkább), de Miklós a hajó iránt határozottan bizalmatlan volt. Már jóval az elindulásunk előtt is sokszor faggatott, mi van, ha a hajó elsüllyed. Hiszen ő egyáltalán nem tud úszni.

- Majd kiment egy másik hajó - biztattam.

- De amíg a másik hajó odaér, csak úsznom kell - erősködött az én négy és fél évesem.

- Ó, az semmi. Addig majd átszállunk a mentőcsónakba.

Igy azután, amint lehetett, megmutattam a gyerekeknek a mentőcsónakokat. Ez valamennyire megnyugtatóan hatott, különben is elfoglalta őket a beszállás izgalma. Elvégre az ember nem minden nap utazik igazi tengerjáró hajóval.

Szegényes külseje ellenére a Dzerdzsinszkij igazi luxushajónak bizonyult. Legalábbis mi annak éreztük süppedő szőnyeget, hatalmas, sokfogásos ebédjeit és vacsoráit, ahol aztán igazán minden ingyencséséget felvonultattak.. De ó, micsoda tragédia - nem bírtunk enni! Egyszerűen nem volt semmi étvágyunk e két nap alatt! Hogy az utazás izgalmi, a 8 órás időeltolódás, vagy a tenger hullámozása okozta-e - nem tudom. Én még azért valamennyire igyekeztem kitartani - ettem kicsit a lazacból, a franciás zöldségekből, a remek süteményekből, ám a gyerekek rá sem néztek semmire. Így aztán magyar útitársunk - bár állítása szerint szintén nem volt formában - időnként nemcsak saját hatalmas adagjával birkózott meg, hanem szorgalmasan fogyasztotta a gyerekekét is. Nem csoda hát, ha tényleg mindenki a fiaim apjának nézte szegényt. Egy szobában laktunk, egy asztalnál étkeztünk, sőt, őt is Zolinak hívják, és ráadásul kitartóan játszott a gyerekekkel.

A hajón egyébként utaztak velünk japánok is, ha nem is sokan. Főleg fiatalok, világutazó férfiak. Az időt ők is többnyire a fedélzet nyugágyaiban üldögélve töltötték. Egyikükkel, egy vállig érő hajú, tépett farmeros sráccal beszédbe is elegyedtünk - természetesen angolul. Kiderült, hogy 8 évig kóborolt a világban, most megy haza, a család már nagyon várja.

Itt a hajón, Jokohama kikötőjéhez közeledve először érintett meg bennünket a japánok egyetlen más néphez sem hasonló stílusának szele. A parthoz közeledve, miközben mi, külföldi utasok a hajó korlátjának dőlve izgatottan figyeltük a lassan feltűnő hegyeket, a mellettünk elsuhanó vagy horgonyzó többi hajót, a japán útitársak egyszer csak eltűntek. Mind, valamennyien. Nem is kerültek elő többé, mintha a föld nyelte volna el őket! Ezzel szemben hamarosan eddig sosem látott, ismeretlen japán úriemberekkel népesült be a fedélzet. Valamennyien sötét öltönyt, vakító fehér inget, nyakkendőket viseltek. Mondanom sem kell, június közepe volt, tűzött a nap. A rejtély akkor oldódott meg, mikor utolsóként hosszúhajú japán barátunk is megjelent öltönyben - nyakkendőben! Ha nincs a haja, őt sem ismerem fel. De most lassan sorban felismertem a többieket is. Valamennyi ifjú világjáró, a nagy eseményhez, a hazatéréshez a Japánban az ilyen ünnepi alkalmakhoz illő viseletet, a sötét öltönyt vette magára. Némelyik ruhán látszott is, hogy már jó ideje tárolták összehajtva, bürönd, hátizsák mélyén. De valamennyi ifjú, még hosszú távollét után is, a hazatéréskor az otthoni, a japán szabályokat igyekezett betartani.

Kikötöttünk és elkezdődött a végeérhetetlen útlelevizsgálat. Az utasok a hajó társalgójában sorakoztak, a Bevándorlási Hivatal civil ruhás alkalmazottai pedig úr- lapok tömegét töltették ki mindenkivel, kérdéseket tettek fel. Tőlünk azt próbálták mindenáron megtudakolni, mi Tamás úgynevezett státuszszáma a vízumában. A státuszsám egyébként azt jelzi, a külföldi milyen jogcímen tartózkodik az országban. (A szigorúságáról és kérlelhetetlenségéről világszerte ismert japán Bevándorlási Hivatal rettenetesen ügyel a szabályok betartására). Természetesen én akkor, a megérkezésünkön azt sem tudtam, eszik-e vagy isszák azt a státuszsámot.

- Várja önöket a férje? - kérdezte a hivatalnok.

Nos, ezt én is szerettem volna tudni. Mert pillantgattam én a part felé szorgalmasan, de Tamásnak nyomát sem láttam. Végül is a hivatalnok, miután alaposan kifaggatott, beírt az én útlevelembe is egy számot, de a lelkekre kötötte, hogy amint meglátom a férjemet, szóljak neki. Hogy ezt mennyire komolyan gondolta a lelkiismeretes japán hivatalnok, az csak egy jó óra múlva derült ki, amikor már kint a kikötő épülete előtt Tamás nyakában lógtunk mindhárman. A nagy családi egymásra találást az előbbi úr érkezése szakította félbe. Miután emberünk néhányszor diszkréten köhintett, a biztonság kedvéért megkérdezte:

- Ez az úr a kedves férje?

Igenlő válaszkra elkérte Tamás útlevelét, gondosan tanulmányozta, elkérte újra az enyémet, hümmögött, gondolkodott, majd vízumomban átjavította a bűvös számot. Nem értettem a dolog jelentőségét. Nem tudtam még, hogy ettől a számocskától függ, vállalhat-e Japán területén munkát a külföldi, jár-e a gyerekének kedvezmény az állami óvodákban, meddig hosszabbítható egyáltalán a vízuma, és még sok minden egyéb. De az mindenesetre roppantul meglepett, hogy ez a hivatalnok egy órával korábban megjegyezte magának, hogy ügyünkben esetleg nem járt el megfelelően, és nem sajnálta a fáradságot, utánunk jött, ki az épület elé, és nem nyugodott, míg tisztának nem érezte lelkiismeretét.

Igy tehát rövid két órán belül megismerkedhettem a japánok két jellegzetes tulajdonságával, a szokások, formaságok tiszteletével és a fantasztikus

elkiismeretességgel. Akkor persze még mit sem tudtam arról, hogy amit eddig láttam, tapasztaltam, az már maga a nagybetűs JAPÁN.

1. LEVÉL

1987. JÚNIUS

HELYZETJELENTÉS (T)

Hát tényleg itt vagyok Tokióban!!!

Az egyetemről ketten vártak a repülőtéren, én egyből megtaláltam őket, de láthatóan, ők nem bíztak ennyire a sikerben. Egyikük egy nagy darab papírt szorongatott a nevemmel, a másik kezében pedig ott volt a fényképem, amit időnként gondterhelten nézegetett. Nem nagyon értettem a gondját, hiszen a gyéren szállingózó külföldiek között én voltam az egyetlen szakállas és szemüveges. Szemmel láthatóan megkönnyebbültek, amikor megszólítottam őket. Egyikük szállítóeszköz gyanánt elhozta a papája kocsiját, egy hatalmas Mitsubishit, azzal vittek be a városba.

A Narita-Tokió-Kavaszaki-Jokohama útvonal kb. 100 km, ehhez 4 óra szükségeltetett, a csúcsforgalom miatt. Este fél nyolckor rogytam be leendő lakásunkba, ahol Ohtaki szenszei, professzorom, személyesen várt bennünket. Ohtaki felesége, miután végzett a lakás takarításával, már hazament.

Hangsúlyozom, miután végzett az én lakásom teljes kitakarításával! Első benyomásnak ez nem is rossz: van még vajon olyan ország, ahol a professor felesége személyesen takarítja ki a leendő beosztott lakását? És még a köszönetet sem aratja le, hanem diszkréten megszökik előle?

5 perc múlva befutott a titkárnő, akinek az volt a dolga, hogy ennivalót vásároljon be részemre. Ez ám a kiszolgálás!

Ohtaki szenszei részletes térképekkel és még részletesebb magyarázatokkal látott el, "ez itt a szappan, ez itt a villa" stílusban. Nagyon büszke arra, hogy milyen jól megszervezett mindent. Sok fontos dolgot vett nekünk a lakásba, amit állítása szerint hosszú lejáratú kölcsönnek tekint. Ez azt jelenti, hogy nem kell kifizetni, csak azt kérte, ne vigyük haza magunkkal. Van asztal, székek, szőnyeg, függöny, sőt, törülköző és evőeszköz is, valamint néhány edény és két pár papucs, mindkettő nekem. Egy a lakásba, egy a WC-be való. A két engem szállító diák nyomban nekilátott felrakni a függönyöket. A szenszei előkapott valahonnan egy vasalót is, és megmutatta, hogyan vasalnak a japán nők. Leterített a földre egy vastag takarófélét, majd letérdelt elé és hevesen vasalni kezdett. Hát...

A nevem már ki volt írva az ajtóra, japánul és angolul is.

A szomszédok jelezték, hogy szívesen látnának egy teára. Mivel nem akartam mindjárt zavarni őket, és fáradt is voltam, megpróbáltam udvariasan elhárítani a meghívást. Úgy látszik azonban, itt tényleg mások a szokások ... Fél óra múlva

szomszédaim átjöttek, hoztak teát és bemutatkoztak. Mivel ez az egész épület az egyetemé, a srác szintén ott dolgozik, geológus. Nagyon kedvesek voltak. Ohtaki szenszei ezután még elvitt egy kínai étterembe vacsorázni, a titkárnővel és a diákokkal együtt, aztán hagyta, hogy összerogyjak.

Reggel 11-kor arra ébredtem, hogy csöngettek. Sűrű hajlongások közepette bejött egy sötétkék öltönyös, nyakkendőes úr, meg egy világosabb öltönyös, nyakkendőes úr. Egyből vették is le a cipőjüket. Először azt hittem, ők is szomszédok, vagy végrehajtók (ez utóbbi kicsit meglepő lett volna, lévén rajtam csak az Ohtaki székei végrehajthatók pillanatnyilag). De a két úr azt hajtogatta, hogy "baszurúmu", ami azt akarta jelenteni, hogy bathroom, vagyis fürdőszoba. Neki is estek a fürdőszoba eltolható ajtajának és pillanatok alatt megjavították a görgőt. Közben sokat hajlongtak és keresték a porszívót. Mivel nem volt, fogták a seprűt, azzal takarítottak ki. A kékebbik ruhás némi felhővel a homlokán megkérdezte:

- Amerika?

Erre én felvilágosítottam, hogy honnan csöppentem ide. Ezután ő vagy tízszer elmondta, hogy

- Ó, Hangari? - De látszott, hogy sejtelve sincs ilyen nevű országról. Újabb gyanakvás:

- Student?

Mire én:

- No, professor!

Erre jött csak igazán a hajlongás! "Excuse me", vagyis bocsánat, tízszer, és nevetés és hajlongás. Erre jobbnak láttam elővenni a repülőn kapott útvonalrajzot és megmutatni nekik, honnan és milyen úton érkeztem. Szent borzongással nézték, mivel innen már az én utolsó előtti állomásom, Hong Kong is éppen elég messze van. Végül ki kellett próbálnom az ajtót és megdícsérnem őket. Eszembe jutott indulás előtti olvasmányaimból, hogy itt mindig mindenkinek ajándékokat szokás adni. Adtam is nekik ajándékba egy-egy kis hímezett poháralátétet, amin ők nagyon meglepődtek, de nagyon tetszett nekik, különösen a magyarázat: "Ezt alulra, arra a poharat és abba a sört (biru)".

A délelőtt egyébként a környék felfedezésével telt. A végén beestem egy nagyobb áruháza, végigjártam az élelmiszer részleget és a következőket állapítottam meg: óriási a kínálat, nem is érdemes sorolni, mi minden kapható. Az áruknak főleg a minősége és az ára döbbenetes. Ötféle kategória van. 1.) Egyből látni rajta, mi az, például dinnye. 2.) Rá van írva angolul is pl. Coca Cola. 3.) Rá van írva az árura angolul (angolszerűen) is, mi az, de nem lehet megérteni. 4.) Csak japán felirat van, de az ember magától is rájön, mi van a csomagban, pl. csótányirtó. 5.) Sehogyan sem lehet kitalálni, mi az. Ez az áruk kb. 70%-a. Ezért elhatároztam, hogy még ma megtanulok japánul.

Este 7 körül újabb csengetés, megjött az újságos. Kérdezte, milyen lapokra akarok előfizetni. (Honnan tudta, hogy új potenciális előfizető van a láthatáron, fel nem foghatom.) Végül abban maradtunk, hogy holnap reggel bedob

kétféle angol nyelvű újságot, és én ezek birtokában majd döntök. (Hm, Magyar Posta, ez ám a terjesztés!)

8-kor jött a szomszéd és mondta, hogy itt az a szokás, hogy az újakat végigviszik a házon bemutatni. Felpakoltam egy halom névjegyet és mentem. Két lépcsőház húsz lakásának ajtajában hajszállra ugyanaz a párbeszéd zajlott le, még a hatásszünetek is ugyanakkor és ugyanolyanok voltak. Ugy éreztem magam, mint egy színházban. A végén mindenütt mély meghajlás következett, jorosiku, mondták, én is meghajoltam, jorosiku, és kész. Az egészből azt sikerült megjegyezmem, hogy lakik itt egy négy gyerekes család is, a legnagyobb lányt úgy hívják, hogy Tavaszillat. Egy-két-három gyerek a közvetlen szomszédainkon kívül minden családban van. Lesz a fiúknak játszótársa, már várják őket.

HÁROM HÉTTEL KÉSŐBB

Rámszakadt a JAPÁN ÉLET.

Az első néhány napban meglódultak és remekül haladtak a dolgok. Kaptam igazolványt, erre minden hosszabb ideig itt tartózkodó külföldinek szüksége van. Benne vannak az adataim, és hogy meddig érvényes a vízumom. Meglátogattam az intézet hivatalait és kitöltöttem rengeteg papírt, átestem egy olyan alapos orvosi vizsgálaton, mint még soha. Komoly lépéseket tettem az igazi japánvá válás irányába, ugyanis először is gyönyörű névjegyet csináltattam, amelyre minden angolul és japánul is rá van írva. Kaptam japán nevet is, sőt, még egy speciális névbélyegzőt is, ami az aláírásomat helyettesíti. Megjegyzem, ez nem árt, mert még nem nagyon tudom leírni a nevemet... Mindenki nagyon csodálkozik, ha meglátják a névjegyemet vagy a pecsétemet, és valamilyen oknál fogva nevetni kezdenek. Azt mondják, külföldieknek ilyen nem szokott lenni, és látható tisztelettel néznek rám. Nem tudom, mit jelenthet a nevem, hogy ilyen hatást vált ki.

Vásároltam vonatbérletet is. Egy bonyolult papírost kellett kitölteni hozzá, tele kínai írásjelekkel, hál'istennek a titkárnőnk segített. A bérlet csak meghatározott vonalra érvényes, a kívánt állomások (a lakás és az egyetem) között. Ha akár csak egyetlen megállóval is tovább utazom, a kijáratnál rá kell fizetni. Tehát ha nem az egyetemre megyek, fizetnem kell, még hozzá keményen. Rettenetesen drága a közlekedés. Viszont a minősége fantasztikus!

Az ügyintézésről is teljesen le vagyok taglózva. Azt mondom, névjegykártya, és már meg is rendelik. Azt mondom, kérek egy névsort a labor dolgozóiról, és máris hozzák, japánul, angolul. Azt mondom, kávé, és máris elkérnek 1000 jent egy havi hozzájárulásként. Minden alkalomra ki van jelölve egy diák, aki elkísér engem, el ne tévedjek.

Az első napon meghatározták helyemet a laboratóriumi ranglétrán. Első Ohtaki szenszei, második egy tanársegéd (az amerikai rendszer szerinti értelemben vett assistant professor, ami több, mint a magyar egyetemi tanársegédi besorolás), - ő most éppen nincs itt. A harmadik hely az enyém, negyedik az összes többi. Ezért aztán már másnap sürgősen felkötöttem a nyakkendőmet, amit otthon egyébként soha nem viselek. Úgy tűnik azonban, itt is csak a professorok

tartják be szigorúan a sötét öltöny + nyakkendő viseletet. A munkarend elég sajátosan alakul. Csak minden második szombat szabad, a közte levő szombatokon fél napos a munkaidő. Kollégáim elmondása szerint ez úgy értendő, hogy a fél napos szombatokon már este nyolc körül kiürül a labor, a szabad szombatokon néha nem jön be a dolgozó. Hm, hm. Hétköznaponként a bejáratnál állítólag ugyan mindenki pecsétel, de Ohtaki nem tudja, mikor van a hivatalos munkaidő. Ő általában reggel 10 és este 10 között van bent. A többiek egyszerűen nem tudták megmondani, mikor szoktak hazamenni. "Az attól függ..." , volt a válaszuk. Hogy ez jó jel-e vagy rossz, majd meglátjuk. Szabadságom kevés lesz, és - sajnos - mint állami alkalmazott, két évig csak külön engedéllyel utazhatom külföldre. A lakásban egyre otthonosabban mozgok, de például étterembe még csak kísérettel merészkedem. Az evőpálcikát szerencsére már úgy használom, hogy tegnap egy kínai étteremben a pincérnő egy darabig leste, hozzá-e a kést-villát, majd egy mosollyal nyugtázva művészetemet, távozott. Furcsa érzés egy öt nyelven úgy-ahogy beszélő embernek, hogy ugyanakkor analfabéta, de ezen majd segítünk valahogy.

Holnap estére kaptam mély meghajlással egy ünnepélyes vacsorameghívást a szomszédoktól, Midorikaváéktól. Az, hogy eddig majd minden estét együtt töltöttünk, ettem is már náluk, úgy látszik, nem számít meghívásnak. Ma reggel pedig becsöngetett egy házbeli asszony, és hozott egy csokor krizantémot - ő, nekem, csak úgy. Mondtam, hogy nálunk a férfiak szoktak virágot venni a nőknek - nem nagyon értette, és magyarázta, hogy vidéken volt az anyukájánál, és onnan hozta. Sokat hajlongva, megköszöntem.

Csodák csodájára felbukkant régi barátom és kollégám az NSZK-ból, Ecki, akivel Mainzban sokat dolgoztunk együtt. Két hónapos meghívását tölti itt, már komoly japán-szakértőnek számít, hamarosan megy is haza. Telefonált az intézetbe, aztán feljött hozzám. Vele nem cseréltünk ajándékokat. Este hétkor becipelt Tokióba (innen 3/4 óra a Sibuja állomás, az egyik legforgalmasabb tokiói csomópont). Kiszálltunk a metróból és földbe gyökerezett a lábam. Legalább 16 millió japán volt ott, és káprázatos neonreklám parádé! Kis étterem kis étterem hátán. Mi a Tókjú nagyáruház nyolcadik emeletén vacsoráztunk, ott is volt egymás mellett vagy hat étterem. Kivilágított, csupa ablak lift vitt bennünket fel és le, látni lehetett belőle az egész várost.

Midorikaváéknál pompás vacsora volt, megetettek az összes japán csemegével, megittattak szakéval. Utána a férfi lejátszotta nekem az aznapi szumóviadalról készített videofelvételét - a rengeteg, majdnem teljesen meztelen hájpacnin sokat nevettem, amint gyűrködtek egymással. Vendéglátóm velem együtt nevetett - azóta találgatom, ő is ugyanúgy komikusnak találta-e őket, mint én, vagy mást jelentett a nevetése?

Még két említésre méltó közjáték történt, amit feltétlenül meg kell írnom nektek. Érkezésem után mindjárt a második napon, két levelet találtam a postaládámban, persze japánul, és a szomszédokat kellett megkérnem arra, hogy fordítsák le. Az egyiket a Japán Posta küldte - igen udvarias kérésük az, hogy a

pontos kézbesítés elősegítése érdekében a mellékelt cédulára írom le nekik, minden lehetséges változatban, azoknak a személyeknek a nevét, akiknek a részére ezen a címen várhatóan postaküldemény fog érkezni, és azt is, hogy a címzést milyen formában fogják a feladók írni, majd szíveskedjek a legközelebbi postaládába a cédulát bedobni. A másik levél hasonló volt, a rendőrség kérte ugyanezt, megtoldva annak a japán személynek az adataival, aki értem a hivatalos garanciát vállalta a vízumigénylésnél, illetőleg akit természeti katasztrófa idején vagy egyéb sürgős esetben értesíteni kell (Ohtaki szenszei), majd 24 órán belül adjam ezt le a vonattállomás melletti rendőrbódében. Ez ám a szervezés! Szegény szomszédaimnak egy egész estéjét igénybe vettem a papírok töltögetése miatt, olyan alaposan megrágtak velem minden betűt. Az viszont nem megy a fejembe, hogy honnan tudták, különösen a Posta, hogy új lakó jött, és éppen most?

A hosszú munkaidő beharangozásán kívül eddig ugyan nem volt nehéz dolgom, mert még nem mutatkozott különösebb jele annak, hogy a híres-nevezetes japán munkatempóban akarnának dolgoztatni. Az első héten egyből elvittek egy konferenciára, ahol én voltam a hat nemzetközi díszvendég közül az egyik (Ecki volt a másik). Ez vacsora-meghívásokat és egyéb kedvezményezett helyzetet (pl. angol nyelvű társalgást) is teremtett. Ez alatt az egy hét leforgása alatt, gyorsított ütemben sikerült megismerkednem az evőpálcika használatán kívül a forró frissítő kendővel, a szaké-val (nyáron jégbe hűtve), a sabusabu-val, a tempura-val, a szusi-val, továbbá a rák, a polip, a tintahal, a kagylók, a csigák és egyébek különféle formáival és bizony mindezek áraival is. Ami az árakat illeti, elhatároztam, hogy tanulmányozni fogom a csillagászat alapjait, légzőkészüléket veszek (lehet, hogy jobban megéri kölcsönözni), és leszokom az átszámolgatásról. Az árak még nálam edzettebbeket is mellbevernek: amikor egy négyszemélyes vacsora után kifizettünk 24,000 jent, még az angol kolléga is köhögő rohamot kapott (kb. 8,000 Ft a jelenlegi árfolyamon).

A nagy nap Zsuzsáék érkezése volt, immár egy hete. Fogadásukra két kocsival jelentünk meg. Közöséges járgányok voltak, csak egy Toyota és egy Mitsubishi. Gyermekeim igényeit ez tökéletesen kielégítette volna, de később csalódtak, mert kiderült, hogy ahelyett, hogy két kocsink lenne, igaziból egy sincs: egy-egy diák vállalkozott óriási családom hazaszállítására a jokohamai hajókikötőtől Fudzsi-ga-okán levő lakásunkig. Közbevetőleg jegyzem meg, hogy ez a helység, ahol lakunk, Jokohama Midori kerületében van. Most már talán értitek, amit a levélborítékra címzésként írni kell. A kikötőtől jó egy órát tartott (volna) az út, ha nem kellett volna egy kis kitérőt tennünk az egyetem felé (egy rendes oktató és diákjai nem tudnak meglenni a labor nélkül). Így aztán Zsuzsáék kb. 3 órával az érkezésük után már megláthatták (nagyon) kis otthonunkat. Zsuzsa, körülnézván, néhány apróbb kifogással élt, például a csodálatos mosógéppel szemben, amit sikerült fáradságos utána járással beszerezniem. Hát igen, nem éppen automata, és hideg vízzel mos, amit úgy kell egy gumicsövön át belesorgatni - de hát istenem, nem helyes, ha az ember túlságosan nagy igényű.

Az itt honos fürdősi szokások is némi ellenérzést váltottak ki családomból. Tudniillik, itt egy pici zöld műanyag edénykével meregetjük a forró vizet a fürdőkádból, és guggolva magunkra locsoljuk. Zsuzsa egy keveset aggódott a földön alvás miatt is, de amikor meglátta azt a hatalmas mennyiségű matracot és paplant, amit béreltem (egy fél éves magyar fizetésemért), valamelyest megnyugodott, hogy nem a puszta tatamira kell feküdnie. Az eltolható papírfalak viszont Zoliék kedvenc játékaik lettek azonnal, és a fiúk annyit rohángásztak körbe-körbe, hogy egy negyed óra múlva már be kellett ígérnem az első japán pofonokat... A földre helyezett ágynemű is csodálatosan tudja ingerelni a gyerekeket a rosszásra. Lakásunkat kb. öt perc alatt teljesen belaktuk. Most pedig átadom a szót Zsuzsának, ejtse meg ő is a legfrissebb élményeiről szóló beszámolót.

MEGJÖTTÜNK! (ZS)

... Ezek az első napok elég kétségbeejtőek voltak. Mert jó, jó, hogy újra együtt vagyunk. De Tamás, aki már legalább egy kicsit kiigazodik a helyi viszonyok között, egész nap dolgozik. Az egész nap pedig Japánban tényleg egész nap. Vagyis örülhetek, ha este 8-9 körül hazajön.

Mi pedig nem értjük a nyelvet, nem tudjuk elolvasni egy bolt feliratát sem, nemhogy az áruféleségek neveit, és alig merünk kimozdulni a lakásból, mert nem vagyunk biztosak abban, hogy visszatalálunk. Pontosabban, a gyerekek biztosak abban, hogy nem. Engem pedig közben feszít már a vágy, hogy ha lépcsőről lépésre is, ha a környező utcákkal kezdve is, de felfedezzük ezt a világot. Így azután én könyörgöm nekik, hogy menjünk, csak egy kicsit sétálni, csak egy icipicit, ők meg könyörögnek nekem, hogy hagyjam őket békében.

A szomszédaink nagyon kedvesek voltak. Sajnos, közülük csak egyetlen egy tud valamicskét angolul. Így azután sokat beszélni nem tudunk. Azért hol az egyik csenget be, egy használaton kívüli rizsfőzőt ajánlva fel, hol a másik hoz néhány tányért. Jól tudják, hogy egyelőre háztartásunk igen csak kiegészítésre szorul.

2. LEVÉL
1987. JÚLIUS

ÚJABB HELYZETJELENTÉS (T)

Nagyon meleg van. Halljuk, hogy otthon is, de ez azért túlzás. A csúcs 39 fok volt (árnyékban), és éjszaka "csak" 33. A baj az, hogy már két hete megállás nélkül meleg van, és a "bennszülöttek" azt ígérik, hogy ez így megy szeptember közepéig. Ha ritkán jön is egy szellő vagy eső, az is meleg. A fő baj az, hogy a levegő páratartalma nagyon magas. Egy újdonsült egyiptomi, egy indiai és egy mexikói ismerősöm (közismerten meleg országok szülöttei) azt állítják, hogy még ők sem pipáltak ilyent. Egyszer jött egy szél, amikor 35 fokról lement a meleg 30-ra, hát kifejezetten fáztunk.

Bizony, ahogyan előre sejtettem, elég sokszor néznek bennünket amerikaiaknak. A

napokban viszont egyszer az utcán egy lezser amerikai srác odaszólt, hogy "milyen nyelvet beszéltek ti?" Mire, meghallván a választ, utánozhatatlan amerikai hangsúllyal mondta: "Really??? Ez a magyar nyelv?" - és egészen el volt képedve.

A TV-n a nyolc közül az egyik csatornán az "NHK Educational" (állami közművelődési adó) megy hajnaltól éjfél utánig. Itt mindenféle oktatják az embereket, többek között angol, német, kínai, orosz, spanyol stb. nyelvekre. Tegnapelőtt nézem a műsorfüzetet, és egészen megdöbbsentem: egy magyar filmet jeleznek, az "Ember es arnyek" címűt! Az ékezetekre már nem jutott kapacitás a nyomdában. Nagyon fellelkesültem: magyar film a japán TV-ben! E 's ráadásul japán feliratos! Meg is néztük Zsuzsával, szörnyen unalmasnak és idegenszerűnek találtuk. Ráadásul a magyar művészfilmek szokásos hümmögései, nézése és szenvedő pofavágásai közepette megjelent egy-egy sor kandzsi (kínai írásjel) a lap alján, és ettől az egész dolog még komikusnak is hatott. A dolog mégis nagy esemény volt számunkra, és ezen mit sem változtatott, hogy tegnap pedig egy csehszlovák filmet adtak. Képzelem, mi jön ma.

A melege visszatérve megemlítem, hogy Zsuzsa már betéve tudja a 20 km-es körzetben elérhető uszodák helyét, nyitvatartását és árát. Persze, örült tömegek vannak ott is, mint mindenütt, de azért legalább ez valami enyhülés ígéretét jelenti.

Most, hogy már itt is elkezdődött végre a vakáció, a diákok ellepték az összes uszodát. Ehhez csatlakozik egy vízkezelésről szóló hírem. Az újság hírül adta, hogy az úszómedencék folyamatos tisztítását újabban robotok végzik, akik (amik?) a fürdőzők között ide-oda úszkálva, szűrik a vizet, és ezáltal igen jelentős vízmennyiség megtakarítás érhető el. Arra gondoltam, hogy a mi kis otthoni intézetünk is felszerelhetné magát ilyenekkel. Az egész "csak" pénzkérdés.

A mai nappal kitört az "energiamegtakarítási" program az egyetemen. Holnaptól két hétre leállnak a számítógépek, a liftek és a légkondicionáló berendezések nagy része. Mindenkinek ajánlják, hogy most vegye ki a szabadságát. Hát én is kiveszek 3 egész napot, de utána bejövök, mert legalább senki nem zavar, jól tudok dolgozni. Ohtaki szenszei elindult 2 hónapos európai-amerikai körútjára, az egyetemistáimat elzavartuk egy nyári iskolára, és én így vígan készülhetek az előadásomra, amit augusztusban a fukuokai egyetemen kell tartanom. (Meghívtak ugyanis egy látogatásra).

A családom is vakációzik, ami azt jelenti, hogy többnyire otthon vannak, vagy uszodában. Hogy valami kevésbé öröndeteset is írjak, most már kezd megérződni, hogy elmúlt a "beszokás" időszaka. Egyre kevésbé számítunk kuriózumnak, egyre kevesebb segítséget kapunk, pedig néha ugyancsak elkelné. Tényleg elég sok szokatlan van az itteni életben, de én személy szerint a nyelvtudás hiányát érzem a legnagyobb bajnak. Zsuzsa szerint ugyan már elég sokat tudok, de ez még nem tesz képessé arra, hogy egyedül telefonáljak, vagy egy bonyolultabb, kérdezősködéssel járó vásárlást elintézzek. A "bankomat" például úgy választottam meg, hogy egy szomszédunk felhívta őket telefonon, és megkérdezte, tud-e valaki angolul. A válasz igenlő volt, a tény pedig az, hogy az állítólagos angol tudor Kimura szan a bankban a számláról csak annyit tudott kinyögni, hogy "akkonto", valamint a félórás ügyintézés közepén egyszer, alig hallhatóan, valami olyasmit suttogott, hogy "excuse me". Ezt éppen japánul is mondhatta volna, mert erre már én is tudok vagy öt változatot. Azt, hogy nekem Magyarországra pénzt kell

hazautalnom, nem lehetett vele megértetni, és most, két hónapos aktív utánajárással sikerült (egy órányira innen, vonattal) megtalálni a Bank of Tokyot, ahol végre hajlandóak megszabadítani a pénzemtől, persze, tetemes kezelési költség fejében. Szerencsére, a munkám most már meglódult. Persze, vagy öt hallgató tolong itt állandóan, de hasznom nem sok van belőlük, mert angolul nem tudnak. És mire itt egy embert megmozdítok, hogy csináljon is valamit... Akkor persze már alapos és szívós, de addig... Nem baj, engem nem kell féltetni, tudok én egyedül is dolgozni. Például tegnap és ma is "GMK"-ztam (most este 10 óra van), mert ki akartam még sajtolni a számítógépekből, amit lehet, az "energiamegtakarítás" előtt. Remélem, meg is lesz az eredménye.

Kelt mint fenn, Jokohamában, Sóva 62-ik évében, július hó augusztusba fordultakor.

ELSŐ NAP AZ ISKOLÁBAN (ZS)

A természetes arab úr két fejjel magasodott ki a társaságból. Miközben nála nem kevésbé természetes asszonykája feltálalta a fagyalaltot, ő lelkesen biztatott bennünket:

- Ez a japán iskola egyszerűen csodálatos! Nem, de- hogy, nem probléma, ha a gyerek egy szót sem tud japánul. Az én lányom is, itt van ni, egy szót sem értett, mégis elküldtem az iskolába az első héten. Akkor aztán a tanítónő ide járt hozzánk minden szombat délután, és külön tanította a gyereket. Áh, ugyan, miért izgulnak annyira? Nem, dehogy, ne is gondoljanak a nemzetközi iskolára! Ki bírja azt kifizetni? Meg aztán messze is van. Ez az állami iskola ingyenes, csak az ebédért fizet az ember valamit, aztán meg itt van öt percre, hát mit kell ezen töprengeni?

Tényleg, mi a csudának aggódtunk mi annyira? Hogy csak 5 napja érkeztünk Japánba? Zoli még föl sem fogta igazán, hogy egy idegen országban van? Hogy otthon éppen megkezdődött a nyári szünet, itt meg még július végéig tart az iskola? Hogy azt sem tudjuk, hányadikba irassuk?

A szóbanforgó arab úr, férjem egyik kollégájának barátja, mindezekben a megpróbáltatásokon 3 évvel korábban esett át. Innen ered bőséges tapasztalata és segíteni akarása.

Igy esett, hogy két nap múlva ott találtam magamat és családomat az iskola igazgatójának szobájában. Tamás büszkén nyújtotta át frissen nyomtatott névjegyét, s már kapta is cserébe az igazgató úrét és helyetteséét. Japán szokás szerint a névjegyet hosszasan tanulmányozni, "kóstolgatni" illik, az ismerkedők többször is kimondják egymás nevét. Hát a mi nevünket most egy kicsit hosszasan kellett gyakorolni...

Zoltán azonnal Zori-kun lett (a japánok nem tudják megkülönböztetni az r és az l hangot, a kun szócska pedig minden fiú neve mellé kijár).

Mindannyiunkat helyyel kínáltak és pillanatokon belül ott gőzölgött előttünk díszes csészékben a japán zöld tea. Hamarosan megszületett az igazgatói döntés is: Zoli itt is másodikba fog járni. Mivel a tanév nemrég, áprilisban kezdődött, Zoli még majdnem egy évig lesz másodikos. Igen ám, de egy szót sem tud még japánul, ezért ráadásul délutánonként egy távolabbi, speciális iskolába fog járni, nyelvet tanulni.

- Az a legfontosabb, hogy a gyerek minél hamarabb megtanuljon japánul, akkor követni tudja majd az órákat - így az igazgató úr - ha fárasztó a dupla iskola, inkább délelőtt menjen haza korábban.

Igy alakult ki napirendünk, ami azóta meghatározza életünket.

Zoli reggel 8 órakor, együtt, egy csoportban a házbeli gyerekekkel elindul az iskolába, de csak az első 3 órán vesz részt. Eleinte ez igen szerencsés dolognak bizonyult, a számunkra szokatlanul meleg, párás nyárban, alig értve egy szót is abból, ami az órán folyik, elégnek tűnt ennyi idő az iskolában. Később egyre gyakrabban fordult elő, hogy Zoli nem óhajtott hazajönni.

- Ma a negyedik óra matek lesz! - kérincselte csemetém.

- Ma festeni fogunk! - mondta könyörögve, más alkalommal.

A tanító néninek néha úgy kell a fiút hazaküldenie, a gyerek annyira megszerette az iskolát. Ilyenkor aztán futás, rohanás, bizony, több, mint egy óras vonatút áll előttünk, mire eljutunk a Honcsó-iskolába. Itt tényleg különlegesen képzett tanítónők tanítják a külföldi gyerekek 3-5 fős csoportjait japán nyelvre, koruknak megfelelő szinten. Tanul ott thaiföldi testvérpár, kínai "hazatelepülők" gyereke (ha a kínai család ki tudja mutatni, hogy a nagyszülőig visszamenően a családban akadt japán személy, a japán állam megadja az engedélyt a bevándorlásra), koreai gyerekek, de Magyarországról, sőt, egész Európából csak egy - Zoli! Fel is került egy kis magyar zászló az iskola térképére, valahoz a messzi Európa közepére a többi, jobbára ázsiai zászlócska mellé, jelezvén, hogy magyar tanítvány érkezett. Mellesleg, ugyanebben az iskolában adnak órákat azoknak a japán gyermekeknek is, akik több éves külföldi tartózkodás után térnek haza otthonukba, és most be kell hozniuk jókora lemaradásukat, elsősorban az írás-olvasás területén.

De most térjünk csak vissza az első naphoz, az igazgatói irodába, ahova halk kopogtatás után belépett mosolyogva jövődő tanító nénink, Száeki szenszei. (A szenszei szó szerinti jelentése: "előbb született", tehát okosabb nálunk, ezért mélységesen tiszteljük. Szenszei megszólítás jár a tanároknak, de az óvodai pedagógusoknak is. Ugyanez a megszólítása az orvosoknak, ügyvédeknek, professzoroknak. Már ez is mutatja azt, hogy a japán társadalom tiszteli gyermekei tanítóit).

Száeki szenszei apró, mosolygós, 40 körüli hölgy, én 25 évesnek gondoltam. Ő az iskola egyik leggyakorlottabb, legjobb pedagógusa, akinek azonban Zoli az első külföldi tanítványa.

Jövődő tanítónénink barátságosan hívott, járjuk vezetésével körbe az iskolát. Előbb azonban az igazgatóhelyettes egy rejtekhelyről előkapott egy aprócska fényképezőgépet, és vagy tízszer elkattintotta, megörökítve az iskola első magyar tanítványát és annak szüleit.

Hosszas hajlongásokkal végül is elbúcsúztunk a "főnökségtől", és elindultunk, hogy körülnézzünk az iskolában. Az igazgatói iroda mellett először a tanári szobát néztük meg. A tágas, világos helyiség vagy 50 tanárnak ad helyet. A falak mellett megrakott könyvespolcok. Ugyanezen a folyosón van egy külön előadóterem, itt tartják például rendszeresen a Tanárok és Szülők Egyesületének különböző összejöveteleit,

megbeszéléseit. A tanárral szemben egy másolószoba van, ahol a pedagógusok korlátozás nélkül másolhatják xeroxgéppel mindazt a rengeteg értesítést, levelet, amit naponta küldenek a szülőknek, együtt a sok, tanításhoz nélkülözhetetlen anyaggal. Erika nénire gondoltam, otthoni kedves tanítónéninkre, aki stencilezett, indigóval másolt, de főleg írt, írt, írt...

A földszinten külön orvosi szoba van, három megvetett betegágygal és egy állandóan ott tartózkodó nővérrel. Ugancsak a földszinten van az enyhe szellemi fogyatékosok osztálya is. Ők nem külön iskolában, az egészségesektől elzárva tanulnak, hanem 6 éves korukban a többiekkel együtt kerülnek be a körzeti általános iskolába, ahol a fogyatékosok összes korosztálya egy közös tanteremben tanul. Az iskolai rendezvényeken részt vesznek (persze, állapotuktól függően), csakúgy, mint egészséges társaik.

Iskolanéző utunkon bekukkantottunk néhány osztályterembe is. Ezek, bár 35-40 gyerek tanul bennük, elég tágasak. Érdekes, hogy Japánban, ahol a hely mindig kevés, a lakások szinte elviselhetetlenül kicsik, az iskolák belső terével nem spórolnak. Az osztályteremben mindenki a saját polcán tartja, amit nem akar naponta hazavinni, ollót, ragasztót, tornaruhát, miegymást. Ugyanide kerül reggel, érkezés után az iskolatáska is. A termékhez csatlakozó erkélyeken kis cserepekben mindenki nevelgeti saját virágocskáját. A gyerekek egyszemélyes asztalkáknál ülnek. A kis faszékeken színes kispárnák. Ezeknek a párnáskáknak a szerepe kettős. Egyrészt a csontos gyerekpopsiknak puhább ülés esik így; ugyanakkor ügyesen úgy vannak szabva, hogy a Japánban gyakori földrengésekkor mindenki egy pillanat alatt kapucniszerűen a fejére húzhassa ezeket. Az asztalok az órákon kettesével össze vannak tolva, és 4 padsort képeznek, de alkalmanként tetszés szerint átrendezhetők. Így valósítható meg a japán iskola - szerintem egyik legnagyobb - találmánya is, a tanteremben való ebédelés. Japánban az iskolához nem tartozik napközi, az iskolások édesanyja általában nem dolgozik. A gyerekek azonban egységesen, a legkisebbek és a legnagyobbak egyaránt, pontban déli 12-kor osztályukat ebédlővé alakítják át. Az asztalkákat 4 személyes ebédlőasztalokká tolják össze, előveszik táskájukból kis terítőjüket, és szépen megterítenek maguknak. Ezalatt a hetesek fehér köpenybe bújnak, fejükre fehér kuktasapkát húznak, szájuk elé fehér maszkot tesznek, és ily módon eleget téve az egészségügyi előírásoknak, levonulnak az ebédért, amit hatalmas kondérokban cipelnek fel. Még egy gyerek megy velük, kezében kis törülközővel, hogy azonnal feltörölhesse, bármi kicsöpög, kilotyog. Legkésőbb 12:30-kor tehát asztalhoz ülhet mindenki. Nem ül korgó gyomorral az osztály két óráig, nem állnak sorba a zsúfolt ebédlő előtt, nem ebédelnek kapkodva, az éhes várakozók sürgető tekintetétől kísérve. Az osztálytermet pedig ebéd után szépen közösen felmossák, a padokat letörölgetik és ha van aznap, megkezdik az ötödik, hatodik órát. A pedagógus is a gyerekekkel ebédel, minden nap másik csoportot tüntetve ki azzal, hogy az ő asztalukhoz ül.

Ó, azon az első napon mindenről mi még semmit sem tudtunk, csak mentünk végig a tágas folyosókon, aztán fel a tetőre, ahol legnagyobb megdöbbenésünkre egy igazi uszoda fogadott bennünket. Ebben tartják nyáron és ősszel a kötelező úszásoktatást. Megnéztük még a jól felszerelt könyv- tárat is, ahonnan nemcsak kölcsönözni lehet a

könyveket, hanem egy-egy japánórán a gyerekek átvonulnak, mindenki választ magának egy könyvet, és óra végéig olvasnak, így szokva meg lassan az olvasás ízét, örömét.

Nem kell ám azt gondolni ezek után, hogy kacsalábon forgó palota ez az iskola. Egyszerű, jellegtelen, 3 emeletes betonépület, akár csak a többi állami iskola Jokohamában. Hasonlóan egyszerű és eléggé lehasznált a berendezés is, de amire szükség van, az rendelkezésre áll, ha nem is új és csillogó állapotban.

Körutunk végeztével megérkeztünk a II/1-es osztály terméhez. A tanító néni valamennyiünket behívott, székeket hozott, ő pedig szárnya alá véve Zolit, bemutatta a gyerekeknek.

- És most tapsoljátok meg új pajtásotokat! - kérte Száeki szenszei a gyerekeket, és sokáig, lelkesen zúgott a taps. Később ugyanilyen taps kísérte fiam első, akadozó japán mondatait is - de nemcsak neki jár ez, hanem taps köszönt minden figyelemre méltó teljesítményt.

Ezután mind a 34 nebuló felsorakozott, és - a Japánban egyébként nem szokásos - kéznyújtással mutatkozott be személyesen is új osztálytársának.

- Addig maradjanak a kisfiúval, amíg jól esik - mosolygott ránk biztatóan Száeki szenszei. Helyet mutatott Zolinak az első padban, egy vékonyka, copfos kislány mellett, azután folytatta a bizony elég hosszan félbeszakadt órát.

A szünetet jelző csengetés után a tanító néni feltette a kérdést:

- Gyerekek, ki akar most a magyar kisfiúval, Zoli kunnal kidobóst játszani?

Természetesen nem volt, aki nem akart, ezért mindnyájan levonultunk az udvarra. A hatalmas tér egyik oldalán, akár csak egy játszótéren, vasból készült mászóakák, homokozó, sőt, célbadobáshoz való tábla is volt.

A gyerekek mindjárt nekiláttak a kidobósnak, tanító nénijük eközben egy pillanatra sem távozott el. Később kiderült, hogy ez nem a nekünk szóló figyelmesség volt. Ha csak lehet, a pedagógusok a szünetet is a tanulókkal együtt töltik, ha viszont a helyzet úgy hozza, habozás nélkül hagyják magukra őket hosszabb időre óra alatt is.

A szünet után énekóra következett. Mindenki levette polcáról pianika névre hallgató hangszerét és készenlétbe helyezte. Ez a zeneszerszám egy mini zongora és egy furulya keresztezése, egy kisméretű billentyűzethez egy hosszú műanyag csövet kell illeszteni, és azt fújni. A billentyűzetet ezalatt kényelmesen az asztalra lehet fektetni, és úgy kell nyomkodni. A másodikos, alig 7 éves gyerekek igazán ügyesen zenéltek. De jól és igen lelkesen énekeltek, sőt, szolmizáltak is.

- Nagyon tiszteljük Kodály szant és az ő módszerét használjuk a zenetanításra már az óvodától kezdve - fordult oda hozzánk a tanító néni, miközben a gyerekek kórusban énekeltek:

- Do, re, mi, fá, szo, rá, si, do - ahogyan a szolmizálás japánul hangzik.

Zoli lassan fáradni látszott a sok új benyomástól. Az énekóra végén felálltunk, elbúcsúztunk, és hazasétáltunk. Útközben faggattam a fiamat:

- Na, hogy tetszett a japán iskola?

Felragyogott a szeme, ahogy egy szuszra mondta:

- Szuper! És az tetszett a legjobban, hogy végre egyszer én is benn lehettem a nagyokkal az igazgató bácsi irodájában, és még teát is kaptam, mint a felnőttek, és az a zöld tea

nagyon rossz volt, nem is ittam meg, de az nem számít!

Én is azt hiszem, hogy az nem számít ...

3. LEVÉL

1987. AUGUSZTUS

NYARALÁS HELYETT... (T)

Az nyilvánvaló volt, hogy idén nem fogunk nyaralni. Nincs elég szabadságom, dolgoznom kell, és jórészt még azt sem tudtuk, mi hogyan fog alakulni. Arról nem is beszélve, hogy itt a magyar értelemben vett nyaralás teljesen ismeretlen fogalom. A japánok, ha nyaralnak egyáltalán, legfeljebb csak egy-két napos kirándulást tesznek valahova.

Kapóra jött viszont, hogy kaptam egy meghívást a Fukuoka egyetemre. Minthogy így két hétre oda kellett utaznom, gondoltam, viszem a családot is. Ez később az eddigi legjobb ötletemnek bizonyult.

Egy magánegyetem Japánban

A Fukuoka Egyetem természetesen Fukuoka városban van, magánegyetem. Itt tanulni - az állami egyetemeken honos, és a magyar egyetemi rendszerre kísértetiesen emlékeztető szigorú felvételi vizsgák után - komoly anyagi megterhelést is jelent a diákoknak, a tandíj ugyanis kb. 1 millió jen évente. Ebből viszont mindenre telik. Láttam például olyan termeket, ahol 70 terminálon tanulják a diákok a számítógép programozást. Láttam egy 16 emeletes épületet, amit a humán tudományok művelői kaptak, kárpótlásul, amiért a költségvetés zömét rendszeresen a természettudományok viszik el. Az egyetemnek saját kórháza, áruháza, postája, bankja, sőt, szállodája is van, ahol a tanárok évente egyszer ingyen pihenhetnek (itt mi is megfordultunk).

A vakáció idejére kinyitották az egyetem uszodáját a hozzátartozók számára, ingyen. Van itt baseball-, teke-, és nyáron is üzemelő korcsolyapálya is. A kutatáshoz szükséges műszerek arzenálja kábító, és a színvonal is magas, amit többek között az is mutat, hogy nem mulasztják el meghívni az egyes tudományok legjelesebb külföldi művelőit... (Erről jut eszembe, én voltam az első magyar vendég az egyetemen).

Az általam tartott előadás előtt két nappal nagyméretű sárga lapra, a hagyományos kalligráfia szabályai szerint, ecsettel írott plakátot tettek ki az egyetemen több helyre is. A furcsa kínai jelekből álló hirdetés bejelentette, hogy a Koordinációs Kémiai Laboratórium kémiai társasági ülést szervez a szokásos helyen.

A két hét alatt egyébként olyan intenzív munka folyt, hogy kis túlzással szólva többet végeztem, mint eddig két hónap alatt. Vendéglátóim és diákjaik nagyon rendesek voltak, és folyamatosan dolgoztak a kezem alá.

Közben Zsuzsáék is szorgalmasan járták a várost, voltak múzeumban, áruházban, szentélyben stb.

Az egyetem hiper-szuper, nyugati stílusú vendégházában laktunk, ahol szokás szerint az olcsó szállást (két ágy, fürdőszoba nélkül, a gyerekek hálózsákban a földön aludtak)

vettük igénybe. Légkondicionálás azért itt is volt, ez elmaradhatatlan egy ilyen helyen. A közös WC-ben viszont fotocellás vízöblítés volt, és elektromosan fűthető WC-ülőkéken(!) trónolhattunk. Volt ezen kívül három szuperautomata mosógép az emeleten, szárítóval együtt, xeroxgép, továbbá automaták, amelyek hideg-meleg italokat, sőt borotvát, fogkefét, és automata telefonhoz való mágneses telefonkártyát is árultak.

Egy kis japán földrajz

Talán nem szégyen, ha nem tudjátok, hogy Japán öt nagy és kb. ezer kis szigetből áll. A négy fősziget: Hokkaidó, Honsú, Sikoku és Kjúszú. Az ötödik, Okinava jóval messzebb esik a főszigetektől. Kjúszú a négy nagy közül a legnyugatibb sziget, a fővárostól 1100 km-re van, ez kb. annyi, mint Budapeستtől Frankfurt.

Kjúszú legnagyobb városa a Hakatával összenőtt Fukuoka, kb. 1 millió lakossal. A város kikötője éppen szemben van Koreával, a távolság közöttük mintegy 300 km. A sziget leghíresebb kikötője Nagaszaki, legszebb vára Kumamoto városban van, és Japán egyik legszebb nemzeti parkja a ma is működő Aszo vulkán körül terül el. (Magassága 1592 m, a szomszédos Kudzsú hegyé 1788 m). A sziget éghajlata, nos, általában kissé melegebb, mint Jokohamáé... Szerencsére most valamivel jobb volt a helyzet a szokásosnál, mert többször is volt lehülés (ilyenkor lehetett vagy 35 fok), és eső is.

Egy kis történelem

A legtöbb japán útikönyv azzal kezd, hogy a japán történelem annyira eltér az európaiától, hogy még korszakolni is nehéz, nemhogy megérteni. Na, én mindjárt mondom egy példát, hogy ez nem így van. Éppen az idő tájt, amikor a mi jeles IV. Béla királyunk nem tudta, hova fusson a muhi csata után a tatárok elől, a japánoknak is éppen ezekkel a népekkel gyűlt meg a bajuk. Akkor itt már javában császárság volt, gyengécske császárral, és sógun is volt, elég erőske.

A japán történelemben először idegenek léptek japán földre hódítási szándékkal. (Megjegyzem, ez a 2. világháború után fordult elő legközelebb, amikor megjöttek az amerikaiak). A mongoloknak persze, akik köztudottan lóháton jártak, először rengeteg csónakot és hajót kellett szerezniük, hogy átjöhessenek a tengeren. Ez nem okozott túl nagy gondot, gyorsan lerohanták Koreát és fél Kínát, és elszedték a hajóikat. De azért a partraszállás nem könnyű dolog, először nem is sikerült nekik. Másodszorra viszont Kublaj kán csapatai 1274-ben kikötöttek egy 140000 fős (és lovas) óriási inváziós hadsereggel. És hol? Hakatában. Közbevetőleg megjegyzem, hogy a japán gyerekek közül sokan azóta is két lila folttal a fenekükön születnek. Ez hatéves korukra eltűnik. Érdekes módon, rajtuk kívül csak a mongol gyerekeken van hasonló "anyajegy".

Szóval jött a támadás. Először a mongolok diplomáciával próbálkoztak, és követeket küldtek a császárhoz Kiotóba. A szerencsétlen pipogya fráter hajlott a megegyezésre, de a sógun határozottabb volt, és amikor a követek hozzá is felmentek, ő szépen lefejeztette őket. Ezután persze gyorsan falat kellett építeni Hakatában, a kínai falhoz hasonlatos, amelynek a romjai még ma is láthatók. A fal nem volt elég, hogy megállítsa a mongolokat. A szamurájok akkori ősei, a nehéz páncélos harcosok sem voltak elég erősek, hogy szembeszálljanak a mongol hadakkal. Ekkor jött viszont az isteni szél, ahogy ők mondják: "kamikáze" (de ismerős szó!), és ez egyszerűen elfújta őket. Egy tájfun lépett állítólag közbe, és az bizony elég nyomós érv. A japánok azóta biztosak benne,

hogy idegen nem bánthatja őket, mert az istenek mellettük vannak.

A mai történészek szerint a mongolok többet szenvedtek a számukra ismeretlen szúnyogoktól, mint a tájfunctól, de ez a lényegen mit sem változtat. Változtatott viszont - igaz, sokkal később - az atombomba, amelynek a hatását a nagaszaki múzeumban gondosan megszemléltük, és ami fényes bizonyítéka annak, hogy a kamikáze nem mindig fúj jó irányból.

Utazás a sinkanzenen

Na de mi is történt velünk? Felültünk a Tókaidó Sinkanzenre, amelyről már bizonyára mindenki hallott. A fiúk nagyon izgatottak voltak, mert ez egy olyan "szuper vonat, amelyik gyorsabb, mint a Porsche" (Zoli fogalmazott így). Nem részletezem az ismertebb poénokat (óránként 200-250 km-es sebesség, percre pontos menetrend, repülőhöz hasonlatos külalak és berendezés, nyilvános telefon stb.) Ami viszont bizonyára új hír lesz Nektek is, mert nekünk is az volt, az a teljesen zárt, 1100 km hosszú sínpálya. Alagutak, felüljárók, hidak végig. Természetesen, sehol egy szintbeli kereszteződés, sehol egy sorompó. Honsúról Kjúsurára tenger alatti alagút visz át. Így persze könnyű gyorsan menni, és még a menetrendet is tartani.

A másik meglepő felfedezésünk az volt, hogy a sinkanzen, habár nagyon drága, mégis csak tömegközlekedési eszköz. (Oda-vissza 100000 jenbe került a jegyünk úgy, hogy Zoli féláron, Miklós ingyen utazott.) A vonatok a végállomásról 3-10 percenként indulnak, és hatalmas tömegeket szállítanak. Az elegánsabbak persze így is repülővel utaznak, mert sokallják a 6 vagy 7 órát az 1100 km megtételéhez!

A nép, akárcsak a magyarok szokták, beül a vonatba, és rögtön enni kezd. Na nem, előbb levetik a cipőjüket, mint mindenhol. Erősen igénybe veszik az utasellátót, ami még pár ezreddel megdobja a költségeket. Az utasellátó fiai és leánykái pedig állandóan fel-le tologatják kis kocsijukat, és kínálgatják az ajszu kohí-t (ez a jeges kávé, az angol "ice coffee"-ből), a hotto kohí-t (ez viszont a forró, azaz "hot" kávé), a biru-t (a sör itt is népszerű dolog ám), a Koka Kora-t (ezt ugye, nem kell lefordítanom), és az o-bentó-t, azaz az ételdobozban feltálalt mindenféle finomságokat. Szegények csak egy pillanatra állnak meg, amikor a magától kinyíló automata kocsiajtón belépve, meghajolva üdvözlik az utasokat, majd még egyszer ugyanúgy a kocsni túlsó felén, távozás előtt.

A sinkanzenen végül is gyorsan megy az idő. A fiúk aranyosak voltak, bámulásztak kifelé, Miklós a kunkori háztetőket nézegette, mindenféle színűt talált, csak rózsaszínt nem. Zoli a nyomtatott menetrend alapján ellenőrizte a vezetőt, de az végig jól tartotta a tempót. Fiam időnként felállt és megnézte a sebességmérő órát a falon. Amikor a Fudzsi mellett mentünk el, a gyerekek majd kiestek az ablakon, de sajnos, nevezett hegy felhősapkát húzott a fejére. Később mesét olvastunk, (Zoli a Rejtelmes szigetet), majd kanasztáztunk. Időközben ugyanis Miklóska is megtanult kanasztázni, így pont megvolt a négy játékos.

Egy aktív vulkán

Egy-egy kisebb kirándulásra szántuk el magunkat Kjúsun, ha már egyszer odajutottunk. Nagaszakiban láttuk például Madam Bovary szobrát, miközben ment a Pillangókisasszony

magnóról a turisták kedvéért. Ezt is tudják a japánok, hogyan kell a turistacsalogatót csinálni, a könny hullott, mint a záporosó. Igazi rjokan-ban aludtunk, ez a hagyományos japán fogadó neve. A padlót tatami borítja, ágy helyett futon van, és hagyományos közös fürdőben lehet tisztálkodni. Láttunk buddhista és sintóista templomot rakásra, de konfuciánus kínai templomot csak egyet, mivel nincs több Japánban. A helybeliek nagyon büszkék a holland városra és a Nagaszakiban található keresztény templomokra. Azt mondják, ez Japán "legnyugatiasabb" városa. Ez azért van így, mert Tokugava sógun ide záratta afféle gettóba azokat, akiket nem fejeztetett le a keresztények közül, amikor a XVII. század elején becsukta Japán kapuit az idegenek előtt.

Nahát, mi nem nagyon estünk hasra a kiállított "nappali szoba", "ebédlő", "ágy" és hasonló kuriózumok előtt, a japán turisták bezzeg tátott szájjal bámultak. Érdekes viszont, hogy a japán szolgáltatók egykori szobái láttán unatkozva elfordultak, ott ugyanis csak tatami, papírfalak stb. voltak, semmi rendkívüli.

És most... szent borzongás... a vulkán! Amikor mondtuk a srácoknak, hogy 3 napos kirándulást teszünk egy igazi vulkánhoz, kissé bizonytalanok lettek: "És tudja a két szenszei, hogy meddig szabad felmenni rá? És mi van, ha éppen most jön ki a láva, és elönt minket? A Rejtelmes sziget-ben is azt hitték, hogy már teljesen kialudt a vulkán, és mégis újra kitört." Szóval teljes volt az aggodalom. Ehhez még Zsuzsa is csatlakozott, ugyanis amikor vendéglátónk feltette a kérdést, hogy látott-e már aktív vulkánt közelről, a válasza ez volt: "Még nem. Na és mennyire aktív?" A szenszei értette a célzást.

A vulkán viszont nagyon érdekes volt. Ez egy nagy hegyvonulat utolsó sarja, az idősebb testvérek már több százezer éve elfáradtak, de itt egy kráter még bírja. Jópofa kis gőzfelhőket, kénes füstöt ereget, és az egész csodaszép. A dologhoz egy igazi Nemzeti Park is tartozik, ahol igazi lóháton lovagoltak a srácok (mi nem, mert egyrészt drága, másrészt én a vulkántól nem félek, de lóról leesni nem szeretek). Helyes kis vörös tehénkék zavarták meg a fűben heverésző turistákat, ők is kértek az ételünkből, miként Maci Laci szokta dézsmálni a turisták szendvicseit. A kirándulás után pedig jött az igazi kéj... a rjokan-szerű egyetemi vendégházban szokásos japán forró fürdő mellé úszómedence is tartozott, csuszdával. Itt mutatta be Zoli először azt, hogy már igazán tud egyedül úszni, és Miklóskának is már csak egy hajszál hiányzik. Ez még nem minden, jött aztán a kéjek kéje... tenisz reggel 7-kor, 1500 m magasan, gyönyörű hegykoszorúval övezett pályán, utána forró fürdő és úszás. Lehet, hogy pimasznak tartotok, de akkor és ott irigyeltem magam először Japánban.

Reflexió: a "Sógun" és a valóság

És eme sok kéj után még hátra volt Kumamoto. Itt található Japán egyik legnagyobb és legjapánabb vára. A várfalak, vizesárkok rendszere hasonlít az európai lovagvárakéhoz, habár a trükkös japánok raffináltan tekervényessé formálták mindet, hogy az esetleg mégis behatoló ellenség eltévedjen, és soha ne tudja, hol támadják hátba.

A palota maga viszont egészen más, mint pl. a Citadella. Úgy néz ki, amit én csak "pagoda-stílusnak" nevezek. Több emeletes, kunkori tetős, gúla alakú építmény, gyönyörűen kidolgozott részletekkel, sárkány-, delfin-, oroszlánszobrokkal stb. Benne múzeum, samuráj öltözék, kardok, és minden, ami ilyenkor kell.

Több levélből kiolvastam, hogy a Sógun sorozat a TV-ben erősen megihletett benneteket.

Az itteniek is megnézték, sőt, láttuk az eredeti könyvet is, antikváriumban, angolul, roppant terjedelmes volt. (Isaurával még nem találkoztunk).

Kötelességem azonban mindenkivel közölnöm, hogy a maximális atrocitás, ami manapság egy külföldit érhet itt, az az, hogy lefényképezik (velem is megtették, hiába no, egy fehér ember jól mutat a FUJICOLOR filmen). Lefejezés, földbe ásás már nem divat. Még Okazakiban sem, ahol pedig Tokugava sógun, és rajta kívül Ohtaki professzor á is született. Viszont, Vakita professzor, fukuokai vendéglátóm, elmesélte, hogy az ő ükapja szamuráj volt, és még megvan otthon a kardja is, ami itt olyan érték, mint otthon a kutyabőr volt valamikor. Szegény ükike aztán annyira elszegényedett, hogy kénytelen volt elmenni farmernek, és így az 1877-es kumamotoi szamurájlázadásban már nem vett részt. Szerencséje, mert akkor már a Meidzsi császár volt az erősebb, és a dologból csak kár származott, mert a kumamotoi vár, a rebellis szamurájok tűzfészke, leégett.

A Vakita családról még elpletykállok annyit, hogy Tokióban él még a professzor 87 éves apukája és a 79 éves anyukája, de él még Kjúszún a 101 éves nagymamája is! Az öreg hölgygel különben problémái vannak, mert szegényke nem beszéli a normál japánt, csak a szacumai dialektust, így a 45 éves professzor-unoka sohasem érti meg, amikor nagymami korholja, amiért lopja a drágalátos az ő eladásra természetett dinnyéjét. A tanulság: ha valaki nem képes 101 év alatt sem megtanulni japánul, legalább idejekorán hagyja abba a mezőgazdasági munkát.

És kész. A végén az történt velünk, hogy hazajöttünk. Én második napja dolgozom, Zoli mától iskolába jár, Miklós holnaptól óvodába, Zsuzsa pedig ismét loholva keresi, hol lehet tizedáron banánt kapni. Ebből azt is kitalálhatjátok, hogy ma már szeptember elseje van. A hőmérséklet pedig még mindig 30 fok felett.

Mi nem történt velünk

Ne legyetek rosszmájúak, amit eddig írtunk, az mind valóban megtörtént. Néhány dolog viszont nem történt meg, pedig akár meg is történhetett volna. Például nem öntött el a láva bennünket. De még rosszabb is fenyegetett: a No.12. tájfun. Szombaton elérte Okinavát, és iszonyú tombolást végzett. Azt mondták, hogy vasárnap eléri Kjúszút, és hétfőn pedig Tokiót is. Szerencsénkre éppen vasárnap ültünk fel a sinkanzenre, és itt még egyszer utalnék arra, hogy ez a vonat a tájfun sebességével halad. Hétfőn vártunk, vártunk, de hiába. A meteorológiai jelentésben azután este bemutatták, hogy a tájfun egy kissé szeszélyeskedett, eltért eredeti irányától, és el fog zúgni Japántól északra. A hatása csak annyi lesz, hogy esőzést és lehűlést hoz. Vártunk, vártunk... jött egy kis szél ugyan, de a hőmérő meg sem moccan. Ellenben a TV-ből az is kiderült, hogy hétfőn a csücske azért még eláztatta Fukuokát, aminek következtében 2 ember meghalt, 18 ház összedőlt, és 500000-en maradtak egy napig a lakásukban, mert egyszerűen nem tudtak kimenni a nagy eső miatt. A tájfun közben már túl van Hokkaidón is, nekünk pedig a hőség maradt. Holnap legyen a Ti vendégeitek.

KIDOBTAK BENNÜNKET AZ ÓVODÁBÓL (ZS)

Az egésznek az volt az oka, hogy a japánok nem mondják ki soha kerek-perec: "nem". Így, amikor felhívtuk telefonon júliusban a legközelebbi óvodát, és bejelentettük

érkezésünket Miklóssal, azt válaszolták: nagyszerű, de előbb tanítsuk meg a gyereket japánul. Mi viszont azon a nézeten voltunk, hogy a gyerek könnyebben tanul meg az óvodában japánul, mint otthon a magyar anyukájától. Tehát elszántan elvittük Miklóst az óvodába.

A japán gyerekeknek csak igen kis része jár egész napos állami oviba. A többségnek erre nincs szüksége, a nők nagy része legkésőbb gyermeke születésekor otthon marad. Ennek ellenére, amikor a gyerek betölti a 4. életévét, irány az óvoda. Nem állami, oda az anya igazolt munkaviszonya szükséges, hanem valamelyik magánóvoda. Minden négy éven felüli gyerek kivétel nélkül óvodába jár. Az óvoda a Japánban olyannyira alapvető közösségre nevelés első állomása.

Alighogy megérkeztünk, máris óvoda után néztünk, az volt ugyanis a véleményünk, hogy Miklós csak így tanulhatja meg hamar a nyelvet, csak így köthet barátságokat. Különben is, eddig is óvodába járt Magyarországon, mit is kezdene egyedül velem a lakásban? A házban szerencsére van három vele egykorú gyerek, akik valamennyien a közeli, Fudzsi-ga-oka nevű óvodába járnak. Mi sem egyszerűbb, gondoltuk, mint csatlakozni hozzájuk. Egyetlen dolog keserített csak el, hogy a magánóvoda roppant drága mulatság. Először is belépéskor ki kell fizetni egy elég tetemes "beugrót", az úgynevezett játékhasználati díjat. Ezen kívül havonta fizetni kell az étkezésért, gondozásért. No meg ott van a kötelező egyenruha, amit az óvodában kell megvásárolni. Nyárra kis nadrág, ing, szalmakalap, télre komplett öltönyke kalappal, hozzá pedig egyencipő. Természetesen egy darab semmiből sem elég, hiszen váltani is kell az elpiszkolódott ruhát. Ez bizony komoly érvágás a japán családokban is, hát még esetünkben. No de nincs kibúvó, ennyibe kerül és kész. Kereshettünk volna másik óvodát, de komoly vonzóerő volt a közelség és a házbeli gyerekek társasága, és alapvető különbségek sem árban, sem minőségben nincsenek. Mindenhol van egyenruha, csak legfeljebb az öltönyke színe nem kék, hanem barna, és mindenhol csak félnapos az óvoda. Ebéd után, fél kettő körül lehet a gyerekeket hazavinni. Mivel itt szombaton is sok helyen dolgoznak, természetes, hogy az óvoda is működik. Ebéd azonban ilyenkor nincs. Kicsit bosszantott, hogy lényegében hetente csak két nap kapnak a gyerekek az oviban ebédet, két másik napon otthonról kell elemózsiát bevinni, a szerda pedig a rövid nap, nincs ebéd, 12-kor mehetnek haza a gyerekek. Hogy akkor mit fizetünk meg a magas havi díjjal? Természetesen a gondozást, a foglalkozásokat, a programokat. Mert kirándulás, közös program van bőven, mint kiderült.

Miklóst felkészítettük az óvodába járásra. Szerencsére kérni sem kellett, maga az óvodavezető mondta, hogy én is menjek vele, és maradjak is ott végig, amíg ott van. Sőt - kértek meg - ne töltsünk ott egyelőre egy óránál többet. Nagyon örültem, mindig is célszerűnek tartottam ilyen esetekben a fokozatosságot, gondoltam, sokkal könnyebb lesz a gyereknek megszoknia az idegen környezetet.

Első nap Miklós boldog várakozással csatlakozott reggel a házbeli gyerekekhez. A 10 perces utat mindig együtt teszik meg, a mamák felváltva kísérik őket. Ez nemcsak praktikus, hanem az óvoda előírása is. Ugyancsak előírják, elővigyázatossági okokból, az útvonalat is. Bizony, a gyerekeknek kísérőjükkel együtt, meghatározott utcákon keresztül kell oviba menniük. A szabálytisztelő japánok ezt teljesen természetesnek tartják.

Az óvoda modern, egyemeletes épület. 200 gyerek jár ide, egy csoportban negyven gyerek van együtt egy óvónővel. Bizony ezt a negyvenes létszámot túlzásnak éreztem, még akkor is, ha tágasak a termek. A házbeli három gyerek három külön csoportba jár. Nem, nem a koruk miatt, hanem elvből. Az óvoda vezetésének az a véleménye, hogy barátkozzanak csak másokkal is, ne csak egymással. Otthon játszhatnak együtt eleget. Miklóssal kivételt tettek, az egyik házbeli kislány csoportjába osztották. Kellemes meleg nyári nap lévén, a legtöbb gyerek kint játszott az udvaron. Beléptünk a kapun, Miklóst ekkor érte az első csalódás. 200 hajszálra egyforma japán kisgyerek játszott együtt az udvaron egyforma kék egyenruhában. Azonnal odavezettek bennünket az óvónőihez, aki harsányan üdvözölte a gyereket és azonnal be akarta vonni a közös játékba. Érzésem szerint kissé túl hangosan szólt hozzá és nem várta meg, míg a gyerek kicsit feldolgozza az első benyomásokat. Miklós azonnal közölte is velem, hogy nincs kedve kint játszani, menjünk a terembe. Ekkor érte gyermekemet a második csalódás. A teremben ugyan- is alig talált játékokat. Nem csoda. A magánóvoda a közös játékokra, az együttes tevékenységre akarja ösztönözni a gyerekeket. Hiszen ezért vannak itt. A délelőtt egy része foglalkozásokkal telik, de utána sem cél, hogy a gyerekek egyedül mélyedjenek el valamilyen játékban. Azt lehet otthon is. A meglévő játékok sem nagyon tetszettek gyermekemnek. Neki ezek a játékok unalmasnak, túlságosan kisgyerekeseknek tűntek. Később sokszor gondoltam rá, hogy ha akkor Miklós talál valamilyen játékot, ami leköti és vonzóvá teszi neki az óvodát, talán másképp történik minden. Miklós azonban pillanatok alatt felmérte a terepet és közölte: menjünk haza. Megpróbáltam maradásra bírni.

- Gyere, nézzünk egy kicsit körül - biztattam.

Kézenfogva körbejártuk az épületet. Egyforma termek, bennük szinte nincs is bútor, a gyerekek ugyanis legtöbbször a földön ülnek. Minden teremben áll egy Yamaha zongora, az előtérben pedig egy medence nagyságú akvárium. Szép, világos, kedves és tiszta minden, csak valahogy nem elég bensőséges. Sajnos Miklós is valami ilyesmit gondolhatott, mert másodszor is kiadta az utasítást:

- Menjünk haza!

Az első napon nem láttam értelmét vitatkozni vele, hazasétáltunk hát.

Hanem a következő napok sem hoztak semmi változást. Miklós kicsit lézengett a kertben, kezemet fogva hajlandó volt bemenni a terembe és végignézni egy névsorolvasást és egy énekfoglalkozást, de egy óránál tovább nem volt hajlandó maradni. Így telt el egy hét, és ekkor jött a nyári szünet. 6 hétre bezárt az óvoda.

Miklós az egész nyári szünetben időnként megerősített affelől, hogy nem kíván óvodába járni. Megbeszéltem vele, hogy Zoli iskolában van, én sem tudok mindig otthon játszani vele, különben is, minden gyerek óvodába járt már otthon is, a vele egykorúak itt mind ovisok. De ő hajthatatlan maradt.

- Nem megyek óvodába - mondogatta elszántan.

Szeptember elsején liftezett a gyomrom, amikor reggel elindultunk a másik három gyerekkel együtt az előírt útvonalon az óvodába. Elhatároztam, hogy beszélek az igazgatóval. Megpróbálom megbeszélni, hogy egyáltalán meddig jöjjenek én is be minden reggel a gyerekekkel, mikor irassam be, és így tovább. Az egyik házbeli mama még a tolmács szerepére is vállalkozott.

Elértünk a kapuig. A másik három gyerek szépen beballagott a kapun, Miklós lecövekelte.

- Úgysem megyek be - biztosított róla.

Látva bennünket a kapuban, segítőkészen megjelent az óvónénink, lehajolt Miklóshoz és a japán gyerekeknél bevált, kissé negédes hangon jó hangosan köszönt neki. Miklóskám szó nélkül keményen hasba rúgta szegény óvónénit. Az óvónéni eléggé megdöbbsent, de haragnak semmi jele nem látszott rajta. Kicsit még beszélt a gyerekekhez, aztán távozott. Miklós, tettétől megrettenve, legalább bejött velem a kertbe, de megállt a kapu közelében. Gondoltam, itt az idő beszélni az igazgatóval. Elmagyaráztam a gyerekeknek, hogy bemegyek az igazgató bácsihoz, játszson addig itt kint, majd a házbeli anyukával bevonultunk az épületbe. Alig tettünk azonban pár lépést, hallom, hogy kiáltozzák a gyerekek Miklós nevét.

- Miki kun elszaladt! - mutogatott néhány kislány izgatottan a kapu felé.

Még láttam fiacskám futó alakját eltűnni a sarkon, majd a nyakamba szedtem a lábamat és a 40 fokos hőségben loholtam utána. De sehol nem találtam őkelmét. Hazáig vágtattam, még szerencse, hogy Tamás aznap még nem ment el dolgozni. Így aztán mire én hazaértem, már egy jókora lelkifröccsön is túl voltak. A gyerek bőgött, én izzadtam, és azon csodálkoztam, hogyan talált Miklós haza és hogyhogy nem ütötte el egyetlen autó sem. Útközben ugyanis egy forgalmas kereszteződésen kell átkelni.

Nem volt mese, fogtam a gyereket és visszacipeltem. Útközben hasztalan beszéltem a lelkére, a válasz mindig ugyanaz volt:

- Nem szeretem ezt az óvodát, nem akarok oviba járni!

Visszaértünk, Miklóst újra otthagytam az udvaron, ezúttal már zárva volt a kapu. Az előbb is csak azért volt nyitva, mert még érkeztek a gyerekek.

Most végre sikerült eljutni az igazgató színe elé. Hellyel kínált bennünket, majd pontosan fél órát megállás nélkül beszélt. Tolmácsom egy szót sem szólt, csak egyfolytában bólogatott. Már nagyon ideges voltam, mikor végre a szomszédasszony felém fordult és belevágott a mondókába. Neki szerencséire nem tartott fél órát elmagyarázni, hogy sajnos Miklóst nem tudják fogadni az óvodában. Nem hivatkoztak arra, hogy hazaszökött, sőt, az igazgató azt állította, megesik ez a japán gyerekekkel is néha. Az sem jött szóba, hogy szegény óvónő mekkorát kapott tőle reggel. A visszautasítás indoka az volt, hogy Miklós külföldi. Nem ismeri a japán szokásokat, így nem tud a többi gyerekekhez csatlakozni. Mivel pedig egy csoportban negyven gyerek van, az óvónő nem vállalhatja, hogy külön őt bevezeti a japán szokások rejtelseibe.

Az az érzésem, hogy Miklós kiűzetése már júliusban eldöntött tény volt. Ha jobban ismerem a japán szokásokat, meg is értettem volna az árnyalt visszautasítást. De én még most sem értettem, sőt, megpróbáltam érvelni. Magyaráztam, hogy szerintem két hét, legfeljebb egy hónap kell egy ekkora gyerekeknek, amíg megtanulja annyira a nyelvet, hogy a legfontosabb szavakat megérti. Nem hiszem, hogy ez akadálya lenne annak, hogy óvodába járjon. Az itteni szokásokat pedig még hamarabb el fogja sajátítani. Mondtam, hogy szerintem milyen nagyon szüksége van épp egy külföldi gyerekeknek a közösségre, a gyerektársaságra. Hiszen nincs kivel játszania ott- hon, korosztálya valamennyi tagja óvodába jár. Az igazgató válasza győzött meg azután arról, hogy itt nem számít az érvelés, nem most döntött így. Legfeljebb azt tudom elképzelni, ha kiderült volna, hogy

Miklós teljesen problémamentes gyerek, esetleg megváltoztatja véleményét.

- Sajnos, különben is teljesen tele vagyunk - magyarázta. De ha a gyerek társaságra vágyik, szívesen látjuk itt játszani akár minden nap. Természetesen az ön kíséretében.

Miklóst a kert hátuljában elbújva találtam. Ott állt szegényke egyedül, a falnak támaszkodva és szabályosan reszketett.

- Gyere, megyünk haza - mondtam neki csendesen - nem fogsz ide járni.

Némán fogta meg a kezemet. Olyan lelkipurdalása volt, hogy örülni sem tudott. Elkészöntünk és kiléptünk a kapun. A sarkon Tamásba ütköztünk. Elénk jött, izgatta, hogy mi történik. Az az igazság, hogy én megkönnyebbülten meséltem el neki a történeteket. Egyáltalán nem volt lesújtva, sőt.

- Ne félj, lurkó, találunk neked majd egy másik óvodát!

A lurkó nem ezen aggódott, egyfolytában azon csodálkozott, hogy hatalmas bűnei ilyen kedvező eredményre vezettek. Siettem is megnyugtató, hogy semmiféle összefüggés nincs a kidobásunk és az ő hazaszökése között. Nehogy levonja a következtetést: ezentúl elég hazafutni, ha nem tetszik neki valami valahol.

Kényelmesen sétáltunk az állomás felé, Tamást kísértük dolgozni, és gyakoroltuk az egyáltalán nem ellenemre lévő gyeses életformát, ami most már minden kétséget kizárólag egyelőre osztályrészünk lesz egy darabig. Hogy meddig, az a jövő titka.

4. LEVÉL

1987. OKTÓBER

EGY HAMISÍTATLAN JAPÁN LAKÁSBAN (T)

Itt az ideje, hogy bemutassuk lakásunkat. Egyébként egy egész estét és egy délelőttöt dolgoztam a rajzon, fel-alá rohangáltam, méricskéltem, és Zsuzsa szemrehányásait is elviseltem, ezért kéretik a dolgot megbecsülni, érdemeim szerint.

Ez tényleg egy japán lakás! Jellegzetesen kicsiny (47 nm az egész), de variálható: mindenütt eltolható (papír) falak vannak, valamint beépített szekrények. Az ablakok is eltolhatók. Érdekesség az o-furo, vagyis a fürdő, most már érthető talán, hogy miért a kádon kívül mosdik a dolgozó, és miért nem benne. Egy ember éppen csak hogy elfér benne. A múltkor kipróbáltuk, Zsuzsa mellé Miklós már alig fért oda. Zuhanyunk nincs (sok lakásban van persze). A rajzon az is látható, hol van a beton ki- és belépő, ahol papucsot kell húzni. A méretek különben inchben és cm-ben is rajta vannak a rajzon, de magunkat is belerajzoltam, hogy fel tudjátok mérni, hogyan férünk el benne.

A lakásunk két dologban különbözik a japánokétól, mindkettő a használat módjával van kapcsolatban. Az egyik, hogy csak kevés és kicsi bútor van benne. Ők képesek arra, hogy ezekbe a szobákba még viszonylag nagy méretű szekrényeket és további asztalokat zsúfoljanak. A másik, hogy mi külön gyerek- felnőtt- és nappali szobát rendeztünk be. Persze lehet, hogy ha istenigazából kitör a tél, és kiderülnek a fűtéssel kapcsolatos problémák, mi is beköltözünk egyetlen (fűthető) szobába, ahogyan az itt általában

szokás.

Végezetül, mert ez is hozzátartozik a dologhoz: egy ilyen lakás ára, ha meg akarná valaki venni, a környéken 40-50 millió jen, ami 10-15 éves átlagfizetés! Ha csak bérlő a dolgozó, a szokásos bér havi 70-80 ezer jen. Borsos, nem?

A fűtésről

Ha már céloztam a télre, érdemes egy kis kitérőt tenni erre a témára. Már megjelentek a boltokban a kályhák és egyéb fűtési alkalmatlanságok, fantasztikus választékban.

Tokió hőmérséklete - úgy tűnik az eddig hallott vélemények alapján - télen nem sokkal magasabb Magyarországnál. Jó, nincsen tartós fagy, ritka a havazás is, de éjszakára lehűl a levegő plusz két-három fokig, és nappal sem megy nagyon föl. A központi fűtés azonban ismeretlen. A lakásnak általában csak egyetlen helyiségét fűtik, egy elég kis teljesítményű kályhával, azt is csak nappal. Hogy ne fagyjanak meg mégsem, igen egyszerű és takarékos elvet alkalmaznak: mindig azt a helyet fűtik, ahol éppen tartózkodnak. Ha például a háziasszony sokáig álldogál a konyha hideg padlóján, vehet a lába alá egy kis fűthető szőnyeget, de belebújhat fűthető papucsba is. Van olyan nagyméretű fűthető szőnyeg is, amit a gyakran a földön, csak kis párnákon ülő japánok a nappaliban használnak. A szőnyeg energiatakarékos változatánál még azt is meg lehet határozni, hogy az egész szőnyeg meleg legyen, vagy csak a jobb vagy a bal sarka, esetleg a jobb és a bal sarka egyszerre, de csak félig. Állítható természetesen a hőfok is. Tanúsíthatom, igazán kellemes melegérzetet biztosít egy ilyen szőnyeg. Van azután ágyba való fűthető lábmelegítő (éjszakára senki sem fűt), fűthető takaró, és a Fukuokan már tapasztalt fűthető WC ülőke. Mert ugye központi fűtés híján az a WC olyan hideg tud lenni télen... Eme fűtőcsodák dacára a legkedveltebb a hagyományos japán fűtőeszköz, az úgynevezett kotacu. Ez a szokásos alacsony asztalka, amelynek lapjára alulról egy ráccsal védett infralámpát erősítenek fel. Hogy a melegnek egy cseppje se menjen kárba, az asztal lapját leborítják egy speciálisan erre a célra készült paplanszerűséggel, amivel az asztalt körülülő család szépen be is takarózik. A paplan tetejére még egy asztallapot is illesztnek, az asztal eredeti funkciója tehát sértetlen marad. Lehet mellette enni, forró teát szürcsölgetni, tanulni - mindent. A kotacu egyetlen hátránya állítólag az, hogy olyan kellemes, hogy nehéz mellőle felállni és végre aludni menni a hideg ágynemű közé.

Maguk az alkalmazott kályhák roppant sokfélék. Van gázkályha és villany hőszigetelő, de a legelterjedtebb az olajkályha. Ám a legtöbb fűtőeszköz közös jellemzője, hogy semmiféle kéményhez, kivezető nyíláshoz nem csatlakoztatják őket. Az összes égéstermék a szobába kerül, és bár gondos kezek minden ilyen fűtőtestre figyelmeztető feliratot ragasztanak, felhíva a tulajdonost arra, hogy időnként szellőztessen, nagy elszántság kell a hidegben a kellő hatásfokú, tehát tartós ablaknyitáshoz. Néhol azért a mi gázkályháinkéhoz hasonló elvezetés is van, lehet úgynevezett "tisztá" olajkályhákat is kapni, amelyekbe valamilyen, a szennyeződést részben elnyelő anyag van beépítve, és sok lakásban van nyáron légkondicionálóként, télen fűtőként használható apparátus, amely villannyal működik, de a többség bizony bűdösben és levegőtleniségben tölti a telet. Ezek a kályhák egyébként erősen tűzveszélyesek is. Ezért azután télen az újságok szinte minden nap adnak hírt gyakran halálos kimenetelű tűzesetekről és sajnos igen sok az ebből eredő gyerekbaleset is. A fából épült házak ugyanis pillanatok alatt tüzet fognak.

Még szerencse, hogy ha süt napközben kicsit a nap, mindjárt felszalad a hőmérséklet 16-18 fokra, és ilyen "melegben" Japánban senki sem vetemedik fűtésre.

Mellesleg széles körben alkalmaznak a hideg ellen egy igen olcsó és veszélytelen eljárást: felöltöznek. Télen nem szégyen a meleg alsónemű, és fel lehet ám venni a lakásban meleg papucsot is. Sőt, éjszakára is lehet a több rétegben alkalmazott paplan alá meleg pizsamát venni.

Ezek után igazán nem tudom, mi vár ránk a télen. Máris, mindennek tudatában módosítom korábbi véleményemet: Fukuokán a vendégházban a fűthető WC-deszka nem volt luxus!

SZOLGÁLTATÁSOK (T)

Középiskolai latin tanulmányaimból még emlékszem a régi Rómából származó mondásra: "Élni nem muszáj, hajózni muszáj". A modern világban ezt így kellene módosítanunk: "Élni nem muszáj, szolgáltatni muszáj..." Nem mindegy ám azonban, milyen a szolgáltatás színvonala! Erkölcsi prédikációk helyett, példaként leírok egy tipikus, mindennapi szolgáltatást, amúgy japán módra...

Taxiban ülve

Úgy néz ki, mint egy parádés kocsis a parádés kocsijával. A "TAXI" felírat raffinált világító formába van foglalva a tetőn, a kocsi nagy és többnyire sárga, mint Amerikában.

A kocsi begördül. Az utas előtt a hátsó ajtó magától kinyílik! A vezető, méltóságteljes tartásban, fehér kesztyűben, egyensapkában, fehér ingben és nyakkendőben, távvezérléssel nyitja az ajtót. Az utas beül (hacsak nincs csomagja, mert ekkor a sofőr méltóságán túladván kipattan, és hajlongva kapkodja el a csomagokat), majd megjelöli az úticélt és az útirányt. A vezető hangos "hai, vakarimasita" kiáltással nyugtázza a dolgokat, ami magyarul annyit tesz, hogy "Jawohl", majd elindítja a kocsit és az órát. Az autó összes ülése hófehér, csipkés-fodros huzattal van bevonva, így az ember az utazást még meszeszerűbbnek érzi. Az autó elektronikus valósága természetesen ebbe beleszól, mert legalább két rádiótelefon, egy halk zenét játszó magnó és a japán kocsik műszerfaláról áradó szokásos információözön arra utal, hogy ez mégis csak egy taxi, és nem Csipkerózsika álma. Megérkezel, fizetsz, köszönsz, a sofőr még egy darabig kirángatja a kezedből a csomagokat, hogy minél tovább cipelhesse, és kész. Ja, a hátsó ajtóhoz ne nyúlj! Magától csukódik.

Tényleg kész? Valami hiányérzetem van. Mi is, mi is? Nem csigázom tovább az érzékenyebb olvasó kíváncsiságát: hát persze, a borralaló! Mi is az? Ki emlékszik a világ perifériáján lévő egyes országok furcsa helyi szokásaira? Itt ez ismeretlen fogalom. Sőt, most jön még a fűszer! Ha telefonon rendelsz kocsit, az időben, tehát jónéhány perccel előbb ott van, hogy ha például várni kell az utasra, vagy rakodni kell a csomagjait, akkor is el tudjon indulni időben. Utas jön, sofőr rakodik, hajlong, beülnek, és ekkor indul csak az óra. Nincs rendelési díj, nincs messziről jöttem-díj, nincs várakozási díj, amikor a kocsi megy, akkor megy az óra is.

Megtörtént, hogy taxival mentem valahová egy kis kitérővel, 5 percet vártam a kocsit, majd továbbmentem. Akit érdekel, annak a kedvéért megemlítem, hogy közben pénzt

vettem ki a bankból, kartyámmal, az automatából, ezért a roppant nagy időigény. A Mitsui bank történetesen a város egyik legforgalmasabb pontján, olyan helyen volt, ahol kocsival megállni tilos. A taxis 10 mp-re megállt, hátsó ajtó ki, utas (én) ki, a taxi előregurul. Öt perc múlva, kifelé jövet látom ám, hogy a taxis - ahelyett, hogy a várható magyar magatartás szerint újságot olvasott vagy körmöt rágott volna - végig leste, mikor bukkanok fel, és megjelenésemtől szélsőségesen elém tolatott. Másik eset: Volt egy taxicsekem, és azzal akartam fizetni. Kínos dolog: a taxis megállapítja, hogy ez a csekk nem az ő cégéhez van címezve. Rövid monológ, majd bevarázsolja a már nyitott hátsó ajtót, és elhajt velem, a fogollyal. Gondoltam, most megvernek, vagy elrabolnak, és váltságdíjat kell fizetni, vagy ki tudja, milyen atrocitás ér. Ráadásul közben sofőröm még az órát is elzárta. Na hiszen, jó magyar szokás szerint most aztán majd alkudozhatunk a fuvardíjon! Ám egyszer csak lefékez egy másik taxi mellett. Az ajtó még mindig zárva, és jön a haver is segítségül! Ketten egy ellen? Ez igazán nem sportszerű! Az újonnan jött ember azonban rám mosolyog, és tört angolsággal közli, hogy máskor az olyan taxiban akarjak ezzel fizetni, amilyen az övé, majd elveszi a vezetőmtől a csekket, és kifizeti neki az értékét. Mosolyogva szalutál, és elhajt. Az én emberem elteszi ugyan a pénzt, de az ajtót még mindig zárva tartja. Visszakanyarodik, visszahajt velem arra a helyre (100 m-rel előrébb), ahol eredetileg ki akartam szállni, kinyitja az ajtót, és háromszor elnézést kér a bonyodalmakért! Az óra közben végig állt. Hm, Főtaxi, Volán Taxi, Budataxi, maszek taxi! Hol marad a kegyetlen konkurrenciaharc erkölcsfokozó nyomása? Talán nem is azon múlik az egész?

A VILÁG - INNEN NÉZVE (T)

Ismét egy kis földrajz. Ismertetem a világ térképét, ahogyan azt Japánban rajzolják. Ez feltétlenül kell a dolgok helyes megértéséhez. Tehát: a világ közepén van Japán, egy kis darab föld. Köröskörül tenger, kivéve a két böhöm nagy szomszédot, Kínát és a Szovjetuniót. Van még egy kisebb szomszéd is, Korea, vésszesen közel, nem is nagyon szimpatikus szomszédság. A többi azonban: víz, víz, víz.

Nagyon messze, valahol a sok víz közepén van egy kellemes sziget, Hawaii, ezért az ott ideális nyaralóhely a gazdagabb japánoknak. Van aztán egy másik földrész is valahol, Ausztrália, de ez már olyan messze van, mint Magyarországtól Dél-Afrika. Ami a világból még megmarad, az már a periférián van: Amerika, Európa, Afrika. Hirtelen támadt kisebbségi érzésünkön talán valamelyest enyhít annak tudata, hogy az NSZK vagy Anglia éppúgy csak a világ perifériáján vannak valahol, mint Magyarország. Ennek megfelelő az újság hír- anyaga is: többnyire belföldi hírek, a maradékban dominál az, ami Koreában, Kínában, Fülöp-Szigeteken történt, és persze az USA-ban vagy esetleg Iránban. Az még Ázsia. A többi hír azonban már csak csemege, különlegesség.

A mi gazdasági problémáink újabban néha hangot kapnak, de ez is csak olyan súlyú, mint az, hogy már Pápua-Új-Guineát is elérte az AIDS. Jellemző, hogy amikor a múltkor egy középiskolás lánykát megkérdeztünk, tudja-e, hol van Magyarország, sürgősen Chilét kezdte emlegetni. A Midori-ku International Association (rövidítve MIA, erről még később biztosan írunk), elnöke megkért, hogy egyszer tartsak előadást Magyarországról a lelkes

aktívaknak, mert "keveset tudnak ezekről a szláv országokról".

Magyar szívemet büszkeséggel töltötte el, amikor meghallottam, hogy mi is abba a kategóriába tartozunk, amit itt "nyugati kultúrának", "western culture"-nek neveznek. Büszkeségem azonban nyomban elpárolgott, amikor nemrégiben egy kolléga kifejtette, hogy mélyen helytelennek tartja a rájuk vonatkoztatott "Távolkelet" kifejezést, mert ez azt feltételezi, hogy a mértékadó civilizációtól messze esőknek tekinti őket a világ. Földrajzi szempontból - mondják - ez semmivel sem indokoltabb, mintha ők neveznének minket "Távolnyugatnak". A földrajzi helyzetet tükrözi az is, hogy a japán nyelvben van egy szó, amely egyszerre, összefoglalva nevezi meg Európát és Amerikát: ó-bei, amiből az ó szótag utal Európára, a bei pedig Amerikára.

KOMOLY ADÓÜGYI HIREM VAN: CSÖKKENNEK AZ ADÓK!

Nem tévedés, A HÍR IGAZ! Persze, nem arról van szó, hogy az általatok erősen panaszt, éppen bevezetett személyi jövedelemadó vagy a forgalmi adó csökkentéséről szivárgott ki valami hír Japánba. Nem, sajnos, a hír csupán a japán személyi jövedelemadóra vonatkozik. Igen, az adók alapos csökkentése hirtelen törvénybe iktattatott, életbe lép október 1-től, érvényes visszamenőleges hatállyal január 1-től. Aki túlfizetett, annak visszatérítik a különbözetet. Az egész dolgot májusban találták ki, és eléggé el nem ítélnélhető módon, igen gyorsan kidolgozták és törvénybe iktatták. Semmi társadalmi vita, semmi nyilvános előkészület, néhány korábbi újságcikket leszámítva. A régi adókulcsok 10,5% és 70 % között mozogtak, az új kulcsok szintén 10,5%-ról indulnak, de már csak 60 %-ig mennek fel, és lényegesebben lassabban emelkednek. Ráadásul a különféle címeken (pl. eltartott gyerekek és feleség után) az előzőnél is sokkal nagyobb összeg írható le az adóalapból. Például, ha a családfő éves jövedelme 4 millió jen körül van (állítólag ez vonatkozik a fizetésből élők kb. 60 %-ára), akkor a leírások folytán a tényleges adója nem haladja meg a 2-300 ezer jent, ami ugyebár az összegre vonatkoztatva csak 5-8 %!

MI A MIA? (ZS)

Teljesen véletlenül derült ki, hogy létezik. Első itteni külföldi ismerősünknek, a természetes és magabiztos arab úrnak nem kevésbé természetes neje említette egyszer valamikor szeptember elején, meghallva, hogy Tamás japánul akar tanulni, hogy nem messze a lakásunktól van egy hely, ahol külföldi diákok ingyen tanulhatnak.

A megadott címen azonban hiába kerestünk valamiféle jelzést, táblát, ami eligazít. Tamás bement hát nagy bátran a házban lévő ingatlanügynökségre érdeklődni. Így ismerkedett meg Kodzsima szan-nal, és ez az ismerkedés döntő hatással volt egész japán tartózkodásunkra.

Kodzsima szan dúsgazdag ember, jól működő ingatlan ügynöksége van. Ezen kívül házakat építtet és méregdrágán kiadja a bennük lévő lakásokat. Csak Fudzsi-ga-okán van vagy öt hatalmas bérháza, nem szólva egyéb érdekeltségéről. Ekkora gazdagság mellett

Kodzsimaszan igazán megengedheti magának, hogy ingyen és bérmentve egyik lakását átengedje a MIA-nak. A MIA a Midori-ku International Association rövidítése, ami szabad fordításban annyit tesz, hogy Midori Kerületi Nemzetközi Egyesület. Kodzsimaszan tevékenyen részt is vesz az Egyesület munkájában. Olyannyira tevékenyen, hogy ő az elnök.

Az egyesületet külön érdekessé teszi, hogy a MIA-ban elenyésző a külföldiek száma. Amikor először elmentem a MIA rendszeres havi összejöveteleinek egyikére, azt gondoltam, hogy meg fogok ismerkedni egy rakás külföldivel. Csalódás ért. A japán háziasszonyok, akik fölös energiáikat itt kívánják lecsapolni, rettentő jól érezték magukat egymás társaságában. Az a három külföldi, aki rajtam kívül még megjelent, japán férjjel rendelkezett. Így persze mindenki japánul beszélt. (Kivéve a mellettem ülő amerikai hölgyet, aki nekem tolmácsolt, így legalább olyankor angolul beszélt.)

A tagság elsősorban olyan japán háziasszonyokból áll, akik érdeklődnek a külföldiek iránt. Érdekes módon szinte valamennyien valami módon kapcsolatban is állnak a külfölddel, ami egyébként Japánban elég ritka. A kapcsolataik sokfélék. Van, akinek külföldön él a gyermeke, van, aki maga is külföldön született vagy férje révén néhány évet külszolgálatban töltött. Ebből adódik, hogy valamennyien nagyon jól megértik, milyen problémákkal kerül szembe egy külföldi Japánban.

A legtöbb külföldi, aki itt él, ösztöndíjas diák, és többségükben valamelyik közeli ázsiai országból jöttek. Az ösztöndíj kevés, az árak közismerten Japánban a legmagasabbak a világon. Nem csoda, hogy a MIA egyik legfontosabb feladatának tekinti, hogy segítsen a diákoknak a berendezkedésben. Gyűjtenek használt bútort, hűtőszekrényt, kályhát az újonnan érkezetteknek, meleg ruhát azoknak, akik hazájukban életükben még sohasem találkoztak a téllal. Nagy figyelmet fordítanak a kisgyerekes családokra, segítenek a gyerekek óvodai, iskolai elhelyezésében. Az egyetemeknek van ugyan kollégiumuk, de sokan vannak, akiknek nem jut benne hely. Olcsó bérlakást találni nem kis energiát igényel a lelkes MIA-tagoktól.

A MIA másik feladata a kulturális csere. Nem csak arra törekszenek, hogy a külföldieket minél jobban megismertessék a japán szokásokkal, hanem maguk is szeretnék megismerni a jövevények országának szokásait.

A Kodzsimaszan által az egyesület számára juttatott lakásban szinte minden nap zajlik valamilyen összejövetel. Itt tartják a japán nyelvórákat, az ikebana, a hagyományos japán virágrendezés oktatását, a főzőtanfolyamot. Ez utóbbin sorra kerül a japán konyha ismertetésén kívül a mexikói, a kínai, thaiföldi ételkészítés oktatása is.

Első alkalommal Tamás ment a MIA-nyelvórára. A tágas teremben tudásszinttől függően több csoportba osztva tanultak a hallgatók.

- Azt hiszem, ide neked kellene járni - jelentette ki hazatérve kissé lenézően életem párja. Itt csupa nő van.

- No és hová teszem addig a gyereket?

- Meg fogsz lepődni, mások is magukkal viszik a gyerekeiket.

Mivel a női tanulótársak említése engem cseppet sem riasztott el, egy hét múlva útnak is indultunk Miklóssal.

Az aprócska lakásból már a lépcsőházban jókora zsvivaj szűrődött ki. Belépve és túlesve a papucsfelvétel ceremóniáján egy egész óvoda kellős közepén találtam magam. Gyerekek csúsztak-másztak a padlón, kergetőztek visítva az asztalok között. Nem volt időm meglepődni, mert azonnal hozzám lépett egy kedves japán hölgy.

- Á, Radonai szan!?! Persze, a kedves férje járt itt a múlt héten. Magyarországról jött, ugye?

Sorra bemutatottak a jelenlevőknek, Amal szannak Egyiptomból, Li szannak Kínából és Li szannak Dél-Koreából, az indiai, indonéziai és thai lánynak, valamint a jelenlévő szenszeieknek. Kiderült, hogy szenszei, vagyis tanár, aki bennünket tanítani fog, körülbelül ugyanannyi van jelen, mint diák. Volt köztük, aki valóban tanár volt, volt, akinek egész más volt a végzettsége. Egy valamiben valameny- nyien egyformák voltak: óriási lelkesedéssel és lelkiismeretességgel foglalkoztak velünk. Maguk a "diákok" is elsősorban háziasszonyok voltak, legalábbis itt Japánban, ösztöndíjas férjük mellett.

Engem is azonnal beosztottak Jagami szenszeihez, a negyedhaladó csoportba. Én ugyanis Zolival járván a Honcsó iskolába, már magamra szedtem egy icipici japán tudást. Amal szannal és az egyik Li szannal kerültem egy csoportba. A kínai és a koreai lány neve véletlenül egyezett meg, de ez nem volt nagy csoda. Bár a koreai és kínai nyelv eltérő, ugyanazokat az írásjegyeket használják, hiszen a koreaiak is Kínából importálták a jeleket, csak úgy, mint a japánok.

Ahogy megkezdődött a tanulás, azonnal látszott, hogy itt is, mint mindenütt, minden tökéletesen meg van szervezve. A műkedvelő tanárok pontos tanmenetet követve, megfelelő segédanyagokkal felvértezve láttak neki a tanításnak. A tankönyv, amiből tanítanak, két variációban létezik. Egyik fajtája latin betűs átírásban tartalmazza a japán szöveget, a másik a japán írás módozatait is tanítja. Az egyiptomi Amal szan az előbbi könyvet vette kézbe, Li szan természetesen az utóbbit. Tanárunk, Jagami szenszei értésünkre adta, hogy nem kegyelmez, hamarosan meg kell kezdenünk elsajátítani a japán írást is.

Az egyik japán hölgy, miközben minden asztalnál a könyvek fölé hajoltak a tanulók, átvette a gyerekek felügyeletét. Természetesen időnként a mamák egy-egy cuclisüveget nyomtak a megfelelő szájba, előkerült a papírpelenka vagy a kekszes zacskó is, egészségben véve azonban a gyerekek igazán nem zavartak bennünket.

Az óra végén az eddig különálló asztalokat összetoltuk egymás mellé, és egy kis kötetlen barátkozás következett. Teát ittunk, süteményt rágcsáltunk hozzá, és beszélgettünk. Én egyelőre az angol nyelvet részesítettem előnyben, miközben roppantul irigyeltem a török lányt, aki megállás nélkül japánul tereferélt a mellette ülő Haszegava szenszei-jel. Mikor fogok én így tudni japánul?

5. LEVÉL

1987. NOVEMBER

MIÉRT KAPOTT A FENEKÉRE HIDE-KUN, AVAGY GYEREKNEVELÉS JAPÁNBAN (ZS)

Ma is előttem a kép. Zoli fiam pár hónapos volt (Úristen, lassan 9 éve!), és minden nap a téren tologattam. A csecsemők és az 1-2 éves totyisok anyukái gyakran csoportokba verődve tárgyalták, hogy Ferike még mindig nem hajlandó megenni a főzeléket, Juditka viszont az istennek sem pisil a bilibe, csakis mellé; és a doktor bácsi azt mondta, hogy a Sabint lázas gyereknek nem lehet beadni.

Egyik nap egy beszélgetés közepébe csöppentem. A szószóló anyja éppen azt mondta: "... és akkor, ha ötkor végre hazajön az apja, én már teljesen ki vagyok bukva, és odalököm neki a gyereket, tessék, itt van, a tiéd, most már te is csinálj vele valamit, mert én már nem bírom!" A többi 1-2 éves totyogós anyukája egyetértően bólogatott: "igen, igen, alig lehet elviselni egy éppen a dackorszak közepén tartó gyereket, igen, igen, tényleg az ember már tizedszer húz a fenekére és már az sem ér semmit ..." Én akkor rémülten gondoltam arra, hogy Te Jó Isten! Én is majd? A fenekére?

Ez az, ami itt, Japánban egészen más. A felnőttek, legyenek bár szülők, tanárok, vagy akár idegenek, a gyerekeket olyan végtelen türelemmel kezelik, ami nekünk, magyaroknak teljességgel szokatlan. Láttam másfél éves gyereket 1 óra leforgása alatt csokifagylaltot kenni a világoskék sző-nyegre, gyönyörű teáscsészét ripityára törni, 10 db zsír-krétát apróra morzsolni, beledolgozni a ruhájába, és a mara-déket a szájába tömni. A mamája ezalatt hol a törlőrongyot hordta, hol a porszívót, közben melleleg meg is szoptatta a gyereket, és egyetlen egyszer sem emelte fel a hangját.

Amikor Zoli elkezdett japán iskolába járni, a tanító néni meghívott, vegyek részt a tanításon. Így aztán egy teljes délelőttön át volt időm megfigyelni, hogyan kezelik a tanárok a nebulókat az általános iskolában. Ott tartózkodásom alatt a gyerekek többek között azt a feladatot kapták, hogy vagy vágják ki papírból az előnyomott állatfigurákat. Az egyik fiúnak esze ágában sem volt dolgozni, elterült a padon. A tanító néni odament, megsimogatta, kezébe adta az ollót. Semmi. Tanító néni újra. Semmi. Tanító néni kedvesen mondott neki valamit, majd visszatért a többiekhez. Két perc múlva az engedetlen gyerek elővette az ollót és nekilátott.

Az állomáson, vonatra várva láttam, amint élénk, 12 év körüli legénykék rohantukban majd feldöntöttek egy hölgyet. A nő az ütközésből kikeveredve szó nélkül folytatta útját, a fiúk szintén. Tegyük a szívünkre a kezünket, melyikünk állta volna ezt meg szó nélkül? Az "ejnye, fiacskám, jobban is vigyázhatnál máskor!" - egészen enyhe kommentárja lett volna az eseménynek.

Tehát otthon, óvodában, iskolában, utcán és boltban, a japán felnőttek jellegzetes türelemmel és elnézéssel kezelik a gyerekeket. Az anyukák ebben aztán igazán élenjárók, hiszen többségük otthon van a kicsi gyerekekkel, ideje a gyereké. Nem rohannak pl. a boltban, türelmesen kivárják, amíg a gyerek a csokik között válogat (meg is veszik neki, amit kiválaszt). Várnak, ha a gyerek a játszótérről nem akar még hazamenni, és nem tiltják, ha a gyerek az esőben óhajt az udvaron biciklizni. A téren pedig nem mondják semmire, hogy "ne csináld, fiam, koszos lesz a ruhád!" Sem azt, hogy "Oda ne mássz fel, kislányom, mert leesel!" Ilyenkor odaállnak a mászóka alá türelmesen, és mosolyogva lesik, mikor kell elkapni a zuhanót.

Néhány hete a házukban lakó egyik mamával villámlátogatásra mentünk a szomszéd utcába. A mama hozta volna 4 éves lánykáját is, aki viszont valamilyen oknál fogva nem óhajtott jönni. Útközben a gyerek bőgött, a mama nyugtatgatta. A hangját nem emelte fel. Megérkezésünkkor a bőgés fokozódott. Az ajtóban rövid alkudozás kezdődött:

- Gyere, Juko, itt is van rengeteg játék.

- Neem, nekem a Ma-csan kell! - Ma-csan egy Barbie-babára emlékeztető, európai külsejű elegáns baba, hatalmas ruhatárral.

- Jó, akkor hazamegyünk és elhozzuk a Ma-csant.

- De a Jo-csan is kell! - Jo-csan viszont a kékszínű plüssmaci.

- Jó, elhozzuk a Jo-csant is.

- És biciklivel akarok visszajönni!

- Jó, biciklivel jövünk vissza, rendben?

- És nem maradunk itt, csak egészen picit, amíg megesszük a tortát, amit adnak, és megesszük a szőlőt, amit mi hoztunk.

- Rendben. Juko, de akkor most már hagyd abba a sírást, jó?

Juko abbahagyta. Szelíd anyukája pedig kézenfogta, hazavitte, (10 perc), előszedte Ma-csant, Jo-csant és az időközben felmerült újabb igényeknek is eleget téve hatalmas szatyorral állítottak be. Természetesen biciklivel, amit főleg anyuka tolt, mert az utca túl meredek a biciklizéshez.

Bizony, sok olyan eset van, amikor már az engedékenységről világviszonylatban híres amerikai anyák is rég elfenekelték volna csemetéjüket, de a japán anyán a bosszúság, türelmetlenség semmi jele nem mutatkozik még.

A gyermek elverése, bármilyen módon történő bántalmazása ellentétes a köznormákkal. Azért néha kiderül egy-egy pedagógusról valahol az országban, hogy egy tanulóval szemben tettelességre vetemedett. Ilyenkor az eset azonnal bekerül az újságokba. A tanárt természetesen azonnal elbocsátják, esetleg az ügy még bíróságra is kerül. Az igazsághoz tartozik, hogy - főleg magasabb osztályokban - még néhol honos a hagyományos, elég kegyetlen nevelési módszer, ami nem feltétlenül tettelességet jelent. Hiszen megalázni, szavakkal bántani sokszor fájdalmasabb, mint egy pofon. Az ilyen esetek jelentős része azonban sosem pattan ki, a szülők nem akarnak ujjat húzni az iskolával. Szerencsére a mi tapasztalataink, amiket a mi fiaink korosztályának körében szereztünk, roppant kellemesek. Vannak mamák, akik állítják: ebben a szerencse is közrejátszott.

Nemcsak verés nincs, hanem a japán kisgyereket nagyon ritkán szidják meg és szinte sohasem kényszerítik akarata ellenére tenni. Az iskolában pl. az intő fogalma teljesen ismeretlen(!).

Mégis, a japán gyerekek jellemző vonása, hogy fegyelmezettek. Ha a mama a téren azt mondja a gyereknek, hogy gyere, menjünk, mert késő van, gyereke az esetek igen nagy többségében azonnal indul. Ha az óvodában az óvónéni bejelenti, hogy most foglalkozás lesz a teremben, azonnal jön az összes gyerek. Az iskolában a gyerekek minden reggel 8:15 és 8:45 között osztályukban ülve, egyedül várják a tanító nénit. Ilyenkor nincs kiabálás, verekedés, rohangálás. Halk beszélgetés van, és mindenki ül a helyén.

Nem is olyan régen, a "Gyerekerszág" nevű hatalmas jokohamai parkban amerikai

gyerekcsoporttal találkoztunk. 5-8 éves gyerekek kb. 30 fős csoportját 5 fiatal tanár kísérte. A gyerekek ahányan voltak, minduntalan annyifelé szaladtak. A tanárok hangos csatakiáltással vetették magukat a menekülőkhöz, mialatt a maradék természetesen az ellenkező irányba lódult. Ez a látvány annyira szokatlan volt, annyira elütött attól, ahogyan a japán gyerekcsoportok viselkednek hasonló helyzetben, hogy magam is meglepődtem, mennyire megszoktam már, amint japán óvodás vagy iskolás kiránduló csoportok csöndesen beszélgetve, fegyelmezetten, párosával vonulnak az utcán. A téren persze hangosak, élénkek, mint a világ bármely gyereke. Hangosak ám az iskolában is, szünetben, a folyosón. És hű, de mekkora ricsajt csapnak, ha egy-egy lakásban hárman, négyen összejönnek! Ezt azonban senki nem veszi tőlük rossznéven.

A legtöbb másodikos-harmadikos gyerek viszont már zene- vagy sport-különórákra jár, az ötödik-hatodikosok majd mindegyike pedig a híres-hírhedt felvételi előkészítő iskolába, a dzsuku-ba. Sokan egy héten 3-szor, 4-szer, gyakran 3-4 óra hosszat is ott vannak! Sőt, a nyári szünetben nem ritka, hogy napi 6 órás dzsukuba járnak! A középiskolától kezdve pedig a gyerek élete lényegében a tanulás. Sokszor este 5-ig, 6-ig tart az iskola, utána 2-3 órányi lecke van. Persze, mondhatja erre bárki, nálunk is így van ez. Igen, de nálunk a gyerek és szülei poanaszkodnak is érte eleget! A japán középiskolás pedig zokszó nélkül áldozza szünetjét az előkészítőnek. Az általános iskolás pedig, ha óra alatt a tanár azt mondja: "akkor most mindenki csendben legyen, mert fontos, amiről beszélni fogok" - akkor tényleg csendben van és figyel. Miért? Hiszen, mint írtam, nincs büntetés, fenyegetés, verés.

Nos, a magyarázat a CSOPORT, a közösség. Az első dolog, amit egy gyereknek meg kell tanulnia: az adott közösséggel harmonizálnia kell. Ezt az érzést, ezt az elvárást erősítik a gyerekek születésétől kezdve. Nincs abszolút értelemben vett "jó" és "rossz". Minden a közösség, a többiek viszonylatában értékelendő. Rossz vagy, ha megsérted a közösség normáit, és jó, ha úgy viselkedsz, ahogy azt elvárják tőled. Ezt a felfogást oltja kicsi gyerekébe születésétől az anyja, és ez is a fegyvere vele szemben.

Ráadásul a japán gyerekek életük első éveiben igen szoros testi és ezen keresztül érzelmi kapcsolatban vannak az édesanyjukkal. Általában egy éves korukig szopnak, anyjukkal hosszú évekig egy szobában alszanak, és bármikor, kívánságra, ölebe kapják őket, vagy még inkább, keleti szokás szerint, hátukra veszik. Mivel pedig apuka a legtöbb japán családban a hét 6 napján csak reggel látja a gyerekeit a hosszú munkaidő és időt rabló utazás miatt, ezért aztán a gyerekek borzasztóan fontos, hogy anyukája elégedett legyen vele. A japán anya pedig, ha gyereke "rosszalkodik", nem kiabál, nem veszekszik, hanem - megbocsát. De gyerekében a büntudatot felkelti, ha nem a követelményeknek megfelelően cselekedett.

Ennek a fordítottja is igaz. A gyakori dicséret annak elismerése, hogy "kedvemre tettél". A mama nemcsak saját gyermekét dicséri gyakran, hanem dicséri a szomszéd gyerekeit is. Az iskolában például a gyerekek és a tanár megtapsolják azt, aki először lesz kész a matematika feladattal, de megtapsolják azt is, akinek sikerült a mászókan végigkapaszkodnia. (Zoli fiam eleinte minden sikeres japán mondatáért hatalmas tapsot kapott. Mondanom sem kell, milyen jó hatással volt ez rá).

Mondhatja erre persze a magyar anyuka: "jaj, én is próbáltam büntetés nélkül, csak

dícsérettel nevelni a gyereket, de hasztalan!" Csakhogy Japánban minden szülő így neveli gyermekét. A csoporthoz való tartozást pedig erősítik minden áron, külső eszközökkel is. Már az óvodákban is egyenruhát viselnek a gyerekek, vagy ha nem, legalább egyforma sapkát és jelvényt. Több tinédzserkorú kislányt kárdeztem, nem utálják-e rémes, divatjamúlt, kényelmetlen iskolai egyenruhájukat. Nálunk ugye, az iskolaköpenyt a gyerekek már hazafelé menet az iskola kapujában leveszik. Ezek a kislányok viszont vidáman felelték: "Hiszen a többieknek is ilyen van!" - Büszkék rá. Kérdeztem szomszédaszonyomat, mit szolt 12 éves lánya, hogy a nyári szünetben egész nap a felvételi előkészítőben kellett ülnie? "Nagyon jól érezte magát!" - volt a válasz - "hisz az összes barátnője ugyanoda járt."

Ez persze kissé leegyszerűsített magyarázat. Az iskolások nevelésében már nagy szerepet kap a példa, a japánok világszerte ismert és elismert vágtelen szorgalma. A gyerek látja, hogy mamája fáradhatatlan a házimunkában, a kistestvére gondozásában, apukája pedig késő estig dolgozik, még évi rendes szabadságát sem veszi ki. Neki is végeznie kell tehát a saját feladatát.

A 4 éves Hide-kun hatalmas felfújható gumirepülőgépet kapott. Vitte is boldogan az udvarra játszani. Két hasonló korú kislány azonnal odacsődült, vágyakozva nézték a játékcsodát. Sőt, egyikük el is kérte, Hide-kun pedig jó szívvvel odaadta. A kislány azonban rosszul találta eldobni a repülőt, és az fennakadt a kerítés tetején. Hide-kun a továbbiakban nem adta ki kezéből a visszaszerzett kincset, és ez lett a baj. Mert a kislány harsány sírásba kezdett, Hide-kun anyukája pedig, a sírásra megjelenve, felszólította fiacskáját, adja kölcsön a repülőt. Hide-kun toporzékolt. Anyukája nyugtatgatta. Hide-kun tovább toporzékolt, majd féltett kincsét felragadva, menekülni próbált. Ekkor - de csak ekkor - a mama túlerejét latba vetve megkaparintotta a repülőt, átnyújtotta a hatás kedvéért még mindig böggő kislánynak, a most már rúgó és harapó Hide-kun fenekére csapott, majd nevetve(!) eltűnt. Fél perc múlva visszajött, kezében számtalan doboz cukorkával. Jutott belőle minden résztvevőnek, a kislányoknak, Hide-kunnak, de még az én fiaimnak is. A sírás, csatazaj azonnal elült, békés cukorkaropogtatás váltotta fel.

Az epizód jelképes. Egyrészt Hide-kun "bűne", hogy az adott kis közösség, a házbeli gyereksoport normáit sértette meg. Másrészt anyukája egyetlen másodpercig sem tekintette személyes sértésnek a gyerek ellenállását, nem lett ideges, nem mérgében ütötte meg fiacskáját, csak formálisan.

Az édesség, cukor osztogatása viszont Japán-szerte elterjedt szokás - tegyük hozzá, hogy igen rossz, legalább- is a fogaknak. A síró gyereket igen sokszor keksszel nyugtatja meg a környezete. Ha a szomszéd gyerek átjön, a háziasszony reflexszerűen egy csomó kekszet, sós rágnivalót tesz az asztalra. Ha elfogy - ez pillanatok kérdése - kiteszi a következő adagot. Mama és gyerek a közös vásárlásból biztos, hogy legalább egy zacskó édességgel tér haza. De még az óvodai kirándulásra előírt vinnivalók között is szerepelni szokott a cukorka.

Az ugyanazon házban lakó, azonos korú gyerekekkel otthon levő mamák nagyon szoros közösséget alkotnak. Idejük nagy részét az udvaron töltik. A csecsemőt a karjukon szorongatják órákig, a nagyobbbat is első szóra felkapják, ha kéri. Ők maguk legfeljebb a

homokozó szélére ülnek le egy kicsit. Még a terhes anyák is csak állnak, állnak türelmesen. A legnagyobb kánikulában is legfeljebb sortra vetkőznek. Fürdőruhában? Esetleg egy könyvvel a takaróra ülni? Nem, nem. Sokan, ha nyáron az uszodába viszik pancsolni a gyereket, maguk át sem öltöznak. Az élvezet, a szórakozás a gyereké. Egyszer egy szomszédasszony meg is kérdezte: és tényleg, én is úszom ilyenkor? A japán anyák semmilyen energiát, fáradtságot nem sajnálnak, ha gyerekükről van szó.

De nehogy azt higgye valaki, hogy ezek az anyák nagyon szenvednek. Látják ugyanis, hogy a többi anyuka is pont ilyen cipőben jár. (Szó szerint is, és pont ilyen ruhában is, mert mindenki azt hordja, amit a másik, de ez már az öltözködés témájába tartozik). Az egy házban lakók bejáratosak egymás lakásába, időnként egész csapat gyűlik össze. A gyerekeket összeeresztik, beszélgetnek, együtt mennek vásárolni, a játszótérre. Eközben pedig a gyerekek folyamatosan tanulják életük legfontosabb vezérelvét: " Úgy viselkedj, ahogyan azt a közösség elvárja tőled!"

Nem érdemes feltenni a kérdést, jó-e ez a nevelési módszer. Mások az elvárások, a tradíciók, más az egész kulturális környezet. Mások az anyagi viszonyok is. De az is biztos, hogy kevesebb feszültség ébred egy gyerekben, ha mérsékelt a tiltások száma, a türelem és a dicséret hatását pedig mi, magyar felnőttek, szülők és pedagógusok egyaránt, érzésem szerint nem használjuk eleget.

MI FŐ A JAPÁN FAZÉKBAN? (ZS)

Indulásunk előtt mindenki tudni vélte, mit fogunk enni Japánban.

- Rizst fogtok enni éjjel-nappal! - mondták a legtöbben.

- Húst nem is fogtok látni, azt a japánok egyáltalán nem eszik! - fenyegettek meg néhányan.

- Rengeteg hús van, de az nagyon drága. Majd esztek halat kilószám, az iszonyúan olcsó - nyilatkoztak megint mások. Az igazán jól informáltak pedig borzadállyal emlegették a nyershal-evést.

Igy aztán az sem csoda, hogy a hazulról érkező első levelében mindenki azt kérdezte:

- Na és mit esztek? Magyar kaját vagy japánt?

Igazság szerint eleinte a vásárláskor teljesen zavarban voltam. Annyi sosem látott ennivaló között két dolgot tudtam biztosan felismerni: a rizst és a tojást. Egy darabig tehát, biztos, ami biztos, főtt rizst ettünk, rántottával.

Szerencsére azonban ez a korszak nem tartott sokáig. Egyre biztonságosabban kezdtem mozogni a különféle ismeretlen zöldségek, halak, szójababból készült ínycsiklések és hajszálvékonyra szeletelt húsok birodalmában, míg végül kialakult a mindennapi gyakorlat, a japán konyhába oltott magyar konyha, vagy ha úgy tetszik, a magyarosított japán fogások sora. A paprikáskrumpli, evőpálcikával.

Milyen is az a japán konyha tulajdonképpen, mit esznek az emberek a felkelő nap országában?

Egy kis konyhatörténet

Mint Japánban szinte mindenre, az étkezésre is erős befolyással volt Kína. A VIII-IX. században a japánok Kínából vették át egyebek között a főzésben, ízesítésben meghatározó szójaszószt, sőt, az evőeszközként használt evőpálcikát is. Rengeteg kínai eredetű étel szerepel ma is a mindennapok menüjében.

Attól kezdve, hogy a XIX. században a sokáig hermetikusan elzárt Japán megnyitotta kapuit a külföld előtt, az Európából érkező kereskedők, diplomaták által behozott ételek, főzési technikák is befolyásolni kezdték a japán konyhát. A II. világháború után pedig rohamosan terjedtek az amerikai étkezési szokások. Gombamódra szaporodtak a gyorséttermek, mint a MacDonaldd, és lassan felnőtt már egy generáció, amelynek már a sült krumpli és a hamburger a kedvence a rizs és az ecetben eltett zöldségfélék helyett. De azért a japán ételek, étkezési szokások változatlanul élnek és hódítanak továbbra is.

Étkezési szokások

Mivel mindent lehet evőpálcikával enni, az asztalnál tanúsított jó modor egészen más, mint nálunk. Nem udvariatlanság egy kis zajt csapni a leves hörpölésével vagy az evőpálcikával felemelt tészta szürcsölésével, és nem modortalanság bal kezünkkel felemelni és szájunkhoz vinni a rizseszálkát evés közben.

A hagyományos japán ételek felszolgálása egyszerre történik. Az asztalt elborítják a különböző méretű és alakú edények, tányérok. Mindenki olyan sorrendben étkezik, ahogyan az neki tetszik (gyerekek, nem tilos a levest utoljára enni!). Az egészhez egy tálka rizs is hozzátartozik, amit étkezés közben egy nagy tálból "utántöltenek", valahogy úgy, ahogyan a kenyeret teszi ki az asztal közepére a magyar háziasszony. Jártunk magát franciaként hirdető elegáns étteremben, ahol evés közben a pincér egy nagy tállal körbejárt és mindenkinek az egyébként nyugati stílusú lapos tányérjára helyezett még egy adag rizst. Pontosan úgy, mint otthon anyukánk szokta.

Egyszerűbb esetekben, amikor a formára nem kell adni, gyakori, hogy a rizses tálka tetejére helyezik a fogás többi alkotórészét (például tojással, gombával kevert csirkehúst, vagy marhahúst spenóttal és rántottával összekeverve).

Sok olyan egytálétel van, amihez a 8-10 féle hozzávalót teszik művészi elrendezésben az asztal közepére és ott, a vendégek szeme láttára főzik meg, majd a közös tálból ki-ki ízlése szerint vesz.

A kicsit is formálisabb étkezéseknél a tálalás része a díszítés is. Díszítenek művészi szeletelt zöldség-darabokkal, csillag alakúra vágott uborkával, virágot formázó sárgarépa karikákkal, de nem ehető alkotórészekkel, virágszirmokkal vagy egyenesen szép őszi falevelekkel is. Az edény is része az attrakciónak, a gyönyörű mintás tálakat, tányérokat a vendégnek illik is megcsodálnia. Sőt, paprikát nem tesznek az asztalra, ezzel szemben többféle szósz és egy-két speciális fűszerkeverék mindig a vendég keze ügyében van.

Az ételkészítés során inkább az előkészítés, tisztítás, aprítás vesz el sok időt. Maga a sütés-főzés néha csak pillanatokig tart. A kicsire feldarabolt ételek hamar puhulnak, másrészt sok mindent (pl. a zöldségfélék nagy részét vagy az igen népszerű szójababcsírárt) nem is szabad sokáig főzni, mert elveszti zamatát. No meg persze a vitamintartalmát is.

A desszert tradicionálisan nem feltétlenül része az ebédnek, a vacsorának, de a friss gyümölcs igen. Evés után forró zöld teát szolgálnak fel, még akkor is, ha a vendégek az imént itták meg kávéjukat. A híg rizspálinkát, a szakét aperitifként kínálják, és evés közben folyamatosan utántöltik. Télen forrón, nyáron jégbehűtve isszák.

Mellesleg a vendéglőben történő étkezés nem számít luxusnak. Sok-sok vendéglő és étterem van, az egészen olcsótól kezdve, ahol a vendég állva hörpöli nagy tál levesét, a pultra könyökölve, egészen az ezüst evőeszközzel nyugati stílusban terítő elegáns helyekig. Sokszor ezek egymás mellett, utcahosszat sorakoznak, mindegyik másfajta specialitást kínálva, eltérő árfekvésben. Egyik sem megy csődbe, a háziasszony kis gyerekeivel vagy barátnőivel itt éppen úgy vendég, mint a közeli iroda nyakkendő, öltönyös alkalmazottai.

A japánok étkezésére alapvetően az jellemző, hogy fantasztikusan változatos. Zöldségfélék, különböző gyökerek, rengeteg halféle, csirke, marha és disznóhús, tészták és szójababból készült ételek változtatják egymást egy átlagcsalád asztalán.

Az a bizonyos szója

Nálunk a szóját elsősorban állatok etetésére használják. Japánban egy 120 milliós nép él vele nap, mint nap.

A szójaszós a legáltalánosabb ízesítőszer. Nemcsak szósként a kész ételhez, hanem pároláshoz is használják. Mivel elég sós, a legtöbb ételt külön meg sem kell sózni. Egészen meglepő dolgokkal is össze lehet keverni, például paradicsompürével, mustárral, szakéval, só, cukorral is.

A másik fontos "segédanyag" a miszo, amely fermentált szójabab paszta. Világos sárgától sötétbarnáig rengeteg féle létezik. Levesekbe, mártásokhoz használják. Kicsit sűrít, úgyhogy ilyen szempontból a rántás szerepét tölti be, ami itt nem használatos. Külön előnye, hogy nem hízlal.

A tofu "szójabab túró". Fehér, puha, sajtszerű állagú ennivaló. Nyersen vagy különböző ételekbe belefőzve eszik. Nagyon egészséges, sok fehérjét, ásványi sót tartalmaz, viszont nincs kalóriatartalma, tehát egyáltalán nem hízlal. Terhes anyáknak, gyerekeknek különösen nagyon ajánlják.

A natto fermentált (ha úgy tetszik, "mesterségesen érlelt") szójabab. Ez az egyetlen olyan étel, amit nem vagyunk képesek megenni. Csinos kis dobozba csomagolva árulják, amit ha az ember reménykedve kinyit, olyan "illat" csapja meg az orrát, hogy a pálpusztai sajt elbújhat mellette. Az állaga pedig... nem éppen étvágygerjesztő. Állítólag szójaszósszal, csipetnyi mennyiségben nagyon finom. Hát, nem tudom ...

Rizs, rizs, rizs ...

A rizs ősidők óta olyan fontos a japán embereknek, hogy ugyanazzal a szóval jelölik a főtt rizst és általában véve az ételt is (gohan). A boltban a rizst hatalmas, 5-10-20 kg-os zsákokban árusítják. Rengeteg féle-fajta létezik, és a japánok szerint minőségben és ízben nagyok a különbségek. Megvallom, mi semmit sem vettünk észre, pedig valami

lehet a dologban, legalábbis az erősen eltérő árakból erre lehet következtetni.

Az egyszerre nagy tételben megvásárolt rizst otthon speciális tartókba töltik, amely gombnyomásra a megfőzni kívánt mennyiségben kiadagolja.

Minden japán konyhának a legfontosabb eszköze a rizsfőző. Ez lényegében egy elektromos kuktafazék. Az ember beadagolja a rizst és a megfelelő mennyiségű vizet, bekapcsolja, és attól kezdve semmi gondja a tálalásig. A legtöbb rizsfőző a kész ételt melegen is tudja tartani, de vannak ennél is okosabb, mikroprocesszoros, programozható készülékek is, amelyek hazatérő gazdájukat friss, forró étellel várják, percre pontosan. Hiába, a technika országában vagyunk.

Az újságban kedves riportot olvastam egy japán középiskolás lánykáról, aki a nyári vakációban Ausztráliában vendégeskedett egy ottani családnál. "Egyetlen problémám volt" - nyilatkozta a kislány - "amikor japán ételt kellett főznom házigazdáimnak. Hát lehet rizst főzni rizsfőző nélkül?"

A főtt rizst persze rengeteg formában fogyasztják. Sokszor együtt főzik meg különböző zöldségfélékkel, vagy csak az utolsó pillanatban keverik össze. Formálnak belőle gombócokat, ilyenkor apró finomságokat rejtenek a belsejébe. Máskor a kész rizst speciális ízesítő keverékkel szórják meg. Nagyon kedvelt a barna babbal valamint a gesztenyével kevert rizs is. A legnépszerűbb azonban a szusi, ekkor a kész rizst speciális fatálban, cukorral ízesített ecettel keverik össze. Gombát, különféle zöldségeket hozzáadva lehet önálló étel is, de szusit esznek például a nyers halhoz is.

Esznek azért a japánok kenyeret is. Kocka alakú, túlságosan fehér, puha, kicsit édeskés kenyér ez, amit általában 40 dkg-os csomagokban, előre szeletelve árulnak. Népszerű továbbá a francia kenyér is. Sok családban a "nyugati stílusú" reggeli piritósból, sonkából, rántottából áll, a hagyományos japán reggeli fő fogása azonban a rizs. Ehhez miszo levest és savanyított zöldségeket esznek. Akár egyik, akár másik típusú reggeli a kedvenc, a háziasszony mindenképpen jóval a család többi tagja előtt kel fel, hogy a kiadós reggeli frissen várja a többieket. A sietősen, állva felhörpintett kávé és a futva bekapott pár falat reggeli nem divat. Annál is inkább, mivel sem az óvodákban, sem az iskolában nem kapnak reggelit a gyerekek.

A háziasszony azonban sokszor nemcsak a reggelit főzi meg kora reggel, hanem elkészíti az o-bentót is. Az o-bentó, a házilag csomagolt ebéd fogalom Japánban. Csinos műanyag vagy színes fadobozokba teszik az ebédrevalót: egyszerűbb esetben ízesített rizsgombócokat, gyakrabban viszont nagy adag főtt rizst és mellé sokféle ínycséget: halszeletet, tojást, húst, többféle savanyúságot, sőt, pár szem gyümölcsöt is, mindezt ízlésesen elrendezve. Mindenből csak pár falat jut, a végeredmény azonban színpompás remekmű. Sok családban reggel két-három ételdoboz is készül. O-bentót kap az óvoda, a középiskola. Mivel nem mindenütt kedvelt az üzemi étkezde, és nem minden helyen járnak ki naponta a városi éttermekbe sem, a családfő is gyakran visz o-bentót magával. Otthonról vinni az ételt sehol sem "snassz", a mutatós o-bentó a háziasszony dicsősége. Sőt, a munkahelyen ebédidőben közösen fogyasztott o-bentó a munkahelyi összetartozás erősítésének eszköze is.

Természetesen o-bentót készen is lehet kapni, ezer féle-fajtát, boltokban is, éttermekben is. Utazáskor a vonaton, sőt, színházi előadások szüneteiben is előveszik az emberek az

ételdobozokat, az evőpálcikát, és eszik az o-bentót. Melegíteni ritkán szokás, nem is kell, mivel a japánok a főtt ételt, így a rizst is, megeszik szobahőmérsékleten is. "Egyél már, mert kihűl az étel!" - ezzel a mondattal nem lehet gyerekeket sürgetni Japánban.

A piknikezés sokkal elterjedtebb, mint nálunk. Ilyenkor is sokan visznek főtt ételt magukkal szendvics helyett. Nemcsak a népszerűbb turistacélpontokon, hanem a nagyobb múzeumokban is külön helyiség szolgál az o-bentó elfogyasztására. Az éhes látogatóknak nem muszáj a vendéglőket, büféket igénybe venni, és nem is nézik ki sehonnan, ha előveszi a csomagolt elemőzsiát. Ilyenkor italt (többnyire teát) is visznek magukkal hatalmas, vállra akasztható termoszkokban felnőttek is, gyerekek is.

A nap fő étkezése a vacsora, még akkor is, ha sok családban a családfő hazatérésekor a gyerekek már régen alszanak. Természetesen este is főtt étel kerül az asztalra, leves, hal vagy hús, zöldség, és az elmaradhatatlan rizs.

A tenger adományai

Japán termőföldben, legelőben szűkölködik ugyan, de szigetország lévén, tengere aztán van bőven. Ezért a tenger minden "adományának" helye van az asztalon.

A tengeri algát éppúgy megeszik, mint a rákot, kagylót, polipot. Ott van az ezerféle hal is, apró és nagy, fehér húsú és piros húsú, sütik, főzik, és eszik - nyersen is. Hát igen, a nyers hal, még inkább a polip fogyasztása talán kicsit furcsán hangzik arra mifelénk, Európa közepén. De Japánban a szasimi, a mindenféle nyers tengeri herkentyű evése éppúgy hozzátartozik a mindennapokhoz, mint az ünnepi asztalához. Ez utóbbinál természetesen művészi elrendezésben, tetszetős színhatást keltve. A szasimit tormakrémmel, szójaszósszal, retekkel, savanyított gyömbérrel és természetesen jó nagy adag rizzsel eszik. Vannak kizárólag csak szasimit áruló vendéglők. Itt a vendég felül egy magas székre egy hosszú pultnál, előtte végig különböző nyers akármik végtelen sora. Megnevezi valamelyiket, vagy csupán rámutat, mire a szakács (és pincér egy személyben) tenyerére helyez egy kis adag, megfelelően ízesített rizst, rá a frissen levágott nyers haldarabot, és ebből kézzel fél tenyérnyi ínycsalatot formál. Ezt azután a vendég maga mártja a mártásba, és gyorsan lenyeli, majd kéri a következő fogást. A másik változat az, amikor a vendégek egy hatalmas asztalt ülnek körbe, amin futószalagon vonulnak körbe-körbe takaros kis tányérok az előre elkészített falatok. A vendégnek megakad a szeme egy ilyen tányéron, lekapja, kiüríti, és máris jöhet a következő. Fizetéskor csak összegyűjti az előtte heverő tányérokat - mindössze két-három egységár van, ugyanannyi fajta tányért használnak.

A japánok a tengeri algák bizonyos fajtáit is fogyasztják. A norit például mesterségesen termesztik, majd megszáritják. Vékony, feketés-sötétzöld színű lemezek formájában kerül forgalomba. Ebbe csomagolják a rizsgombócokat, vékony csíkokra vágva pedig sok tradicionális ételt megszórnak vele. A japán gyerekek különösen szeretik (nem úgy, mint a nyers halat, mert az nem tartozik a kedvenceik közé).

Ezek a számunkra olyan furcsának tűnő menük nemcsak finomak, hanem roppant egészségesek is. Ha ehhez hozzáteszünk, hogy sütéshez, főzéshez szinte alig használnak zsíradékot, érthető, miért látni olyan ritkán elhízott embert errefelé. Ez különösen az idősebbekre érvényes, akik néhány évtizede még egyáltalán nem ettek húst sem.

A tokiói "bécsi szelet"

A japán konyhának szerves alkotóeleme a sertés, marha és csirkehús is, habár ritkábban kerül az asztalra, mint nálunk, és a feltálatl mennyiség sem nevezhető óriásinak. A vastag szelet húrok zsíros szafttal itt teljesen ismeretlenek, habár néhány "western" típusú étel nagyon népszerű. Így például sok étterem kedvenc ajánlata a bécsi szelet ikertestvére, a tonkacu, bár speciális szósszal öntik le. Időnként pedig rántottába ágyazva tálalják fel ugyanezt. Szeretik a grillezett húsokat is, sok helyen az utcán sütik és árulják, vékony nyársra húzva a csirkehúst, májdarabokat, hagymát.

Az alapvető különbség az európai és a japán húsételek között az ízesítésben van. Szinte kivétel nélkül minden húst szójaszósz, szake és cukor(!) keverékében párolnak, esetleg csak megkenik vele. Ettől aztán majd minden húsétel egy kicsit édeskés lesz.

A húst sokszor már főzéskor különféle zöldségekkel elegyítik, ilyenkor a zöldség a több, a hús csak néhány papírvékonyaságú szelet. Ez a vékonyra szeletelés egyébként hasznos találmány. Már a boltban is így árulják, előre csomagolva. Nemcsak sokkal gazdaságosabb így a vásárlás, hanem pillanatok alatt elkészíthető az étel. Szeretik a darált húst is, megtöltenek vele minden szóba jöhető zöldségfélét, a padlizsánt éppúgy, mint a paprikát, sőt, édes káposzta levelet is.

Hogy ízlik a magyar konyha?

Akárhogyan is igyekszem, a legtöbb magyar ételnek, amit itt főzök, valahogyan egészen más íze van, mint otthon. Hiányzik belőle a füstölt hús, a finom otthoni kolbász, de még a pörkölt is más lesz itt.

Barátnőim sokszor invitálnak közös ebédre. Ezekre a "háziasszony-partikra" mindenki otthonról hoz egy tál maga készítette ételt. Ilyenkor igyekszem népszerűsíteni a magyar konyhát. Eleinte bácskai rizses hússal, pörkölttel hozakodtam elő, azt gondolván, hogy rizses ételek kellene ide. Azóta főztem zöldborsó levestől rácos sertéshúsig mindent, és igazán sikere volt. A palacsintáról viszont kiderült, hogy egyáltalán nem magyar specialitás, csak éppen kakaó, dió helyett tejszínhabos friss gyümölcscsel, vaníliakrémmel töltik meg.

Főzőtanfolyamot is tartottam, a székelykáposzta volt a tananyag. Úgy egy hét múlva újra találkoztam az egyik "tanítvánnyal". Büszkén újságolta:

- Én is megfőztem ám a magyar ételt!

- Jé! - csodálkoztam. Az amerikai import savanyú-káposzta konzerv beszerzése alapos utánajárást igényel.

- Hol vettél savanyúkáposztát? - érdeklődtem.

- Sehol! Édes káposztából csináltam. De nagyon jó lett így is!

- Tejfölt is tettél bele? - kötözködtem tovább. A tejföl szinte teljesen ismeretlen kellék a főzéshez. Nagyobb szupermarketekben azért kapható.

- Ja, tejfölt? Nem, azt nem tettem bele. Nem volt otthon. De így is igazán nagyon ízlett mindenkinek!

Nem mertem megkérdezni, tett-e piros paprikát a pörköltbe, mert féltem, még a végén kiderül, hogy hús sem volt a japánosított székelykáposztában.

A történet azonban kiválóan példázza, milyen módon formálják a japánok a maguk

ízlésére az összes külföldi eredetű receptet, a pizzától a hamburgerig. De nemcsak az idegen ételekkel járnak el így. Így építették be egykor és építik ma is be kultúrájukba a kínai írásjelektől kezdve a buddhista valláson keresztül a II. világháború vége óta érkező angol jövevényszavakat, a számítógépet, a technika, a művészet és a tudomány többi friss eredményét. De ez a téma már messzire, Japán fantasztikus mai sikereinek oknyomozásához vezet el...

6. (ÜNNEPI) LEVÉL 1987. DECEMBER

JAPÁN SZOKÁSOK (T)

Annyi, de annyi furcsaságot hall az ember Japánról. Mielőtt idejöttünk, alaposan irodalmaztam a témát, és Zsuzsát is felkészítettem a dologra, imígyen: "Jó, ha tudod, hogy a japán feleségnek a férje mögött három lépéssel kell mennie mindenütt. Ha vendégek jönnek, csak az asztal sarkához ülhet, és magától nem kezdhet beszélni, csak ha kérdezik. Ráadásul akkor is csak az az egy válasza lehet: 'Persze, hogy úgy van, ahogyan a férjem mondja.'" Amikor ezt itt felidéztem, még megerősítést is kaptam. Egyik japán barátunk, szemét az ég felé fordítva, sóhajtván így szólt: "igen, úgy ötven évvel ezelőtt még így volt, de ma már..." és erre mind az ő felesége, mind az enyém önelégülten mosolygott.

Kedvem szottyant tehát írni nektek arról, milyenek a mai japán szokások, hogyan élnek tovább a régi tradíciók, és néhány adalékot a mindennapi magatartásról. Mivel azonban ez egy karácsonyi-szilveszteri ünnepi levél, egy-egy jellegzetes japán szokás leírásán kívül egy adag mazsolát is összegyűjtöttem, és néhány szemet átnyújtok ajándékba.

Hogyan ünneplik a karácsonyt?

Az aktualitás jegyében kezdjük hát ezzel. Japánban évi 12 piros betűs ünnep van, de nem akármit ünnepelnek ám meg: a tavaszi és az őszi napfordulót, a gyerekeket, a 20 éveseket, a kultúrát, az Alkotmányt, a császár születésnapját, és persze az Újévet is, de sem Jézus, sem Buddha születésnapja nincs a listán. Habár annak idején Tokugava tűzzel-vassal ellenszegült, mostanra a katolikus vallás erősen tért hódított, de piros betűt azért nem kapott. A vallási ünnepeket "commercially", kereskedelmileg ünneplik meg. Ez azt jelenti, hogy már november elejétől elárasztották a boltokat a csokimikulások, a kis fenyőfák, Sindzsukun már áll egy három emeletes nagy fa, és Macsida városban egy kétemeletes Mikulást fedeztünk fel, amint a Tókjú áruház oromzatán fityegett békésen.

A szülők megveszik kis ajándékaikat a gyerekeknek, minden ceremónia nélkül átadják, és kész. Ugyanezek a szülők ugyanezt teszik Buddha születésnapján, a Halottak napján, a 7-5-3 évesek ünnepén, Újévkor, sőt olykor minden külön ürügy nélkül is. A spórolós japánok, ha ajándékról van szó, elfeledkeznek a takarékoságról. Jó példa erre a sicsi-goszan, a 7-5-3 évesek ünnepe, ami november 15-én van. Ekkor az említett korú gyermekeket kimonóba öltöztetik, és elviszik a templomhoz. (Tokióban ezen az ünnepen

a legnépszerűbb zárandokhely a Meidzsi szentély, amit a múlt század híres császáranak emlékére építettek.) Egy felmérés szerint ekkor a kimonókra átlagosan gyerekenként 130 ezer jent költenek a kedves szülők! Az adott napon mi is ott voltunk, és a felvonult gyerekek fényképezésére kb. 1000 jent költöttem el.

Újév alkalmából kis ajándékokat osztogatnak az ismerősöknek, és persze küldözgetik az üdvözlő kártyákat. Méghozzá legtöbbször két kártyát is küldenek: először egyet Újév előtt, boldog Új évet kívánni, majd egyet, megköszönni, és gratulálni az Újév sikeres kezdéséhez.

November elején egy reggel a postára kellett mennem (miattatok, persze), és rémülten hőköltem vissza: olyan hosszú sor állt a hivatal előtt, hogy az még Romániában is rekord lett volna! Aznap jelentek meg ugyanis az első, frissen nyomtatott újévi kártyák, előre felbélyegezve, és - lottó számmal ellátva. Az ott várakozók közül volt, aki 100-as csomagokban vitte! Kapható még: üres kártya, házi nyomdával, óriási választékban; jövő évi naptáros kivitelben, amelyre saját készítésű fényképünket ragaszthatjuk fel; ugyanez naptár nélkül, egyen felirattal; ugyanez saját kérésű felirattal; ugyanez úgy, ahogy akarod, a nyomdák jutányos áron most bárkinek bármit elkészítenek.

Az ajándékosztogatással és a kártyairogatással nagyjából el is múlik a karácsony, különben is ilyenkor még munkanapok vannak. Hogy a szilveszter pontosan hogyan zajlik, arról már csak jövőre tudok beszámolni. Egy biztos: már szervezik a laboratóriumi és a tanszéki bulit, és ahogy ismerem őket, a házunk sem marad majd ki a nagy ünneplésből. Hogyan fürdik a japán?

Ez azért európai szemmel nézve még akkor is furcsának tűnik, ha valaki van olyan művelt, hogy tudja, milyen a török fürdő vagy a szauna.

A fürdés céljára szolgáló hely becsületos neve furo, ahol a két szótagot leíró egy-egy kínai írásjel közül az első (fu) szelet jelent, és ilyen összetételekben szerepel, mint pl. taifu, azaz tájfun. A második (ro) jelentése önmagában: hátgerinc. Hogy a szél és a gerinc hogyan jön össze, azt bizony nem tudom, (talán egy szabad ég alatti fürdőben, mert ilyen is van, a szél legyezgeti az ember gerincét?), mindenesetre a kettő együtt, vagy még gyakrabban egy udvariassági előtaggal így ellátva: o-furo, jelenti a fürdőt.

A házi használatra szánt változatról már futólag megemlékeztünk előző leveleink valamelyikében. A japánok ezt a következő módon használják: teleengedik a medencét forró vízzel. Ahol közös fürdő van, pl. rjokanban vagy nyilvános fürdőben, a medence sokkal nagyobb, mint otthon, egyszerre 6-8 ember is belefér. A jó forró fürdőt szeretik. Mivel többen fürdenek ugyanabban a vízben, és a víz hideggel való keverése éppúgy főbenjáró bűn, mint leengedése, természetes, hogy mielőtt belemegyünk, nagyon rendesen meg kell mosakodni. A kádban való lubickolás tehát csak az élvezet kedvéért van. A mosdás külön szertartás: egy kis műanyag edényből kell magunkat locsolgatni, meg-megtöltve az edénykét, és közben egy kisméretű törülközővel dörzsölgetni a testünket. Ezt többnyire egy icipici, sámlizhoz hasonlító műanyag ülőkén ülve kell megejteni. Megjegyzendő, hogy a szállodákban általában van zuhany is, de a japánok akkor is a pancsolás hívei. Azokban az elfajzott, westernizált lakásokban, ahol zuhanyoznak, azt is általában az o-furoval kombinálják. Mint rendesen, ott is gázkályha melegíti a vizet a kádban (azért ez nem primitív technika, pl. a piezoelektromos

automata gyűjtő ezekbe éppúgy bele van építve, mint az összes tűzhelybe, bojlerbe, kályhába), majd egy kisméretű elektromos szivattyú nyomja a vizet a kádból a zuhanyon át az ücsörgő vagy álldogáló tisztátalan ember testére, aki így megtisztulván, végre beléphet a kádba. Ha még maradt a kádban víz, és még nem pancsolta ki az egészet. Hallomásból tudom, hogy létezik az o-furonak egy még ősbibb változata is, fordított harang alakú, acélból. Ebben a vizet úgy melegítik, hogy magát az acélfalat fűtik fel. Ahhoz, hogy belemehessünk, a külön erre a célra odakészített tutajszerű tárgyra (papucsra) kell lépni, amely a súlyunk alatt lesüllyed, és így elkerülhető, hogy hozzáérjünk a forró kádhoz. Aki ezt nem tudja, és csak úgy belemép... nos, vannak esetek, amikor a helyi szokások nem ismerete kifejezetten balesetveszélyes.

Így mulat egy japán úr ...

Habár nehezen bírják az italt, inni is sokan szeretnek. És mulatni is. Első ránézésre sok a hasonlóság: öregedő professzor, amúgy derék ember, de szereti a tütüt... Amikor meghallotta, hogy létezem, gondolta, hogy ez egy jó alkalom, és meghívott először egy kicsit a laborjába, aztán vacsorára, aztán... de ne vágjunk az események elé túlságosan gyorsan.

Eredeti kísérőm, aki bemutatott történetem hőségnek, szintén derék oktató, csak hogy tudományos munkáján kívül mellesleg négy gyermekes atya és a mormon egyház püspöke is, (ilyen is van itt), ezért nemhogy alkoholt, de még teát és kávét sem iszik. Idősb társa reakciója lehetne akár Budapesten is: kezében a stampedli, rámutat kísérőmre, és így szól: "jó gyerek ez, becsületes, jó tudós is, én tisztelem, csak egy baja van - nem issza meg a szakét!" - és közben ölelget, ami japán szemmel nézve máris furcsa.

Nos, áll a meghívás. Először kis vacsora egy étteremben, utána taxival haza. Itt bemutatkozik a "lovely wife", az aranyos feleség (valóban kedves idős hölgynek látszik), hajlongás, köszönetés, majd a hölgy felszolgálja specialitását, az o-csa-dzuke-t, (nem találnátok ki: főtt rizs, zöld teával leöntve), majd indulás mulatni. Lovely wife otthon marad... Úticél a KARAOKE-bár! Egy icipici, 4-5 személyes kiskocsmában kötünk ki, ahol vendéglátóm szemmel láthatóan törzsvendég. A csinos és kedves tulajdonos hölgynek bemutatnak, hajlongás, a már ismerős szertartás, kérdezősködés, névjegymutogatás, csodálkozás, stb.

Ezután megiszunk egy pohár sört, és végre kezdődhet a hiper-szuper, elektronikus, automata cigánypotló, vagyis a karaoke!

Egy külön erre a célra rendszeresített zenegép, amelynek repertoárja akár több száz dal háttérzenéjére is kiterjed, már izgatottan köszörüli hangszóróit, miközben partnerem egyik kezével magához ragadja a sokszorosított szöveggönyvet, másik kezével a mikrofont, és rázendít! Hallgatja a gép, a tulaj hölgy (ő tudja, mi a szokás, a végén meg is tapsolja), hallgatom én, meg a falak. Ja, és magnóra veszik a műsort, visszahallgatják, és én udvarias főhajtással ismerem el, hogy valóban a professzor a legjobb japán karaoke-énekes. Ezután én is bemutathatom, hogy a magyar népdalt is lehet ám énekelni, még ha a gépben a megfelelő dallam nincs is beprogramozva.

Fél óra az egész. A végén csendben meghajlunk, a tulaj hölgy bemutatja kislányát, még búcsúzóul lefényképez egyszer. Taxi jön, és mi elhúzzunk. Nincs detoxikáló, nincs

tömegverekedés, mentő, rendőr, törés-zúzás, sírás-rívás, csak két pohár sör és egy kupica szake van a számlán, és annak tudata, hogy a legjobb japán karaoke-énekessel mulattam együtt az este.

"TRANSPROTATION HELL" (KÖZLEKEDÉSI POKOL)

Kasima szenszei, japán tanárom, amúgy ránézésre erősen westernizált egyén: szakállas (!), jól beszél angolul (!), nevet a vicceinken (!). Tanárunk óra közben nevelni is igyekszik minket, nemcsak a nyelvet akarja megtanítani. Hogy a reggelenkénti tokiói közlekedési poklot bemutassa, a következő esetet mesélte el: nyár volt, rekkenő hőség (ismerjük), és millió ember várt a metróra. Láta, hogy egy fiatal férfi éppen megtörölte papírzsebkendőjével a homlokát, amikor a tömeg benyomta a kocsiba. Egy pillanat alatt úgy összenyomták, hogy a karját sem bírta mozdítani, csak az utolsó pillanatban a zsebkendőt még a szájába tudta venni. "És képzeljük, - mondja a szenszei - ez az ember így utazott mozdulatlanul a végállomásig, szájában tartva a papírzsebkendőt!" - És a tanár úr hangja elcsuklik az emlék hatására.

Aki felületesen figyel oda, az vagy egyáltalán nem figyel oda, vagy azonnal elfelejti a történetet - istenem, tömeg van mindenütt, és Tokió erről külön is híres, mi van ebben? Csakhogy Kasima szenszei nem azt mesélte el, hogy valaki a szeme láttára összeesett, meghalt, elvitték a mentők, összetiporták, stb. A történetben a fizikai szenvedés mértéke elhanyagolható volt a lelki szenvedés mellett! És őt, a japánt ez fogta meg annyira, hogy még tanításra is érdemesnek minősítette. Az európai ember lehet, hogy ezt észre sem vette volna! Kezdjük azzal, hogy egy magyar - tisztelet a kivételnek - nagy valószínűséggel a keze fejével vagy az ingujjával törölte volna le az izzadságot. Ha pedig végképp rendes, és papírzsebkendőt húz, egy ilyen szituációban azt egyszerűen elengedte volna, essék le a földre (ha tud...). Ha pedig pillanatnyi elmezavarában, idegességében a szája közé kapta volna mégis, azt 10 másodpercen belül kiköpte volna, vagy addig lökdöste volna embertársait, amíg ki nem szabadítja a kezét, hogy megfoghassa vele a zsebkendőt. De hősünk japán volt, aki nem sértheti meg a világot azzal, hogy a papírt eldobja, és ezzel már zárult is be a csapda.

Megjegyzés: azért nem szentek élnek itt, nehogy félreértsd! Lökdösnek is rendesen. Az eset a bonyolult lelkiéletet példázza, nem pedig a példás viselkedést.

Személyesen a pokolban

Az egész világ meg van győződve a japán vonatközlekedés tökéletes szervezettségéről, pontosságáról, ugyanakkor közlekedési pokolnak is tartják. Nincs itt valami komoly ellentmondás? Mindenkinek ajánlani tudom, próbálja ki egyszer, a személyes tapasztalat sok mindent megmagyaráz.

Szerencsémre én minden nap fél órával azután utazom be az egyetemre, hogy a reggeli csúcsforgalom már lement. Ilyenkor a vonat kényelmes, kellemes, pontos, csak a legjobbakat lehet róla mondani. Egyszer azonban egy órával korábban kellett mennem valahova, pont a csúcsban, és ráadásul gyorsvonattal akartam menni. Azt az utazást soha

nem fogom elfelejteni.

Reggel fél 8 körül a szerelvények két percenként mennek át az állomásunkon. Ennél sűrűbben már fizikailag nem is lehetne vonatokat indítani: mire az előző kimegy, a következő érkezését már mondják is be. Ráadásul, ilyenkor minden második-harmadik vonat gyorsvonat. Ráadásul, a gyorsvonatnál is vannak még gyorsabb, ezen kívül szupergyors és különlegesen szupergyors vonatok, aszerint, hogy útjuk során hány állomáson rohannak át megállás nélkül. Nem lehet másképpen: ebben az időben (és az esti csúcsban) valóban olyan sokan utaznak, hogy azt csak így lehet győzni, így is alig. A legtöbb ember pedig gyorsvonatot akar ilyenkor igénybe venni: bizony nem mindegy, hogy pl. kétszer másfél vagy csak kétszer egy-egy órát kell utaznia naponta.

Mivel a vonalakon általában egy sínpár van lefektetve végig, a gyors az olyan állomásokon tud előzni, ahol a peron másik oldalán kitérő sín is van, amire úgy két percre félreállítják az előzőleg érkezett, lassúbb vonatot. Arról, hogy a magasabb fokozatú gyorsok elsőbbséget kapjanak a lassúbbakhoz képest, a menetrend hihetetlenül pontos illesztése gondoskodik. Egyes állomásokon, ahol mind a személy, mind a gyors megáll, a menetrend gyors átszállási lehetőséget biztosít. Befut a személyvonat, és megáll. A szerelvény nyolc, esetenként tíz kocsiból áll, minden kocsin sok ajtó (nem számoltam meg, talán hat lehet). A peronon vonalak vannak felfestve, amelyek az ajtók helyét jelzik, és a vonat úgy áll meg, hogy az ajtók cm-re pontosan a vonalaknál lesznek! A beszállni kívánó utasok pontosan a vonalon, egymás mögött (maguktól, fegyelmezetten ...) sorban állva várakoznak. Az ajtók egyszerre kinyílnak, és 10-15 mp alatt kitódul rajtuk a kiszállni kívánók hada, akik gyors léptekkel elhagyják a peront, a beszállók pedig, nagyjából ugyanezen idő alatt, sorban belépnek. Ezért kell a sorban állás: az ajtó kétoldalán álló sorfal között a kiszállók akadálytalanul haladnak át, tülekedés nem zavarja a mozgást. Benn a kocsiban már komoly versenyt futás, lökdösődés lehet egy-egy üres ülőhelyért, de a vonat eközben már mozoghat is kifelé az állomásról. Nem túlzok, ha azt mondom, hogy fél percen belül akár ezer ember is ki-beszállhat ily módon.

A személyvonatról gyorsra átszállás még kacifántosabb. Azon az állomáson, ahol én szálltam át, az ajtók helyét fehérrel jelzik a személyvonat, és külön felfestve, kb. fél méterrel arrébb, sárgával a gyorsvonat számára. Már a személyvonatom, amivel érkeztem, is teljesen tele volt, az ülések természetesen mind foglaltak, és az ajtó közelében állva, a tömegben kapaszkodni is alig tudtam. Amikor a vonat az átszállóhelyen megállt, sokan szálltunk ki, a fehér vonalon várakozók pedig beszálltak. Én odaléptem a gyorsal tovább utazni kívánók sárga vonalára (elsőként), miközben a fehérén is újra gyülekezni kezdtek az emberek. Még mindig nem tűnt fel sok furcsaság, talán csak az, hogy a bemondók a szokásosnál is nagyobb hangzavart produkáltak, a peronon pedig rengeteg zöld egyenruhás, fehér kesztyűs vasutas őgyelgett, látszólag céltalanul. Fél perc alatt azonban olyan sor keletkezett mögöttem, hogy kezdtem megrémülni. Hogy fog ennyi ember beférni a kocsiba? Egy perc múlva már jött is be a gyors, erősen lassítva, a hangszórókból áradt a figyelmeztető üzenetek sora. A gyors megállt, és a kocskísérő csak akkor nyitotta az ajtókat, amikor már mindegyik elé egy-egy zöldruhás odaugrott (elém is egy). Az ajtók kinyíltak, az előttem levő zöldruhás félrelépett az útból, és szertartásos, széles mozdulattal mutatta, hogy lehet beszállni. Én

azonban nem mertem mozdulni, mert a lehetőség csak elméleti volt; a gyakorlatban a bejövő vonat már annyira tele volt, hogy a kinyíló ajtón több ember szinte kibuggyant. Egy másodpercig sem tudtam azonban tévovázni, mert egyszer csak igen erős nyomást éreztem hátulról, és belerepültem a kocsiban levő tömegbe! A zöldruhás ugyanis a sor mögé került, és a mögöttem levő, talán tizedik ember hátát olyan erősen nyomta meg, hogy nemcsak őt, hanem az előtte álló egész sort, egyetlen mozdulattal beprézelte a vonatba. A lassan csukódó ajtók között még volt egy kis munkája, hol egy kilógó kart, hol egy lábat kellett még benyomnia. Egy ember kezében aktatáska volt, amit nem tudott szegény beerőszakolni. A zöldruhás egy elegáns mozdulattal kitépte a táskát az illető kezéből, és a záródó ajtók között az emberek közé behajította!

A kocsiban pedig valóban úgy össze voltunk préselve, hogy ha most egy zsebkendő lett volna a számban, az ott is maradt volna. Az emberek néma csendben voltak, nem mozdultak. A mellettem levő csinos fiatal nő összeszorította a száját, és lehunyta a szemét. A vonat elindult, mire az egész tömeg, mint egy massa, előredőlt, de a vezető tudta ezt, és nagyon óvatosan gyorsított. Fékezéskor ugyanez, hátrafelé. A tíz perc vonatút, amit így tettem meg, fárasztóbb volt, mint hat óra a sinkanzenen Fukuokáig.

Személykocsi-reklám

A TV-ben villódzó millió reklám egyike idevág: döbbenetesen hatásos ugyanis. Néma csenddel indul, egy gyönyörű szép lány, hosszú fekete hajjal, síma, egyszínű háttér előtt állva, némi mélabúval a homlokán, szándékoltan lassú mozdulattal felemeli lehajtott fejét, és csendesen megszólal: "Egy ilyen autót..." Abban a pillantban iszonyatos embertömeg tódul be a színre, a szegény lány teljesen összepréselődik, hirtelen összezsugorodik előtte egy metróajtó, és ő, miközben kétségbeesetten szabadulni igyekeztél, nekifeszíti két kezét az ajtóknak, az utolsó szót már sikoltja: "...akarok!" - és hirtelen kizúg a vonattal a színről. Lány, megnyugtató zene hangzik fel, árnyas erdei úton gördül az álomkocsi, és halk szó kezdi ecsetelni az autó nagyszerűségét. Az egész hatása döbbenetes, túlságosan is. Ugyanis a reklámot már legalább tízszer láttam, de a sikoltás hatására mindig megakadt a lélegzetem, és nem sikerült elkapnom, milyen márkáról is van szó tulajdonképpen...

NÉVADÁS PANDÁÉKNÁL AVAGY MIÉRT NEHÉZ A JAPÁN ÍRÁS (ZS)

"Ez nekem kínaiul van" - szoktuk mondani gyakran, ha valami egészen érthetetlen, megfejthetetlen dologgal találkozunk. A kínai nyelv, és különösen a kínai írás a magyar ember számára a titokzatosság, érthetlenség, idegenség jelképe.

Ami az írást illeti, kínai helyett nyugodtan mondhatnánk japánt is, mivel a japánok írásukat első formájukban a kínaiaktól vették át. Méghozzá jó régen, még a VII. és IX. század közötti időkben, és a kínai írásjeleket (japánul kandzsikat) azóta is használják. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a kínaiak és a japánok azonnal el tudják olvasni egymás írását, ha a beszélt nyelvük különbözik is. Ez a hiedelem azon a tényen alapul, hogy a kínai írás képírás, fogalomírás, minden jelnek jelentése van, amit a kimondott szóalak

ismerete nélkül is meg lehet érteni. Ez elvileg igaz is, azonban a bonyolultabb fogalmakat már több jel egymás mellé írásával fejezik ki, és ezek összeolvasása más-más jelentést ad a jeleknek. Ebben viszont az élő nyelv rugalmassága egészen eltérő eredményekre vezet. Az egyik tipikus példa, ami egy kínai-japán fordításban mulatságos félreértésekre adhat okot, a következő: ha leírjuk a kéz jelét, és mellé a papír jelét, akkor ezt a kombinációt bármelyik japán habozás nélkül levélnek fogja olvasni, míg ugyanezt egy kínai WC-papírnak! De az például kínai és japán számára is egyértelmű, hogy ha a fa jelét háromszor írjuk le, az így kapott új jel jelentése erdő ("sok fa"). Hogy a képi logika azonban egészen más, mint a matematikai, arra jó példa: ha a nő jelét háromszorozzuk meg, furcs módon az eredmény: lárma!

Számos kandzsi alakja egyszerűsödött, a II. világháború után tudatosan mindkét országban végre is hajtottak egy-egy írásreformot, de az így kapott egyszerűsített alakok nem egészen egyformák. A japán kormány ráadásul meghatározta azt a 2000 írásjelet, amelyek kizárólagos használata kötelező a hivatalos dokumentumokban, az iskolákban, a névválasztásnál, és talán a szűkebb szaknyelvet és az irodalmat kivéve, mindenütt. Kínában viszont még ma is 5000-8000 jelet kell megtanulni egy középiskolai végzettséghez. Bizony, sok kandzsira mondhatják a japánok is, hogy "ez nekem kínaiul van".

Van viszont, ami a kínaiaknak van japánul. A japán nyelvben a helyzetet ugyanis bonyolítja az is, hogy a kínai írásjelek mellett még a X. században két különböző fonetikus (szótag)írásmódot is kifejlesztettek, a hiragana és a katakana ábécét. A japán írás tehát úgy néz ki, hogy a kandzsival jelölt főnevek, melléknevek, igetövek után hiraganával illesztik a ragokat, toldalékokat, a katakanát pedig legtöbbször az idegen, főleg angol szavak, nevek átírására használják.

A japán nyelv bonyolultságához még egy dolog hozzájárul. Egy-egy kandzsit nemcsak egyféleképpen lehet kiolvasni, hanem többféleképpen is! Ennek a történeti oka az, hogy a kínai írásjelek átvételekor gyakran japánosították azok kínai kiejtését is, esetleg nem is egyféleképpen, ugyanakkor a jelentésüknek megfelelő japán nyelvű szóalakot is megtartották. Egy-egy jelösszetételben pedig az alkotó jelek jelentése szabja meg, hogyan kell őket kiolvasni... Mindennek a tetejébe még a dolog fordítottja is áll, a csupán 46 alapszótagból álló nyelvben egy-egy szótag sok jelentést hordoz, és ezért sokféle kandzsival is le lehet írni!

A be nem avatott külföldi, ha Japánba érkezik, és természetesen nem kínai vagy koreai az illető, meglátva az írást, egyszerűen letaglózva érzi magát. Nem tudja elolvasni még a legszükségesebbeket, az utca- és városneveket, a vonatállomások, boltok feliratait sem. Nem tudja, melyik a férfi és melyik a női mosdó, melyik a bank, a posta. Szerencsére most már Japánban is egyre több helyen megjelenik a japán szavak angol átírása (is). Most már a külföldinek csupán azt kell megjegyeznie, hogy pl. Futakotamagavaen állomáson kell leszállnia az állomáson, és minden megállóban, az ablakon kilesve, lázasan kell keresnie azt a kicsiny táblácskát, amire ez a név angolul is fel van írva. Ha pedig az illető veszi a féradságot, és megtanulja a 46 hiraganát és ugyanennyi katakanát, akkor már az élelmiszerboltban az áruk feliratai között is így-úgy el tud igazodni. Hiszen a japánok, ha az elenyésző számú külföldre (akiknek a többsége ráadásul a kínai írást

ismerő ázsiai) nem is gondolnak, de saját gyermekeik olvasási színvonalát figyelembe kell venniük. Egy első osztályos iskolás a hiraganát, katakanát, és "csak" kb. 70 kandzsit tanul meg, és egy harmadik osztályt végzett is "csak" kb. 400-at tud. "Hogyan olvasnak hát ezek a csemeték?" - vetődhet fel azonnal a kérdés. A válasz meglepően egyszerű. A japánok kitalálták a furiganát is! Nem, nem kell megrémülni, ez nem egy újabb ábécé! Ez a neve azoknak az icipici hiraganáknak, amiket a gyerekkönyvekben és sok felnőtt könyvben is a kandzsik fölé írnak, hogy jelezzék, hogyan kell őket kiolvasni. Egyébként a várható olvasóközönség életkora határozza meg amúgy is, milyen kandzsikat használnak, a maradék szókészletet eleve hiraganával írják le.

"Ha pedig mindent le lehet írni hiraganával is, akkor mire jó ez az egész?" - Tette fel a kérdést német professzor ismerősünk, amerikai háziasszony barátnőm, férjem ösztöndíjas magyar kollégája. Rajtuk kívül még számos szenvedő külföldi teszi fel nap mint nap ugyanezt a kérdést. Sőt, még egy neves (amerikai) japánszakértő tollából is olvashattam azt a feltételezést, hogy ha véletlenül 1300 évvel ezelőtt Japán nem az akkor oly gazdag és tekintélyes Kína szomszédja, és egy latinhoz hasonló fonetikus ábécét vesz át a képirás helyett, akkor ma nem kellene a külföldieknek kínlódnuk, mivel egy ilyen írás a japán nyelv természetéhez sokkal jobban illeszkedne. Igen ám, de végül is tény, hogy vagy ezer éve már, hogy a japánok megalkották a maguk fonetikus ábécéit, mégsem dobták el a kínai írásjeleket sem. Sőt, ezek mélyen beépültek az egész nép kultúrájába, életvitelébe. Mi, magyarok ezt elég könnyen be is láthatjuk. Mielőtt rosszálló megjegyzéseket tennénk arra, hogy miért nem térnek át a világ népeiségeinek egyötödét kitevő kínaiak és japánok a kandzsiról a latin ábécére, gondolkodjunk el azon, hogy miért nem teszünk mi erőfeszítéseket arra, hogy megszabaduljon a csak nálunk használatos hosszú ő-től és ú-tól, vagy az ly és a j kettősségének értelmetlen nyűgétől?

A japán tanulók az egyetemi felvételiig rengeteg energiát fordítanak a kínai írásjelek elsajátítására. Legtöbben különórákon is gyötrik magukat, amíg megtanulják a szükséges mennyiségű kandzsit. Később sem egyszerű az életük. Levélíráshoz például, még művelt, egyetemet végzett emberek is szégyenkezés nélkül használják a kandzsiszótárt, hogy kinézzenek belőle egy-egy elfelejtett, ritkán használt írásjelet. Mégsem hallottam soha, senkitől még véletlenül sem, hogy fölöslegesnek, tehernek éreznék oly bonyolult írásukat. Az írás-olvasást ambícionáló anyukák már óvodás gyerekeiket is tanítgatják, és legtöbbször már ismeri a hiraganát, amikor iskolába megy.

Az írásjeleknek nemcsak olvasott hangalakjuk, hanem saját képi jelentésük is van. Például egymás mellé írhatunk három kandzsit, amelyek közül az első, a nagyszótár tanúsága szerint, néha úgy olvasandó, hogy kjó, néha pedig han, és első jelentése: "zűrzavar". Második jelentése: "Magyarország", ha a mögötte álló két másik jellel együtt olvassák ki, mert így kapják vissza vele a Hangari szónak megfelelő hangalakot.

Legjobban azonban talán a névadás tükrözi annak a fontosságát, hogy a jeleknek képi jelentésük is van.

Panda bébi született a tokiói állatkertben. Az első hetekben 110 ezer levél érkezett, a bébi sorsát szívükön viselő japánok összesen 10 ezer féle különböző névjavaslatot küldtek. Az állatkert illetékesei 6 nevezetes hölgyből álló különleges névadó bizottságot

hívtak életre. A tagok: a japán miniszterelnök felesége, a tokiói kínai nagykövet neje (a pandabébi szülei kínai származásúak), a tokiói polgármester felesége, egy neves TV személyiség, egy híres író, valamint egy olimpiai érmet nyert sportoló volt. A hölgyek hosszas töprengés után a Juju nevet adományozták a pandamacinak. Döntésüket azzal indokolták, hogy a nevet leíró kínai írásjelek jelentése örökkévalóság és nyugalom, amely, remélik, az eljövendő időszakban Japán és Kína sokáig hányatott viszonyát jellemezni fogja. Mellesleg, persze, a név jól hangzik egy pandagyerek esetében.

Embergyereknél a névadás szintén komoly körültekintést igényel. A névnek illeszkednie kell a vezetéknev kandzsijaihoz, és ebben is elsődleges azok jelentése. De a hagyományok szerint a keresztnév képi jelentésének illenie kell a gyermekhez, a születés körülményeihez is. Gyakran komoly (vallási) szakemberek adnak tanácsot a bizonytalan szülőknek, hogy gyermekük tervezett keresztnevének hangalakjához melyik kandzsi hozza a gyerek életében majd a legnagyobb szerencsét. Rossz, kellemetlen jelentésű írásjel névként eleve szóba sem jöhet.

Miklós fiúkat itt Japánban mindenki Mikinek hívja, ami ismeert japán keresztnév is. Megkértem barátnőmet, írja le nekem a MIKI nevet kandzsival, "nevezze el" fiamat. Válaszul csak a leggyakoribb 7 írásjelet írta le a mi szótagra, és további 20-at (még mindig a leggyakoribbakat) a ki szótagra. A mi jelenthet szépséget, termést, jövőt, kedvességet, a ki pedig lehet nagy fa, terv, élvezet, alap, hercegnő, idő, remény, jó lehetőség, vagy akár teknősbéka is. A szép hercegnő nyilván fiú esetében nem jöhet szóba, de fiam választhat például a jövendő nagy fa, a szép remény vagy a termés és élvezet között.

A Miki azonban lehet családnév is. Ennek is több szokásos változata van, és ezek mások, mint a keresztnév esetében. Bonyolult? De még mennyire! A japánoknak azonban életelmük ez. Nem véletlen, hogy bemutatkozáskor a nyomtatott névkártya szertartásos átadása olyan fontos dolog itt. Az ismerkedés első pillanatától ízlelgetik, kóstolgatják egymás nevének kandzsijait, azok jelentését.

Kis összejövételünkön a szertartásos bemutatkozásnál kiderült, hogy két Hiroko is tartózkodik körünkben. Természetesen azonnal lelkesen rajzolni kezdték ujjuk hegyével az alacsony asztalka lapjára a szemmel nem látható, de számukra mégis olyan sokat mondó vonalkákat. Ó, magától értetődően, egészen más kandzsival írta nevét egyikük, mint a másikuk.

Van, hogy lánynak általában fiúknál megszokott nevet adnak. Nemcsak Hirohito császár fiúunokáját hívják Aja-nak, hanem a házbeli óvodás korú lányok egyikének is ez a neve. Igen, mindenki kitalálhatja: a nevüket leíró kandzsik egészen különbözőek.

Akita szan elmesélte, hogyan adta a ritka Micsiru nevet kislányának, amely inkább fiúnévnek hangzik. Családnevüket nagyon bonyolult jelekkel kell leírni, nehéz kiolvasni. Ezért döntöttek úgy a szülők, hogy a keresztnév viszont legyen egészen egyszerű, olyan, amit kizárólag egyféleképpen lehet kiolvasni. Az Akita család névtábláján egyébként ott ékeskedik nevük szótagírással is. A postás, újságos így mindjárt tudja, hogy jó helyen jár. Mivel a névadás bonyolult, és sokféle körülményt kell figyelembe venni, sokan a baba megszületését még nem várják kész nevekkal. Ez nem is szükséges, a törvény szerint 14 napjuk van a névadásra. Az alattunk lakó Aszano család nem is várt ilyen sokáig.

Haarmadik kisbabájuk születése után már a 9. napon ragyogva közölték: "megvan a név!" Igaz, hogy ehhez közben több hosszás távolsági telefonbeszélgetést kellett lebonyolítani, mert az apa a szülés idején éppen Amerikában tartózkodott...

Bemutatkozáskor még csak hagyján, hogy elmagyarázzák az emberek a nevüket. De hivatalos helyen már ez nem nagyon megy. Például egy kórházi rendelőben, ahol többszáz ember is megfordul naponta, hogyan is szólítaná be a nővér a betegeket név szerint, ha nem az úrlapra kandzsival beírt nevük fölött jelölt kiejtési "puska" segítségével. Erre minden úrlapon külön rubrika szolgál.

Régen, az írógépek előtti korszakban a kézírásnak is nagy jelentősége volt. A kandzsit eredetileg ecsettel írták, és szigorú szabályok vonatkoznak a jelet alkotó vonalak leírásának sorrendjére, irányára, vastagságára, az ecset tartására, vonalvezetésére. Van, amikor a vonal felülről lefelé halad, van, amikor alulról felfelé. Van, amikor a vége elvékonyodik, van, amikor vastagodik. A kalligráfia (ecset-írás), japán nevén sudzsi művésze egy vastag ecsettel legalább 20-féle vonalvastagságot tud produkálni. A sudzsi harmadik osztálytól kötelező tantárgy az általános iskolákban. A gyerekeknek speciális festőkészletük van hozzá. Sok gyerek különórán is tanulja az írás művészetét.

- A sudzsi, azon kívül, hogy a gyerek megtanul szépen írni, fegyelemre, kitartásra, elmélyültségre istanít. - magyarázta ismerősöm arra a kérdésemre, ugyan miért olyan fontos, hogy a gyerek olyan kiválóan írjon ecsettel és tussal a golyóstoll, rosttoll korában. - Különben is, a kézírás a jellem tükré - tette még hozzá.

A gyönyörűséges régi kézírásokat múzeumban állítják ki, egyik ismerősöm pedig megilletődötten mutatta nekem azt a faliképet, amely nem állt másból, mint egy néhány soros versből, amelyet 82 éves édesanyja nem sokkal halála előtt saját kezével festett.

Változott a kandzsi, egyszerűsödött is, de jelentősége nem csökkent. A gyerekek az iskolában szorgalmasan tanulják, gyakorolják, hiszen tudják, hogy továbbtanulásuk, egész jövőjük függ az írásjelek ismeretétől. A modern kor követelményei azonban új kihívást jelentettek a kínai írásjelek használói számára. Az egyre nagyobb mennyiségű írnivaló, sajtótermék, könyv, újság előállítására kézzel írott szövegek formájában elképzelhetetlen. Az olyan nyomdai szedőgépek, vagy akár csak asztali írógépek, amelyekben legalább 2000 jel közül lehet választani, nagyok, nehézkesek, lassúak, és kezelésük speciális gyakorlatot követel. Ismét a régi probléma merült fel: lehet, hogy mégis csak át kellene térni valami egyszerűbb, fonetikus ábécére. Hacsak... és Japánban, az elektronika szédületes fejlődésének házában megtalálták a megoldást! Egymás után hozták létre az egyre nagyobb teljesítményű számítógépeket, amelyek igen sok kandzsit tudnak megjegyezni memóriájukban; a nyomtatókat, amelyek egyre gyorsabban és egyre szebben nyomják ki a szövegeket; és végül ezek írógépméretű kombinációját, a hordozható szövegszerkesztőgépet. Ezek kezelése olyan egyszerű, hogy akár milyen bonyolult írásjeleket tartalmazó szöveget az európai írógép használati sebességénél nem lényegesen hosszabb idő alatt le lehet vele írni. A dolog trükkje az, hogy a kívánt szöveget fonetikusán kell begépelni, a gép pedig a képernyőre kiírja a kiejtésnek megfelelő lehetséges jelalakokat, amelyek közül egy gombnyomással ki lehet választani az adott szövegbe illőt. Mivel pedig lemezes tárolóegység is be van építve a gépbe, a szerkesztett szöveget meg is lehet jegyeztetni vele, majd később tetszés szerinti

példányszámban kinyomtatni. Egyszerűen egy mindenki számára elérhető nyomda ez, ráadásul egy havi japán átlagfizetésnél alacsonyabb áron. A kandzsi ezzel meg lett mentve. Bár, akadnak kételkedők (természetesen külföldiek), akik szerint éppen ez a masina lesz a kandzsi végzete, mert most már senki nem fogja rendesen megtanulni a kézzel való írást. A dolog hasonlatos ahhoz a gondolhoz, hogy megtanulnak-e számolni a gyerekek, ha túl korán kerül a kezükbe egy számológép. A japán szülők azonban nem látszanak idegesnek, hanem továbbra is nagy műgonddal választják ki azokat a kandzsikat, amivel újszülött gyerekük nevét le akarják írni. Ha pedig ez megvan, akkor előveszik a szövegszerkesztőgépet, hogy gyönyörű, rajzos értesítőket nyomtassanak vele barátaik, ismerőseik számára, közölvén velük az örömhírt, ha kell, akár többszáz példányban is.

7. LEVÉL
1988. JANUÁR

MOST IGAZÁN FÖLDRENGÉS VOLT! (T)

A meteorológiai szolgálat itt nagyon jól működik. A dec. 17-i nagy földrengés éppen csak megkezdődött, és Zsuzsák a televízióban máris látták, hogyan lengtek a lámpák az egyik nagy áruházban Tokióban. A történetet többféleképpen is el tudjuk mesélni.

Zsuzsa változata:

"Szerencsére éppen a szomszédban tartózkodtunk Miklóskával, amikor egyszer csak minden mozogni kezdett. Több tárgy leesett a polcokról, és mindenki megijedt. A szegény szomszédasszony csak szorongatta rémülten a babáját. Ilyenkor ugyanis előírás szerint az asztal alá kell bújni. De hogyan bujnánk négyen egy japán stílusú alacsony asztalka alá, aminek a lapjához ráadásul alulról még egy infralámpa is hozzá van erősítve, fűtés céljából? Így csak bekapcsoltuk a TV-t, ahonnan aztán kiderült, hogy tőlünk úgy 70 km-re jó nagy balhé volt. Ketten meg is haltak, mert rájuk esett valami."

Zoli változata:

"Vicces volt az egész. Amikor megmozdult a tanterem, mindenki nagyon élvezte, és én is rögtön bebújtam a pad alá, ahogyan azt már sokszor gyakoroltuk. A szenszei azonnal eloltotta a tüzet a kályhában, és kinyitotta az ablakokat, és aztán csak sétált a padok között, bár mondták neki a gyerekek, hogy legalább az e célra rendszeresített védősisakját vegye fel."

Az én verzióm:

"Éppen egy vonatállomáson voltam, amikor észrevettem, hogy az ellenvonat megáll, és az istennek sem indul el. Ettől kezdve minden olyan volt, mint egy lassított filmen: a vonatok óriási késésekkel, csigalassúsággal jöttek-mentek, és a 10 perces vonatutat több, mint egy óra alatt tudtam csak megtenni. A vonatok utasain semmi sem látszott, tették, amit mindig: olvastak vagy aludtak. A laborban meg is kérdeztem, mi volt ez, mire kiröhögtek: 'nem vetted észre, mekkora földrengés volt?' Hát én bizony nem."

Hivatalos változat:

"Az emberek idegességgel és félelemmel reagáltak a földrengésre." Hát, lehet. Tény, hogy a titkárnőnk egész délután próbált telefonálni a szüleinek, akik az epicentrum közelében laknak, de nem tudott velük beszélni, mert az összes vonal foglalt volt.

ÚJ ÉLETET KEZDÜNK (!?)

Még egy nagy dolog történt: 1987-et, a NYÚL évét, felváltotta a SÁRKÁNY éve. Ez nem ment egyszerűen, 120 millió ember segédkezett hozzá, és szokott alaposágukkal kitétek magukért. Ezúttal még a munkát is abbahagyták, sőt, voltak olyan üzletek, amelyek több napig is zárva tartottak. Példátlan az eset, mivel egyébként a legtöbb bolt a hét összes napján nyitva tart.

Az iskolában is téli szünet lévén, én is kivettem maradék kis szabadságomat, így változatos programokkal ünnepeltük meg a karácsonyt és az újévet. Az egyik legizgalmasabb esemény volt a

LÁTOGATÁS A CSÁSZÁRNÁL (T)

Amikor mondtam Miklóskának, hogy január másodikán a japán császárhoz megyünk látogatóba, egy kicsit ugyan gyanakodott, de azért elhitte. Hiába, itt annyi minden szokatlan történik az emberrel. Az volt csak a problémája, mit fog neki mondani a császár. Megnyugtattam, hogy ne féljen, biztosan csak azt, hogy "hogyan megnőtt ez a Miklóska!". Még mindig maradt egy kis gondja, hogy meg fogja-e érteni, ha ő mond neki valamit. Mondtam, hogy ezzel ne törődjön, mivel a császár nagyon elfoglalt lévén, arra az időpontra, amikorra minket meghívott, még kb. 1 millió másik embert is meghívott, így valószínűleg elég lesz, ha ő csak integet egy kicsit.

Ugyanis az év két napján (jan.2-án az Újév alkalmából, valamint ápr. 29-én, a császár születésnapján) kinyitják a Palota egyébként szigorúan lezárt belső kertjét, és bárki bemehet. Természetesen mi is mentünk, habár japán ismerőseink egyfolytában röhögtek rajtunk, mondván, hogy olyan tömeget mi még nem láttunk, amilyen ott lesz.

Volt is ám tömeg, meg rendőr is, de rengeteg. Az útvonal és a rend viszont úgy volt biztosítva, és az emberek olyan fegyelmezettek voltak, hogy szinte észre sem vettük, mekkora tömegben vagyunk. Egészen addig, amíg a császár meg nem jelent az erkélyen. Akkor viszont a tömeg egy picikét megmozdult. Szerencsére ezt is, mint a földrengést, sérülés nélkül úsztuk meg...

A császárból láttuk a feje búbját egy pillanatra, valamint hallottuk a szavait a hangszórókból. Kicsit szabad fordításban ezt mondta: "Szervusz, népem, boldog új évet, lám csak, tavaly óta hogy megnőtt a Miklóska!" és a tömeg zúgva helyeselt, és lobogtatták a pöttyös zászlót. Ezután, öntudatlanul követve a tömeget, elzarándokoltunk a Jaszukuni szentélyhez, ahol ismét állt a bál, azazhogy macuri, a millió bódéval. Csak azért nem mondok Lacikonyhát, mert abban nem szokás nyers rákkal kínálni az embereket.

A DOLGOK ÁRNYOLDALA: OLAJVÁLSÁG ÚJÉVKOR

Hát igen, mivel annyira hozzászoktunk, hogy az üzletek állandóan nyitva vannak, nem gondoskodtunk előre fűtőolaj tartalékról. Az olajat egyébként Zsuzsa szokta rendelni úgy, hogy felhívja a környékbeli rizsboltot(!), mondván: "mosi-mosi", erre du. 4-kor jön a tartálykocsi, megtöltik a kannánkat, fel is cipelik a lakásba, és egyszer majd fizetünk érte. Most viszont már későn derült ki, hogy a bolt jan. 8-ig zárva van. Menteni a menthetőt, próbáltunk olajat rendelni a benzinkúttól, de ez olyan komplikáltnak bizonyult, hogy EZT a telefont még Zoli SEM tudta lebonyolítani. Így aztán, miután a család minden tagját már többször foglalkoztattuk ez ügyben, végül személyesen cipeltem haza a 18 liter olajat a kúttól. És nem fagyunk meg, pedig olyan hideg van, hogy reggel már majdnem fagypontra alá süllyedt a hőmérséklet az utcán!

8. LEVÉL
1988. FEBRUÁR

EGÉSZSÉGÜGYI SZOLGÁLTATÁS: ZOLI FÜLE FÁJ (T)

Szóval, csupa gyönyör az élet. Például vasárnap délben is az volt, amikor Zoli közölte, hogy fáj a füle. Ilyenkor Magyarországon is szerfölött jól kezdi magát érezni az ember, hát még itt. Szerencsére éppen egy egész család vendégeskedett nálunk, és ha már a jó hangulat elrontása immáron nyílt tényé vált, a japán férj kezébe vette a dolgok irányítását. Először telefonon ellenőrizte, van-e fülészeti ügyelet a fudzsi-ga-okai kórházban (mert nekünk ilyenünk is van ám), de éppen nem volt, csak szemészeti.

Erre két síkon indultak meg az események. Én próbáltam Zolit (hasztalan) rávenni arra, hogy inkább a szeme fájjon, a haver pedig próbált találni egy fülészeti ügyeletet. 15 perc alatt talált is egyet, ebből az időből 13 perc azzal telt el, hogy - az itteni népszokásoknak megfelelően - elmagyarázták, hogyan is kell oda eljutni. Mivel pedig vendégeinknek még kocsijuk is volt, (egy 9 éves Honda), így csak 10 perccel később értünk a kórházba, mintha vonaton mentünk volna. Ugyanis a kórház nagyon közel volt, itt a szomszédos Kavaszaki városban (mindössze annyi, mint a Rózsadombhoz Soroksár). Megérkezvén kiderült, hogy ez egy kimondottan ünnepnap gyerekkendelő, ugyanis hétköznapokon zárva van, csak ünnepnap nyitják ki! Lám, lám, Japán szegény ország. Szép, tiszta, tágas, modern épületben, a regisztráció 5 percig tartott (csak egy oldalt kellett teljesen teleírni kandzsival), és máris benn voltunk. Ami most következik, az akár Magyarországon is lehetett volna: a doktor bácsi szépen belenézett a Zoli fején levő összes lyukba, majd közölte, hogy aggodalomra semmi ok, a helyzet nem komoly, stb. Mindössze megindult egy folyamat (ezt mondta volna Gömöri doktor bácsink is), adunk egy kis gyógyszert, attól majd elmúlik.

Ha mégsem, menjünk el hétfőn a Fudzsi-ga-oka kórházba. Ezután egy kicsit még elbeszélgetett Zolival, ők tudják, miről, mert a kívülállók számára érthetetlen nyelven tették, gyerek-japánul. Ami ezután jött, az viszont otthon már nem fordulhatott volna elő:

1. a helyszínen legomboltak rólam 1270 jent (azért ilyen "keveset", mert gyakorlatilag semmi sem történt, és én a lehető legjobb egészségügyi biztosítással rendelkezem); 2. azonnal kezünkbe nyomták a szükséges gyógyszereket, és ellenőrizték, hogy a páciens rendesen beveszi-e az első előírt adagot; 3. búcsúzáskor a jelenlevő egészségügyi dolgozók kivétel nélkül kedvesen mosolyogva, kis meghajlással köszöntek el: "odaidzsini", azaz, "kérem, vigyázzon az egészségére".

Ezzel a kis történettel több legyet kívánok ütni egy csapásra. Először is, az egyszer már megkezdett erkölcsnemesítő sorozatomat folytatnám, "milyen is legyen egy jó szolgáltatás" témakörben. Érdemes figyelni megint csak arra, hogy a hálapénz fogalma tökéletesen ismeretlen, az egészségügyi személyzet viszont (vagy éppen ezért) becsületesen, lelkiismeretesen és emberségesen végzi a dolgát. Ezt persze meg kell fizetni, ráadásul minden egyes alkalommal, amiből viszont az állam illetve a biztosító tetemes részt vállal (az én esetemben 90%-ot, Zsuzsára 80-at, a srácokra 70-et). A második légy annak bemutatása, hogy egy külföldinek időnként milyen nehéz a helyzete: az ügyelet helyét megtudni, odajutni, a regisztráción átesni, az orvossal érdemben konzultálni nagyon-nagyon nehéz, ha nincs japán nyelvű tolmácsunk. (Angolul az egész láncolatból senki sem tudott). Szóval többek között ezért igyekszünk olyan nagyon összcsaládilag, hogy magunkra szedjük egy kis nyelvtudást. És még néhány kisebb légy: - lám, mire jó a telefon; - lám, lám egészség legyen, az a legfontosabb - és egy füst alatt bemutatattuk Haszeto Kunisige barátunkat, aki civilben rendezőasszisztens, profi filmes, és ezért világot járt ember, aki jól tud angolul is. Felesége Claudia névre hallgat, és valamikor még amerikai volt; van még egy Aki és egy Miki nevű fiuk is, az ő Mikijük és a mi Mikink nagyon szereti egymást.

Még nincs vége! Hamarosan újabb komplikáció merült fel: ellenőriztetni kellett Miklóska szemüvegét. Ez még az előzőnél is érdekesebb kaland volt. Először is számító-géppel regisztráltak bennünket a fudzsi-ga-okai kórházban, aminek az eredménye egy hitelkártya mintára készült kórházi belépő kártya lett. Ezzel a naponta érkező hatalmas tömeget villámgyorsan tudják kiszolgálni. Ez esetünkben úgy értendő, hogy habár legalább 30 ember várt a szemészeten, 1,5 óra alatt a gyerek szemének TELJES kivizsgálásával végeztünk, miközben 5 nővérke, 2 orvos, és 1 optikus kezén mentünk át.

Eközben hatszor hívtak be minket. A már otthonról ismert vizsgálatokon kívül olyan is volt, amiről csak sejtettük, micsoda (pl. egy tucat fénykép készült egy computeres-mikroszkópos masinával a szemgolyók belsejéről). Nem tudom, valaha is átesett-e a gyerek ilyen részletes vizsgálaton. Eközben alkalmi tolmácsunk angol tudása is léptenyomon próbára lett téve, minthogy orvosaink lelkiismeretességüket kombinálva a szokásos japán körülményességgel, részletesen elmagyaráztak mindent, kezdve a rövidlátás fizikai magyarázatával, és végezvén a szemüveglencsére vonatkozó árajánlatukkal (kb. 10.000 jen, keret nélkül! Az mégegyszer annyi. De mindjárt hozzátették azt is, hogy mehetünk olcsóbb helyre is). Eközben a többi embert is ugyanígy szolgálták ki. Hátborzongató volt, amikor egy átlagos szobának megfelelő méretű teremben egyszerre hat embernek tartottak olvasási próbát, minden lehető falfelületet kihasználva, hogy az olvasandó jeleket legyen hova felfüggeszteni. Ezután már csak fizetni kellett: 8 számítógép-terminál izzott a kezek alatt, 20 adminisztrátor, 6

gyógyszerész ijesztő sebességgel tette-vette az aktákat, és szólította fizetésre a pályaudvari váróteremre emlékeztető méretű helyen várakozó 100-200 embert. Mire felocsúdtunk, ismét megszabadultunk 1570 jen értékű kemény valutától. Majd: "odaidzsini", és az operett-tűzoltóra emlékeztető egyenruhába öltözött parkolóőr sípjába nagyot fújva kedvünkért leállított egy autót a kórház előtt, majd tisztelgett világító botjával, miközben elhaladtunk előtte.

Láttam egy reklámrajzot, ami a témába vág. Ez egy biztosítótársaság ajánlata: biztosítás rákos megbetegedés esetére. Az ábra - ha jól értem - azt mutatja meg, milyen vidáman fogom tudni elviselni esetleges rákos betegségemet, vagy családomét. Vidámságom foka attól függ, mekkora havi összeget vagyok hajlandó erre a célra falajánlani. Próbálnám csak meg Magyarországon! Hiszen ott még azt sincs jogom megtudni, hogy egyáltalán rákom van! Hogyan hajthatnám be akkor ott a követelésemet a biztosítón, hogy egy kicsit vidámkodhassak?

HOGYAN VETTÜNK TELEFONT? (T)

Törtük a fejünket, hosszasan. Ugyanis ha korábban bárkitől információt kértünk, mindenki csak azt mondogatta, hogy a telefon nagyon drága; meg hogy a külföldieknek nagyon bonyolult, mert kell hozzá egy igazolás a magyar nagykövetségtől (ott persze mit sem tudnak a dologról), meg hogy regisztráltatni kell a névpecsétemet; meg hogy legjobb lenne, ha valaki más venné meg a nevemben stb. És különben is, mi már úgy hozzászoktunk otthon, hogy nincs telefonunk...

Zsuzsa hajthatatlan volt, így egy szép napon belekarolt egy anyatársba, és felderítették a terepet. Egy délelőtti leforgása alatt kiderült, hogy a telefont megvenni nagyon könnyű.

Vehető az NTT-től (ez a belföldi telefontársaság), ezen kívül egy csomó viszont-, és bizományi eladótól, valamint tetszés szerint bármelyik magánszemélytől. Mármint a vonal, mert a készüléket megvenni még ennyire sem probléma, azt millió boltban árulják. A gond akkor kezdődik, ha egy év múlva a vonalat vissza akarjuk vásároltatni. De most, hogy már dörzsöltebb rókák vagyunk, mint korábban, ez sem tűnik nagy gondnak: valószínűleg - mondjuk hirdetés útján, mivel az újságokban van "Sayonara-sale" rovat, azoknak, akik Japán elhagyása előtt végkiárusítást rendeznek - egyszerűen majd eladjuk egy másik magánszemélynek, és elkerüljük vele a bürokrácia nagy részét.

...Egy verőfényes (téli) szombat délelőtti elsétáltunk a szomszédos Aobadai egy kis utcácskájába, ott is egy kis boltocskába, amely használt mosógépeket, porszívókat, videórekordereket és telefonvonalakat árul.

A forgalom láthatóan itt sem volt túl nagy: a kérdés persze már 10 évvel ezelőtti felmerült bennem Bécsben, hogy miért éri meg a kis boltoknak, ha ennyire a kutya se megy beléjük? (Itt még azt a régi, jól ismert viccet sem lehet a témában elsütöni, hogy azért, mert vasárnap zárva tartanak).

Szóval bementünk, és így szólunk: "kérnénk szépen egy telefonvonalat". A válasz nem

harsány röhögés volt, ne gyanakodjatok, hanem kedves mosoly, és egy válaszkérdés: "hova tetszik parancsolni?". Két gyors telefonálás, néhány aprócska félreértés elosztatása (ez a japán etikett), körülményes magyarázkodás, hogy aszongya ezt csak akkor vásárolják vissza egy év múlva, ha így meg úgy meg amúgy, de mi rendíthetetlenek voltunk, telefon a központba, de mi még így is, telefon a magyar nagykövetségre, de mi oda se neki, kiderül, hogy ott szombaton persze a kutya sincs, mert szombaton a magyar akkor sem dolgozik, ha közben gazdasági válság is tör ki, de mi még így is. Beletörődő sóhaj, utolsó, reménytelen próbálkozás: "és van-e Önöknél éppen 69.000 jen? - éppen volt. 5 perccel előbb vettük ki a bankból. Kész, a dolog elvégeztetett.

A következő hét keddjén reggel 9-kor megcsörrent lakásunkban az addig néma készülék, és egy férfihang közölte, hogy ő az NTT, és be vagyunk kapcsolva. (Mellesleg erre várunk 12 éve, az sem lenne baj, ha NTT helyett Krisztina központot mondanának, egye fene). Felhívtuk a KDD-t (ez egy másik telefontársaság, ők bonyolítják a nemzetközi forgalmat), hogy ugyan már, kapcsoljanak be a nemzetközi távhívóba is! Azt mondták, hogy jó, de lesz az vagy 3 nap is, nem baj? És azóta ... Nagójából az utcáról már hazatelefonáltam, hogy ott vagyok, mintegy 300 km-re, ne keressetek; aztán hazafelé, a robogó sinkanzenről telefonáltam, hogy készíthetitek a vacsorát, mert 1 óra 20 perc múlva hazaérkezem... Felhívtuk már Magyarországot, és az is felhívott már minket. Zsuzsa bevezette a telefonos távnevelést: miközben bevásárol, a boltból felhívja Zolit, hogy kész-e a lecke. Amikor a fiúk készen vannak a karatéval, kötelesek felhívni bennünket a sport- klubból, hogy indulnak haza; és naponta átlag háromszor van ellenőrzés, hogy tényleg a laborban vagyok-e. Zoli a telefonközpont, ő kapja fel, ha csörög: "mosi-mosi, Radonai deszu", és ő kér engem az egyetemi központon keresztül. Ohtaki prof megjegyzése az ügyhöz: "sose tudom, hogy a feleséged-e, vagy a taiföldi barátnőd keres, különben is vigyázz, mert a tai nők nagyon veszélyesek!"

A FUTAHAGURO-SZTORI (T)

Futahaguro a "művészneve", valódi neve Kitao Kodzsi. 24 éves, 199 cm magas, 157 kg súlyú, és foglalkozására nézve: szumó birkozó. Azaz csak volt, december 31-ig. Bajnoki fokozata: jokodzuna, vagyis "nagy bajnok". Mert bizony, a szumó bajnokok között már olyan sok volt a "sima" bajnok, vagyis ódzeki, hogy új titulust kellett kitalálni a legrendíthetlenebb ólomkatonák számára.

Futahaguron kívül jelenleg még három jokodzuna van, és mindhárman roppant népszerűek Japánban. A leghíresebb a 32 éves "veterán" Csijonofudzsi, aki szinte minden tornán veretlen, pedig évente 6 torna van, és egy tornán mindenkinek 15 ellenféllel kell megmérkőznie. Fantasztikus technikája van, bár "csak" 120 kg a súlya, és ellenfelei között nem egy olyan is akad, aki 100 kg súlytöbblettel indul a csatába! A másik híres jokodzuna a "tüzes" eposzi jelzót elnyert Hokutoumi, aki mély ránccal a homlokán, gondterhelt arckifejezéssel lökdösi ki ellenfeleit a porondról. A leg- frissebb a 202 kg-os, csupaháj Ónokuni, akit tavaly ceremóniák sorozatával avattak fel jokodzunának, hogy aztán a következő tornán 6 ellenfele is elhegedülje a nótáját!

A testsúly - rekordot egyébként a hawaii születésű Konisiki tartja, (ma éppen) 248 kg-os

testsúlyával. Megjegyzem, én őt kedvelem a legjobban, a nagy mackó ódzeit, aki ha lép egyet, legalább 30 kg-os lábikrák remegnek meg bokája felett. A combjairól nem is beszélve!

Futahaguro 1977 óta gyakorolja a szumót, és 1986-ban avatták fel jokodzunának, kissé előlegezett bizalommal, mert még egyetlen tornán sem szerepelt teljesen veretlenül. Csillaga fenn ragyogott, úgy tűnt, ő az egyetlen, aki méltó ellenfele lesz majd Csijonak, akit sikerült is már néhány mérkőzésen legyőznie. De most, az év végén az újságok hirtelen az ő botrányával lettek tele.

A fiatalember ugyanis kissé indulatos természetű. Ezúttal is elvesztette a fejét, mivel nem ízlett neki az az ebéd, amit a segédei készítettek. (Ebben az egyben a jokodzuna egy kicsit hasonlít a nemzetközi sakk-nagymesterekhez: sikerét több segéd és edző segíti egyszerre. Még meg is fürdetik, és ők végzik a meccs előtt kötelező fodrászolat is). A vitába edzője, annak felesége, sőt, a Futahaguro Támogatóinak Egyesülete 88 éves elnöke is beleszólt, mire a dühös ifjú az öreget gyengéden megrúgta, és a hölgyet félretolta - ezeket azóta ápolják. Még egy lyukat rúgott az ajtóba is, majd elrohant, mondván, hogy ő ilyen helyre többet nem jön. A sértett óriás 2 nap múlva is csak arra a hírre bújt elő, hogy a Szumó Szövetség rendkívüli ülésén kiközösítették. Ekkor már illedelmesebben viselkedett, és mondta a TV-ben az összes elképzelhető bocsánatkérő formulát.

Az ügyet a Szumó Szövetség számunkra nem teljesen ismeretlen módon intézte el: elfogadta Futahaguro "nyugdíjazási kérelmét". Így az eddigi legfiatalabb nyugdíjas jokodzuna kap 12 millió jent (ez a szokásos végkielégítés összege - tudom, most mindenki szeretne nyugdíjas jokodzuna lenni), és nincs kirúgva, tehát pl. oktathat a jövőben szumót. De - és ezt nálunk nem így csinálják pl. a fociban - semmi könyörgés, semmi megbocsátás, a porondra többet már be nem léphet. A Szövetség vezetői pedig közben önkritikát gyakorolnak, mondván, máskor jobban meg kell nézniük, hogy egy ilyen fiatal, éretlen bajnokot érdemesítenek-e a jokodzuna címre. Egy korábbi miniszter, most a jokodzuna-választó testület tagja, azt mondta: "megütni a vezető edző feleségét annyi, mintha a saját anyját ütné meg az ember". A delikvens pedig nem sírja tele a lapokat panaszával, mint otthon tenné sok gyarló sportoló, nem átkozza senkinek a nénikéjét, nem hibáztatja az edző feleségét, a porondot, a papírajtó vékonyságát, a szumó szervezeti rendjét és a csillagok állását az esemény pillanatában, hanem örül, hogy ennyivel megúsza. Mint mondja, ki is rúghatták volna, és akkor oda a végkielégítés, és mehetne havat lapátolni. Ami az idei enyhe télen aztán végképp nem nagy üzlet.

9. LEVÉL

1988. MÁRCIUS

BALESETEK ÉS NŐI TRÜKKÖK (T)

Izgalom izgalom hátán. Körülbelül akkor, amikor állítólag 12000 ember vonult a

Batthyány örökmécses elé, Miklóska beleesett a Tama folyóba! Az esés előtti pillanat meg is van örökítve, ugyanis gyermekeim anyja, minden eshetőségre készen, kis hétköznapi kirándulásaira is magával viszi a fényképezőgépét. Hál'istennek, a víz csak térdig ért, de +10 foknál ez sem öröm igazán: a gyerek cipője teljesen átázott. Az út hazáig 3/4 óra, kész tüdőgyulladás. De a női lelemény útjában egyszerűen nincs akadály: berohantak mindhárman az első boltba, cipőt venni. Sajnos, ott éppen nem volt gyerekcipő, de az igazi anya nem hátrál meg: Zsuzsa kénytelen volt magának venni egy cipőt, és tornacipőjét a gyerek lábára adta. Azóta sem értem, ha akar magának venni egy új cipőt, miért kell ehhez a gyereket beáztatni?

A másik eset azért cifrább volt. Jön a telefon az intézetbe: "Hol van a betegbiztosítási papírunk?" Mert Miklós leesett valahonnan, betörte a fejét, rohannak a kórházba... Köpni-nyelni nem tudtam, én is rohantam, értelemszerűen a fudzsigakoi kórházba. Ott röpké fél óra alatt sikerült is kiderítenem, hogy ma még külföldi nem járt arra. Hazamentem, mire a szomszédasszonyok (látható csodálkozással, hogy miért rohantam haza), közölték, hogy semmi baj nem történt, a gyerek egy kicsit betörte a fejét, és hogy Zsuzsáék a szomszéd helység kórházába mentek. Ezen nem is igazán csodálkoztam, ha egyszer japán kísérőjük van, akkor tényleg nehezen fordul elő, hogy a legközelebbi kórházba menjenek... Később hazaértek, a sebesült egy keveset még szaladgálni kívánt a kertben. Zsuzsa csak azon akadt ki, hogy mit mondhattam én a szenszeinek, mert amikor újra betelefonált, a prof azt kérdezte, hogyan sikerült a gyerekek tönkrezúznia (destroy) a fejét?

Egyébként öt öltéssel varrták össze a bőrt Miklós szeme fölött, összesen 5000 jenért! El is kezdtem fontolgatni, talán megérné elmenni varrónőnek Japánba, nem?

Egy kellemesebb eset a gyerekekkel:

Miklós kezembe nyomja a meséskönyvet, és én elkezdek nyögdösni: "Neko va, hitokui ószama ga oszorosi mahó o..." Próbálom fordítani, hogy a macska, meg a király, meg a "kurusii" az bánat, Zsuzsa is beleszól, szótár kerül, majd egyszer csak megszólal Zoli: "én csak itt csendben, magamban derülök, hogy Ti itt szótárastok, meg mindenfélét mondotok, amikor ott egyszerűen csak az áll, hogy 'A cica elmesélte a szegény embereknek, hogy az a gonosz király mindenféle varázslatot tudott, és annak hatalmával sanyargatta a népet!'"

Egyébként TITOK! El ne áruljátok senkinek! Zoli szerelmes.

Szerelmének tárgya Dzsunko-csan, osztálytársa, aki ráadásul a szomszéd házban lakik. Így hát a szerelmeseknek igazán van alkalmuk elegendő időt együtt tölteni, de mint tudjuk, a szerelmes szívnek semmi sem elég. Ezért aztán Zoli Dzsunkót sokszor még zongoraórára is elkíséri. A múltkor pedig eléggé el nem ítéhető módon véletlenül a következő párbeszédet hallgattam ki közöttük:

- Ha nagy leszek, el akarlak venni feleségül - szolt az ifjú.

- De te hamarosan hazamész Magyarországra - vetette ellen a leány.
- Nem baj, majd visszajövök érted - fiacskámat nem könnyű eltántorítani, ha valamit a fejébe vett. Dzsunkó válasza egyértelmű:
- Akkor várni fogok rád.

EGY PERC JAPÁN NYELV

A Frankfurtból sugárzó amerikai katonai adó úgy tanítja németül az ott állomásozó nehézfejűeket, hogy minden nap elmondja 50-szer a nap mondatát. Hát most mi is ilyen csinálunk, azzal a különbséggel, hogy én csak egyszer írom le nektek. A valóságban viszont a japánok 50-nél sokkal többször is elmondják esetenként.

Tanuld meg: a legfontosabb japán szó, férfiak részére: ISZOGASII. Jelentése: elfoglalt, dolgozik, nem ér rá, angolul: busy. Lehet használni dicséretként: az illető sokat dolgozik, szorgalmas, iszogasii. Alibiként: ha a férj csak éjfél után ér haza, részegen, világos, nem tudott hamarabb, mert iszogasii volt. Ha nem akarsz valakivel találkozni, nem kell ürügyet keresni, elég, hogy iszogasii vagy. Ezt mindenki elfogadja, annyira, hogy a múltkor Zoli nem volt iskolában, mert a Papával volt iszogasii. Jó, mi? De most már abbahagyom az írást, mert iszogasii vagyok.

MITŐL IS VAGYOK ÉN ISZOGASII? (T)

Bevezetés

Ahol én vagyok, az az egyetem különálló része, campusa, speciálisan a már alapfokú diplomát szerzett ("bachelor") diákok továbbképzésére ("master", majd doktor kurzuson). Ezért a diákok helyzete is speciális, előadásaik és gyakorlataik alig vannak, viszont egy-egy laborhoz vannak rendelve (feladatuk alapján), és az egész képzésük abban a laborban zajlik. Az egyetemi szervezet hasonlít az amerikai rendszerre. Egy tipikus laboratórium személyi felépítése a következő: 1 db teljhatalmú professzor (izraeli ösztöndíjas barátom egyik kedvenc mondása: "egy japán professzor legalább 90 %-ig isten"); 1 db valamivel kevésbé hatalmas társprofesszor (associate professor), aki általában 5-10 évvel fiatalabb is; 1 db, esetleg 2 db tanszéki kutató (research associate), akinek hatalma már nincs, munkája viszont annál több. Japánul a neve: dzsosu, ennek jelentése: "segítő kéz", nagyon híven kifejezi, mit is csinál az illető. Van még esetleg egy egész- vagy félállású titkárnő, és ezzel kész is van a labor. Nem tudom, kedves kollégáim, feltűnt-e, hogy a laboráns, technikus, tanszéki mérnök, programozó, takarítónő és hasonló beosztású dolgozók mind kimaradtak a felsorolásból! Azt a munkát, amit Magyarországon ezek hadserege végzi el, itt mind a diákokra, illetve magukra az oktatókra marad, úgy bizony!

Beszűrés:

Japánban a munkanélküliség közismerten nagyon alacsony, és ennek egyik trükkje az a szocialista országokban is honos megoldás, hogy mesterséges munkaalkalmakat teremtenek. Minden alkalommal elfog a nevethetnék, amikor a vonatállomásokon látom,

hogy egy ember csak azért áll a peronon, hogy tisztelegjen a kétpercenként érkező vonatoknak, egy másiknak pedig az a dolga, hogy a szuper raffinált automata által nekem eladott jegyet egy, az 50-es évekből ismeretes lyukasztóval kilyukassza. A tanszéken nem azért nincs segédszemélyzet, mert a japán állam nem tudná megfizetni. Az elv az, hogy a diák minden munkafolyamatot ismerjen meg, az oktató minden munkafolyamatot oktasson. Az elv gyönyörű, csak az eredménye az, hogy az európai értelemben vett hatékonyságot erősen lecsökkenti. Ezt azonban, amint azt már máskor is írtam, egyáltalán nem tartják olyan fontosnak. Kétségtelen előnye viszont a rendszernek az, hogy így mindenki mindig iszogasii.

Az én helyem és szerepem:

Gondolhatjátok, hogy én vagyok a dzsосу. Ezenkívül statisztikai adat, nagy kísérlet, büszkeségünk tárgya, marslakó és mumus. Ugyanis én vagyok az első, japán állami egyetemre külföldről hozatott példány. És a gaidzsin, a külföldi, az bizony ritka madár errefelé. (Közben már lett egy második ilyen is, őt az újság is megírta, mert amerikai, és főként, mert szupravezetőkkel foglalkozik, ami most nagyon divatos).

Azt hiszem, az összes felsorolt szerepköröm kitalálható, kivéve a mumusét. Mumus - a diákoknak vagyok. Mert szegények jóelőre fel lettek készítve, hogy most majd jön egy gaidzsin, akivel muszáj lesz majd angolul beszélni, és különben is, úgy kell majd bánni vele, mint egy marslakóval, vagy talán egy hímestojással, ki tudja. Mert bizonyára azt sem tudja majd, mi az a rizs, hogyan kell az evőpálcikát fogni, és teljesen civilizálatlan, mert nem látott még életében sárga embert. Azt ugyan nem hiszem, hogy így hangzott el, de a diákok magatartása azt mutatta, hogy ők így gondolták.

Példa a beilleszkedés problémáira

Az egyetemen divat a (most kapaszkodj meg) kommunista szombat. Persze, itt nem így hívják, csak egyszerűen fűnyírásnak vagy takarításnak. Az ilyen alkalmakkor megtermelt értékeket pedig nem ajánlják fel Afrikának, sőt, egy pillanatig sem állítják azt, hogy ez értéket termelő tevékenység. Egyszerűen - akkor, azon a napon, nekiállnak, és közösen kitakarítanak. Ebben mindenki részt vesz, természetesen dzsосуtól lefelé. Namármost, az első alkalommal nekem feltűnt, hogy mintha most takarítának, de mivel akkoriban a kommunikáció elég primitív eszközökkel zajlott még közöttünk, én végeztem tovább a dolgomat. Délután aztán jött Szumi csan, hogy ő úgy gondolja, hogy most kellene lecserélni a hűtővizet a röntgenkészülék hűtőkörében. Mondom, hogy ez most nem alkalmas, mert én éppen most mérek a készülékkel. De, mondja, hogy azt a vizet a gépkönyv szerint időnként le kell cserélni. Mondom, hogy én ugyan nem tudom, mi van abban a gépkönyvben, mert az olyan nekem, mintha kínaiul lenne (ezt nem értette), de a hűtővizekhez véletlenül értek annyira, hogy meg tudom ítélni, hogy a csere megvárhatja még a másnapot. Mire ő: de azt a hűtővizet éppen a mai napon kell lecserélni! Akkor leesett egy hatalmas tantusz, sürgősen leállítottam a mérésemet, amivel kárbavesztett kb. 1 hetes munkám, és pumpáltam a hűtővizet... Azóta szövetséget kötöttem az egyik legénnyel, aki jóelőre figyelmeztet, ha jön a takarítás. Sőt, a legutóbb már komoly

elismerést vívtam ki azzal, hogy milyen sokoldalú vagyok a padlókefélő használatában (és azalatt sem kell angolul beszélni velem).

Szeminárium

Ez a laboratóriumi oktatás legszentebb és legérthetlenebb eseménye. Olyan szertartás, amelynek forgatókönyve mindenki előtt ismert, és kötelező. Minden pénteken van, és igen nagy horderejű dolognak kell ahhoz történnie, hogy valaki felmentést kapjon a részvétel alól (haláleset, saját esküvő, nemzetközi konferencia, de: gyerekszülés már nem, és érdekes módon a konferenciák többsége valahogyan csütörtökön mindig véget ér). A szeminárium menetrendje: reggel 10-től 12-ig közös könyvolvasás! Ez az angol nyelvtudás fejlesztését szolgáló, mégis szakmai tevékenység. Módszere: az éppen soros diák, aki egész héten át rettegve készül a jelenésre, kivonul középre, egy regiment szótárral, jegyzettel, és a kijelölt könyvvel. És elkezdi, onnan, ahol az előző héten az előző diák abbahagyta. Nyögve-döcögve felolvas egy bekezdést, jellegzetesen dzsápáníz-anglis kiejtéssel, majd jön a fordítás, eto ne, ano ne. Mindenki némán követi szemével a szöveget, már akinek nyitva marad. Időnként, ha nem megy a dolog, a professzor segít, olykor fél óra rávezető magyarázattal, miközben a többiek hevesen lapozzák a szótárt. A dologhoz tartozik az is, hogy életemben nem gondoltam volna, hogy valaki valaha is egy könyvet ennyire aprólékosan kivesézzon. Sajtóhiba nem marad felfedezetlenül, egyetlen szó sem marad megráगतlanul. Ajánlom mindenkinek, aki szakcikket, uram bocsá', könyvet ír, gondoljon arra, hogy egyszer még egy japán betűről betűre szétszedi a művét, úgy ügyeljen hát a pongyolaságokra! A dolog másik oldala megint csak, hogy amióta itt vagyok (majdnem 10 hónapja), már csaknem 50 oldalt haladtunk is előre!

Délben mintegy varázsütésre feltárul az ajtó, és titkárnőnk, a kedves Sirai szan betolja a kiskocsit, rajta az ételdobozokkal, és az elmaradhatatlan zöld teával (Rado szannak - ez újabban a becenevem - kávé), és kezdődhet a szertartás következő pontja, a közös étkezés. Az étel ki-ki ízlése szerint, anyuka, feleség, barátnő által készített, boltban készen vett, vagy újabban étteremből a laborba hozatott o-bentó. Közben szabad beszélgetés folyik. A befejezéshez a jelet a prof adja meg azzal, hogy feláll, és kimegy.

Pontban 13 órakor kezdődik a második felvonás. Még 3 fellépés van: egy cikkismertető valamilyen mostanában megjelent közleményről, egy munkabeszámoló arról, hogy az illető hol tart adott, éppen művelt témájában, és egy áttekintő, összefoglaló beszámoló, ha úgy tetszik, előadás egy nagyobb témáról. Ez utóbbi az oktatószemélyzet kiváltsága, illetve a külföldi vendégeké, ha éppen arra járnak; de a többi műsorszámban mindenki, ciklikusan fellép, nemre-, rangra-, nemzetiségre való tekintet nélkül. Nekem meg van engedve, hogy angolul beszéljek, de a többiek anyanyelvüket használják. A dolog formálisan konferencia előadásokra emlékeztet. Az elején a szónok mindenkinek kiosztja az előre elkészített, sokszorosított összefoglalóját. A tőpéldányt az ezzel megbízott hallgató lefűzi az archivumba. Ezt egyszer én is átnéztem, 1978-ig visszamenőleg. Nagyon vicces volt látnom, hogyan értette félre egy számomra tökéletesen ismeretlen japán hallgató ezelőtt 8 évvel az egyik akkor frissen írott cikkemet. Az előadáshoz diavetítő, írásvetítő, tábla, video és monitor, egyszóval mindenféle technika rendelkezésre áll. A félórás- egyórás előadásokat vita követi, erre az időre mindenki

felébred. A hozzászólások időtartama és intenzitása a hierarchiában betöltött hely függvénye (van olyan diákunk, első éves, aki az elmúlt tanévben egyszer sem szólalt meg, ha nem ő volt a soros előadó).

A szeminárium legkevesebb 5-ig, de néha sokkal tovább is eltart. Senki sem siet, érthetően, hiszen este 9-ig, 10-ig még hosszú a nap. A záró aktus a közös teázás (kávézás), ami már nem előírt program, és ez onnan derül ki, hogy a prof ezeken már nemigen szokott részt venni. Ennek akkor van vége, amikor a diákok elvonulnak vacsorázni, Rado szan pedig vagy megpróbál ma még dolgozni is, vagy hazaszökik a családjához.

Kommentárok:

1. Ez a menetrend, kisebb-nagyobb eltérésekkel, minden általam ismert egyetemen és laborban hasonló. Van olyan hely például, ahol a dzsосу még külön szemináriumot is tart. Volt olyan labor, ahova este 9-kor bekukkantva, azt láttam, hogy a diákok néma csendben ülik körül a dzsოსut, és meredten olvasnak egy matematika könyvet. Másutt mások a helyi szokások, de az, hogy az oktatás gyakorlati feladaton alapulva, a laborban együtt élve folyik, a szó szoros értelmében, mivel a legtöbb diák 9-től 9-ig ott van, és hogy a számonkérés illetve ismeretszerzés fő formája a kiselőadás, az teljesen általános.

2. A dolog azért, sajnos, nem hatékony, bármilyen szellemesnek is tűnik a rendszer. Ennek több oka is van. Többek között az alapozó ismeretek feltűnő hiánya miatt, hiába dolgozza fel a diák a legmodernebb kutatási témát, nem érti meg. Amióta egyre jobban értem, mmiről beszélnek körülöttem, egyik ámulatból a másikba esem. Például, amikor a statisztikus fizika egyik alapvető differenciálegyenletéhez érve kiderül, hogy a diák még azzal sincs tisztában, hogy 1 cm hány mikrométer. Ugyanez igaz a személyesnek tekintett, fő feladatukra is: az elsősök kapnak egy feladatot, és rájuk bíznak egy olyan értékű modern műszert, amelyhez Magyarországon akadémikusok sem tudnak hozzájutni, és közben nekem kell megtanítanom őket arra, hogyan néz ki egy olvadó biztosíték! Aztán a másik dolog az, hogy mindenkit csak és kizárólag a saját témája érdekel, azért viszont nyomasztó felelősségérzet terheli. Így azután, a szemináriumon is, ha valaki más beszél, a hallgató többnyire alszik. Ezt a dolgot sem veszik rossznéven senkitől, a beszélő az ázsiai udvariasság szempontjai szerint tapintatosan lehalkítja a hangját. (Idevágó lényegi megállapításom, ami egy ilyen szemináriumon világosodott meg előttem, az, hogy végül is mi a nagy különbség egy japán és egy külföldi között? Az, hogy egy japán képtelen előadás közben nyitott szemmel aludni!)

Mire jó nekem a szeminárium? Ez a kérdés sokszor felmerült bennem, sőt, egyszer a profnak is feltettem, amitől ő teljesen meglepődött (nem szokás ilyeneket kérdezni). A fordítás, habár roppant unalmas, de jó, mert amíg ők az angol, én a japán részét gyötröm. A többiből a témák érdekelnének, csak nyelvi akadályok miatt nehezen követem a dolgot. A legjobban azt szeretem, amikor én beszélek. Az én szövegemnél nincs jobb, ezt újra és újra felfedezem. Ti is így látjátok?

Most jönne egy vizsga leírása, de ...

... halasszuk máskorra. Inkább (Zsuzsi ötlete nyomán) álljon itt egy eset a japánok idegtépően körültekintő-körülményes gondolkodásának illusztrálására. Tehát: éjjel egy

óra van, és a felettünk lakó hallja ám, hogy az ő fölötté lakónál zúg a fürdő. Mintha az ott lakó férfi bekapcsolta volna a fűtést a fürdőben, a kádban meg már forr a víz. Mint később megtudtuk, így is volt, elaludt az illető. Mi legyen ilyenkor? Szólni kell, ez világos. De nem illik ilyen későn becsöngetni. Hívjuk hát fel telefonon! De nincs meg a telefonszáma. OK, akkor előbb hívjuk fel az NTT-t, és kérdezzük meg! Csakhogy azok sem tudják, mert az illető mostanában vett új telefont. Nézzük akkor meg az egyetemi névsort, az annyira új, hogy már Radonai szan is benne van, de ő még, sajnos, nincs. Végül, hosszas keresés után, megvan a szám! A telefon kicseng, de nem veszik fel. Lehet, hogy téves a szám? A férj kimegy a folyosóra, hallja, hogy valóban ott csörög a telefon... Végül, röpké fél óra múlva, mégis csak becsöngetnek. A dolog 10 mp alatt, simán intéződik.

Tanulság: ha véletlenül Japánban jártok, ne kérjétek soha útbaigazítást japánoktól! Csak, ha nem sürgős a dolgotok.

Szövegszerkesztő-zártakor érkezett! Török ismerőseinkhez ma hajnalban tévedésből becsöngettek a tűzoltók. A szomszédok füstöt észleltek szivárogni az egyik lakásból, de ahelyett, hogy becsöngettek volna hozzájuk, inkább kihívták a tűzoltókat!

JUBILEUM!!! EZ A 10. KÖZÖS LEVÉL!
1988. MÁRCIUS

Hát ezt is megértük... Amikor tavaly júniusban az első, örömittas közös levelet megírtam, bizony nem jutott eszembe, hogy ezt ilyen méretű vállalkozássá fogom növeszteni! De most, hogy már a tizediket pötyögöm bele a gépbe, és lassan itt-tartózkodásunk évfordulója is a küszöbön van, büszkeségtől dagadó kebellemel, emelt fejjel mondhatom el: hát, ezt is megírtuk...

"JAPÁN EGY SZEGÉNY ORSZÁG" - JAPÁN VÉLEMÉNYEK JAPÁN HELYZETÉRŐL (T)
Zsuzsa megkérdezte Zoli "Honcsós" tanítónénijét, miért csak december 1-től fűtenek az iskolában. Ő mosolyogva így válaszolt: "mert Japán egy szegény ország". Mivel átlagon jóval felüli intelligenciájú személyről van szó, azt hittük, viccel. Később kiderült, hogy nagyon is komolyan gondolja, mármint azt, hogy Japán nyersanyagban, élelmiszerben nagyon szegény, az importért nagyon keményen meg kell dolgozni, és ezért minden csepp olajat, minden kalóriát meg kell becsülni. Hm, szép Magyarország! A beszélgetés óta gyűjtjük a véleményeket, akit lehet, megkérdezzük a "japán csodáról", a hatalmas technikai fellendülésről, a hirtelen jött gazdagságról, és a mesterségesen alacsonyan tartott fogyasztási- és életszínvonalról. Persze, többnyire a környezetünk faggatható, de vegyük figyelembe, hogy itt a társadalom sokkal egységesebb, véleményben is, életformában is, mint Európában. Az eredmény: meglepő variációgazdagság a jövő bizonytalan megítélésében. Most pedig beszéljenek az "interjúalanyok":

Ohtaki szenszei, 54 éves, a főnököm: "Én azt mondom, Tamás, ha csak 1 jened is marad, azonnal váltsd át márkára, vagy svájci frankra, mert a jen nem lesz sokáig ilyen erős. Persze ne dollárra, az rosszabb!"

Tanaka szenszei, 65 éves: "Amikor gyerek voltam, csodáltam a császárt, ő volt az isten.

Meg is haltam volna érte, ha kell. Aztán rájöttem, hogy becsaptak mindenkit, a császár egy senki. Ma már csak átnézek rajta, egy tehetetlen öregember. De a japánok nagyon sokat szenvedtek miatta, és azóta is. Belekeveredtünk egy ostoba háborúba, ma pedig mi vagyunk az ütközőpont egy nagyon kényes világhelyzetben."

Okada szenszei, 50 éves: "Mi már megszoktuk a kemény munkát, és spórolunk is. A fiatalok nem nagyon értik ezt. De biztos vagyok benne, hogy hamarosan hatalmas földrengés lesz, amikor rengeteg ember elveszti majd a vagyonát, és sokan még az életüket is, és akkor a fiatalok kezében lesz Japán sorsa, és mindent előlről kell majd kezdeni, mint már annyiszor."

Simidzu szenszei, 45 éves, társprofesszor: "Én szerencsés vagyok, mert akkor születtem, amikor Japánnak jó lett a sorsa, és együtt nőttem fel Japán gazdagodásával. És persze ennek nagyon örülök. De ez az egész csak egy emberöltő, és ez semmi a történelemben. Valószínűleg csak véletlen, nem tart soká, és soha meg nem ismétlődik. "

Okazaki szan, 35 éves, dzsosu: "Mit termel Japán? Miből lett gazdag? Csupa olyan dologból, ami fölösleges, nem igazán létszükséglet, és divatkérdés, mint pl. a szórakoztató elektronika. És mit veszünk érte? Mindent, ami létszükséglet: élelmiszert, energiát, nyersanyagot. Emiatt teljesen ki vagyunk szolgáltatva a világnak. Mi lesz, ha többet már nem veszik meg az árunkat?"

Kunisige szan, 35 éves, filmrendező: "A konfucianizmus mélyen gyökerezik bennünk, minden egyes japánban. Ennek van jó oldala is, pl. az idegenek iránt tanúsított figyelem és udvariasság, az önfeláldozó és kemény munka. stb. De ez a nagy egyformaság, ez mindenkit kiszolgáltatottá tesz. Sokkal jobban különböznünk kellene egymástól."

Száeki szenszei, Zoli tanítónénije, aki hölgy lévén, kortalan: "Gyerekek, Japán nem volt mindig ilyen gazdag. Persze, most sokan irigyelnek is bennünket a világon, de azok elfelejtik, hogy nem is olyan régen, nagyon szegények voltunk, és nagyon sokat kellett dolgoznunk a gazdagságért, és kell most is, minden nap."

Szató szan, 3 gyerekes anya: " Igen, a japánok nagyon sokat spórolnak. De kell is, mert a lakás nagyon kicsi és drága. És ha egyszer az ember megöregszik, és szeretne bekerülni egy öregek otthonába, rettenetesen sok pénzt kell azért fizetni. És milyen szörnyű, ha egy élet takarékoskodása után az ember kifizeti a sok pénzt, bevonul az otthonba, és utána másnap meghal!"

Ohtaki szenszei, még egyszer: "Gambatte kudaszai, Nyihonno tame ni! (Fel a fejjel, Japán érdekében!) "

A TECHNIKA HIREI (T)

· A múlt héten megnyitották a Szeto ó-hasit, a világ állítólag leghosszabb hídját, amely a japán főszigetet, Honsút köti össze Sikokuval. A híd 12,3 km hosszú, autópálya és vasút is megy át rajta. Megépítése 100 milliárd jenbe került, ami kb. Magyarország fél éves nemzeti összterméke. Azok után, hogy januárban megnyílt a Honsút Hokkaidóval összekötő kb. 40 km-es tengeri alagút, most már valamennyi nagy szigetre el lehet menni gyorsvonaton, komp nélkül.

· Emeletes sinkanzen állítottak forgalomba. Ez egyelőre még lassú, mert "csak" 250 km-

rel megy, de már folynak a pályapróbák a lineáris motorral hajtott, 500 km-rel futó kísérleti vonattal is.

- A bejelentett VISA SUPERSMART bankkártya (mikroprocesszor van ám beleépítve) piackutatása folyik. Ezzel nemcsak pénzforgalmat lehet lebonyolítani, hitelezni stb. anélkül, hogy az ember bemenne a bankba, hanem egy speciális, utcán felszerelhető telefonba bedugva, értékpapírokat lehet vele eladni, és venni, devizákat egymásra átváltani, repülőgépre helyet foglalni, és jegyként felhasználni, sőt, egyben ez lehet a beszállókártya és az útleveél is!

- Az egyik áruházban elkészítettük családi fotónkat egy videoprinter segítségével. Az egyik (csinos) reklámhölgy nekünk szegezett egy videokamerát, megnyomott egy gombot, és 80 mp múlva kijött egy polaroid jellegű fénykép a televízióra csatolt videoprinterből. Természetesen, a masina tud a futó TV-műsorról is állóképeket csinálni. Ára kb. 160.000 jen (kevesebb, mint két heti átlagos japán fizetés).

- Új szupercomputer családot állított csatasorba a NEC (Nippon Electric Company). Az összekapcsolható egységekből álló masina mindegyik darabkájának a memóriája külön-külön 2 gigabyte (a gyengébbek kedvéért: egy Commodore memóriájának mintegy 100 milliószorosa), és az adatok olvasási sebessége lemezről 20 megabyte/mp, tehát egy mp alatt tud beolvasni olyan mennyiségű adatot, amelynek befogadására alkalmas tárolóról az otthoni akadémiai kutatóintézeti laborunkban egyelőre még csak álmodozunk (és amely tárolók, Winchesterek egyébként némely itteni üzletben tízesével hevernek, félredobva egy sarokban).

- A szupercomputerek hasznossága felbecsülhetetlen: Y. Kanada matematikus professzor például bejelentette, hogy az egyik új Hitachi géppel sikerült kiszámítania a a értékét 213.260.000 tizedesjegy pontossággal, megdöntve az eddigi, 134.217.728 jegyes világrekordot! Ha ezt Archimedes tudta volna! Ő csak odáig jutott el, hogy a a értéke kb. a 22:7 hányadossal egyezik, de azt azért érezte, hogy ez még nem eléggé pontos.

- Óriási sikert arattam a laborban kétszemélyes AUTOPRESS kávéfőzőmmel. (Itt a németekéhez hasonló, lötyögtetős-csöpögtetős masinák használatosak). Többszöri ismételt főzés során munkatársaim elsajátították a szükséges bonyolult szakismereteket, és alaposan összehasonlították az ízben és illatban fellelhető különbségeket az általuk, illetve általam használt eszközzel készített italok esetében, mind amerikai, mind haiti, mind pedig indonéz babkávét lefőzve. Egyértelmű volt, hogy a magyar csúcstechnika remeke sokkal jobb a japánnál, arról nem is beszélve, hogy lényegesen kisebb! Egyelőre ugyan még csak közelítő árat tudtam mondani (standard típus: 10.000 jen, porcelán változat: 30.000 jen), de két egyedi megrendelés máris érkezett. Most azt fontolgatom, hogy ha beleszerelek egy mikroprocesszort, egy kvarcórával, akkor kb. 40.000 jenes áron az első évben mintegy 1 millió darabot tudnék forgalmazni Japánban. Gondolkozom egyébként a brazil kávé re-exportjáról is, valamint már kezd kialakulni bennem a hagyományteremtő "kávécseremónia" forgatókönyve is....

KIS TÖRTÉNETEK A JAPÁN ÉLETBŐL ELLESVE (T)

- Büntény Nagójában: Még nem is írtam meg, milyen szörnyű büntény áldozata lettem

Nagojában! A rjokanban, ahol megszálltam, mint mindenütt, mindenkinek jut egy pár papucs, amibe már a szálloda bejáratánál belelépünk. Ezek a papucok persze mind egyformák. Szóval felhúztam a magamét, majd a szobámban, amint azt illik, felöltöttem gyönyörű köntösömnet (jukata), és elindultam fürödni a közös fürdőbe. Odaérvén, illedelmesen letettem az ajtóban az ott heverő többi papucs mellé az enyémet, köntösömet pedig egy szabad kosárba tettem, és mentem fürödni. A benn lévő férfiak hamarabb végeztek, mint én, és amikor távoztam, döbbsen tapasztaltam, hogy mindössze egy fél pár papucs várakozik a kijelölt helyen! Japánban, a világ legbiztonságosabb országában, ellopták egy fél pár papucsomat! Az eset szörnyű következményeként kénytelen voltam mezítláb végigmenni a szálloda két emeletén. Szerencsére csak egy részeg jött szembe, az meg biztosan azt gondolta magában: "Nini, egy gaidzin punk!" Csak azt nem tudom, ki az, aki fél pár papucsban jött az o-furoba? Mindenesetre, gondolatban hálát adtam (de pénzt nem) a Buddhának, hogy nem a jukatámat lopták el, mert meztelenül mégsem masírozhattam volna ki...

· Elnémult telefonok: Egy munkás egy aszfaltvágó körfűrészsel elvágott egy telefonkábel! 12.000 telefon (a meglévő 60 millióból) elnémult. Hogy mik vannak! Ez reggel volt, és a telefontársaság a példátlan eset miatt bocsánatért esedezve, délutánra sürgősen felszerelt 36 új nyilvános telefonkészüléket a környéken. Aki elvágta, egyébként nem is az ő emberük volt, hanem egy vízvezetékszerelő.

· A masiniszta lelkiismerete: Néhány éve volt itt egy híres baleset. Egy több száz méter magas viaduktról a szél lefújta egy vonatot. (Azóta automata szélsébség mérők vannak felszerelve minden ilyen helyen, amelyek nagy szél esetén tilosra állítják a jelzőlámpát). A vonatvezető akkor is nagyon óvatos volt, mielőtt átment volna a hídon, minden utast kiszállított, és lassan hajtott, mégis lepotyogott. Sajnos, éppen egy buszra esett, és emiatt egy csomó ember meghalt. A bírósági tárgyalás a vezetőt felmentette, mondván, hogy maximális gondossággal járt el. Munkahelye megdicsérte, mindenki hősnek tartotta, ő mégis - öngyilkos lett. Nem bírta elviselni, hogy része volt emberek halálában.

· Eme szomorú hír után íme, Zoli legújabb japán találós kérdése: Melyik az a tabako, amelyiket nem lehet megvenni a dohányboltban? A válasz: a getabako. (Ez a neve az ajtó mellett, a belépőben tartott cipődoboznak.) Viccet is talált ki már a fiam, így kezdődik: "Jean és az úr mennek Nagacuta felől Fudzsi-ga-oka felé..."

11. LEVÉL
1988. MÁJUS

KEMÉNYKALAP ÉS TORNACIPŐ, AVAGY HOGYAN ÖLTÖZNEK A JAPÁN NŐK? (ZS)

Nem tudom, ki hogy van vele, engem egy idegen országban nagyon érdekel az öltözködés. Nemcsak a fényes kirakatok ruhakiállításai és az áruházak polcai. Szeretem nézni, miben járnak kicsik és nagyok hétköznap, mit vesz fel a család a vasárnapi kirándulásra. Kíváncsi vagyok, miben nyit ajtót a szomszédasszony, ha beugrom hozzá egy teára, és miben fogad az ügyintéző a hivatalban. És hátha nemcsak én vagyok ilyen

kíváncsi természetű!?

Uniformisban kicsik és nagyok

Félreértés ne essék, a keménykalapot nem társadalmilag elismert, tisztos üzletemberek viselik, hanem - óvodások. Japánszerte a magánóvodák 4-6 éves csemetéi minden reggel felöltik a kötelező egyen-keménykalapot, a barna vagy sötétkék szövet egyenkabátot, az azonos színű egyen-rövidnadrágot vagy egyen-rakottszoknyát. Ehhez egyforma fehér blúzt, fehér térdzoknit és sportcipőt vesznek. Mind- ezt általában sárga színű műbőr oldaltáska, vagy pici fekete hátitáska egészíti ki.

Nem mondom, a látvány kellemes, amint ezek az elegáns kis hölgyek és apró urak csoportokban lépdelnek az óvoda felé, de belegondolni, hogy aztán egész délelőtt benn az óvodában is ugyanebben az öltözékben játszanak ... Mindössze egy kis hátulgombolós köpenyt húznak a ruha tetejére, de ez nem menti meg a mamákat a folytonos mosástól, vasalástól. Nyáron a szövet egyenruhát világos színű vászon ruhácska illetve ing váltja fel, a keménykalap helyébe pedig nem kevésbé kényelmetlen szalmakalap kerül, vastag fekete szalaggal. A fehér térdzokni és a tornacipő marad.

Az általános iskolákban csak a magániskoláknak van kötelező egyenruhájuk. Ez nagyon hasonló az óvodaihoz. A középiskolától kezdve az élet komolyodik - az uniformis most már az állami iskolákban is kötelező! Persze, ott nem neves ruhatervezőkkel terveztetnek, amint azt mind gyakrabban a magániskolák vezetője teszik. Ennél a korosztálynál ugyanis, hiába küzdenek ellene a szülők és a tanárok, az öltözködés Japánban is központi kérdés. Egy-egy iskola népszerűségét ugrásszerűen megnöveli a csinosabb egyenruha. Ettől nagyobb lesz a túljelentkezés, igényesebben lehet válogatni a felveendő tanulók között, ezáltal még a gyenge iskola színvonala is emelkedik. Lám, mi mindenre jó a ruha! (A tanári kart, persze, nem lehet Chanellal átterveztetni).

Egyelőre azért még gyakoribb a mindennapi használatban kifényesedett, formájából kiment sötétkék rakottszoknya, amit az élelmes lányok vagy "leeresztenek", és a boka fölött 3 cm-rel viselnek, vagy derékban megtekernek (60-as évek tinédzserei, emlékeztek a módszerre?), amitől a szoknya alja térd fölé kerül ugyan, de ettől a lányka csöppet sem lesz sikkesebb. Ehhez jön a fehér blúz és egy alaktalan blézer, vagy a sötétkék matrózblúz zöld, esetleg bordó nyakkendővel és sújtásokkal. Lábukra pedig az elmaradhatatlan tornacipő, bokazoknival vagy legyűrt térdzoknival.

Van, ahol előírás a fekete cipő, de gondos utánajárással abból is ki lehet választani a lehető legtramplibbat, vastag fűzővel.

A legények divatja sem szebb a lányokénál. Egyfajta ruháról sokáig azt hittem, hogy a jokohamai bojszolgálat egyenruhája. Egy idő után feltűnt azonban, hogy ezek a boyok mindig csoportosan járnak, fekete aktatáskával! Ezt az öltözéket szegény gyerekek 40 fokos kánikulában is viselik, legfeljebb a műanyag nyakbetétnél kigombolják a fekete aranygombos szövetkabátot.

Gyerekdirat

Azért a többségben levő állami általános iskolák tanulói egyenruha nélkül is éppen eléggé egyöntetű látványt nyújtanak. Ott van mindjárt az iskolatáska. Bőrből készült, ormótlan hátitáska, egy magyar elsőosztályos könyveinek felét sem tudná elhelyezni benne. A méret minden korosztálynak azonos, a fiúké fekete, a lányoké piros színű. Mivel azért a

japán gyerekek is éppen elég holmit hordanak magukkal naponta az iskolába, tornaruhát, festőkészletet, hangszert, stb., ezt az extra terhet már a kicsik is külön szatyorban cipelik magukkal. Ezután bizonyára meglepően hangzik, de ennek az egyentáskának a viselése egyáltalán nem kötelező! Lehet kapni ugyanezt színesben is, sőt, a mieinkhez hasonló iskolatáskát is láttam - boltokban. Azonban nemhogy ezeket a "rebellis" táskákat nem viselik a gyerekek, de még a szatyruk is teljesen egyforma.

A kisgyerekek öltöztetésének alapelve azon a félreértésen alapul, hogy egy gyerek minél jobban fázik, annál egészségesebb lesz. Ezért a legnagyobb hidegben is, a fiúk többnyire rövidnadrágban, a lányok szoknyában járnak. Már a zokni viselése is kényeztetés, gyakoribb a mezítlábra húzott tornacipő. Kabát, sál, sapka gyerekeknél ismeretlen fogalom, még nulla fok körül is. Az egyetlen engedmény a lányokon a dupla bugyi. A csecsemők zöme is mezítlábas és sapkátlan a legnagyobb szélben és hidegben is, miközben anyuka bizony jól felöltözik. Hiába azonban a korán kezdett edzés, szegény gyerekek időnként majd megfagynak. A télen szomszédasszonyom másfél éves kisfiának kezén és lábfejen furcsa sebeket vettem észre. Érdeklődésemre a mama mosolyogva mondta:

- Semmi, semmi, csak fagyásfoltok.

Hogy ez a furcsa edzés nem mindnekinél válik be, azt az is bizonyítja, hogy a gyerekek zöme kora ősztól késő tavaszig egyfolytában taknyos és köhög. Ez azonban senkit sem látszik zavarni.

Természetesen én fiaimat magyar "divat" szerint öltöztetem. Akadt is problémánk ebből. Zolitol például osztálytársai télen, meglátva sapkáját, sálját, gúnyosan kérdezték:

- Mi az, csak nem síelni mész?

A cipőkkel egyáltalában nem vagyok kibékülve. Nem vagyok szakember, de biztos vagyok abban, hogy az éppen járni tanuló gyereknek a gumitalpú papucscipő nem a legegészségesebb. Pedig ilyen cipőt visel kicsi és nagy. Kétségtelen, hogy könnyű fel-le venni - a gyerekek az óvodában ahányszor beszaladnak a terembe, lerúgják cipőjüket, de leveszik a vonaton is, ha az ülésre feltérdelnek, és az iskolában is a bejáratnál cipőt váltanak, évszaktól függetlenül. Ezért aztán gyorsan be kellett látnom, hogy az otthonról hozott fűzős, csatos gyerekcipőink itt teljesen használhatatlanok. Szélesen elterjedt még a tépőzáras sportcipő is, használaton kívül helyezett tépőzárral. Kiugrás, beugrás. Ha egy beugrásnál a láb nem kerül azonnal a helyére, néhány földberúgás biztosan használ. A cipők persze hamar tönkremennek, Japánban a gyerekek általában nem kinövik, hanem elrongyolják azokat. Az alkalmatlan cipőnek biztosan van része abban, hogy annyi a csámpás, hibás járású gyerek.

Tradicionális viselet - a kimonó

No és hogyan öltöznek a japán nők? A Sógunon nevelkedett magyar olvasó biztosan rávágja: "hát kimonóban járnak, nem?" - És nem is téved nagyon, mert haladás ide, japán technikai csodák oda, a tradicionális öltözködés megmaradt. Igazán fontos ünnepeken és alkalmakkor, esküvőn, templomban, összejöveteleken még a fiatalok közül is sokan nagyon szívesen viselnek kimonót. November 15-én, a 7-5-3 évesek hagyományos ünnepén a kislányok, de még az ünnepelt fiúk is kimonóban zárandokolnak el a szentélybe családjuk kíséretében, és ilyenkor természetesen anyuka és a nagymama

is kimonót visel. Fiatal lányok pompázatos kimonóparádéja figyelhető meg január 15-én, a 20 évesek ünnepén is.

Amikor mi otthon megjegyezzük egy ruháról, pongyoláról, hogy "kimonó szabású", nem is sejtjük igazán, mennyire keveset tudunk az igazi kimonóról.

Maga a "kimonó" szó azt jelenti: "az a dolog, amit felvesszünk". Valójában azonban ez nem ilyen egyszerű. A kimonó felöltése a selyem alsó kimonóval kezdődik, aminek színe harmonizál a felső selyemkimonóéval. Van külön téli és nyári viselet, a téli kimonó egészen vastag. Van hétköznapi és ünneplő is, amely nem attól az, hogy tulajdonosa úgy dönt, hogy ezt fogja ünnepélyes alkalmakkor felvenni. Szigorú szabályok vonatkoznak színre, mintára egyaránt, mikor mit kell viselni. Az obi, az egészen vastag selyemöv, mell alatt kezdődik és köldökig ér, rögzítésében több vékonyabb öv is segít. Az obi felöltése művészet. A legtöbb nő nem is tudja egyedül obiját szépséges masniba elrendezni. Sokakat éppen ez tart vissza a gyakori kimonóviseléstől, no meg az a tény, hogy igen drága a tisztíttatása.

No, de a kimonóhoz speciális lábbeli is dukál, gyönyörű selyem papucs, amelynek színe, mintája természetesen illik a kimonóhoz, formája pedig ahhoz hasonlít, amit mi "vietnami papucs" néven ismerünk. Ehhez azonos anyagból kis táska jön, a papucs alá pedig olyan zoknit vesznek fel, amin a nagyujj külön van a többitől, hogy a papucsba bebújhassanak. Télen a kimonó fölé azonos szabású, de rövid köpeny kerül, a selyempapucsra pedig átlátszó műanyag védő.

A kimonót nemcsak felvenni, viselni sem könnyű. Az obi iszonyúan szorítja az ember hasát (már akinek van), a szoros ruhában alig mer lépni, a papucsviselet meg éppen egy külön szám! Ettől volt a Sógunban a nők járása mulatságos tipegés. Ugyanígy járnak a mai Japán asszonyai is kimonóban az utcán, a metróban, színházban, boltban, mindenütt. Mindeme nehézség ellenére, majdnem minden japán nőnek van kimonója, a tehetősebbeknek 10-20 darab is.

Barátaink éppen a harmadik gyereket várták. Két lány már volt, és azt, hogy miért szeretne harmadiknak fiút, az atya így magyarázta:

- Két lánynak még csak megveszem valahogy a kimonót, de egy harmadik már tiszta anyagi csőd lenne!

Ha lényegesen ritkábban is, de a fiúkra is kerül kimonó olykor. És az sem olcsó mulatság. Tanúi is voltunk, amikor az említett 7-5-3 évesek ünnepén az egyik család tagjai, miután kijöttek a szentélyből, félrevonultak a szentély háta mögé átöltözni, hogy a 7 évesről az 5 évesre adják rá a közös kimonót, és így térjenek vissza másodszer is.

De nemcsak a kimonó, a jukata is tradicionális japán viselet. Ez vászonból készül, a hozzávaló obival együtt, nyáron hordják. A Tanabata-macurin, magyarul Csillagfesztegválon, július 7-én szokás szerint jukatát viselnek nemcsak a nők, hanem a hagyománytisztelő férfiak, sőt, a gyerekek is.

A "western" viselet

No de hogyan öltözik az átlag japán nő munkába, boltba, gyereksétáltatáshoz?

Ami a munkás hétköznapiakat illeti, a ház körül, a játszótéren - végtelenül egyszerűen. És roppant egyformán. Alapviselet a koptatott farmer, amit bátran hordanak még 30, 40 fölött is. (Persze, a japánoknak csak kis százaléka dicsekedhet túlsúllyal). Ehhez egyszerű

póló, télen pedig vastag pamut pulóver jár, gyakran angol nyelvű, nemegyszer nyelvtanilag hibás és meglepő tartalmú feliratokkal, amelyek jelentésével többnyire viselője sincs tisztában. Nyáron "rövid távra" csak gyorsan papucsba ugranak, egyébként gumitalpú tornacipő vagy műbőr körömcipő az elterjedt viselet. Gyakran van részem abban az élményben, hogy látom, megáll egy elegáns, hófehér Toyota vagy Nissan, kipattan belőle gazdája, kitérdesedett farmerben, kinyúlt pulóverben, félretaposott cipőben, és beszalad vásárolni. Ebből is látszik, hogy a mindennapi öltözéket nem a pénztárca szabja meg. Először is azért, mert "strapára" a közismerten takarékos japán bolond lenne kiöltözni, másrészt a farmert is, de a nagyestélyit is meg lehet vásárolni igen olcsón is, de igen drágán is.

A szomszédasszony pukkasztására ugyan nem öltözik ki senki, de munkába vagy egy-egy fontosabb program kedvéért alaposan kicsinosítják magukat a nők. A legtöbben kerülnek a szélsőségeket, még az egészen fiatalok is a szemünkben egy kissé konzervatív, de igen nőies stílusban öltöznek. Egyáltalán nem haboznak felvenni a már kevésbé divatos régebbi ruhát sem. Pasztellszínek, illetve a fekete és a fehér hódítanak. De sokan szeretik a csillogó, feltűnő ékszereket, klipszet, láncot, sokszor még a körömcipőn is hatalmas csat csillog. A blúzon kedvelik a hímzést, a zsabót, pulóveren az arany, ezüst díszítést. Az eleganciához nyáron is hozzátartozik a harisnya.

Az öltözéknek része a smink is. Nos, ez kicsit eltér az európai divattól. Alapja a vastag, porcelánszerű púderréteg, pirosítót nem, vagy alig használnak. A szemüket ritkán festik, akkor is csak picit, pasztell színekkel. A száját viszont élénk színű rúzzsal hangsúlyozza minden korosztály - néha széles, keleties ajkukat csak részben kifestve. Nem mondhatnám, hogy nekem tetszik, mert elég természetellenes az összehatás, és a japán nők bőre anélkül is igazán gyönyörű - de hát, mint tudjuk, az ízlések különbözők.

A hajviselet is eltér a nálunk megszokottól. A nők gyönyörű, vastag szálú, egyenes, fekete hajukat ritkán dauerolják. A síma, kibontott, hosszú haj a legnagyobb divat, viselése nincs korhoz kötve. A tinédzserek általában naponta, de a dolgozó nők, családanyák is 2-3 naponként haját mosnak. Hosszú hajukat hordják még összefogva, vagy vastag fonatban is. Ilyenkor szívesen használnak díszítésül hatalmas csatokat vagy masnikat.

A japánok öltözködésére is jellemző az általános szándék, hogy nem akarnak kiríni. Azt hordják, amit a többiek, színben, fazonban egyaránt. Az őszi beálltát nem a hűvösre forduló idő, hanem a nők lábán a nyári fehéret felváltó fekete cipő megjelenése jelzi. Hogy honnan tudják egyszerre mintegy negyvenmillióan, mikor kell a fekete cipőt felvenni? Rejtély. A férfiakban is valammi belső érzék működik, amikor a nyáron kivétel nélkül (nagy melegben a zakót karra vetve) viselt szürke öltönyt egyszer csak lecserélik a téli sötétkékre. A fehér ing és a nyakkendő marad. Ehhez jár a télen-nyáron mindig fekete papucscipő. Egyszer a metróban a körülöttem álló 10 férfi cipőjéről gyors statisztikát készítettem. Eredmény: egy kivétellel fekete papucscipő, elől kis fém díszbigyóval. Az egy kivétel sötétbarna papucscipő volt, elől kis fém díszbigyóval.

Fiam barátjának anyukája közölte, hogy ő évente kétszer, az állami intézményeknél szokásos jutalom (bonusz) fizetésekor vesz magának új ruhát. Ezzel nincs egyedül, ez az általános szokás.

Makiko barátnőm sóhajtozott:

-Én is vásároltam magamnak szép ruhákat, amikor még dolgoztam. De amióta férjnél vagyok, a férjemnek veszünk ruhát, cipőt. Ő jár el, neki van rá szüksége. No, meg persze a gyerekeknek vásárolunk.

Másik alkalommal Kiritani szan hívott bevásárolni a közeli áruházba:

- Jó néhány évig ilyen alkalmakkor magamnak nem vettem semmit. Minek? Én otthon voltam úgyis, férjem viszont bejárt Tokió belvárosába dolgozni, a két fiú pedig egyetemre. Nekik kellett az új holmi. S a fiúk taníttatása sem ingyen volt.

Kiritani szan férje jónevű fül-orr-gégész, saját rendelője van, 6 alkalmazottal. A háziasszonyi erényekhez viszont hozzátartozik a spórolás is.

- Most már a gyerekek végeztek - szemezett Kiritani szan egy csinos pulóverrel, - most már néha magamra is gondolok. No, ezt megveszem, az édesanyámnak - tette hozzá egy apró sóhajjal.

Kik akkor hát a vásárlói az áruházak divatosztályain és a butikokban kínált divatcsemetgéknek? Nos, a fiatal, egyedülálló dolgozó nők és férfiak. A fiatalok divatimádata azonban messze van Nyugat-Európa, Amerika szélsőséges divathóbortjaitól. Japán nem melegágya a punkoknak, bőr- fejűeknek és más csodabogaraknak.

Uszodák, strandok divatja

Akármilyen furcsa, még a fiatalok körében sem divat a bikini. Az egyrészes fürdőruhák között ugyan találni divatos szabású, igazán szexis darabokat is, de inkább az egyszerű, szolid színű, mindent alaposan takaró, kosaras fürdődressz a divat. Hogy a vizes fürdőruha véletlenül se mutasson semmit sem viselője bájaiból, alá külön e célra készült, speciális bugyit viselnek. Mindez azonban nagyon is illik egyrészt a japán nők hagyományos, szolid, cseppet sem magamutogató lényéhez, másrészt az általános "minden alkalomra a legpraktikusabbat" elvhez. A japán családok a családapa elfoglaltsága, a rövid szabadságok, és nem utolsósorban a magas árak miatt nem nyaralnak évente néhány napnál többet, nem töltenek tehát sok időt a strandolással sem. Az egyébként eleve barna bőrű nők nem megszállottjai a napozásnak sem. A síma úszódresszek pedig - tagadhatatlanul - sokkal kényelmesebbek úszáshoz is, gyerekekkel való pancsoláshoz is.

A férfi és gyerek fürdőruha is inkább kempingnadrágra emlékeztet. Nudista strand, monokini még csak szóba sem jön Japánban sehol.

...és ami a ruha alatt van

A nyáron viselt fehérnemű nagyjából egyezik a nálunk megszokottal, azzal az apró különbséggel, hogy illik kombinét venni a legrekkenőbb hőségben is. A kosár nemcsak a fürdőruhához divat, hanem a melltartóhoz is, ami nélkül még tizenéves leánykák sem járnak. Ez utóbbi ruhadarabhoz egyébként széles választékban kaphatók "pótalkatrészek", amelyek a kevésbé telt keblű hölgyeket hivatottak vonzóbbá tenni.

Amikor az ember Japánban télen egy lengén öltözött embert lát, mielőtt elborzadna, számításba kell vennie, hogy a ruha alatt igen meleg fehérnemű rejtőzik. A kislányok "pótbugyija" is meleg, sötétkék nadrágocska. A férfiak kora ősztől hosszú alsót viselnek, a nők bundabugyit és vastag, hosszú ujjú trikót. Ezt sokszor még éjszakára is magukon hagyják. Az éjszakánként fűtetlen lakásokban vastag, tréningruhaszerű pizsamába

bújnak, erre még egy mellény is kerül. Minderre a gyenge fűtés a magyarázat. A központi fűtés és a dupla ablak csak az északi területeken elterjedt.

Ez tehát a japán divat - magyar szemmel. A nagy "egyformaság" alól nem tudja kivonni magát a külföldi sem, és egy idő után azt veszi észre, hogy ő is éppen akkor váltott át fehér nyári cipőről téli feketére, amikor a többiek, és hogy a koptatott farmer az elmúlt héten le sem jött róla. Nemrégén egy újdonsült amerikai ismerősömmel uszodába vittük a gyerekeket. Átöltözvén, szakértő szemmel végigmértük egymást és nevetésben törtünk ki. Mindkettőnkön ott feszült az egyforma, szolid, sötétkék japán úszódressz, miközben otthonról hozott bikinink csendben lapult a szekrény mélyén.

ISKOLA (ZS)

Zoli negyedikes lett, ez számára nagy változást hozott. Új osztályba, új tanítónéihez került. Ez nem az ő "kiváltsága" volt, így járt valamennyi osztálytársa.

Japánszerte ugyanis az a szokás, hogy az általános iskolában kétévente összekeverik az osztályokat, majd ezután jelölik ki hozzájuk a pedagógust. Az indoklás: szerezzenek a gyerekek új barátokat. Ha valakinek már vannak jó barátai a régi osztályában, akkor most még több barátja lesz, ha pedig valamiért eddig nem volt sikeres a beilleszkedése, induljon tiszta lappal. Ugyanez vonatkozik a tanárra is. Előfordulhat ugyanis - állítják a módszer hívei - hogy a gyerekek az eddigi pedagógus stílusa nem "fekszik". Az új osztályfőnök - új lehetőség. (Japánban a hat osztályos általános iskolában minden tantárgyat ugyanaz a tanár tanít, szaktanárok csak az alsó középiskolában vannak.)

Ez a rendszer nem váltotta ki osztatlan lelkesedésemet. Zoli megszokta és megszerette osztálytársait, és ami nem megvetendő, azok is őt. Igaz, amikor egy-egy osztályt feldarabolnak, a javaslatot arra, kik maradjanak együtt a következő évben, az előző tanár adja. Mód van arra, hogy a különösen szoros kapcsolatban lévő gyerekeket ne szakítsák el egymástól, de a hét párhuzamos második osztály szétszabdalásakor legfeljebb néhány gyerek maradhat együtt.

Zoli csodálatos tanító nénijét, Száeki szenszeit különösen sajnáltuk. Bár Zoli volt az első külföldi tanítványa (lehet, hogy az utolsó is), azonnal tökéletesen megértette a beilleszkedés során felmerülő valamennyi problémát. Gondos előkészítő tevékenysége miatt fogadták Zolit a gyerekek olyan barátságosan, hogy még akkor is imádott iskolába járni, mikor még egy szót sem értett az ott folyó munkából. A szenszei később is mindig megérezte, ha valami probléma merült fel és azonnal minden erejével megpróbált segíteni.

Tavaly december táján Zoli majd minden nap azzal jött haza az iskolából, hogy "rossz voltam". Szemlesütés és pislogás közben Zoli mindig becsületesen beszámolt aznapi "bűnéről". Verekedés, kislányok piszkálása, csúnya szavak (!) használata szerepelt a bűnlajstromban. (Hogy honnan tanulják meg a gyerekek külföldön olyan viharos gyorsasággal a csúnya szavakat, fel nem foghatom!) A bűnöket egyébként nem követte "beírás", intő, ilyen ugyanis itt egyáltalán nem létezik. Az iskolában történtek kizárólag a pedagógus hatáskörébe tartoznak. Ha a gyerekek között konfliktus támad, a tanár mindig

tudomást szerez róla, a gyerekek bevonják őt minden ilyen eset megoldásába. Otthon ezt a folyamatot egyszerűen árulkodásnak nevezném, de ez itt nem olyan egyértelmű. Ugyanis a közösség, az abba való beleilleszkedés az egyik legfontosabb tudnivaló, amit a gyerekeknek az óvodától kezdve a pedagógus magatartása is segít elsajátítani. A szenszei tehát minden gyerek sérelmét, panaszát nagyon komolyan veszi, azonnal közbelép, kérdez, magyaráz és értékeli. Nagyon ritkán szid meg valakit komolyan, de mindig tudtára adja a című feleknek, hogy mi lett volna a helyes magatartás. Az utolsó lépés mindig a kibékülés: a gyerekeknek bocsánatot kell kérniük egymástól. A bocsánatkérés, amely nálunk valamiféle megalázó aktusnak számít, Japánban az udvarias, felelősségteljes közösségi magatartás része. Ha egy vállalatvezető, politikus, legyen akármilyen magas polcon, hibát követ el, azonnal nyilvánosan bocsánatot kér. (És természetesen lemond, vagy esetleg öngyilkos lesz. Így kívánja a becsülete.)

Ami Zolit illeti, hamarosan világossá vált előttem, hogy mi lehet a baj. Kezdetben az osztályban ő volt a középpont, az izgalmas külföldi gyerek. Csakhogy Zoli hamarosan megtanult japánul, szőke fejét mindenki megszokta, egy lett a többi közül. Nem jutott már extra figyelem a mi fiacskánknak, márpedig ő továbbra is erre áhítozott. Megpróbálta hát a lanyhult érdeklődést maga iránt újból felkelteni - kissé sajátos eszközökkel. Ezt azonban nem csak én láttam át igen hamar, hanem tőlem függetlenül Száeki szenszei is. És azonnal megtette az "ellenintézkedéseket". Természetesen megdorgálta Zolit, ha rossz fát tett a tűzre - verekedni nem szabad, lányokat riogatni nem szabad - ugyanakkor gondoskodott róla, hogy Zoli érdemei miatt újra a figyelem középpontjába kerüljön. Fiacskánk tartott olyan matek órát, amilyent Magyarországon szokás, bevitte megmutatni a magyar tankönyveit, magyar ételekről mesélt és megtanította az egész osztályt magyarul köszönni. "Tejberizs" - mondta diadalmasan egy alkalommal a nálunk játszó kis osztálytárs, mikor látta, hogy vacsorát készítek, "vizontlátásra" - köszönt nekem az utcán egy délután kórusban három kislány.

De a csúcs csak ezután következett. Februárban Zoli bevitte az iskolába a magyar énekkönyvét.

- A szenszei kölcsönkérte egy kicsit - magyarázta.

Március utolsó hetében rendezték az "évvárót". Nem is hasonlít Japánban egy ilyen esemény a mi vasalt úttörőinges, sötét szoknyás-nadrágos feszengeinkhez. Minden osztály maga szervez egy kis bensőséges ünnepséget, közös játékkal, műsorral, amelyre a szülők is hivatalosak.

- Mama, majd nagyon figyelj, meglepetés lesz. - biztatott Zoli. Én azonban gyanútlan maradtam mindaddig, amíg a kedves műsor kellős közepén a gyerekek felsorakoztak a nézők széksorai előtt és Zoli vezényletével szinte hibátlan kiejtéssel rá nem zendítettek:

"Cifra palota, zöld az ablaka

Gyere ki, te tubarózsa vár a viola."

Mind a harminchat gyerek büszkén csillogó szemmel leste a hatást, majd amikor felcsattant a taps, még ráadást is énekeltek. Bögtem, na, mit tagadjam. A műsor alatt egyébként Száeki szenszei is bőségesen itatta az egereket egy sarokba bújva.

Az egész tavaszi szünetet azzal töltöttük, hogy találgattuk, kivel kerül Zoli egy osztályba,

vajon lesz-e olyan szerencséje, hogy Száeki szenszei harmadik osztályt kap és abba ő is bekerül. Ugyanis, bár a beosztást a tanárok készítik, semmi ki nem szivárog az új év kezdetéig. Így aztán az sem szokás, nem is lenne értelme, hogy a szülők bemenjenek az iskolába és gyermeküknek külön elbírálást kérjenek. Ez egyébként így van a beiskolázásnál is. Nem kérheti senki, hogy ezzel vagy azzal a régi óvodástárssal vagy szomszéd gyerekekkel tegyék fiát-lányát egy osztályba, és a tanár személye ellen sem lehet kifogás. Vannak persze jobb hírű tanárok, és kevésbé népszerűek, de a sorsot befolyásolni nem lehet. Ugyanez a helyzet magával az iskolával is. A körzethatár szent és sérthetetlen, akinek kifogása van az iskola ellen, menjen magániskolába, van elég.

Zoli az első nap bánatosan érkezett haza az iskolából. Száeki szenszei hatodik osztályt kapott, és Dzsunko, a legjobb barátnője is másik osztályba került. Viszont a nagyszünetben Zoli minden nap meglátogatja a hatodikosoknál kedvenc tanító nénijét.

Az új szenszei neve Hosino. Kedves, fiatal hölgy, aki a korábban már említett tanár cserebere miatt most került az iskolába.

Az új év szülői értekezlettel kezdődött. Ez volt az első alkalom, hogy japán tudásomat elégnek éreztem ahhoz, hogy részt is vegyek rajta. Mondhatom, mély nyomokat hagyott bennem ez az esemény.

Először is mindenki kapott egy sokszorosított programot, napirendi pontokkal. Kaptunk egy kottamásolatot is, sokáig nem értettem, minek. Megkaptuk a gyerek nevét is egy kis papír táblácskán, azt szépen mindenki kitette maga elé. Az apró asztalokat jó előre körbe rendezték, így mindenki a középpontban érezhette magát és elolvashatta a többiek névtábláját.

Az értekezlet a tanár bemutatkozásával kezdődött, aki szólt a harmadik osztályos tananyagról, majd legnagyobb meglepetésemre felkérte a résztvevőket (csupa anyuka), hogy bemutatkozás után szíveskedjenek elmesélni, ki mit gyűjtött annak idején harmadik osztályos korában (!?).

Először azt hittem, valamit rosszul értettem. De nem. A jelenlévő mamák valamennyien kedvesen bemutatkoztak, majd néhány szóval elmesélték, hogy bélyeget gyűjtöttek, babákat, kagylót, kavicsot, esetleg kis terítőket. Otthon egy ilyen kérdésre a szülők valószínűleg veszekedni kezdenének:

- Hogy jön ez ide?
- Kit érdekel?
- Nincs nekünk erre időnk!
- A gyerekről tessék beszélni!

Ez lenne a reakció, nem?

Leo nevű amerikai barátunk szerint Amerikában egy ilyen kérdés hallatán a szülők kihívnák a mentőt, de legalábbis szépen felállnának és hazamennének. Az ő idejüket ilyen marhaságokkal ne lopja senki.

Pedig azt hiszem, a maga szempontjából Hosino szenszei zseniális volt. Neki egy közösség alakulásakor kellett besegíteni. A közösség, mint tudjuk, Japánban igen fontos. Össze kell tehát minél hamarabb ismerkedni. Az ismerkedésnek pedig a legmegfelelőbb módja, ha mindenki eg kicsit beszél magáról. De hát azt mégsem kérdezheti meg, hogy "Kedves Anyuka, hogyan él a férjével?" Az adott kérdés kellőképpen semleges, az adható

válasz rövid, köze van azért a gyerekekhez is, hiszen ők is harmadikosok. Miközben választ fogalmazza, mindenkinek eszébe juthat, milyen is volt ő maga harmadikos korában, miért dícsérték, sokszor szidták-e, miben változott azóta a világ?

Roppant büszke voltam magamra, a bemutatkozás egész jól sikerült, és azt is el tudtam valahogy magyarázni, hogy annak idején a nővéremmel papírszalvétát gyűjtöttünk. Méghozzá félbevágva, hogy mindkettőnk gyűjteménye teljesen azonos legyen.

Ezek után meg sem lepődtem, hogy a következő program pont közös éneklés volt. Gyakoroltuk azokat az énekeket, amiket a gyerekeknek meg kell majd tanulni. Így majd tudunk nekik otthon segíteni. A szenszei odaült a zongora elé, és az anyukák kórusa lelkesen dalolt. (Japánban minden pedagógus tud zongorázni. A legtöbb nő tanult gyerekkorában zenét, szépen, tisztán, lelkesen énekelnek.)

A szülői munkaközösség megválasztásakor viszont tökéletesen otthon éreztem magam. Nagy keservesen, hosszas unszolásra akadt csak három jelentkező.

A szülői értekezletnek pontosan 4 órákor, ahogyan az előre nyomtatott programon szerepelt, vége is volt.

Ekkor újra ért egy kis meglepetés. A mamák nem tolongtak a tanító néni körül, nem faggatták és nem árasztották el különleges kérésekkel. Ha a gyerekükről akarnak beszélni, máskor keresik fel a pedagógust. Minden évben van családlátogatás is, és fogadóóra is. Ekkor minden szülő kérhet egy időpontot egy kijelölt héten, amikor a tanárnővel négy szemközt beszélhet. Nem úgy, hogy tízen állnak a sarkában, az órájukat nézegetve és melleleg a fülüket hegyezve, mint otthon.

A JAPÁN ISKOLARENDSZER

Japánban a tudás megbecsülése több, mint ezeréves hagyományra épül. Réges-régen, valamikor a VI-VIII. században, mikor a magyarok valahol az Ural túlfelén nyereg alatt puhították a húst, a japán vezetők diákokat küldtek Kínába tanulni, hogy elsajátítsák az akkor a világon messze leggazdagabb, legműveltebb és legerősebb szomszéd minden tudományát. Minden bizonnyal ezek a japán diákok voltak a világ legelső "ösztöndíjasai". A japánok Kínából importálták a buddhizmust, tőlük vették át az írásjeleket, a kandzsikat. A kínai irodalom, képzőművészet, textil-technológia, fémmegmunkálás, építészet mind-mind erősen rányomta bélyegét az ország fejlődésére.

Az Európában oly "sötét" középkor idején a japán szamurájok nem csak a kardot forgatták ügyesen, de sokan közülük mesterei voltak a írásnak is. Divat volt közöttük például a verselés. Természetesen írástudók voltak uraik is. Mivel az 1600-as évek közepétől csatározásokra nem sok alkalom adódott, bár tovább éltek a hagyományos szamuráj-értékek, a hűség, bátorság, lojalitás az úrhoz, ebből nem lehetett megélni. A lassacskán többségében civil hivatalnokokká átalakuló szamurájok számára az igazi értéket egyre inkább a tudás, az iskolázottság jelentette. A 18. századra ritkaságszámba ment az írástudatlan szamuráj (és ne feledjük, az írástudóknak több ezer kandzsit kellett ismerniük akkoriban). Amikor pedig az addig a külvilágtól magát önként elrekesztő ország megnyitotta kapuit a Nyugat előtt, az új vezetők hamar felismerték, hogy egy modern állam számára elengedhetetlen az oktatási rendszer fejlesztése. 1871-ben létrehozták az

Oktatásügyi Minisztériumot, 6 évre emelték a kötelező iskolába járás idejét, egyetemeket alapítottak. A nyugati világtól eltérően az oktatási rendszer szinte teljesen állami kézben volt - hiányzott a nyugaton megszokott lusta arisztokrata hallgatóság és nem érvényesült a vallás dominanciája sem. Az oktatás elsődlegesen a kormány eszköze volt a modern állam által támasztott igényeket kielégítő, kötelességtudó és megbízható írástudó polgárok képzésére.

Egy-két emberöltő alatt ez a tökéletesen racionális rendszer a japán társadalmat teljesen megváltoztatta. A születéssel nyerhető előjogok helyett pozíció, hatalom, megbecsülés elsősorban megfelelő iskolák végzésével vált elnyerhetővé.

Alsóbb szinten azonban a központilag erősen irányított oktatás hátránya volt, hogy inkább jelentette azt, tanítsuk meg, mit gondoljanak, ahelyett, hogyan gondolkodjanak. Ezt a tendenciát erősítette a rettenetes mennyiségű memorizálást kívánó írásrendszer, a kandzsi (már megint ez a kandzsi, ez mindenre, ami oktatással kapcsolatos, rányomja a bélyegét).

Az iskolázottság, a tudás presztízse a mai napig megmaradt. A mai oktatási rendszerre változatlanul az a régi gyakorlat jellemző, hogy aki neves egyetemre jut be, egész életére révbe ért. Nyitva az út előtte a jó állásra, a karrierre. A végső cél, a rangos egyetemre történő bejutás ott lebeg már az óvodások szüleinek szeme előtt. A felkészülést a rettenetesen nehéz egyetemi felvételire ugyanis nem lehet elég korán kezdeni. Nem, nem tréfa, amit írtam. A jó magániskola ugyanis szinte garancia a sikeres felvételire. Jó magániskolába pedig lehet járni mindjárt 6 éves kortól. A kiváló magániskolákba tülekednek a jelentkezők, a rostálás felvételi vizsgán történik. Bizony, már az óvodások is felvételire készülnek, ha anyuka kellőképpen ambíciózus és a család megfelelő anyagiakkal is rendelkezik. A magániskolák ugyanis roppant drágák. Anyagi vagy egyéb megfontolásból úgy is dönthet a család, hogy a gyerek végezze el az állami általános iskolát, de az alsó középiskolája már magániskola legyen, vagy csak 15 éves korától, a felső középiskolától lépjen be magánintézménybe.

Mivel a felvételi vizsga színvonala egyenesen arányos a tanintézet színvonalával, nem árt erre jól felkészülni. A gyerekek nagy többsége nem otthon, egyedül, esetleg papa-mama segítségével tanul a felvételire, hanem külön e célra létesített magán-tanintézményben, a már korábban is említett dzsukuban. Nem tréfa, hogy néha még a jó dzsukuba is felvételizni kell! Ami ebben a rendszerben igen szomorú, hogy a stressz, a nyomás a gyereken igen korán kezdődik, de nem párosul arra való törekvéssel, hogy a sok tanulással valóban értékes ismeretekhez jusson. A dzsukuban ugyanis az iskolához hasonló zsúfolt osztályokban arra oktatják őt roppant időigényesen a különböző tantárgyakból, hogyan tegyen sikeres felvételi vizsgát. Vagyis hogy hogyan oldjon meg tesztek. Mindez pedig a gyerekeket folyton egymással versenyeztetve történik. A gyerekek igen jelentős része negyedikes-ötödikes korától, de legkésőbb hatodiktól dzsukuba jár hetente kétszer-háromszor. Sokan naponta különórára járnak. Nem kivétel a hétvége, a szünidő sem, sőt, akkor növekszik az intenzitás. Este 9-10 órakor a dzsukuk előtt kocsival várakozó mamákba ütközik az ember, és este 11-kor is lehet látni a vonaton lekókadó fejvel bóbiskoló diákot, aki hazafelé tart.

Ha felvételi előkészítőre nem is, de úszni, balettra, angol órára, zeneórára vagy

hagyományos kalligráfiát tanulni szinte minden gyerek jár. Aki járt valaha a Szovjetunióban, biztosan látta már, hogyan számolnak a boltokban a kis golyós számológépekkel az eladók. Hogy jön ide a Szovjetunió? Nos, Japánban pontosan ilyen kis számológépekkel való számolást tanulnak a gyerekek az iskolában, és sokan emellett még különórán is. Igen, Japánban, a technika fellegvárában, ahol egy liter tej áráért apró fényelemes elektronikus számológép kapható minden utcasarkon, a gyerekek szorgalmasan tologatják a golyókat. Nem értelmetlenség ez, ugyanis aki igazán begyakorolja a technikáját, szinte fejszámoló művésszé válik.

- Ma is mindent úgy számolok ki fejben, hogy látom magam előtt a kis golyókat - mesélte szomszédasszonyom.

A gyerekek elfogadják a sok elfoglaltságot, nemigen lázadoznak ellene. Hiszen a barátnő, a szomszéd gyerekek is ott ülnek késő estig a padokban.

- Gyerekkoromban mi egész délután kint játszottunk a szabadban - mesélte egyszer Hosino szenszei, Zoli fiatal tanító nénije, akkorát sóhajtvá, mintha legalábbis a múlt században lett volna kisiskolás. - Hát nem sokkal egészségesebb, mint állandóan különórára rohanni?

Hosino szenszei nincs egyedül ezzel a véleményével. De sok, gyermekét sajnáló szülő kényszerpályán érzi magát. Úgy gondolja, gyermeke jövőjének érdekében nem teheti meg, hogy ellenszegüljön a bevett szokásoknak. A sok különóra, felvételi előkészítő nem olcsó mulatság. Különösen az utóbbi években mentek fel riasztóan az árak. Sok középosztálybeli családban az anya hosszú évek kihagyása után állást vállal, másként nem telne a dzsukura.

12. LEVÉL

1988. JÚNIUS

ÉS MOST EGY FORRÓ TÉMA: A JAPÁNOK SZEXUÁLIS ÉLETE (T)

Tekintettel arra, hogy egyikőtök diszkréten érdeklődött a téma iránt, bizonyos méreteket kérdezvén, oly precizitással, amely leginkább egy japán női fodrászra jellemző, megpróbálok néhány vonatkozó információval szolgálni. Szeretném egyben kijelenteni, hogy bár törekszem rá, a témában a teljességet még csak nem is remélem megközelíteni. A Nobel-díjas Konrad Lorenz a tüskés pikó nevű halfaj szerelmi életét valószínűleg sokkal mélyrehatóbban tudta tanulmányozni és azt hiszem, én a Nobel-díjat, ezért legalább is, nem fogom kiérdemelni.

A témát sok rejtély lengi körül, és a kibontakozó kép rendkívül ellentmondásos.

1) A "MIKOR?" rejtélye

Ez az egyik legizgalmasabb kérdés. Ugyanis, amint azt már oly sokszor szajkóztuk, a japán férfiak korán reggel eltávoznak hazulról, majd későn este érkeznek haza, akkor is sokan részegen. Ilyenkor már sok feleség csendesen aluszkál. Az egyik kolléga az egyetemen kifejezetten büszkén mesélte el (tudniillik arra volt büszke, hogy ő milyen

sokat dolgozik), hogy minden este akkor ér haza, amikor az asszony már alszik. A rejtély a dologban az, hogy például a házbeli anyák sorban esnek teherbe, többen már a harmadik gyereküket várják.

2) A "KIVEL?" rejtélye

Megnyugtatók mindenkit, hogy az általános válasz szerint többnyire mindenki a saját feleségével illetve férjével. Vannak ugyan kivételes információim is. Az egyik ifjú hölgy pl. azt vallotta, hogy újabban a fiatalok között akadnak olyanok is, akik titokban (!) összeköltöznek, és házasság nélkül együtt élnek, de ezt a szülők és a szomszédok rosszallják, ezért (!) ez meglehetősen ritka. Másik példa az a hír volt a TV-ben, hogy egy professzor, aki reggel 8-kor váratlanul hazaérkezett (már ez is érdekes), feleségét egy idegen férfival találta, akit is dühében agyonvert. Aztán gyakran van a TV-ben egy kedvelt műfaj, amit egyszerűen csak "drámának" neveznek. Az ebbe a kategóriába tartozó TV-játékok szinte kizárólag szerelmi háromszögről szólnak. Az egyik ilyen gyöngyszemben a konfliktuas akkor jön létre, amikor a feleség megtudja, hogy a férje csalja. Hosszas vajúdás és szenvedés után a teljesen elkeseredett feleség elszánja magát a végső lépésre: tragikus ünnepélyességgel magára ölti legszebb kimonóját, s habár anyja kétségbeesetten próbálja visszatartani, a nő már nem változtat szándékán, és - elmegy a másik nőhöz veszekedni. Hosszas veszekedés után a legjobb barátnők lesznek, és kiegyeznek a férfi közös egzecíroztatásában, aki eközben mit sem sejtve dolgozik a munkahelyén.

A dologban pont ez a pláne! A férfiak összes idejüket a munkahelyen, illetve kocsmában, férfitársaságban, szigorú ellenőrzés alatt töltik. A nők eközben gyermekeikkel, illetve egymással vannak elfoglalva, szintén folytonosan szem előtt. Ha ehhez hozzávesszük, hogy nincs az a Mária néni otthon, aki olyan pletykás tudna lenni, mint a japán nők, szinte kizárt, hogy ne derülne ki, ha pl. a postás levél kézbesítése ürügyén túl sok időt tölt valahol (mellesleg, az állásába is kerülne).

Esettanulmány: Zsuzsa Kiotóban

Hétfőn reggel be kellett vinnem Miki kunt az oviba, mert az anyja Kiotóban barangolt. Visszafelé jövet az egyetem felé kanyarodtam éppen, amint a ház közelében utolért a szomszéd autója. Éppen ugyanoda indult ő is, az eső miatt állt meg, no meg hát ... furcsállotta, milyen irányból jövök. Azonnal meg is kérdezte az okát. Amikor megmondtam, hogy ma én vittem be a gyereket az oviba, együttérzését fejezte ki, mondván, hogy tavaly még ő is kénytelen volt ilyeneket csinálni. Aztán megemlítette, hogy hallja, Zsuzsa Kiotóba ment. (Semmi nem lehet titok a házban). Kérdés: "miért?" Válasz: "megnézni". Zavart hümmögés, ez ugyanis itt nem érv. Majd: "No és, egyedül ment?" Mondom, nem, hanem a "tomodacsi"-val, ami férfi vagy nő barátot egyaránt jelenthet, és az is nyitva marad, hogy kinek is a barátja az illető. Végül csak rákérdez: "nő vagy férfi az illető?" A választ, hogy nő, megkönnyebbült nevetéssel nyugtázza: "az jó, az nem veszélyes!"

3) A "HOL?" rejtélye

Ez sem egyszerű probléma, mert a japán lakások köztudomásúan nagyon kicsik, és ráadásul általánosan bevett gyakorlat, hogy a mamák kisgyerekeikkel egy szobában alszanak. (Kaján, de logikus gondolkodású olvasó kiszúrhatja, hogy nem az alvásról van

most szó). Egyedülálló emberek persze könnyen bérelhetnek lakást, de akkor hamar úgy járhatnak, mint az a rendőrtiszt, aki a múlt héten fegyverrel kirabolt egy bankot, mert Fülöp-szigeti barátnőjének lakást bérelvén, ebbe anyagilag töntrement.

Erről eszembe jut, hogy egy lehetséges válasz a "hol" és "kivel" kérdésekre az, hogy a Fülöp-szigeteken, az ottani lányokkal. Az oda irányuló, kifejezetten férfi idegenforgalom ugyanis az utóbbi években nagyon fellendült. Hivatalos indokolás szerint ez az erős jennek köszönhető, de a valóságban annak, hogy az egyébként gyönyörű ottani lányok között jócskán akadnak, akik könnyebb vérrrel rendelkeznek, de erős jennel nem annyira. Az eset emlékeztet arra, amikor néhány éve honleányaink hajtottak rá az "erős lírára".

4) A "MENNYIT?" rejtélye

Lehet, hogy a válasz erre a kérdésre egyszerű: ritkán, és ez ad némi magyarázatot az előzőekre is. Az viszont biztos, hogy az európai átlaghoz képest sokkal később kezdik el. Az, hogy a házasság és a gyerekszülés sokkal később kezdődik, (az átlagos japán anya 27 éves korában szüli első gyermekét), többek között a hosszabb tanulmányi idővel is magyarázható. De ez nyilván maga után vonja a szexuális élet kezdetének késleltetését is. Mindenesetre itt nem lepődnek meg, ha valakinek 25-30 éves korában nincs sem férje, sem barátja.

5) A "MIÉRT?" rejtélye

Nem kell értetlenkedni, lássátok be, hogy sokféle válasz adható, pl. pénzért, szerelemből, stb. Érdekes, hogy még mindig sok az elrendezett (nem, vagy nem egyszerűen szerelmi) házasság. Ohtaki szenszei pl. két házasságot hozott össze. A dolog egyszerű: a dolgozó egész életét a munkahelyén tölti, nincs sem ideje, sem helye ismerkedni. Problémáit főnöke ismeri a legjobban, és ezért tőle várható a megoldás is.

A lányok nyilvánvalóan férjhez akarnak menni, ezt nem rejtik véka alá. A laborban is gyakori beszédtema, hogy mikor mennek a lányaink férjhez, de nem az, hogy kihez. Az kevésbé fontos.

Esettanulmány: a tenyérszűz

Tokió több helye, köztük Sindzsuku is, nevezetes arról, hogy tele van jóssokkal. A műfaj nagyon népszerű, az emberek hiszik is, nem is, de gyakran jósoltatnak maguknak. Tavaly nyáron a titkárnőnk elmesélte, hogy azt jósolták neki, hogy a folyó évben nagy boldogság éri. Megkérdeztem, na és mi a helyzet? Mire ő: egyelőre még csak fél év telt el. Újév után eszembe jutott, és újra megkérdeztem. Visszakérdezte: "a házasságra gondolsz? Az nem jött be, sajnós!"

A "pénzért" variáció meglehetősen publikus. Nem a gésákra gondolok, akik köztudomásúan sokkal bonyolultabb szerepet töltenek be, mint a prostituáltak, hanem például a kiterjedt call-girl hálózatra, ami pedig még a "züllött" Amerikában sem legális tevékenység, tudomásom szerint. Itt az egyik legforgalmasabb belváros, Sibuja állomás nyilvános telefonkészülékei mellett is tucatjával hevernek a fényképes, telefonszamos, és a szolgáltatást kellően részletező színes brosúrák. A kuncsaftnak csak tárcsáznia kell.

Megjegyzem, hogy azért ez nem ilyen egyszerű, legalább is a külföldiek részére nem. Egyik amerikai barátunk meséli, hogy amikor próbaképpen felhívott egy ilyen számot, meglepetésére férfihang jelentkezett, egy szálloda nevét mondva be. Amikor meghallotta, hogy angolul kérdezik, szó nélkül letette a kagylót. A második kísérlet, egy

másik számmal, szintén kudarcot vallott: az ekkor megszólaló férfihang közölte: "külföldieket, sajnós, nem fogadunk".

6) A "HOGYAN?" rejtélye

Ez a legellentmondásosabb kérdés. A japánokat egyszerre jellemzi a legnagyobb nyíltság és a legmagasabb fokú prűdéria. Az a japán férfi, aki az utcán egyszerűen megáll, és mindenki szeme láttára vizel egyet, az uszoda férfi öltözőjében szemérmesen takargatja magát férfitársai előtt. Az a nő, aki gond nélkül fürdik meztelenül közös fürdőben idegen férfiakkal, ha úgy hozza a helyzet, nem mutatkozik még pizsamában sem a szomszéd nők előtt. Zsuzsa szerint a hölgyek bűvészmutatványokat művelnek egy szál törülközővel, ahogy takargatják magukat az uszoda öltözőjében. De annyit én is látok, hogy a fürdőruha-divat enyhén szólva ó-konzervatív. A napi sportlapok és sok képes hetilap tele van rajzolt, sőt fényképezett pucér hölgyekkel, valamint szexuális jelenetekkel, nem is beszélve a pornómagazinokról erdejéről. Ezeket a vonatokon és másutt is nyilvánosan olvassák, sokszor többen is (itt nem illetlenség belebámulni más lapjába). Ugyanakkor a méregdrágán, gyönyörű kiadásban megjelentetett, több évszázaddal ezelőtti, szexuális aktust ábrázoló műalkotásokat sikerült tönkretenni azzal, hogy a kényesebb helyeket utólag feketével bemázolták. A videokölcsönzők pornó-forgalma döbbenetesen nagy. Van, aki egy este 4-5 kazettát is kivesz. A választék szabadpolcos, az árut kínáló fényképekkel tarkítva. Főleg férfiak válogatnak, de a nők is megnézegetik elfogulatlanul. A téma persze szinte kizárólag a női test. A kazettán még a főszereplő hölgy fényképe és neve is szerepel! A kazettával hazatérő személyt viszont otthon meglepetés várja: ugyanis szuper képtechnikával, a kényesebb helyek itt is szét vannak mázolva! Ami a lényegen persze nem sokat változtat. (Akad azért kivétel is, de annak terjesztése ellen már fellép a törvény).

A TV hirdetéseiben főszerepet kapnak a nők. Ezek között vannak, akik kifejezetten erotikummal próbálkoznak, és olykor öltözetük is elég lenge. A dolog azonban mindig diszkrét. Este 11 körül azonban vannak olyan műsorok, amikben szex a téma. Itt esetenként teljesen megszabadulnak már a prűdériától. Egyszer láttam egy riportot az egyik híres színésznővel, ami számomra meglepő volt. Először jónéhány részletet bevágtak a művésznő filmjeiből, olyan jelenetekkel, amit pornó címen nyugodtan ki lehetett volna cenzúrázni. Közben mutatták a hölgyet, amint a stúdióban nézi magát. Utána elkezdtek kérdezgetni, mit gondol most, mit érzett akkor, mit akart kifejezni stb. Kedvesen, nyugodtan válaszolgatott, a végén pedig még egy dalt is elénekelt.

Az a gyanúm, hogy a japánok technikai, testi kérdésekben cseppet sem zavartak vagy titkolózók. Talán jó példa, hogy ezt már gyerekkorban is elkezdik - a reggeli óvodás TV-műsorban van egy rajzfilm, a szoptatás népszerűsítésére. Az egész gyönyörű: A kisgyerek a képen cicikről álmodik, animációs technikával hegynagyságú, cicialakú léggömbökön lovagolva, a levegőben lebeg stb. Ugyanakkor a japánok végtelenül szégyenlősek, amikor saját magukról, saját érzéseikről van szó. És ez nemcsak a szex, hanem az élet minden területén így van.

A FOGAMZÁSGÁTLÁSRÓL

Japánban lényegében tilos a pirulák használata. Csak szigorú orvosi ellenőrzéssel adják, amikor egészségügyi oka (is) van ennek a módszernek. Szélesebb körű engedélyezésük a 90-es évekre várható, addig intenzív kutatások folynak a káros mellékhatások csökkentése érdekében. A spirál szintén kevésbé elterjedt, általában a "női" védekezési módszerek kevésbé népszerűek. Marad tehát lényegében három módszer: az abortusz, a gumióvszer és a Kalmopyrin (nem előtte, nem utána, hanem helyette - lásd a mikor, kivel, hol rejtélyeket). Az abortusz teljesen legális, mindenkinek jár jog szerint, de nagyon drága, és nem érvényes rá az egészségügyi biztosítás. A dolog így egyáltalán nem megalázó, nincs vele az a tortúra, mint nálunk a bizottságokkal, de a vele járó lelki gond persze továbbra is megmarad. A gumióvszer tűnik a legnépszerűbbnek. Ugy hallom, most már otthon is meg lehetett ismerkedni azzal, hogy a japán csúcstechnika ebben is remeket produkál. Lehet, hogy ez is az egyik fő tényező abban, hogy az AIDS nem jelentkezik komolyan Japánban (bár erre valaki inkább azt a magyarázatot adta, hogy "a japán prostituáltak profik, szemben az amerikaiakkal, akik amatőrök"). Zsuzsa szerint nagyon furcsa, hogy egy ilyen társadalomban, ahol hagyományosan a férfiak állnak a központban, és a nők kiszolgáltatottak, éppen ez a kérdés pont a férfiakra van bízva. Erről viszont az a véleményem, hogy a férfiak nem annyira a központban állnak, hanem nagyon is ki vannak szolgáltatva, és ezt kiváтеlesen nemcsak a feleségem ugratása kedvéért írom, hanem nagyon komolyan is gondolom.

FÜGGÖNY MÖGÉ BÚJVA AVAGY MILYEN A TERHESGONDOZÁS JAPÁNBAN? (ZS)

A kétéves Naoko csak állt az udvar közepén és harsányan bögött. Közeledett az ebéd ideje, Naoko éhes is volt, álmos is, ráadásul az átszaladgált délelőtt után most igazán semmi kedve nem volt lépcsőt mászni. Rábeszélése sikertelenségén cseppet sem meglepett anyukája hamar felkapta a legalább 15 kilós kislányt és már cipelte is fel a lépcsőn az ötödikre. Bár Naoko mamája kisbabát várt és már alaposan benne volt a kilencedik hónapban, a fenti jelenet nap-nap után lejátszódott, de nem lepődött meg ezen rajtam kívül senki. Naokonak melleleg hamarosan három és fél kilós, egészséges kistestvére született, időre.

Vizsgálat függöny mögött

Japánban jóval kevesebb a veszélyeztetett terhes és a koraszülés is, mint nálunk. Pedig, - példa rá Naoko esete is - a japán nők nem kímélik magukat, cipelik a szatyrot, a gyereket, végzik a házimunkát, és ha állásban vannak, akkor lehetőség szerint végigdolgozzák egész terhességüket. De nem kíméli őket a környezetük sem. A terhes nőknek nem jár ülőhely a zsúfolt tömegközlekedési eszközökön, (melleleg az öregeknek, kisgyereket cipelőknek is csak igen ritkán), és Naokot is egyedül én vittem fel időnként a mamája helyett az ötödikre.

Ha nőgyógyászra van szükségük, a japán nők tetszés szerint választhatnak a nagy állami és magánkórházak, valamint az apró rendelők között. Ez utóbbiakban általában egyetlen orvos dolgozik, aki egyben maga a tulajdonos is. Itt a váró és rendelő mögött néhány

kórterem és egy kis szülőszoba képezi a szülészeti "részleget".

A nőgyógyászati vizsgáló nem egészen olyan, mint a nálunk megszokott. Maga a vizsgálóasztal "földszintes". Felfekszik a beteg, elhelyezkedik kényelmesen, majd odalép a nővér, megnyom egy gombot és a páciens asztalostul felemelkedik a magasba. Ekkor a nővér valahol az ember hasa körül keresztben elhúz egy függönyt, elválasztva a vizsgálat "tárgyát" a vizsgálat személyétől. Amíg tehát az orvos alulról vizsgálja, a beteg felsőteste egy függöny mögött rejtőzik.

- Tudja, a japán nők olyan szemérmesek! - magyarázta nekem a függöny szerepét egy nőgyógyász.

Legtöbben a lakóhelyük közelében választanak kórházat, orvost maguknak. Választék van bőven. Csak az megy messzebb, akinek valamilyen különleges igénye van, mint pl. Hiroko barátnőmnek. Ő első gyermekét férje jelenlétében kívánta világra hozni. A papás szülés egyelőre még Japánban is csak néhány kórházban lehetséges, de azt sem lehet mondani, hogy elsőprő lenne rá az igény.

Ha valaki kis, egyszemélyes klinikán szül, ezzel automatikusan orvost is választ magának. A nagy kórházakban azonban senkinek nincs saját orvosa. A kismama legfeljebb legközelebb más időpontban megy vizsgálatra, ha nem szimpatikus neki az őt vizsgáló orvos. Így esélye van arra, hogy máshoz kerül. A szülést azonban mindenképpen az ügyeletes orvos vezeti le. Hiszen azért van ott!

- Ha én egy kórházat kiválasztottam, ezzel egyformán meg kell bíznom valamennyi orvosában - magyarázta egy japán kismama és nem értette, miért csodálkozom ezen.

A kis klinikák is el vannak látva a megfelelő technikai eszközökkel. Nindenütt van pl. ultrahang készülék, ha ezek nem is mindig a legmodernebb berendezések. Az orvos sehol nem engedheti meg magának, hogy hibázzon, mérhetetlen kártérítési összeget fizetne. De elég, ha a környékbeli asszonyok körében elterjed egy magánklinikáról, hogy nem a legjobb valamiért, azonnal csökken a forgalom és azt az orvos zsebe bizony alaposan megérzi!

Kismama-úszás

A kismamák rendszeresen, rövid időközönként járnak ellenőrző vizsgálatokra. A nagy kórházakban szerveznek nekik különböző előadásokat, tanfolyamokat is. Itt számtalan, az életmódra, különösen a helyes táplálkozásra vonatkozó tanácsot kapnak. A hagyományos japán étrendbe, amely szójakészítményekben amúgy sem szűkölködik, most még több szóját, fehérjét kell beiktatniuk. A vékony testalkatú japán nők nem híznak el a terhesség alatt sem.

Népszerűek a kismamáknak szervezett úszás-foglalkozások is. Ezek orvos és védőnő szigorú felügyelete mellett folynak, az áruk persze elég borsos.

A nagy kórházak sokszor zsúfoltabbak, mint a kis klinikák, de a kismamák mindig, mindenütt - csakúgy mint az egészségügy más területein - udvarias, előzékeny, kedves ellátásban részesülnek. Tanúja voltam, hogy a közeli kórház nőgyógyászatán, több órás várakozás után a nővér délben kijött a betegekhez. Elnézést kért, majd felolvasta azoknak a nevét, akik egy órán belül biztosan nem kerülnek sorra, ezért nyugodtan elmehetnek haza, vagy egy közeli büfébe ebédelni.

Fizet a férj munkahelye

Japánban mindenkinek van valamilyen típusú egészségügyi biztosítása, eszerint téríti a biztosító a kezelési költség bizonyos százalékát. A művi terhességmegszakításra, a fogamzásgátlással kapcsolatos kiadásokra, terhességre és szülésre azonban nem vonatkozik a biztosítás. A szülés tehát komoly kiadás, ára változó, függ az igénybe vett szolgáltatásoktól, a kórháztól. A férj munkahelye azonban ennek jelentős részét szülés után visszatéríti. A legtöbb családban azonban így is komoly érvágás a terhesség, a szülés.

Eltolható menstruáció

Még egy nőgyógyászati vonatkozású érdekesség, hogy bár a hormonális fogamzásgátlókat kerülik, igen elterjedt a menstruáció időpontjának megváltoztatása hormontabletták segítségével. No persze nem szíre-szóra, de egy külföldi út, néhány napos nyaralás kedvéért sokan fordulnak orvosukhoz.

- Korábbra vagy későbbre parancsolja? - kérdi az orvos, szoroz, oszt, és már írja is fel a kívánt tablettát.

Gyógyszertakarékosság

Gyógyszert egyébként az illatszert, és sok más egyebet is árusító drogériákban mindenki korlátlanul, ám méregdrágán vásárolhat. Ha azonban az orvos ír fel valamit, legyen az vitamin, nyugtató vagy bármi egyéb, akkor a kórházban, illetve a rendelőben lévő kis patikában kapja meg a beteg. Ilyenkor sosem közlik a gyógyszer gyári márkanévét. A beteg csak annyi tablettát kap, amennyire szüksége van. Tehát, ha pl. antibiotikumot kell szednie 4 napig, naponta három szemet, akkor a nővér kivesz a dobozból 12 darab tablettát, ha az előre csomagolt lapon több van, kisollóval gondosan levágja a szükséges mennyiséget, ezt egy borítékba teszi, arra pedig ráírja az alkalmazás mikéntjét. A biztosítás érvényes a gyógyszerre is. A beteg a vizsgálat után kap egy részletes számlát, amin minden tétel fel van sorolva, és távozás előtt fizet a pénztárban. Borravaló, boríték egyszerűen nem létezik.

Be kell vallanom, ez felséges érzés. Korrekt, tiszta ügy, nem kell a fejet törni, kérdezősködni, ki mennyit adott, jézusom, nem lesz ez mégis kevés?

Szent haskötő

Gondolom, senkit nem lep meg, hogy a japán ipar a kismamáknak az ilyenkor szükséges eszközök, ruhanemük végtelen választékát nyújtja. A csinos kismamaruhákat, terhess-nadrágot, szebbnél szebb, kivehető betétes szoptatós melltartókat kínáló katalógusok ott hevernek a nőgyógyászati várók széksorai mellett is. Hozzá kell tennem, hogy bérházunk közepes jövedelmű kismamáik körében ugyanúgy körben jártak a kismamaruhák, mint ahogy mi csereberéltünk itthon.

Régi-régi szokás, hogy a japán kismamák terhességük előrehaladtával haskötőt viselnek. Számtalan fajtájú gumírozott, változtatható méretű haskötő kapható, a legtöbben azonban, miként nagyanyáik, egy egyszerű, kilométer hosszú vászondarabot tekernek a hasuk köré. Ezt viselik egész nap, a legnagyobb kánikulában is.

Régen ezt a vászondarabot a terhesség kezdetén elvitték a templomba és megáldatták a pappal. Így kérték az égieket, hogy egészséges gyermekeket hozhassanak világra.

- Anyósom elküldte nekem az ő régi, valamikor megáldott haskötőjét, amiben a férjemet hordta ki, viseljem ezt én is. Fél óra, amíg magamra tekerem, és este ki lehet csavarni, úgy beleizzadok - mesélte szomszédasszonyom.

Ő azonban modern nő, vásárolt magának egy szép, új, gumírozott haskötőt. Biztos, ami biztos, néha azért felveszi az anyósét is.

Nyilvánvaló azonban, hogy a japán kismamák sem a szent haskötőnek köszönhetik egészséges gyermeküket.

MAZSOLÁK, NŐKRŐL (T)

· Anya, gyermekével a hátán, utazik a tömött buszon, állva. A gyerek bőgni kezd. Típusos kényes helyzet, mivel az anyja mozdulni is alig tud, a gyermek meg ugyebár nincs tekintettel semmire, és csak bömböl. Az anya beveti az ilyenkor szokásos technikát, és ütemesen elkezd magát előre-hátra himbálni, már amennyire ez álló helyzetben, kapaszkodás közben lehetséges. A dolog természetesen eredménytelen, a gyerek feje ide-oda ütődik, de a hangzavar nem csökken. Így megy ez egy darabig, aztán hirtelen - csend. Az anya és gyermeke eltűnik a képből. Hol lehetnek? Nem volt közben megálló, le nem szállhattak. Megvan! Az anya a zúfolt buszon leguggolt, és most ott, és úgy, guggolva, nyugodtan szoptat! Senki nem szól egy szót sem, még csak nem is jelzik magatartásukkal, hogy valami szokatlan történik, olyannyira, hogy még most sem adja át senki sem a helyét.

· A takarékos feleség mindig megnézi, mit vásárol, és hol. Zsuzsát egyik japán barátnője hívta, nem akarja-e elkísérni vásárolni? Ugyanis férje adott neki egy kis pénzt. El is mentek, egy nem is túlságosan közeli áruházba, ahol az illető már ismerős volt, afféle törzsvásárló, így joggal számíthatott egy kis árengedményre. A dolog be is vált, a hölgy fantasztikusan olcsón vásárolt, egy gyémántgyűrűt, eredetileg 1,980,000 jen helyett 980,000 jenért! Így aztán a jól megérdemelt 5000 jenes ebéd is belefért még a napba. (Az illető férje egyébként egy 80 főt foglalkoztató exportcég tulajdonosa. Lám, lám, nekünk sem GMK-zni kellene, hanem exportálni!)

HUMOR

Ma hallottam az első japán viccet! Nem fantasztikus? Így szól: "Hogyan lehetséges, hogy 15 millió tokiói elfér egy ilyen kis területen? Csak úgy, hogy közülük 5 millió állandóan a vonatokon lebeg!"

12+1. LEVÉL
1988. JÚLIUS

...nem vagyunk babonások, de jobb félni, mint megijedni, és talán jobb elkerülni a 13-as számot. A 13-as számhoz hasonló, szerencsétlen szám egyébként itt is van, amelytől

babonásan írtóznak a japánok: ez a 4-es. A dolognak racionális oka van: a "négy" egyik kiejtési formája japánul "si", és ugyanúgy hangzik a "halál" szó (egyik) olvasása is. Ezért aztán csak természetes, hogy a kórházakban nincsen 4-es számú kórterem.

TANABATA FESZTIVÁL (T)

Természetesen már megint magunkról és a MIA-ról lesz szó. A helyzet a szokásos: ismét egy ünnep (macuri) készül, kedves pártfogóink ismét be akarnak vezetni bennünket a rejtelmekbe, és ez egyben ürügy arra is, hogy együnk-igyunk-barátkozzunk, és így, mintegy 50-ed magunkkal, meghívást nyerjünk egy újabb japán otthonba. Kezdem is már érezni, hogy nagyon el vagyunk kényeztetve, nem lesz ennek jó vége. Szoktam is mondogatni nekik, hogy mindenkit szeretettel látunk Magyarországon, csak azt az egyet kérjük, hogy ne egyszerre jöjjenek.

Apró bevezetésként meghívtak bennünket (kizárólag kis családjunkat) egy koncertre, ahol igazi japán zenét játszottak a koto nevű 13 húros hangszeren, más néven japán gitáron, amely - nekem a laikusnak - úgy tűnik, hogy a gitár és a hárfa valamiféle kereszteződése. A zene szép volt, valóban fel is lehetett benne fedezni némi hasonlatosságot a magyar népzenevel.

A dolog szokás szerint egyebekben is tanulságos volt: a színhely egy általános iskola, az előadóművész viszont a Tokiói Zeneakadémia vezető tanára, aki két tanítványával (mindhárman hölgyek), és egy férfi kísérelőjével együtt, ingyen és önként lépett fel az iskolában, szombat délután, rettenetes hőségben, egy olyan teremben, ahol két ventilátor jelentette a légkondicionálást kb. 40 ember számára. Az illető hölgy egyébként olyan nagy szaktekintély, hogy már a császárnak személyesen is játszott! A koncert 2 órán át tartott, a zenészek végig mosolyogva, szerényen és kedvesen viselték kimonójukat a melegben. A férfi volt a kivétel, de csak annyiban, hogy ő kimonó helyett sötétkék öltönyben és zokniban lépett fel.

A tanabata macuri alkalmából Morii szan házába látogattunk el, amely egy igazán gyönyörű ház, első a műfajban. (A lakásokról és a lakáshelyzetről majd később még lesz szó). Morii szan arról nevezetes, hogy ikebanát tanít, amiről számos, szebbnél szebb váza és tartalmuk uralkodott a lakásban. Ezen kívül egy iskolában is tanít, angolt. Kísérletképpen ugyanis most vezetik be a jokohamai iskolákban, hogy az angolt mindenütt egy angol anyanyelvű tanár tanítsa, közösen egy japán anyanyelvű angol tanárral. Ebben a dologban ő a kísérleti japán nyuszi, és mi is azok voltunk, mert meghívta a partira a tanítványait is, hogy össze legyenek eresztve igazi külföldiekkel. Aranyos jelenet volt, az iskolások - valamennyien bájos jukatában - berajzoltak, és eleették az összes főtt kukoricát a fiaim elől.

Erre az alkalomra mi is jukatát öltöttünk.

Az eseménynek érdekes következményei lettek. Az egyik, hogy (hangsúlyozom) majdnem zavarba jöttem, amikor két csinos hölgy beparancsolt egy szobába, ahonnan a többi nőt előzőleg kizavarták "most férfi öltözik!" felkiáltással, majd közölték, hogy szabaduljak meg ruházatomtól, és se szó, se beszéd (pardon, ez azért túlzás, mert végig be nem állt a szájuk), elkezdtek átöltöztetni. Szóhoz sem jutottam a meglepetéstől, valamint attól,

hogy szorosra húzták az övet a derekamon.

A másik következmény az volt, hogy megjelentünk az újságban! Már a közölt kép is lenyűgöző, de a szöveg egyenesen fantasztikus! A nagyszerű világlap, a Midori Sinbun riportere kicsit eleresztette a fantáziáját. Már a cím is jó: "A gaidzsin is kedveli a jukatát". Mivel pedig a riporterrel a helyszínen kölcsönösen névjegyet cseréltünk (az én csodálatos japán névjegyemet csatolom tárgyi bizonyítékként), és ezt ő japán szokás szerint alaposan tanulmányozta, mielőtt hatalmas mennyiségű söradagját elfogyasztotta volna, ezért a képhez a következő szöveget írta: "a szakállas gaidzsin, Radonai Tamaszu, aki a Tokiói Műszaki Egyetemre jött Svédországból, japán nevet is választott magának, és nagy örömmel viseli jukatáját. Radonai szan szerint a jukata nyáron, nagy melegben a legjobb viselet, mert a gallérjával legyezheti magát. Először ugyan kicsit zavarban volt, de most már ez a kedvence, és elhatározta, hogy ha majd hazatér, otthon is ezt fogja viselni a nagy melegben, és hideg mugicsát fog inni." (A mugicsa búzából főzött tea, én nem nagyon kedvelem, de hűsít.)

Mit szóltok? Svéd névrokonom furcsa egy szerzet lehet, ha annyira szégyelli magát a jukatában, hogy vigyorogva odaáll a díszes hölgykoszorú közepébe nyakig szorosán vászonba bugyolálva, és még legyezgetni is elfelejti magát, sőt, még azt is hajlandó elfelejteni, hogy Svédországban nincs is ilyen meleg nyár. Most már csak egy dolog aggaszt: nem fog-e a svéd nagykövetség belekötni abba, miért utazik egy állampolgárunk magyar útlevelel?

A tárgyilagosság kedvéért meg kell állapítanom, hogy Zsuzsa viselte a legszebb jukatát, és nagyon jól állt neki, bár a képen tőle balra álló izraeli hölgy sem éppen csúnya, a nepáliról nem is szólva. A terjedelmes egyiptomi hölgyből viszont már nem sok fért a képbe. Ez még csak hagyján, de vendéglátóink nem találtak ráillő méretű női jukatát, ezért egy férfijukatát adtak rá!

POLITIKA (T)

Minthogy ez is hozzátartozik az élethez, essék erről is szó. Vannak országok, ahol az emberek ezt a kérdést kissé eltúlozzák: állandóan politikáról fecsegnek, mindenki okos, mindenki mindent jobban tud, jobban értesült a másiknál, és egyedül érvényes véleménye van. Van olyan hely is, ahol hetenként kezdenek új reformba, miközben a termelékenység egyre kevésbé nő. Van olyan hely, ahol 4 évre választanak elnököt, és a választás két évig zajlik. Van olyan is, ahol szándékosan is, véletlenül is lőnek; olyan is, ahol egyszerre csinálnak Olimpiát és tömegzavargást.

Japán, úgy tűnik, ebben is kivétel. Az embereket nem a politika, hanem a munka érdekli, a politikusok pedig azzal vannak elfoglalva, hogy az exportot segítsék elő (úgy, hogy azért a lóláb ne lógjon ki nagyon). Itt a miniszterelnök választása, mint döntő fontosságú politikai esemény, úgy zajlott le, hogy az LDP (Liberális Demokrata Párt) hosszas tanácskozás után felkérte a régi miniszterelnököt, nevezze meg az utódját! Nakaszone közölte, hogy rendben, de csak akkor, ha senki sem befolyásolja, és mindenki elfogadja a döntését. Ezt is megígérték, aludt hát egyet, és másnap kihirdette: a főnök Takesita, de a másik két jelölt is megkapja a következő két legfontosabb politikai beosztást.

Az átlagemberhez a hírek szabadon eljutnak, a világ minden részéről. Nincs még egyetlen olyan napilap a világon, mint a 3 legnagyobb japán lap. Van olyan, amelyik 20 millió példányban jelenik meg naponta! A 8 TV csatorna mindegyik este sugároz híreket, és két csatornán is 1,5 órás híradó megy. Az átlagjapánt ennek ellenére nem érdekli nagyon a politika, és ismeretei meglepően alacsony szinten állnak. Egy példa:

Mi az, hogy kommunista?

Még a cseresznyevirágzásos majálison történt, hogy egy társaság meghívott egy kis "nemzetközi kommunikáció" kedvéért. Amikor meghallották, hogy magyarok vagyunk, egyikük hozzám fordult, és közölte, hogy ő kommunista. Mondtam, hogy örülök, de érdeklődésére megmondtam, hogy én viszont nem vagyok az. Már ő sem nagyon tudott mit kezdeni ezzel, de másnap aztán a kollégák a laborban... Elmeséltem előző napi élményemet, és amikor a fenti részhez érve, mondtam nekik, hogy milyen furcsa Japánban kommunistát találni, a jelenlevő négy, egyetemet végzett személy gyanúsan üveges szemmel nézett rám. Az egyik meg is kérdezte: "mi az, hogy kommunista?" Azt hittem, nem értették meg a szót, magyaráztam, hogy Marx, kommunista párt, SzKP, semmi. Egyedül Gorbacsovról hallottak, (a "Peresztrojka" című könyv japán fordításban hetekig bestseller volt, az első négy hely között szerepelt a nem szépirodalmi kategóriában), de az a hír, hogy Gorbacsov kommunista, kissé elképesztette őket! Végül előszedtem a nagyszótárt is, de abból sem értették. Hiába no, ez itt eléggé ismeretlen fogalom. A mi országunkról is csak mint a "Keleti blokk tagjáról" beszélnek.

Nehogy azt higgyétek, hogy ez egyedi eset volt! Zsuzsa angolul tanuló barátnőinek a "common" (közös) szó jelentését akarta megvilágítani a "communist" szóval. Az üveges szemek itt is azonnal megjelentek.

14. LEVÉL

1988. AUGUSZTUS

VAKÁCIÓ! (T)

Kitört hát itt is! Július 20-tól szeptember 1-ig tart. Biztos jele, hogy a vonatállomásokon kicsiny asztalokat állítottak fel, pecsételő párnákkal és bélyegzőkkel, és a kisiskolások serege megkezdte szokásos népvándorlását. ennek a tömeges játéknak a neve "szutanpu rarii", és akik már tudják, mit jelent a dzsápáníz inglis, kitalálták bizonyára, hogy ez nem más, mint az angol "Stamp Rally", vagyis bélyegzőverseny japánra fordítása. Lényege, hogy a gyerekek vesznek egy olcsó, egynapos bérletet. Ehhez kapnak egy színes füzetet, benne az adott vasútvonalhoz tartozó állomások leírásával, és a díszes bélyegző helyével. A feladat az, hogy az összes állomásra elutazva, mindenütt bélyegezni kell. (Modernizált kék-túra). Hogy mi jár annak, aki a feladatot teljesíti, azt nem tudjuk, és valószínűleg nem is fogjuk megtudni, mert a mi fiaink nem fognak beszállni a dologba (többek között azért, mert már kívülről ismerik a környék összes állomását). A japán gyerekek halálosan komolyan, kis hátzissákkal és kulacssal, csapatostul szállják meg a vonatokat, és buzgón (rohanva) pecsételnek. Ez az elfoglaltság még mindig jobb, mint azok a gyerekseregek, akik unalmukban ellepik a szupermarketeket, de azért én ezt a játékot sem kedvelem

igazán, mert az amúgy is állandóan nagy forgalom mellé teljesen fölöslegesnek tartom, hogy csoportosan rohangáló, szertelen, tolakodó és roppant udvariatlan gyerekekkel tömjék meg a vonatokat. Hogy a fokozott balesetveszélyt már végképp ne is említsem.

BIZONYÍTVÁNY (T)

Bizony, Zoli ismét bizonyítványt kapott, pontosabban a harmadévi értesítőt. És bizony, ismét irigyeltem, mert nekem soha nem volt japán bizonyítványom, neki meg ez már a harmadik. Csuda aranyos. Ismét három fokozatú értékelés van: "haladó", "normális" és "még egy kicsit". Zolikánk megmérettetett és jónak találtatott: japán nyelv - normális, ezen belül egy alpont külön dícséret. MATEK, tudomány, társadalom (ez utóbbi kettő együtt az otthoni környezetismeret) - haladó, egy-egy dícsérettel. Zene, technika - normális (furulyázásból dícséret), torna - még egy kicsit. Ami pedig otthon a magatartás és szorgalom, az itt egy kb. 10 pontból álló részletezés. Zolival meg vannak elégedve, kiemelték aktivitását, szervezőképességét. Ezért is külön dícséretet is kapott.

Hosino szenszei nem győz csodálkozni, mondván, ahogy Zoli még olyan tárgyakból is a legjobbak között van, mint pl. a japán nyelvtan, amit igazán nem várt volna. Harmadik osztálytól szigorúan meg van szabva, melyik minősítésből mennyi lehet egy osztályban. A legjobb és legrosszabb minősítést kaptak aránya 15% minden tárgyból. Szegény tanárok emberfeletti dilemmák előtt állnak, mikor énekből is csak ugyanannyi "haladó"-t oszthatnak ki, mint mondjuk matekból. Arról nem beszélve, hogy ha valaki javít, és eredményei alapján már a legrosszabbak közül bejuthatna a közepesek közé, erre csak akkor van módja, ha helyette egy másik gyerek lekerül a legalsó kategóriába. Hasonló ez a mi régi "Ki Mit Tud"-os székes-helycserés szisztémánkhoz, csak éppen állandó mozgás van a székek körül. Ezzel a szerintem pedagógiailag vitatható módszerrel a gyerekekben a versenyszellemet kívánják fejleszteni, ami szerintük a teljesítményre kiváló hatással van. Ez bizonyára igaz is, mint ahogy azt sem lehet tagadni, hogy részben ennek a következménye, hogy minden évben iskolakezdés körül a tizenéves gyerekek körében történik néhány tragikus öngyilkosság.

Zoli fiam egy személyre szóló házi feladatot is kapott a szünetre: sokat kell rohangászni a friss levegőn, és sok zöldséget kell ennie. Zoli viszont szomorú az eredménye miatt, mert két kedvenc tárgyából, az énekből és a kalligráfiából, "csak" normális. Nem érti még szegény feje, hogy a botfűl és a botkéz is szerepet kap bizonyos osztályzatokban.

FÚNYIRÁS (T)

Döbbenetes hírem van: most a kommunista szombatról fogok írni. Mert itt ez is van ám! Azt mondja nekem a titkárnőnk: ne felejtsem el, holnap lesz a közös fűnyírás! Én már tudom, mihez tartsam magam, és ezért csak szelíden megkérdezem, hánytól hányig. Reznált válasz: 4-től 5-ig. (Tavaly még délben volt, de az idén a nagy meleg miatt kitolták későbbre, most meg persze nincs meleg).

A megjelölt időpontban gyülekezett az egész tanszék. Felszerelés: minden harmadik személynek jut egy rozoga sarló, minden negyediknek egy használt vesszőseprű, és kész.

Ja, dehogy is! Mindenkinek jut egy pár fehér kesztyű. Ezzel neki is látunk a munkának, tanárok, diákok, kart karba öltve. Mellettem a tanszék soros elnöke tépi a fűvet, a megszokott öltöny-nyakkendő helyett ezúttal talpig base-ball játékosnak öltözve. Kicsit odébb titkárnőnk kedves barátnőjével együtt guggol, és miközben megállás nélkül pletykálnak, egy óra alatt kb. fél négyzetméter területről kézzel teljesen kiirtják a fűvet. Szerszám nélkül, ímmel-ámmal, és a szakértelem, valamint a szervezés (!) teljes hiányában folyik a munka, olyannyira, hogy ez még nekem is csípi a szememet, pedig én magam sem vagyok egy született gazdálkodó. Meg is említem a professzornak, hogy azt a munkát, amit itt 60-an egy óra alatt, ráadásul rosszul, elvégzünk, egy profi kertész, hagyományos kézi szerszámokkal, talán egy fél óra alatt megcsinálná. "Igen, ez így van" - hangzik a professzori válasz, "de ennek a munkának elsősorban más célja van", - és most figyelj, magyar ember! - "mégpedig az, hogy elmélyítsük a közösségi összetartozás érzését a tanszéken belül".

És valóban, mihelyst letelik a kiszabott óra, mindenki otthagy csapat - papot, és rohan oda, ahol kezdik mérni a sört, persze a közös tanszéki alapból. És miközben ily módon jókedvűen mélyítünk, ismét felkeresem a professzort, hogy átadjam neki ezen a téren bőségesen meglévő tapasztalataimat. Mégis csak nagy a különbség a magyar és a japán társadalmi munka között: először is, a magyar nem húz fehér kesztyűt a munkához, másodsor, nálunk előbb jön a sör, és csak azután (legfeljebb) a munka.

Azt már valóban az élet rendezte el úgy, hogy egy héttel a nevezetes fűnyírás után megjelent az egyetem udvarán egy jó kis autó, felszerelve egy robotgéppel. A kocsi tetején állt egy ember, fehér kesztyűs ujjával egy drótnélküli távirányító gombjait nyomogatta, így irányítva masináját, amelyik gyorsan és pontosan nyírta a fűvet, stuccolta a bokrot, szedte ki a gázt...

Megjegyzés: A fehér kesztyű roppant lényeges elem a történetben. Szinte az első dolog volt, amit a fiaink Japánban észrevettek, hogy egy csomó ember fehér kesztyűt visel a munkában. Így a rendőr, a vasutas, a taxisofőr, de még a segédmunkás is, bár ez utóbbi kesztyűjének színe már inkább "piszkosfehérnek" mondható. Családi mondásunkká is vált, ha látunk egy rendőrt, rögtön harsogjuk: "ez a rendőr szolgálatban van, mert fehér kesztyűt visel". Egyszer aztán estefelé láttunk egy nénit, aki feltűnően ácsorgott egy utcasarkon. A fiúk el is kezdték találgatni, mit dolgozhat a néni, mert - fehér kesztyűt viselt.

METEOROLÓGIA

Csak egy rövid jelentésre futja az időmből. A meteorológiát itt fejlett technikával, nagy igyekezettel - és amennyire ez a japán igyekezetből természetesen következik, nagy megbízhatósággal művelik. Szeretik pl. az ilyen kijelentéseket, hogy: "a cseresznyevirágzás három napot késik", vagy hogy "ma véget ért az esős évszak". Ez utóbbit be is jelentették, és valóban, aznap felszökött a hőmérő higanyszála. Igen ám, de másnap beborult az ég, és újra zuhogott az eső! De nyomban kész volt a magyarázat. "Ez már nem az esős évszak, itt a nyár, de éppen jött egy tájfun".

KÚTBA ESETT NYARALÁS (T)

Hónapokon át készültünk az idei nyaralásunkra.. Megtudtam, hogy az egyetemnek van egy nyaralója Ó-Araiban, ahol gyönyörű a tenger. Dolgoztattam szegény titkárnőnk, beszereztem a szükséges információkat, lefoglaltattam a helyet. Kiderült, hogy két teljes éjszakára ott is lehetünk! Beutaztam az egyetem központjába, ráment egy fél napom; befizettem előre a szállásköltséget, kialkudtam az étkezést, lefoglaltam a teniszpályát (másfél hónappal előbb, és percre pontosan). Tanulmányoztam a menetrendet, megterveztem az utat, pénzt vettem ki a bankból, mert bizony kellett, drága a vonat. Külön kétszer be kellett utaznom Akihabarába, megjavíttatni a videokamerát, ami természetesen a nyaralás előtt romlik el, hiába, olcsó húsnak híg a leve. Végül, két éjszakán át tanulmányoztam a tájékoztatót, magoltam a japán szavakat, hogy tengeri akvárium, létesítmény, fürdőhely stb. Zsuzsa becsomagolt, új táskát vett, meg szandált a fiúknak, és két vekkert is beállítottunk reggel 6-ra. Este aztán már láttuk a felhőket az égen, jöttek sorban, mint a libák, és reggelre már itt is volt a No. 12-es tájfun! Nem maradt más hátra, mint telefonálni a titkárnőnknek, lemondani az egészet, és sajnálni az elveszett foglalási díjat. Most már második napja ülünk itthon, zuhog az eső, én verem a billentyűket, Zsuzsa meg veri a fejét a falba, és emlegeti, miért is nem a Hufnágel Pistihez ment feleségül? Ő biztosan nem hozta volna el Japánba! (A gyerekek ezalatt jólnevelten verik egymást).

Ma még földrengés is volt, mindennek a tetejébe, ami az általam már régen kigondolt konfliktushelyzet beálltát jelentette. Ugyanis a rengeteg ismertető és szórólap szerint, valamint a földrengésvédelmi gyakorlatokon tanultak alapján, ha földrengés van, azonnal ki kell nyitni az ablakokat, mert ha mozog a ház, deformálódhatnak a tokok, beszorulhatnak az ablakok, és nehezíthetik a mentést. Ha ellenben tájfun jön, akkor két-három napi élelemmel felfegyverkezve, be kell zárkózni a lakásokba, és minden ajtót és ablakot igen szorosán be kell zárni! Most pedig, itt volt mind a kettő egyszerre! Nyissunk, vagy csukjunk? Ez volt a dilemma.

15. LEVÉL

1988. SZEPTEMBER

MEGLEPETÉS!

Amint látjátok is, akadt még egy szerzőtársunk! Zoli elvállalta - némi rábeszélés után - a beszámolót kirándulásunkról a Japán Alpokba. Azt hiszem, teljesen felesleges, no meg nem is nagyon illnedő a jeles szerző elébe vágnunk. Annyi magyarázatot hadd tegyünk a dologhoz, hogy a "gaidoszan" jelentése az angol "guide"-ből jön, vagyis idegenvezető. Legfontosabb munkaeszköze egy zászló, a csoport szimbólumával, valamint természetesen az elmaradhatatlan fehér kesztyű.

GAIDOSZAN VOLTAM

Írta: Zoli

Életünkben először befizettünk egy két napos buszos kirándulásra. Mostanáig azért nem fizettünk be ilyen kirándulásra, mert nagyon drága. Ha arra gondolunk, hogy elmegyünk vonattal, akkor az azért nem jó, mert nem tudjuk, hogy hol van valami érdekes; és az is nagyon drága.

Tehát felszálltunk egy ilyen buszra. Ott bemutatkozott a két kísérő néni. Akkor az egyik elmondta, hogy a buszon vannak külföldiek is. Hozzánk fordult és elkezdtünk beszélgetni. Ezután odaértünk arra a helyre, ahol a delet töltjük. Itt (egy) oda lehetett menni, ahova akartunk. Utána elmentünk egy olyan helyre, ahol van egy japán vár. Ezt a várat harcolásra használták, ezért nem volt benne semmi. Mikor gyülekeztünk, akkor segítettem a vezető néninek. Ettől kezdve mindig segítettem a néninek.

Utána elmentünk egy régi-régi iskolába, ami nem japán, hanem külföldi, de azért japán gyerekek tanulnak benne. Ezután elindultunk abba a szállodába, ahol aludtunk. Az út olyan magasra vitt és olyan kanyargós volt, hogy én hánytam. A szállodában adtak igazi japán vacsorát és reggelit.

Másnap reggeli után elmentünk a függővasúthoz és egymás után két függő vasútra is ültünk. Ez a két függővasút majdnem háromezer méter magasra vitt fel. Utána elindultunk haza, de útközben megálltunk és sétáltunk egy jó nagyot. Ezután megettük az ebédet és egyenesen hazamentünk.

IBUSZ ÚT JAPÁN MÓDRA (ZS)

Gaidoszanunk mindent a valósághoz hűen írt le, de én azért kicsit kiegészíteném az ő remek útibeszámolóját.

Hogy itt megint valami számunkra szokatlan dolognak leszünk a tanúi, arra akkor kezdtem gyanakodni, mikor az utazás előtti délelőttön megszólalt a telefon. Csicsergő női hang elmagyarázta, hogy ő annak az utazási irodának az alkalmazottja, ahová befizettük a túrát, majd hosszasan és igen udvariasan érdeklődött, biztosan értünk-e mindent, tudjuk-e, hol van a gyülekezőhely és odatalálunk-e? Tekintve, hogy a tájékoztató füzet szerint a gyülekezés Tokió belvárosának egyik legismertebb csomópontján, Sindzsukun volt, sietve megnyugtattam a hölgyet, hogy cseppet se aggódjon, nem fog a busz nélkülünk elindulni.

Másnap aztán Sindzsukuhoz érve már komolyabban vettük a hölgy aggodalmát. A megadott helyen ugyanis kb. 20 különböző csoport és 20 különböző busz találkahelye volt. Szerencsére minden utazási iroda számos csinos lánykát helyezett ki egy-egy jellemző színű és feliratú zászlócskával és utaslisták tömegével. Csak a megfelelő néhány kandzsit kellett ismernünk és már tereltek is bennünket buszunk felé. A busz előtt azért újabbkét csinos hölgy és újabb utaslista várt bennünket. Ujra azonosítottak bennünket, majd beszállhattunk. Mondanom sem kell talán, a buszban két hölgy, valamint egy utaslista várt bennünket.

- Á, Radonai szan és 3 fő! - felkiáltással átestünk a végső azonosításon, és végre elfoglalhattuk helyünket. Körülöttünk néma csendben üldögélt egy teljes busznyi utas, holott az indulásig még egy jó félóra hátra volt.

Alighogy elindultunk, egyes számú idegenvezetőnk magához ragadta a mikrofont és azonnal szerepelni kezdett. Bemutatkozott és alaposan kihegyezte azt a nem mindennapi

helyzetet, hogy személyünkben gaidzsinok is részt vesznek az utazáson.

Oda is jött hozzánk és összeszedve teljes angol tudását, a gyerekekhez fordult:

- Mi a nevetek?

Ekkor következett a fiúk ilyenkor elmaradhatatlan attrakciója: Zoli és Miklós egymás szavába vágva, pergő nyelvvel japánul biztosították a nénit, hogy sajnos nem értenek angolul, ezzel szemben japánul csak tessék nyugodtan, és mellesleg mindannyian magyarok vagyunk, nem pedig amerikaiak. A gyerekek pillanatok alatt a figyelem középpontjába kerültek, és ott is maradtak az út végéig.

Mindkét idegenvezetőnk maga volt a csoda. Személyre szólóan törődtek minden utassal, mindent tökéletesen megszerveztek, sőt, a hosszú buszút unalmas óráiban ha kellett, saját gyártmányú kvízzel, ha kellett, táncdalénekléssel szórakoztattak bennünket.

Néhány szót az utasokról is szólni kell. Kirándulásunk a nyári szünidő utolsó két napjára esett, ezért erősen árendedményes volt. Rendes japán családokban a gyerekek ilyenkor ugyanis a tetemes házi feladat elkészítésével vannak elfoglalva és eszükbe sem jut kirándulni. Társasutunk olyan olcsó volt, hogy ha magunk vállalkozunk erre az útra, ekkora összegből még a vonatköltség sem igen tellett volna ki. És hol van akkor még a szállás és a két étkezés? Nyilván a többi utas sem a dúsgazdagok, hanem a szerényebb jövedelmű rétegekből került ki. Ez meglátszott abból is, hogy amikor a busz ebédidőben egy útszéli parkolóban megállt, senki nem rohant a pénzét költeni, hanem a legtöbben az otthonról hozott elemózsiás csomagocskákat bontogatták.

Ezek az autópályák mentén sűrűn elhelyezett pihenőhelyek is igen tanulságosak. Mindenütt olcsó élelmiszerárudák, ingyen teával szolgáló csapok és tiszta mellékhelységek fogadtak minket. Természetesen az elmaradhatatlan o-miage árusokkal. Az o-miage tulajdonképpen azon kis szuvenírek gyűjtőneve, amit a legkisebb útról is illik vinni közeli ismerősöknek, kollégáknak, barátoknak - és saját magunknak. Az o-miage leggyakrabban egyébként a praktikus japánoknál ehető holmi, hiszen az évek során egyébként összegyűlő sokféle csecsebecsének helye sem lenne az apró lakásokban.

Utitársaink közös jellemvonása volt az udvariasság. Soha senki semmiféle találkozáson nem várta meg a többieket. Ha a Gaidoszan azt mondta, hogy 10 óra nulla-nulla perckor találkozunk a busznál, nem kellett várni egy percet sem. Senki nem nyitotta rá a társára engedély nélkül az ablakot, és nem fújta mások képébe a cigarattafüstöt.

Éjszakánkat egy rjokánban töltöttük. A legtöbb rjokánt természetes hőforrás mellé építik, így a hagyományos fürdő mellett ott a szabadba épített medence is. Általában külön a női és a férfi. A kis medencét gyönyörű fák, bokrok, de főleg kövek veszik körül. Ne csak a testünk, a lelkünk is élvezkedjen.

A mi éjszakai nyugvóhelyünkön is olyan gyönyörű volt a kis fürdő, hogy szerettem volna lefényképezni, természetesen a benne pancsoló hölgyekkel együtt. A japán nők az uszodai öltözőkben képesek dupla annyi időt tölteni öltözködéssel, mint szükséges lenne, csak hogy ki ne villanjon egy meztelen kebel vagy hátsó. Az o-furoba lesütött szemmel, kis kendőcskét tartva maga előtt óvakodik be mindenki, majd gyorsan lekuporodva elmerül nyakig a vízben, kendőjét gondosan magára terítve. Joggal gondolhattam hát fényképezőgéppel feltűnve, hogy ez egyszer az udvarias japán hölgyek meg fognak engem verni. Ám teljesen másként történt. A jelenlevők eligazgatták ágyékukon a

törülközőjüket, megigazították gyorsan a frizurájukat, majd szemüket lesütve várták a vaku villanását. Egyetlen élteőbb hölgy mászott csak gyorsan ki a partra, ezt mormogva maga elé:

- Csak nem fogja egy nagymamával elcsúfítani a képet?

A hőforrás, úgy látszik, feloldja a gátlásokat, mert másnap a buszból több szabadon álló fürdőt pillantottunk meg a messzeségben. Ilyenkor idegenvezetőnk "Balra nézz, popsik!" - felkiáltással hívta fel figyelmünket a látványra.

Közösen eltöltött esténken igazi japán vacsorát kínáltak nekünk a szálloda éttermében. A társaság megfürödve, a szállodai jukatában, ami éjszakai öltözetül szolgál - vett részt rajta. Igen mérsékelt mulatozás jelei mutatkoztak, néhányan a kis pohárka szake mellé egy üveg sört is elfogyasztottak.

Vacsora után a gyerekeknek a szabadban megrendeztük a szokásos kis tűzijátékunkat, szerencsére személyi sérülés nem történt. Gaidoszanunk vásárolta meg a szükséges kellékeket. Úgy látszik, ez is a szolgáltatások része volt.

Útunk egyébként pontosan olyan volt, ahogyan azt Zoli leírta. Vele született szerénysége megakadályozta, hogy azt is leírja, hogy hazafelé a buszban főleg ő birtokolta a mikrofont, és szórakoztatta a nagyérdeműt. Amikor már végképp nem volt más ötlete, magyar népdalokat énekelt. Nem csoda hát, ha az út végén minden utas külön odajött hozzánk és elbúcsúzott a fiúktól. "Genki-de -ne!" -hangzott a jókívánság vagy ötvenszer a tokiói éjszakában a kihalt belvárosi utcán. Vagyis: "további jó egészséget, gyerekek!"

ÉS JÖTT EGY TÁJFUN... (T)

Hát ezen a nyáron, ki tudja, hányadszor, megint a tájfun jött közbe. Szeptember 15-e ünnep lévén, meghívtak bennünket egy nagy őszi macurira. Az ilyen népünnepélyek egyik nagy attrakciója az, amikor óriási tömeg biztatása közepette beviszik a templomba a mikosi-kat, vagyis a (hordozható) oltárokat. Egy-egy mikosi persze akár 200 kg is lehet, és ugyancsak kell a biztatás annak a 15-20 embernek, akik a vállukra vetett rudakon egyensúlyozva, harsány, ritmikus "vassoi, vassoi" kiabálással cipelik a terhet. Ezúttal nekem is be kellett volna állnom, de a döntő pillanatban éppen megint jött egy tájfun... Pedig Zsuzsa már előre fantáziált, hogyan festek majd fejemen egy törülközővel, ruha helyett egy szál gyolcsban az ágyékomon, és már készítette elő a fényképezőgépét. Hiába! Talán majd legközelebb.

16. LEVÉL

1988. OKTÓBER

TENNÓ HÉKA LÁZA (T)

Lassan az az érzésem, hogy nekem írják a világtörténelmet. 1977-ben személyes élményeim alapján számolhattam be arról, hogyan készült a brezsnyevi, a "világ legdemokratikusabb alkotmánya" a Szovjetunióban. 1978-ban éppen akkor töltöttem időmet Olaszországban, amikor Aldo Morot elrabolták, fogva tartották és kivégezték. És ami most történik Japánban, az sem minden ember életében fordul elő: haldoklik

Hirohito, akit itt csak mint "Tennó héka"-t, azaz császári fenséget szokás említeni. Amikor a II. világháború befejező eseményeként Japán megadta magát, az amerikaiak feltétel nélküli megadást követeltek. A japán vezetés ezt ellenvetés nélkül vette tudomásul, egyetlen feltétellel: ha a császár személyét és a császárság intézményét nem éri bántódás. Az amerikaiak ezen először megdöbbenek, de azután rájöttek, hogy ha ezen a ponton engednek, akkor már minden simán fog menni. És nem is volt nehéz, mert Hirohito - mondják - a lány vonalhoz tartozott, próbálta fékezni a militaristákat. Bár a világháborúban betöltött szerepe a mai napig vitatott külföldön, bár az ő nevével ajkukon mentek a halálba a japán férfiak tömegei zokszó nélkül, ő azok egyike volt, akik a kilátástalan háború végén, az értelmetlen vérontást megakadályozandó a fegyverletételt szorgalmazta. Sőt, szakítva a hagyománnyal, amely szerint az ő császári hangját akármilyen földi halandó meg sem hallgathatja, személyesen szólította fel a rádióban tönkrevet hadseregét a megadásra. Az általa fémjelzett időszak, a Sóva jelentése szerint a Ragyogó Béke, formailag ugyan 1925-ben, de tartalmilag igazán a háború után köszöntött be.

És most, a Sóva 63. évében nagybeteg az uralkodó. Hihetetlen dolog látni, hogy a császár tényleg mennyire fontos a japánoknak. A hírügynökségek az első nap szabályos ostromgyűrűvel vették körül a palotát. Az első napokban óránként közölték a híreket, morbid, japán részletességgel ismertették a Tennó Héka testhőmérsékletét, pulzusát, vérnyomását, és hogy hány cc vért kapott, és mennyit "adott vissza". Azóta is, állandóan megjelennek a grafikonok a TV képernyőjén, az udvari orvosok hosszasan kommentálják a helyzetet, és a riporterek és a megkérdezettek leggyakoribb szava: "simpai deszu ne", aggódunk. A palota körül kameraerdő van, a TV-társaságok sátrakat, emelvényeket és hatalmas antennákat állítottak fel, és 24 órás szolgálatot tartanak. Találkoztam az NHK (a fél-állami, de mindenképpen legnagyobb) TV- és Rádiótársaság egyik hírszerkesztőjével. Olyan izgatott, hogy enni, aludni alig tud, és (ez még nem meglepő önmagában) alig van otthon. Az NTT telefontársaság külön telefonközpontot állított fel a Palotánál. A tudósítási láz odáig fokozódott, hogy a szöuli olimpiai közvetítéseket is meg-megszakították egy-egy új lázgörbe kedvéért. Gyakran a legizgalmasabb döntő közepén szaladt végig egy sor kandzsi a képernyő tetején, hirdetvén, hogy 5 perc múlva hírek jönnek a Palotából. Az egyik napilap, a Mainicsi Sinbun angol kiadása izgalmában tévedésből már lehozta a császár halálhírét. Nagy volt a botrány, és azon túl, hogy az angol változat főszerkesztőjét azonnal kirúgták, az (itteni szokás szerint) a japán nyelvű anyalap főnöke is önként vállalta a felelősséget, és azonnal lemondott. Hogy értsétek, a Mainicsi Sinbun a három legnagyobb lap egyike, naponta 5 millió példányban jelenik meg. A főszerkesztő igazi nagyhatalom. Az angol változat az egészhez képest semmi.

A szkeptikus európai mondhatná, hogy a sajtó csinálja a balhét, manipulálja a közvéleményt. De mit lehet szólni ahhoz a hatalmas tömeghez, amelyik a Palotába zarándokolt (és zarándokol folyamatosan), hogy személyesen imádkozzon a császár életéért? Nem tudok jobb szót, pedig az "imádkozás" nem igazán fedi az aktust. Jönnek öregek és ifjak, a zuhogó esőben, megállnak a Palotával szemben. Először gondosan összecsukják esernyőjüket, leteszik a földre, leveszik sapkájukat, mélyen meghajolnak, majd némán, csendben állnak. Sokan valóban imádkoznak, összeteszik a kezüket. Van,

aki Bibliát hoz magával, van, aki Buddhista szövegeket. Van, aki hatalmas papírra kalligrafált szöveget olvas fel hangosan, van, aki csak áll, sokáig, majd újra meghajol, és távozik. Időnként 20-30 fős munkahelyi kollektívák együtt érkeznek, és kórusban imádkoznak. Ezeknek az embereknek a számára megszűnik a külvilág. Nem számít a zuhogó eső, nem számít, ha bárki 20 cm-re az arcukba dugja a kameráját, nem számít a tömeg. Csak a császár élete számít.

Olyan is van, aki fényképez, vagy videózik, miután tisztelgését bevégezte. Aláírásokat is gyűjtenek, már több százezer aggódó neve került fel a listára. Az őszi szumó-torna ezúttal a szokásos császári látogatás nélkül zajlott le. Külön hírben hozták le, hogy a fenség TV-n megnézte a döntőt (megint Csijonofudzsi nyerte el a kupát, ami történelmi esemény önmagában is, mivel ezzel már minden idők harmadik legjobb bajnoka lett), és másnap az óriások mind elmentek meglátogatni a beteget...

Most, hogy már kb. 6 hete tart a krízis, és szegény császár már 3-szor annyi vért kapott, mint amennyi volt neki, persze az izgalom is kicsit csökkent. De az aggodalom nő, és mindennapi beszédtema.

Az időszámítás rejtélyét sikerült közben megfejtenem. Ha a császár meghal, másnapról új év, és új időszámítási korszak kezdődik. De a japánok praktikus népek, nem borítják hát fel az egész naptárt, csak átnevezik az év hátralevő részét. X hónap Y napja még Sóva, Yedike viszont már ... mi is? Azt még nem lehet tudni. A japánok előrelátóak, és a korszak-elnevező bizottság már ülészik, de az új név csak a korszak beköszöntével kerül a nyilvánosság elé. Az "ifjú" trónörökös, az 54 éves Akihito herceg, persze már működik, mint afféle megbízott császár. Az öreg uralkodó szegényke már benne van a korban, a 87-et tapossa. Ezért is szívszorító a nagy össznépi aggodalom és küzdelem agóniájának meghosszabbításáért földi eszközökkel. Fel is vetették már azt a kérdést is, miért nem vonulhatnak vissza Japánban a császárok? Persze, ez nem megy. Azt ugyan a tudósok is elismerik, hogy a császár nem egyszerűen Amateraszu istennő egyenes leszármazottja. A történészek újabb álláspontja szerint kétszer is került idegen vér a családba... De a "nyugdíjas császár" intézménye azért már túlságosan polgári lenne.

A dolognak súlyos anyagi és egyéb következményei is vannak. Sorban maradnak el a különböző fesztiválok, sport- és kulturális rendezvények. Azon nem izgulok, hogy például a Sóva 66-ig érvényes autóvezetői jogosítványom érvényes lesz-e az új évben, mivel eddig sem használtam. De mi lesz például azzal a 100 millió újévi üdvözlőkártyával, amit november 5-én kibocsát a posta, "Sóva 64" felirattal, ha történetesen még az idén beköszönt az új időszámítás? Még prózaibb probléma: Lesz-e szeminárium pénteken? Mert tegnap, hétfőn, elláttak információval, imígyen: "Radonai szan! Szombaton macuri lesz az egyetemen. Emiatt lehet, hogy pénteken nem lesz szeminárium, mert plakátot kell készítenünk a macurira. De ha meghal a császár, akkor elmarad a macuri, és lesz szeminárium. Hacsak nem lesz aznap országos gyász, mert akkor mégis elmarad." Továbbá: lesz-e tényleg egy extra ünnepnap idén? A praktikus japánok ugyanis azt is tudják, hogy a leendő új császárnak decemberben van a születésnapja, ami ünneppé lesz nyilvánítva. És tényleg igaz-e, hogy ha meghal a császár, sokan lesznek öngyilkosok? És, és... meddig tart ez még szegénynél?

VIZSGÁZTATOK OLDATKÉMIÁBÓL ... (T)

... ami már megint úgy hatott a diákokra, mint egy istencsapása, pedig most nem kellett megszólalniuk angolul, sőt, nem is volt szabad. Ugyanis írásbeli vizsga volt, úgy tűnik, Japánban ismeretlen a szóbeli. A meglepetést az okozta, hogy a professzort várták, de ő, a világ minden professzorához hasonlóan, lepasszolta a dolgot.

Nem részletezem, hogy a diákok már eleve néma csendben, üres padokkal, egymástól a lehető legnagyobb távolságra ülve vártak, mint a becsületesség szobrai. Később persze voltak csalhatatlan jelei, hogy a puska itt is el-elsül, de azt igyekeztem nem észrevenni. Kiosztottam a professzor által már előre sokszorosított kérdéseket, elmondtam nekik, helyzetüket megpróbálván könnyíteni, ezúttal japánul, mit kell tenniük (amit egyébként a világ minden diákja tud), felírtam a táblára, meddig dolgozhatnak, majd, mielőtt gondosan hátat fordítva nekik, beültem volna az első padsorba, látván döbbenetüket, megkérdeztem, hogy van-e valami baj abból, hogy én jöttem felvigyázónak? Mire az egyikükből kiszakadt, hogy a professzornak jobban örültek volna. Hogy miért, nem derült ki. Hogy oldjam a feszültséget, megkérdeztem, vett-e be valaki aznap valamilyen doppingszert? (Éppen előző nap pattant ki az olimpián a nagy botrány Ben Johnsonnal kapcsolatban). Az egyik legény bizonytalanul feltette a kezét, majd gyorsan lekapta. Amikor ezek után elmondtam nekik, hogy a Ben Johnson miatt kérdeztem, olyan hevesen kezdett el mindegyik tiltakozni, hogy én majdnem sírva fakadtam... Persze, elfelejtettem, hogy itt, ha viccel az ember, célszerű így kezdeni: "most viccelni fogok!" Képzeljétek el, milyen az, amikor már egy itt lévő német is panaszkodik, hogy a japánok nem értik a viccet!

A vizsgában az egyik nagyon érdekes dolog az volt, hogy a kérdések mind a professzor, mind pedig a diákok egybehangzó vallomása szerint nagyon nehezek voltak. (Vigyázat, szakmai rész jön! Laikusok kétszer olvassák el, vagy egyszer sem!) Itt van mindjárt az első kérdés: "Hasonlítsa össze egy régi és egy modern szerkezetvizsgáló módszert!" Ezt otthon egy egyetemi vizsgán potya kérdésnek tekinthetnénk, mert lefetyelni lehet, ráadásul a diákra van bízva, hogy miről. Itt éppen ez utóbbi okozta a nehézséget. Második kérdés: "Magyarázza el a Van der Waals-állapotegyenletet!" Otthon ez talán az első vagy második évfolyam könnyű kérdése lehetne, de itt már az első diplomán túljutott diákok vannak. Volt egy harmadik kérdés, amire azonnal lehetett válaszolni, ha valaki elolvasta a tankönyvet (részletre kérdezzük, hogy ellenőrizzük, készült-e a diák), és végül a hab a tortán, imígyen: "Írja le véleményét az oldatkémiáról!" Ezen aztán alaposan fennakadt egy-két diák. Egyikük viszont később elmondta nekem, hogy ő bizony teljesen őszintén leírta, hogy "nagyon tetszettek a professzor előadásai". Kommentár helyett idézem kedvenc történelem tanárnőmet, aki évekkal azután, hogy patinás gimnáziumunkat átképezték ápolónő-képző iskolává, bánatosan panaszkolta nekem: "Tamás, én már nem tudom lejjebb engedni a színvonalat! Mert ha mentő kérdésnek felteszem, hogy mondjon a diák egy nevet a görög demokrácia fénykorából, ami P-vel kezdődik, és sz-szel végződik, és nem tudja kinyögni, hogy Periklész, muszáj megbuktatnom!" Érdekes még az értékelés módja is. Itt a dolgozat beszédese után a diákok nem látják viszont irományaikat, nem kapják meg a helyes válaszokat és az eredményt sem! Hónapokkal később a tanulmányi hivatal köröz egy hivatalos papírt,

amin a prof feltünteti az érdemjegyeket. A diákok majd a hivataltól kapott bizonyítványból meglátják, esetleg fél év múlva, mit érnek, és kész.

OKTATOK: SPECIÁLIS KISÉRLET (T)

Itt írom le gyorsan az előzőnél lényegesen nagyobb aktivitást igénylő oktatási feladatomat. A diákoknak bizonyos számú speciális kísérleti módszert kell megtanulniuk. Nekem is jutott 6 legény az idén, el is vettem egy-egy napjukat minden héten (ők is az enyémet). Amikor először megláttak, megrökönyödtek. Az egyik, amikor megtudta, hogy angolul fogok beszélni, sőt, a végén neki is angolul kell írnia egy 4-5 oldalas összefoglalót, olyan ideges lett, hogy véletlenül lesodorta a papírjaimat az asztalról, és nekiment az ajtónak kifelé menet. Mellesleg, a legjobb beszámolót ő írta. A munka során, nem kis fáradtsággal, igyekeztem megkönnyíteni a dolgukat. Minden órán sokszorosított, részletes vázlatot kaptak, csatolva a vonatkozó angol, sőt, japán nyelvű irodalommal is. Kaptak szószedetet az angol szakkifejezésekből, Ábrákat is eleget. Olyan lassan és egyszerűen beszéltem, hogy annál lassabban már nem hiszem, hogy lehet. Megmondtam, hogy a beszámolóban nem az angol mondatok nyelvtani helyessége fog érdekelni, hanem a szakmai pontosság. Az egyik diák rá is jött, hogy az olló és a másológép a legcélszerűbb eszköz a beszámoló elkészítéséhez, és így sikerült is viszontlátnom bevezetőnek szánt angol mondatomat: "A tanfolyam célja, hogy megismertessem Önöket a röntgendiffrakciós folyadékszerkezet-vizsgálat elemeivel". A szöveget ráadásul kétszer is visszakaptam, mert az a diák, aki egy hónappal később vett részt a tanfolyamon, már csak egyszerűen elkérte és lemásolta kollégája dolgozatát!

Az értékelési módszer ismét érdekes volt: 0 és 100 pont között kellett díjaznom őket, 16 pont alatt volt a bukás, a hivatal viszont előírta, hogy az átlagnak 80 pontnak kell lennie! Baráti jótanács a főnökömtől: ha egyéb indok nincs, adjak mindenkinek 80 pontot. Egy esetben azonban lett egyéb indok. Mindenki egy, esetleg két hetet kapott az írásra. Meg is hozták a dolgozatot sorban, általában az utolsó napon, kivéve egyiküket. Kérdezem a főnököt, ilyenkor mi van. Mondja, várjak kb. egy hónapot. Eltelik az is, most mi legyen? Várjak, hangzik a tanács, amíg megjön a kérdőív a hivataltól. Kissé furcsállottam a dolgot, de vártam. A tanfolyam júniusban volt, a papír szeptemberben megjött. Ekkor, és csak ekkor, főnököm felemelte a telefont, és a srác professzorával lakonikusan közölte, hogy még nem ért ide a gyerek dolgozata. Letette a kagylót, majd így szólt: "Biztos vagyok benne, hogy egy héten belül itt lesz. Ha mégsem, adjál neki valami nagyon rossz jegyet, mondjuk 60 pontot(!), egyébként osztályozd le, ahogyan akarod!" Pontosan egy hét múlva, a fiú kiválasztva egy olyan időpontot, amikor nem voltam a szobámban, az asztalomra tette a dolgozatot, rajta egy fecnival "sorry for being late" - elnézést a késésért. Találós kérdés: szerintetek hány pontot adtam? Ti mennyit adtatok volna? További kérdésem: mi a véleményetek az egészről? Én az enyémet - egyelőre - nem árurom el. Azt viszont elmondom, hogy többi diákom legnagyobb csodálkozására, mindegyiküknek visszaadtam kijavított szövegüket, részletes, nyomtatott értékeléssel ellátva, amelyben külön megköszöntem igyekezetüket az angol szövegezésben. Ez a srác azonban ebből nem kapott. Az igazság kedvéért meg kell jegyezniem, hogy mind közül ő tudott a legjobban angolul, és ő írta a leghosszabb dolgozatot.

HOLDÜNNEP (EPOSZI JELZŐKKEL ÉS TÁJÉKOZÓDÁSI PROBLÉMÁKKAL) (T)

A holdünnep alkalmából a MIA ismét meghirdette szokásos partyját a külföldieknek, de ezúttal nekünk valahogyan nem is szóltak. Pedig Zsuzsa szerint mi számítunk Fudzsi-ga-oka világvárosban a nagy hírességnek. Többek kijelentették, hogy "Radonai szan nagyon népszerű a MIA-ban". (A japán nyelvhasználat homályban hagyja, hogy ilyenkor Zsuzsáról, rólam, vagy az egész családról van-e szó. De azért, remélem, sejtitek, kire gondolhattak). Mellőzésünknek, mint kiderült, az a praktikus oka volt, hogy az esti programot gyerekek részvétele nélkül kívánták lebonyolítani, és közismert volt, hogy nem tudjuk kire bízni őket. Látván azonban, hogy mi azért elmennénk, beindult a "mit tegyünk, mit tegyünk" program, és a végén megszületett a megoldás. A csodálatosan helyes és gyönyörű Morii szan (most a hölgyről van szó, akivel mellesleg egy jól sikerült fényképen egymás mellett térdelünk), felajánlotta, hogy ha jó korán elvisszük hozzájuk az ördögöket, akkor ellehetnek a kis Morii-k társaságában, a barátságos Morii szan (az atya) felügyelete alatt. Mivel a tervezett esemény fő műsorszáma a telihold szertartásos megsejtelése lett volna, természetesen zuhogott az eső. A szükséges időpontban a taximegálló előtt tömött sorok, a busz késett és tömve volt, és amikor le akartunk szállni a kapott utasítás szerinti megállóban, és szándékunkat a vezetőnek jóelőre jeleztük, a busz előzékenyen megállt - két megálló között. Ezt mi nem tudtuk, és boldogan leszálltunk, egyenesen bele a japán tájékozdási csapda közepébe. Az útvonal itt szokásos magyarázata (a busz megállótól jobbra, aztán balra, aztán megint jobbra, ...) teljesen használhatatlan, ha nem a megfelelő pontról indulunk el. 5-ször hívtuk fel hát Moriiékát egy utcai telefonfülkéből, amíg végre tisztáztuk a helyzetünket. Tudniillik a gyönyörű Morii szan kérdésére, hogy hol vagyunk, egyáltalán nem tudtuk mit válaszolni. A barátságos Morii szan kérésére, hogy olvassunk el valahol valamit, csak nevetni tudtunk (közismert, hogy Japánban utcanév-tábla nincs, csak egészen kivételes tokiói főutakon, a házszám-táblák Moriiéknak nem mondtak semmit, a mellettünk levő vendéglő neve nem tartozott bele az én kb. ötszázas kandzsi-szókinccsembé). A megkérdezett járókelő pedig, aki minden jel szerint helyi lakos volt, arra a kérdésünkre, hogy "hol van a kutyakórház?", mint 1. számú tájékozdási pont, csak a vállát vonogatta. Később kiderült, hogy tette mindezt egy tábla alatt, amire fel volt írva, hogy: "Kutyakórház erre, 400 m". Végül bementünk a vendéglőbe, és megkérdeztük a nevét a tulajdonostól. Erre azonnal kaptunk egy tucat reklámkártyát, a vendéglő nevének szépen kalligrafált kandzsijaival... Akkor már csak meg kellett kérni a döbbszent vendéglőst, hogy ugyan már, legyen olyan jó, és olvassa fel jó hangosan nekünk a kártyát! (Na mit csinált volna, aki még beszélni sem tud japánul, ott állva, a zuhogó esőben?)

Onnan már minden ment, mint a karikacsapás: még egy telefon, és a barátságos Morii szan már jött is értünk, kocsival, elvitt a lakáshoz, a srácokat belökte a haverok közé, bepakoltuk az összes szükséges holmit, kaját, piát, miegymást, a gyönyörű Morii szan pedig szépséges kimonójában a kocsihoz tipegett, és ... két meglepő dolog történt. Először is, gyönyörű Morii szan átcserelelt szép, hagyományos, csak a kimonóhoz viselendő papucsát egy közönséges utcai cipőre, mivel abban a merev papucsban tilos vezetni. A vicc csak az, hogy a papucsot a ház kapujában vette fel, és a kaputól 3 lépésre

álló kocsinál már vette is le. De a stílszerűtlen lábbelit egy pillanattal sem vette volna fel előbb, mint muszáj. A második meglepő dolog aztán 3 perc vezetés után történt. Ugyanis ő is, akárcsak előbb mi, gyarló külföldiek, eltévedt. Kalandos utazás következett, körbe-körbe az esőben, ahol az egyik utca olyan, mint a másik, és a járókelőktől csak azt lehetett megkérdezni, hogy "nem tudják véletlenül, merre van a Takegucsiék háza? Szép, nagy, barna ház, nemrégén épült". Nem tudták. A gyönyörű Morii szan sűrűn kérte az elnézésünket, biztosított arról, hogy valahol erre van, amit keresünk, hiszen járt ő már ott - közben idegességnek a leghalványabb jele sem mutatkozott rajta. Végül egy "na, erre még megpróbáljuk!" felkiáltás után egyszer csak célba értünk, csekély 45 perc késéssel. A vendéglátó házáról csak annyit, hogy nem Japánban vagy Magyarországon, de Nyugat-Európában sem gyakran látni ilyen gazdagságot és tökéletes ízlést sugárzó házat. A gazdagságra a magyarázat azonnal adódott (a papa egy biztosító cégnél dolgozik, nem is alacsony beosztásban, és az ilyen japán cégek mostanában nemcsak helyi, hanem világviszonylatban is a legmenőbbek közé tartoznak). De ami itt a plusz volt, az a hagyományos japán és a "nyugati" ízlés különlegesen harmónikus és ugyanakkor célszerű együttese, amin csak ámulni-bámulni tudtunk. Gyerekeink közben nagyon jól érezték magukat, mivel a barátságos Morii szan megengedte, hogy megnézzék a TV-ben a legvéresebb robot-csatát, amit mi szigorúan tiltunk. Nem haragudtunk ezúttal azonban mi sem, hiszen Morii-ék jó cselekedete ritka madár: ittlétünk óta mindössze harmadszor fordult elő, hogy kettesben elszabadultunk, és az első két esetben is csak azért, mert magyar "pesztonkánk" akadt.

17. LEVÉL
1988. NOVEMBER

Egy gyors hír: Tennó Héka még él szegényke, de mostanában már naponta kap annyi vért, hogy egy közönséges, nem isteni eredetű szív és vese azt már biztosan nem bírná.

HELYREIGAZÍTÁS (T)

Habár ez nektek valószínűleg teljesen mindegy, hiszen messziről jött ember azt mond, amit akar, a tisztesség úgy kívánja, hogy helyreigazítsam magam. Az előző levélben azt állítottam, hogy 100 millió újrédvözlő lapot ad ki a posta (Sóva 64-re készülvén). Egy kicsit tévedtem. Tegnapelőtt forgalomba került mind a 3.6 milliárd darab. Természetesen lottószámmal ellátva. Ami azt jelenti, hogy minden japánra, legyen csecsemő vagy 100 éves, 30 darab jut belőle. A tévedésem onnan ered, hogy kb. 100 millióval több ez a mennyiség, mint tavaly ilyenkor volt. És még ekkora készlet mellett is, a nyitáskor minden postafiók előtt hosszú sorok álltak, a tokiói főpostánál például kb. 400 ember várakozott. Ti, akik most sorban írtátok, hogy kevés a papír otthon, el tudjátok képzelni, mekkora mennyiség ez?! És hogy létezik olyan nyomdai kapacitás, amelyik ezt színesben, határidőre ki tudja nyomni?

KÉT NAP ALATT FÉL JAPÁN KÖRÜL (T)

Biztos vagyok benne, hogy ez jobb kör volt, mint Willie Foggé. A dolog azzal kezdődött, hogy konferenciára mentünk Tokusimára. A japán tudományos konferencia egy sajátos műfaj, de ezt a témát most csak az engem személy szerint érintő vonatkozásban érintem. A nagy horderejű eseményre kemény munkával készültünk, méghozzá öten a laborból (professzor, társprofesszor, én + két hallgató). Ami engem illet, én úgy éreztem magam, mintha én lennék Dr. Jekyll és Mr. Hyde, vagy ha úgy tetszik, a koldus és a királyfi egyszemélyben. Tudathasadásom magyarázata az, hogy egyrészt a konferencia hivatalos résztvevőjének, másrészt egy turistának a programját kívántam megvalósítani - egyszerre. Kollégáim az első pillanatban még nem fogtak gyanút, mert a sinkanzenre szabályos öltözékben szálltam fel, (öltöny, nyakkendő), és nem is sejtették, hogy a csomagomban turista egyenruha (farmer, tornacipő) is lapul. De amikor a vonaton lelkes főnököm elővette az 1000 oldalas konferencia-kiadványt, hogy az utazás során azt tanulmányozza, én viszont az útikalauz után nyúltam, kissé csodálkoztak. És amikor a főnök 10 perccel később lebillent fejfel, ölében a vaskos kötetel már édesdeden aludt, én viszont arról magyaráztam a hallgatóknak, hogy Amateraszu istennő miért adta vissza a napot az embereknek, megállapítottam, hogy hibbantnak néztek. Talán igazuk is volt.

A konferencia remekül sikerült. Előadásomat élénk érdeklődés kísérte, annak ellenére, hogy japán helyett angolul adtam elő. Diákjaim is sikerrel debütáltak. Találkoztam néhány régebbi kollégával és baráttal, ott volt a teljes fukuokai gárda, akiknél tavaly nyáron vendégeskedtünk. Külföldi is volt, rajtam kívül kettő a 400 megjelentből.

A dolog informális része sok átütő élménnyel szolgált. Az egyik, hogy mind az öten egy szobában aludtunk! Pizsama helyett jukatában, szorosan egymás mellé helyezett matracokon, a társprofesszor lábtól. A professzor rendelte el a lámpaoltást, miután bőbeszédűsége szolgáltatta az esti mesét, reggel pedig az ő vekkere jelezte az ébresztőt. Segédje kapcsolgatta a TV-t, alvás előtt ki, ébredés után be. Az egyik hallgató megmutatta, mit jelent a híres japán előzékenység a gyakorlatban: első este, fürgén és minden felszólítás nélkül előzékenyen elfoglalta a legbelső, legjobb matracot, udvariasan kijelentette, hogy ma este nem kíván fürödni, és hogy garantáltan megizzadjon, jukatájára még egy mellényt is húzott, mielőtt a paplan alá bújt. Reggel aztán frissen, fiatalosan, mielőtt bárki megmozdult volna, előzékenyen elfoglalta a mosdót, és alapos tisztálkodásával megelőzte, hogy nekünk sok időnk teljen el az ilyen műveletekkel.

Túléltek azért, méghozzá vidáman a három napos szimbiózist.

Az elmaradhatatlan esti vendéglátogatások ismét csak kulturális kincsesbányaként szolgáltak. Ilyen alkalmakkor, az ital hatására a férfiak itt is, mint mindenütt a világon, megnyilvánulnak. Kiderült például, hogy van, aki szívesen látná, ha legközelebb is a Berlin - Róma - Tokió tengely oldalán állna Magyarország, bár (idézem) "ez kevésbé valószínű, mivel az utóbbi időben eléggé gyengék vagytok". Az is kiderült, hogy a szexuális tartalma miatt Japánban betiltott, egyébként Nyugat-Európában kincseket érő 150 éves, eredeti ukijo-e (fametszetek, többek között van Gogh munkásságára döntő hatással lévő képek) közül egy az egyik ismerős professzor birtokában van. Családi ereklyeként száll apáról fiúra, nemzedékek óta, és arra használják, hogy a család lányait felkészítsék az életre. A prof elbeszélése szerint nagyon fontos, hogy megmutassák a lányoknak: "így kell csinálni, lányom, tanuld meg!" Fény derült továbbá generációs

konfliktusokra, egyetemi belső ügyekre, a japán férfi viszonyára a nyakkendőhöz, a japán humor mibenlétére, valamint arra, hogy Szuzuki szan most evett életében először o-konomi-jakit, ami döbbenetes dolog, mivel ez egy nagyon népszerű étel, nevezett szan pedig igazi ínyc.

No de nagyon elkalandoztam az eredeti témától. A konferencia negyedik és egyben utolsó napján úgy döntöttem, hogy megérett az idő, hogy átváltozzam turistává, és csendben felültem a gyorsvonatra. Ezzel megkezdődött utazásom, mely két teljes napig tartott.

Indulás a "négy országból"

Tokushima kb. 200 ezer lakosú kisváros. Külön értéke számomra, hogy este európai szintű sötétség borítja be, nem úgy, mint Tokiót, amely viszont sokak szerint a világ legfényesebben kivilágított városa. Bizony, amikor érkezésem után Ecki barátommal egy este bevonatoztam, és először léptem ki este a metró feljárójából Sibuján, akkor értettem meg, mit jelent az a kifejezés, hogy földbe gyökeredzik az ember lába. Sibuja fantasztikus erejű neonfényei, párosulva az ott korzózó hatalmas tömeg látványával, kifejezetten fizikai nyomás érzetét keltették. Azóta nagyon megkedveltem az egészet, de a borzongató sötétség, amikor csak az utcalámpák égnek, valahogy ismerőssé tették a kisvárost. Japán kollégáim viszont azonnal elkezdtek mondogatni, hogy milyen bizonytalanul érzik magukat.

Tokushima azért nem a középkorban él. Van repülőtere, óriási kikötője (odafelé komppal mentünk, amin az egész másodosztályú utastér egy nagy szőnyegből állt), autópályáján sem Trabantok száguldoznak, hanem Hondák, Toyoták, Nissanok. Egyeteme is van (különben hol lett volna a konferencia), és onnan is mágneskártyával lehet telefonálni Jokohamába, a szokásos módon, utcai telefonfülkéből...

Reggel 8-kor hagytam el Tokusimát, hogy átszeljem vonaton Sikoku szigetét. Ez a legkisebb a négy fősziget közül, és úgy tartják, hogy ezt érintette a legkevésbé a modern élet (forgó)szele. Neve azt jelenti, hogy Négy Ország, mivel négy vetélkedő földesúr birodalma volt az egész, hosszú időn át. Én úgy láttam, hogy a Japán csodálatos szépségét nyújtó hegy-völgy-tenger-folyó kompozíció itt is ugyanolyan szép, mint másutt. A különbség talán abban van, hogy itt a rizsföld aránya a betonhoz képest az előbbi javára tolódott el, valamint, hogy az általában kevert lombos erdő-fenyő-pálma növényzetben itt a lombos erdő dominált.

Robogás a világ leghosszabb hídján

Miután a gyorsvonat másfél óra alatt legyűrte a Tokushima és Takamacu közötti, mintegy 120-150 km-nyi távolságot, egy párszor meg-megállván eközben, a hangosbemondó a szokásosnál még két szinttel feljebb srófolta udvariassági szintjét, amint bejelentette: "Kedves utazóközönségünk, hálásan köszönjük, hogy járatunkat igénybe vették. Hamarosan áthaladunk a Szeto-ó-hasin. Mostantól a hídról szóló ismertetőnket hallják." Egyik praktikus kollégám már előzőleg lemérte, hogy a gyorsvonat 7 perc alatt halad át a hídon. Bátran állíthatom tehát, hogy a hangszórókból ettől kezdve 7 percen át áradt egyfolytában az információ, amit (legkorábban) jövő nyáron akár Ti is meghallhattok az ott készült 7 perces videofilmemről. A Szeto-ó-hasi állítólag a világ leghosszabb tengeri hídjá. Amint azt egyszer már meg is írtam, 12 km hosszú, és vagy 5 szigeten halad át.

Amit azonban még én sem tudtam, az az, hogy a legalacsonyabb pontja is 60 m magas! A legmagasabb pedig 180 m. És azt sem tudtam, milyen érzés lenézni onnan a tengerre, ahol valahol mélyen alattunk vonulnak a hajók. Fantasztikus élmény, elhíhetitek. A híd különben kétszintes, alul mennek a vonatok, felül az autópálya. Amit viszonylag kevés autó vesz igénybe, mert a hídhasználati díj nagyon magas: egy menet 6000 jen!

Egy "igazi" japán vár

... amelyet szintén "harcolásra használtak", hogy Zoli szóhasználatával éljünk. Ezúttal a Himedzsi kastélyról van szó. Visszaérvén a fő-főszigetre, Honsúra, a gyorsvonatot Okajámán kicseréltem a sinkanzenre, majd magam mögött tudva újabb kb. 100 km-t, fél óra múlva kiszálltam Himedzsiben. Ebben a modern kisvárosban van az egyik legrégebbi, de mindenképpen legnagyobb japán vár. Külön értéke, hogy nem rombolták le, és ezért nem esett áldozatul a restauráció borzalmainak sem: megmaradt fából, kőből épített várnak, ahelyett, hogy beton-fém-üveg utánzattá vedlett volna át. Bástyaival, lőréseivel, falaival és vizesárkaival a város fölötti hegyen magasodva, impozáns látvány, és főtoronyából gyönyörű a kilátás. Futó megtekintése is 2,5 órát vett igénybe, és ezen nem segített az sem, hogy külön idegen- vezetőm is akadt. Sőt. A bejáratnál ugyanis végzetes hibát követtem el. Megkérdeztem a pénztárost, hogyan értsem azt a feliratot, hogy "angol nyelvű vezetés ingyen". Csak ne kérdezzen az ember Japánban! Azonnal odaintettek egy középiskolás srácot, akinek "önkéntes idegenvezető" felirat fityegett a mellén. A fiú ezután szorgalmasan kíséretet végig a váron, minden egyes fal előtt megállt, felszólított: "Look!", majd elkomorult és talányos csöndbe burkolózott. "Én készültem!" sugallta tekintete. Ezek után figyelmesen végighallgatta magyarázatomat a látottakról. Később átváltottam japánra, azt jobban értette. Mivel a végén nem fizetett, a pénztárnál lógó feliratnak legalább a második része ("ingyen") igaznak bizonyult.

Azért annyit sikerült megtudnom vezetőmtől, hogy mélyen helytelen a "Harakiri Bástya" elnevezés, mert a tudósok bebizonyították, hogy a vár védői - a legendával ellentétben - sohasem követtek el tömeges öngyilkosságot a nevezett bástyán, minthogy a leg gondosabb elemzés sem mutatott ki vérnyomokat a bástya falain és padlóján. Engem persze nem is lehetett volna átverni, mert én már addigra tudtam, hogy arra egyetlen japán harcos sem vetemedett volna, hogy a főtoronyhoz ennyire közel kövessen el harakirit!

A jövő városában

Következett Kóbe. Nevét, aminek jelentése mondjuk "Isten ajtaja", bizony isten, úgy olvastam volna, hogy sinto, mert ugyebár minden kandzsit többféleképpen is lehet olvasni. A vallást jelölő sintó szó második jelét egyébként másképpen írják, és szó szerinti jelentése "Isten útja".

Újabb egy óra robogás, és ott álltam Isten ajtajában, a Szannomija pályaudvaron. Rögtön éreztem, hogy ha ez az a bizonyos hely, akkor én már nagyon gyakran álltam ott. Ezek szerint Isten is betonrengetegben lakik, nagyon sok nyüzsgő ember társaságában, neonfények alatt, rohanó autók, vonatok között.

Délutáni városnézésem legfontosabb tárgya Kóbéban a Port Island (japánul Póto Airando) megtekintése volt. Ez egy mesterséges sziget. Nem kell hüledezni, a hollandok tengerbeépítő aktivitása semmi ahhoz képest, ami itt folyik. Csak az Ószaka-öbölben

három ilyen sziget van, és egyszer több, mint két órát tartott, amíg megtaláltunk egy hajót, amit a Tokió-öbölbeli Harumi mesterséges mólón kellett megkeresnünk. A Port Island-et kb. 30m magas betongát veszi körül! A sziget olyan nagy, hogy komoly autóutak vannak kiképezve rajta. Ezen kívül 6-7 megállója van rajta a Portliner nevű egysínű magasvasútnak, ami körbevisz a szigeten. Felépítették ide a jövő városát, ami ezúttal nem egy falanszter benyomását kelti, mint pl. az én egyetemem 10 emeletes betonépületei, hanem fantasztikus formákban tervezett épületek (felhőt is karcol némelyik), parkok együttese a tenger közepén. Az épületek egy része a fiatalok kedvelt szórakozóhelye. Van ott mozi, Exotic Town nevű, vadnyugati vendéglőt utánzó zenés étterem, kávémuzeum-kávéház, vidám park, és főleg sok-sok pad a szerelmespároknek, akik ezen a helyen levetik gátlásaikat, és még arra is képesek vetemedni, hogy egymás kezét fogva üldögéljenek!

Kóbéban megszálltam Zsuzsa egyik amerikai barátnőjénél, akinek japán férjét nemrégiben helyezték át oda Jokohamából, fontos embernek. Annyira, hogy átmenetileg két lakást is kaptak, ami nekem nagyon jól jött. Mivel másnap korán akartam Narába tovább menni, nem vártam meg, amíg a ház ura éjfélkor hazajön a munkából, csak üdvözöltem telefonon, és lefeküdtem aludni.

Nara (ugye, mi minden fér bele két napba?)

Amikor másnap felébredtem, találkozhattam a ház urával. Nagyon izgatott volt. Előző nap ugyanis gyanútlanul megkérdeztem a feleségét, melyik a legegyszerűbb útvonal Narába? Nem tudtam, hogy ezzel kb. 1,5 órás tervezői feladatot adtam a férjnek és kollégáinak. Reggelre várt a megoldás (ugyanaz, amit én is kigondoltam), és a pizsamás, álmos férj első kérdése:

találós kérdés

Kedves olvasóm, Te, aki már oly sok szövegemen rágtad át magad, tedd le most a levelet egy pillanatra, és próbáld meg kitalálni, mi lehetett Ikeda szan első kérdése hozzám? Segítségül: a kötelező udvariassági formulákon már túl voltunk.

Megvan? Ird majd meg, mire gondoltál! Láthatatlanban lefogadom azonban, hogy nem talált! A helyes válasz ez:

"Hánykor kezdődik a szemináriumod Narában?"

Akármennyire is csalódott bennem Ikeda szan, aznap nem volt szemináriumom Narában. Volt viszont buddhista templom és sintó szentély, Nagy Buddha, Öttornyú Pagoda, múzeum, hegy, tó, erdő, peracet kunyeráló szelíd őzikék az utcákon. No meg tömeg is volt, mert mindeme szépség közepébe beletették a Selyemút Fesztivál szörnyű műanyag pavilonjait, ahova az iskolások egyenruhás csoportjai vonultak, libasorban.

Nézzétek el nekem, hogy nem írom le jobban Narát. Más műfaj a kép és a szöveg, egyébként sem útikönyv ez, hanem levél. Álljon itt csak annyi, hogy egy röpke 1 órás vonatút volt még hátra Kiotóig, majd a sinkanzennel "csak egy gyors utazás, jusson eszedbe a Napról", - és a felkelő Nap országában tett körömet alig 3 óra múlva befejeztem, 500km-rel távolabb, Jokohama Midori kerületében, Fudzsi-ga-oka 2-41-21 szám alatt, ahol addigra már Zsuzsa a paprikás krumplit is, és az evőpálcikát is odakészítette az asztalra.

TATAMICSERE - SZUPERSEBESSÉG GEL (T)

Jött a hír: cserélik a tatamit, vagyis a konyha és a fürdőszoba kivételével a lakás teljes padlóját. Kicsit idegesek lettünk: most biztosan rumli lesz, ki kell pakolni a lakásból, nyilván nem könnyű dolog ez, tudjuk mi, mi az a padlóburkolás. Szóval volt aggodalom. Gyanús volt, hogy egy napra 3 lakást terveztek be, de, gondoltuk, lehet, hogy 20 munkás jön, ki tudja. Be is állított korán reggel - 2 ember, köszöntek, kiléptek a cipőjükből, beléptek a szobába, csak úgy huss! - felkaptak két nagy darab matracot, és uzsgyi! Ezután sorban derültek ki a fortélyok. Először is, a tatami vastagsága 8-10 cm (hogy kemény, azt addig is éreztük). Másodsor, a tatami alatt kb. 20 cm-es szigetelő réteg van ("Hunaro-cell"). Nagy tévedés tehát azt hinni, hogy a japán csak úgy, a földön fekszik - ha összeszámoljuk, kiderül, hogy a matracokkal együtt több réteg van alattuk, mint egy európai alatt. Aztán, hogy a tatamin egy külön gyékény borítás van, és csak azt kell kicserélni. Ez viszont kemény meló, mert a régít le kell szedni, és a kemény préselt nádból készült matracra rá kell szabni és varrni az új borítás szegélyét.

Ekkor tudtuk meg igazán, hogyan dolgozik a japán munkás. Sör, cigaretta és megállás nélkül, reggel 8-tól délután 5-ig, fantasztikusan nagy gyakorlattal szabták, varrták, forgatták, hurcolták a tatami-darabokat. Időnként beszaladtak a lakásba, odébbtettek egy-egy bútort, és folytatták a következővel. Mindössze egy teát fogadtak el, és már röpiült is újra a tű és a cérna. Délre készen voltak az egész lakással, mind a 18 db tatami a helyén, tárgyaink, mintha sosem mozdították volna őket. A régi sárga színt friss zöld váltotta fel, és fűszag költözött a lakásunkba. De mivel mi már csak ilyenek vagyunk, aggodalomra most is találtunk okot. Egyesek szerint, ha nem szárítjuk ki eléggé a tatamit, féreg is lehet a vendégünk. Reméljük, ezt azért sikerül elkerülnünk, még ha nem is dörzsöljük végig tárdencsúszva, naponta száraz ronggyal az egész lakást.

ZAJLIK AZ ÉLET A LABORBAN (T)

Miért kell cipőkanál a cikkíráshoz?

Egy szép napon telefonál egy ismeretlen professzor: felkér arra, hogy írjak egy cikket. Mint mondja, ő a Japán Mérnökképző Társaság elnöke, van egy folyóiratuk, annak a januári száma azzal fog foglalkozni, hogy milyen a mérnökképzés helyzete különböző országokban, nem lenne-e kedvem nekem is írni a magyarról? Nem baj, ha angolul lesz. Mondom, hogy kész örömmel, mert már magam is gondolkoztam a témán.

Néhány nap múlva hoz egy terjedelmes borítékot a posta, a feladó: (na, ezt lehet gyakorolni, nyelvgyötrő a javából) "Nihonkógjókjóikukjóikai". Aha, ez az a bizonyos társaság. A borítékban a hivatalos felkérés, részletes témamegjelölés, formai előírások, és a nyomdai formának megfelelő űrlapok, ahol minden egyes kandzsi helye halványképpel elő van nyomva. Nem tesz semmit, ezt már ismerem, minden konferenciakiadvány így készül itt. Ettől tart egy hétig a szöveg ráncbaszedése, nem pedig egy napig. Utána viszont már azonnal fotózható az egész. És ekkor, mint derült égből a villámcsapás, ér a következő mondat: szíveskedjek összefoglalni mondandómat 2, azaz kettő oldalban! A magyar és a japán mérnökképzés összehasonlításáról. Mivel viszont egy japán dzsосу nem esik kétségbe, hanem csak annyit mond: "gambarimaszu!" (fel a fejjel!), nekikezdttem. Azonnal láttam, hogy itt a kicsinyítő másológép nem jöhet

szóba (betűnagyság, sűrűség rögzítve). Csak a szövegből lehet húzni. Előszörre sikerült, 6 oldalban. Megírni. Ekkor jutott eszembe a cipőkanál. 4 oldalnál az az ötletem tám., hogy egyes szavakat kih vagy röv. De annyira azért még érti jap. olvasó az angolt. 3 oldalnál tel. prof.nak, nem lehetne-e mégis 3 old.? Prof. helyett titknő, prof. USA, el. Vissza nov.9, határidő okt31. További húzás, 2 old+ 1 mondat! Ekkor arra gond., mit csinálnak a nyomóemberek a Tok. metróban. Mély lélegz., és megvan! Sikerült! Összehas.amagyarésajap.mézn.képz.összesen2old.ban!Ésmégeggyviccetissikerültbeleírniav Akit érdekel, annak szívesen elküldöm - a kicsinyített másolatot.

Egyetemi macuri

Tudjátok, ez az a bizonyos, ami vagy elmarad, vagy a szeminárium marad el. Ez utóbbi történt, hála a császárnak. De - és ezt igazán nem a császár életével összefüggésben mondom - akkor már inkább a szeminárium! A feladat az volt, hogy laborunk készítsen egy plakátot arról, hogy mit csinálunk mi itt, de úgy, hogy azt bárki megérthesse. A buzgó hivatal még egy szellemes címet is kitalált nekünk, hogy aszongya: "Tokeru ha, dó iu koto ka?" Szabad fordításban: "Mit nevezünk oldódásnak?" Kedves, egyetlen japánul tudó levezőpartnerem, ellenőrizd, kérlek, sikerült-e a fordításba belevinnem a japán szellemességet és könnyedséget?

Elkezdtek készíteni a művet. Miközben főnökünk egy rögtönzött előadás keretében vázolta a feladatot (reggel 10:00-tól 10:30-ig), én egy papírra lerajzoltam, hogyan képzelem el a dolgot: az oldat közepén csücsül egy pozitív ionnak rajzolt kislány, akit körbevesznek a karjukat nyújtogató negatív (fiú)ionok, erősen komplexet képezve vele, miközben rakoncátlan vízmolekula-bébik bögnek körülöttük. Aztán lerajzoltam diákjainkat, számítógép előtt görnyedve, Radonai szant, egyik kezében lombikkal, másikkal egy hatalmas szótárral. Szép mű volt, nem értették. A főnök szerint a "komplexxképződés túl nehéz fogalom egy átlagembernek", Szuzuki szan pedig célzatosan megkérdezte, tudom-e a plakát címét. 10:30-kor azt hittem, vége az ülésnek, de nem, csak azért álltunk fel, hogy megtekintsük a plakát számára adott kartonlemezek méreteit. 11:30-kor végre két csoportra lettünk osztva, két kartonnak szentelve 3-3 embert. Az egyikért én lettem a felelős. Szuzuki ekkor azt mondta: "Most annyit viccelhetsz, amennyit akarsz!" 12-kor ebédszünet, majd újra a néma, csoportos homlokráncolás. 2-kor feladtam. Három papírra leírtam, mi legyen a szöveg, adtam nekik 2 ábrát, és akárcsak a főnököm, elvonultam. Kiderült, hogy erre vártak, és boldogan elmentek plakátot csinálni. Csinálták, csinálták. Másnap (szombaton) reggel 10-kor kész volt az egész. És - most fogóddz meg! - két srác egész éjjel nem aludt, mert azt csinálta! Nem mondom, szép lett, a számítógép gyönyörű színes betűket készített, szakmailag jó is volt, de szellem az nem volt benne. És az átlagember egy kukkot sem értett belőle. Bezzeg a szomszéd labor plakátja! Azon vidáman fogócskáztak az elektrongyerekek, bizony ám.

Ennek örömeire ettünk egy jó kis adag sült tésztát az egyik felállított sátorban Zolival, és ezzel kész is volt a macuri.

Gyakorlás

A "gyakorlás" nagyon fontos. Nemcsak a földrengés megelőzési-, illetve

riadóintézkedéseket gyakoroljuk (Japánban a balesetvédelmi oktatást is komolyan veszik), ez végül is nagyon célszerű dolog, ha roppant unalmas is. Vannak hallgatók, akik gyakorlás címén egy fél évet azzal töltenek el, hogy szórul szóra végigcsinálják, amit előzőleg valaki már kimért, felfedezett, megalkotott. Mert ha az illető egyszer már megcsinálta, az csak jó lehet, azt meg kell tanulni. Hogy ilyenkor is lehet élesben, új témán gyakorolni - amikor ezt mondtam, ismét süket fülekre találtam.

A legfurcsább számomra a konferenciák előtti gyakorlás. Stopperrel a kézben, próbálnak. A diákok kötelezően a nyilvánosság előtt, a nagyobb ember csak úgy magának, bezárkózva a szobájába. Minden mondatot, minden kifejezést megtanulunk, begyakorlunk, legyen az néhány perces, vagy egy órás előadás. A legtöbben a szöveget előre szóról szóra leírják, és gyakorlás közben mindannyiszor átírják, ahányszor csak szükséges, hogy flottul menjen, időre. Nem mondom, néha tényleg nem mindegy. Például azon a konferencián, ahol 7, azaz hét percet adtak az előadónak, s mivel ez nem a más konferenciákon is szokásos témabevezető jellegű hozzászólás ideje volt, hanem az illető előadása, ezért külön, minden előadónak biztosítottak időt a szövegét követő vitára: ezt kettő, azaz kettő percben határozták meg!

De ha nem ilyen szoros a menetrend, vagy az ember képes szabadon beszélni egy témáról, a gyakorlás akkor is elengedhetetlen. Jellemző eset: konferenciára mentem a múltkor, az előadásom hétfői napra esett. Előtte szombaton szünnapom volt, amit ki is vettem, ráadásul pénteken nemzeti ünnep volt. A szomszéd labor professzora, akivel mellesleg kölcsönösen kedveljük egymást, kedden megkérdezte, megtartottam-e előadásomat, és jól sikerült-e. Válaszomtól megnyugodott, és elmondta, hogy már attól tartott, hogy elfelejtettem a konferenciát, mivel nem látott felkészülni! Áh, hogy egy előadás attól még jó lehet, ha az ember szabadon beszél, ne adj isten, rögtönöz a szövegben, és hogy lehet jól beszélni hosszas begyakorlás nélkül is? Hát igen, különbözőek vagyunk.

Bemutatom Vaidzumi szant

Nevezett szan új fiú, most jött hozzánk Szendaiból, hogy fél év alatt megtanulja a szakmát. Ambíciózus gyerek, nem mondom. Első nap leültetett, és közölte velem, hogyan tervezi az egészet, és mit vár tőlem (merthogy én vagyok a főnöke). Ekkor hangzott el az a jó kis mondata: "Mindenre taníts meg, kérlek!" Adtam neki egy halom angol és japán olvasnivalót. Két nap múlva jön, hogy kérdései lennének, ráérek-e másnap, hozná a magnóját. Mondom neki, rendben, jöjjön csak. Erre jön, és tényleg hozza a magnóját! Szelíden elém tolja az egyik saját cikkemet, és megkér, hogy most jó hangosan olvassam el az egészet, ide bele neki a mikrofonba! Kérdem, minek ez neki? "Hát, gyakorolni az angolt". Mondom, hogy akkor talán nem egy született angol szövegén kellene próbálkoznia? Rengeteg oktató anyag van kazettán mindenütt. "De ez szakma" - így a válasz. "És mit fog a felvétellel csinálni?" - kérdezem. Most rajta az értetlenkedés sora - "Hát meghallgatom, aztán újra, meg újra, amíg meg nem tanulom!"

Tudtátok, hogy ha én összeszedem magam, elég gyorsan tudok olvasni? Mert ezt Vaidzumi szan nem tudta. De most már tudja, és - remélem - nem lesz könnyű feladata, amíg teljesen magáévá nem teszi a tudományomat. Ellenőrizni fogom, és ő boldog lesz. Honnan van az információm?

A történethez azt kell tudni, hogy aki először belép a laborunkba, megdöbben, látván, hogy szinte teljesen üres. Vegyszer, műszer, alkatrész, üvegáru csak annyi van, amennyi éppen kell. Még a felszereltségének silányságáról messze földön híres magyar akadémiai kutatóintézetünkben is akad legalább három-négy tartalék röntgencső, még akár nyugati importból is, vagy egy tucat tartalék kémcső. A feladat nyilvánvaló volt: Ha dolgozni akarok, nemcsak irodaszert, hanem mindent a világon, akár naponta is, meg kell szereznem. A többiektől nemigen vehetem el az egy szem bürettájukat. Ha pedig rendelni akarnék valamit, akkor jönnek a katalógusok, a titkárnő órákon át telefonálgat az áruért, minden egyes tétel egy külön ügyintézés. Példa a különleges bánásmódra, hogy amikor azzal a meglepő kéréssel álltam elő, hogy szeretnék egy angol nyelvű kézikönyvet a Hitachi számítógéphez, (ami egy IBM nagy gép eljapánosított változata), hat ember foglalkozott a dologgal két napig, beleértve a számítóközpontot és a Hitachi céget is, majd mintha elfeledkeztek volna rólam. Két hónappal később, amikor már régen beletörődtem a megváltoztathatatlan ténybe, hogy a gépek és kézikönyveik csak japánul tudnak, egyszer csak érkezett egy angol nyelvű prospektus a gépről, szívélyes ajánlással, egyenesen a Hitachi központból, egyébként kézikönyvnek alkalmatlan.

Hónapokig keserítette meg az életemet ez a helyzet, ráadásul firtatni kezdték, mit rendelék én megennyi mindent? A dolog egyre kilátástalanabbá vált, amikor véletlenül jött a megoldás. A hallgatók laborjában van egy tábla, néha láttam, hogy valamit írtak rá, majd letörölték. Az embernek ugye, ehhez semmi köze, nem fogok látványosan odaállni, és megpróbálni kibetűzni a firkát. Egy szép napon azonban felfigyeltem arra, hogy egy jól öltözött, idegen ember (fehér ing, nyakkendő, sötétkék öltöny) belép a laborba, hajlong nagyokat, majd odalép a hallgatók táblájához, letöröl egy sort, a maradékot elolvassa, majd buzgón ír valamit a füzetébe. Ezt már nem hagyhattam szó nélkül, és megemlítettem az egyik diáknak az esetet. Csodálkozva rám nézett, és így szólt: "Nem tudod? Hát így rendelünk! Csak FELIRJUK A TÁBLÁRA, ami kell, és másnap, legkésőbb két nap múlva ott van az asztalunkon, mivel az ügynökök vagy 4 cégtől, minden nap jönnek. Csak akkor rendelünk telefonon, ha valami különleges dolog kell!" Hű, az anyátok! Leesett a tantusz ám, miért akadtak ki azon, hogy én olyan sok különleges kéréssel jöttem elő! Mellesleg, azt is megértettem, miért nincs tartalékolás. Ha egyszer minden megjöhet egy nap alatt, ami csak kell... Meg még azt is, hogy ez a költség talán még részletezve sincs, csak a szállítók lehívják a számlánkról. Meg azt is, hogy a vegyszerhez nem kell odaírni, hogy "analitikai tisztaságú", mert eleve olyant gyárt az ipar! Amikor egyszer azt mondtam, hogy nekem elég a "technikai", azaz nem teljesen tiszta is, nem értették. Az élet így szép és jó, Közép-Európából nézve, tiszta Kánaán. Csak az információ kell hozzá, ugyebár.

BALESET! (De ki tud róla?)

Ülök reggel a szobámban, minden csendes, békés. Még Szuzuki szan sem jött be, a szobatársam, aki egyébként sem szokott sokat zavarni mostanában, mivel a szomszéd szobában csinál valami labormunkát néhány napja. Így aztán nyugodtan tudok dolgozni, leülök a számítógéphez, folytatni az előző nap megkezdett munkát. Fél óra múlva bejön Isiguro szan, kisebbik főnököm: "hallottam-e, mi történt?" "Nem én, miről van szó?" "Tegnap Szuzuki-kunt baleset érte, tudok-e róla?" - így a bevezető. És aztán szép lassan

kiderül minden. Előző nap Suzuki felrobbant! A szomszéd szobában, tőlem 5m-nyire, miközben én nyugodtan dolgoztam a számítógépnél! És én erről semmit sem tudok, mert... Nos ez teljesen érthetetlen számomra. (Most szakmai részlet jön, a gyengébbek ugorják át).

A srác éterrel mosta kristályát, és az éterről mindenki tudja, hogy nem éppen veszélytelen. Aggályos és precíz gyerek lévén, légmentesen zárt manipulátorfülkében dolgozott, na nem az éter miatt, hanem mert az egy teljesen vízmentes szekrény, és nem akarta, hogy a levegőből víz kerüljön a kristályába. Amikor én csináltam ilyent, én a szabad levegőn dolgoztam, nem is gyűlt össze az éter, el is szállt, nem is robbant fel. (A kristályt meg utólag kiszárítottam). Na, neki sem lett volna semmi baja, ha nem kapcsolja be az elektromos keverőt a szekrényben. De bekapcsolta, és egy kis elektromos szikra megtette az éterrel, amit ilyenkor sejteni lehet. A srácnak, mint utóbb kiderült, szerencséje volt. Megégett ugyan az arca, leégett a szemöldöke, de azt mondják, nem súlyos. Egy hétig tartották az elkülönítőben a kórházban, most már otthon van, de még nem találkozott vele senki.

Namármost. Az eset du. 4 óra körül történt. Utólag rájöttem, hogy egyszer hallottam valami tompa robajt, de nem volt semmi szokatlan benne, mert a fejünk fölött van a tető, és gyakran ott valakik nagy vasakat dobálnak. De aztán semmi. Nem volt zaj, kiabálás, rohangászás. Valaki szólt a szomszéd labor professzorának, aki hívta a mentőket. Azok olyan csendben vitték el a srácot, hogy semmit sem lehetett észlelni jelenlétükből. (Pedig az itt sem szokásuk, tudnak ám szirénázni). A diákok csendben eltakarították a romokat, és mentek a dolgukra. Nekem pedig, másnap reggelig, nem is szólt senki. Pedig, mint kiderült, a laborban éppen nem voltak főnökeink, én voltam a "rangidős". A hátborzongató számomra nem egyszerűen az, hogy tőlem néhány méterre akár meg is halhat valaki, akivel a legszorosabb munkakapcsolatban állok, anélkül, hogy bárki szólna nekem, hanem az, hogy én ezért akár még hivatalból felelős is lehetek...

A tárgyilagosság kedvéért tegyük hozzá, hogy ennek a magatartásnak van egy pozitív oldala is. Elmaradt a csődület, a pánik, semmi olyan nem történt, ami még jobban árthatott volna ebben a helyzetben. De mégis... legalább arról jó értesülve lenni, hogy él-e még az ember kollégája!

Ennyi a panasznaptól elég is lesz. A dolgok persze közben jobbra fordultak. Suzuki szan is bejár már, az arca piros még, de a japán kórház láthatóan tud jobb szert is égés ellen, mint Széles Lajos bácsi. Suzuki tetterős, és ma már láttam, hogy a kristályá már frissen, újra be van készítve a fülkébe!

Ugye, ismeritek

Karinthynak a humoreszkjét: "Nekem a feleségem gyanús"? Mert így vagyok én ezzel, újabban. A minap belémhasított a felismerés: gyanúsak a laborbeliek. Lehet, hogy a kollégáim nem is szeretnek engem?

A kivétel: Sirai szan, aki a titkárnők gyöngye

Tudjátok, ő a laborunk titkárnője. Ideérkezésem után nem sokkal egyszer azonban szelíden kijavított, elmagyarázván, hogy ő diplomás ügyintéző, csak az egyszerűség kedvéért nevezi mindenki titkárnőnek. Tény, ami tény: Sirai szan ideális (japán) titkárnő. Ha csörög a telefon, alt hangja legalább két oktávot emelkedik, ahogyan az a felfokozott

udvariassághoz hozzátartozik hölgyek esetében, és várakozással teli csiviteléssé változik át. Ha vendég jön, hihetetlen gyorsan lesz kész a japán zöld tea, és Sirai szan nagyon tudja, melyik oldalról, milyen mélyen meghajolva, és milyen észrevétlenül kell azt felszolgálni. De nemcsak a formát tudja: igazi ügyintéző.

Első jó tulajdonsága ebben a műfajban, hogy mindent nagyon lelkiismeretesen intéz el. Határidőre, pontosan, rendesen. A részletekre különösen ügyel, fáradságot nem kímélve. Tudja jól, hogy a japán bürokrácia lényege, hogy minden aktát betűről betűre el kell olvasni, fel kell dolgozni. Mert különben elakad a verkli, millió kérdés jön, ami mind pluszmunka. Tehát: ha az útlevelemben van egy érthetetlen beírás, hogy "SZEPT", megkérdezi Radoszant, mi ez? Aztán beletesz egy kis cédulát: "SZEPT = 9. hónap", és így adja le a hivatalnak.

Eszembe jut az egyik legszebb eset. Ideérkezésem után le kellett adnom, természetesen, néhány adatot iskolai pályafutásomról (mit néhány! Szó szerint le kellett fordítanom angolra az összes bizonyítvány másolatomat, amit aztán Sirai szan egy hétig fordított tovább japánra!) Az egyik dolog, amin kiakadt a hivatal, a doktori oklevelem latin szövege volt. Miért nem magyarul van, vagy angolul? Nagy nehezen fogadták el azt a magyarázatot, hogy "mert nálunk a tudomány nyelve a latin volt". A legnagyobb gondot azonban az okozta, hogy mikor is végeztem el én az egyetemet? Mondom, 1973-ban. Jó, jó, de pontosan melyik napon? Ez egy nehéz kérdés, az világos, hogy a diplomámat melyik napon keltezték, de nem ez kell. Hiába mondom, hogy nálunk ez vizsgák sorozatából áll, a dátum ezért nem jól meghatározott, de Sirai szan megköti magát, a hivattal baj lesz. Megadom magam, és eldöntöm, legyen jun. 30, azon az alapon, hogy a diploma kelte júl. 10. Kb. egy év múlva, teljesen váratlanul, megint előjön a kérdés, és mivel már nem is emlékszem, hanyagul júliust felelek. Sirai szan kétségbe esik: "A múltkor június 30 volt!"

Ezzel már elő is bújít második jó tulajdonsága: nem felejt el semmit. Egyszer például január tájban jött egy körözvény, hogy a kétgyerekes külföldiek kaphatnak a helyi hatóságtól havi párszáz jen extra gyerekpótlékot. Azonnal utánajárt, de kiderült, hogy a dologhoz millió papír kell, és sok mellékfeltétele van: többek között legalább egy éve már itt kell lenni stb. Meg is állapodtunk, hogy ez nem aktuális, és én ezzel el is felejtettem a dogot: a hercehurca nem éri meg az egészséget. Jó fél évvel később, Sirai szan váratlanul átnyújtotta az összes papírt, készen, azzal, hogy másnaptól lehet menni a hivatalba...

De a számomra legfontosabb jó tulajdonsága, hogy tud angolul, és tudását hajlandó használni is. Nem győzők elég hálásnak lenni neki ezért. Valószínűleg soha senki nem fogja megérteni ezt, aki nem töltött hosszabb időt Japánban. Mert a turisták csak eligazodnak valahogy, az átfutó vendégeket kényeztetik a professzorok, de aki sokáig van, itt, azzal a kutya sem törődik.

Sirai szan keményen dolgozik. Ő ugyan az egyetlen a laborban (és ez is munkaköréhez tartozik), aki tudja a munkaidőt és a szabadnapokat, és a maga részéről be is tartja azt. Ami azt jelenti, hogy mindössze napi fél, esetleg egy órát szokott túlórázni, és csak ha a munka nagyon összegyűlik, akkor marad tovább. De vigyáz arra, hogy lehetőleg ne legyen ilyen, ezért aztán napközben megállás nélkül dolgozik, néha tartva egy-egy kisebb kávészünetet, vagy átszalad az egyik titkárnő-barátnőhöz egy kis pletyre (ez

világjelenség, de itt nemigen tart tovább fél óránál). Munkamódszeréhez tartozik, hogy 1) teljesen önálló. A professzor odalöki neki a paksamétát, valamit hadar, majd elrohan. Egyszer Sirai szan bevallotta, hogy sokszor gondot okoz neki ezzel, mivel fogalma sincs, mit akar a főnök. De ő nem rohan utána, minek őt zavarni, hát nekiáll, és kitalálja. Az eredmény: eddig még soha nem volt panasz a dolgok elintézésére. 2) Természetesen profi módon gépel, angolul is, sőt, tökéletesen ura a szövegszerkesztő gépének, valamint bármelyik számítógépnek. Hm, magyar kolléganők! De tud ennél érdekesebbet is: egyszer láttam, hogyan dolgozott a 2000 kandzsit használó, most már elavult, eredeti, mechanikus japán írógéppel, ami egy valóságos technikai csoda volt a maga idejében.

Sirai szan személyén keresztül azt is megértettem, hogy mit jelent az alkalmazotti lojalitás Japánban. Ennek egyik része éppen az odaadó munka. A másik, hogy ezt teszi azért a fizetésért, amit adnak neki, pedig ez nem sok. Adólevonás után keres 140 ezret, igaz, hogy ehhez még évnete kétszer bonus is jár; de egy magáncégnél akár 50%-kal is többet kereshetne. De nem megy el, sőt, még csak eszébe sem jut panaszkodni, mint mondja, "mivel nincs férjem és gyerekeim, nem érdekel a pénz". Ráadásul ezért a pénzért két ember munkáját végzi el, mert, mint ő mondja, a laborbeli dolgokon kívül van egy "saját" munkája is - az egyetem egyik belső kiadványát szerkeszti rendszeresen. A ragaszkodás további jele, hogy a professzor kéréseit ellenvetés nélkül teljesíti, még ha ezért nem is mehet el nyári szabadságra, akkor is: még most is, amikor a prof már csak másodállásban van itt, és kérései postán özönölnék. Attól a perctől fogva, hogy a nagyfőnök helyét átvette a kisleány, az ő kérései is szentek, de meg kell mondjam, hogy az enyéme is, minthogy én is a személyzethez tartozom. Tudomásom szerint nemhogy soha nem jutott eszébe, hogy panaszkodjon, amiért egy hülye külföldit sóztak a nyakába, hanem olykor még büszke is, hogy "olyan dolgokat kell csinálnia, amelyeket még sohasem." De: a lojalitás igazából nem személyeknek szól, hanem az intézménynek! Történetesen, amikor a professzor eltávozott Okazakiba, egy csendesebb, kisebb városba, ahol a kutatási feltételek is jobbak, az egyéni- és munkafeltételek még inkább, szerette volna, ha Sirai szan is vele megy. Ő azonban maradt. Pedig még férj-jelöltet is szerzett neki a professzor.

Sirai szan jóban van velem. Gyakrabban beszélgetünk, mint a hallgatókkal, és néha magánügyek is szóba kerülnek. A férjhez menés is, ami most már lassan kezd aktuális lenni (30 éves a hölgy). Akkor pedig meg kell válnia a munkájától - az ittenitől, szerinte. Ez pedig nem könnyű döntés.

Írántam tanúsított különleges bizalmának egy alkalommal meglepő bizonyosságát adta. Egy szombat reggel felhívott telefonon lakásomon, ami nagyon szokatlan dolog. Izgatottan kérdezte, bemegyek-e ma az egyetemre. Mert neki ma szünnapja van, de egy rettenetesen fontos dologban kérné a segítségemet. Természetesen nagyon örültem annak, hogy valamit tehetek érte, mire azt kérte, nézzem meg, hogy van-e papír a kis szemeteskosárban az asztala mellett, és ha igen, tegyem át a szeméttartóba (egy méterrel arrébb)! Egy pillanatra azt hittem, az agyára ment a kötelességtudat. Zavaromból azt gondolta, nem értettem meg, mit kér, és ezért szerencsére elmagyarázta, hogy kapott egy magánlevelet, amit kidobott, de nem emlékszik, hova, és nem szeretné, ha valaki elolvassná. Így már a kérést értettem, sőt azt is, hogy a hallgatók

előtt titok a titok, csak azt nem tudtam, hogy a bizalom a becsületességemnek, vagy az írástudatlanságomnak szolt-e inkább?

Sirai szan a múltkor beteg lett, és kórházba is került. A szokásos információhiány megakadályozott abban, hogy meglátogassam, de amikor kikerült onnan, azonnal felhívtam otthon telefonon. Sajnos, elkövettem egy hibát, és azt mondtam neki, hogy aggódtam. Ami otthon a rokonszenv és együttérzés jele lett volna, de itt ettől tartózkodni kell. Mert erre megrémülve, háromszor is bocsánatot kért a telefonon, amiért gondot okozott a betegségével! Én meg alig tudtam valamit kinyögni, mert azt nem mondhatom vígasztalásul, hogy nem is volt olyan nagy az aggodalmam. A helyzetet ő oldotta fel azzal, hogy belerebegté a telefonba: "I like Radonai szan!" (Kedvelem Radonai szant).

Azért ezt ne pletykáljátok el Zsuzsának, mert még félreérti.

Minthogy, mint már írtuk, a japán nyelvben nem egyértelmű, kit is jelent a "Radonai szan". Sirai szan pedig egy picit még akkor is japánul gondolkozik, amikor angolul beszél.

TÁRULJ SZEZÁM, AKIHABARA!

Kelet mesés kincseinek modern tárháza Akihabara. Aki esetleg nem hallott volna róla: ez Tokió egyik híres negyede, amely kifejezetten az elektronikai termékek árusítására "szakosodott". Akihabarának már a pusztta létezése is japán furcsaság. Hogy az egymással konkurráló cégek ugyanott nyissanak boltot, európai észjárás szerint egyike lenne a legrosszabb üzleti fogásoknak. Itt, úgy látszik, ennek az ellenkezője igaz. Nem ez az egyedüli ilyen megoldás ám! Tokiónak van könyvesbolt-negyede, külön nyomtatott térképpel, amely mind a 200 környékbeli boltot és könyváruházat feltünteti, sportszerbolt-, fotós-, bank-, színházi- hotel-, kocsmá-, babaárusító, ruha-, és még ki tudja, hányféle negyede. Egy barátom, a külföldiek szokásos epés modorában, így jellemezte Tokiót: "egy gigantikus, 15 milliós bevásárlóközpont". Mire én csendesen megjegyeztem, hogy képzelje el, mi lenne, ha a japánok elkezdenének úgy istenigazából fogyasztani is!?

Na, de lépünk most Akihabara földjére, és nézzünk körül a magyar fogyasztó szemével! Odajutni könnyű. Találkoztam olyan magyarral, aki 1 napot töltött Tokióban, és abból felet Akihabarában: megtalálta egyből, mint kutya a sültkolbászt. Odavisz a JR (vasút), és a metrók közül több is. Itt könnyen kaphat az ember ízelítőt abból, milyen a csúcsforgalom Tokióban. Tavaly karácsony körül a JR 3 emeletes állomását csak kb. 20 perces sorbanállással lehetett elhagyni, kötélkordon és forgalomszervezők tucatjai próbálták terelni a tömeget...

Akihabara neve roppant romantikus, aki=ősz, ha=falevél, hara= föld, tehát mondjuk Akihabara=Őszi Avar. De ezen a helyen, néhány csenevész fácskán kívül nem lehet megtalálni a természet nyomait. Az egész akkora lehet talán, mint a Váci utca - Petőfi Sándor utca környéke, és ezen a területen több, mint 600 elektronikai üzlet található, egy-egy üzletnek számítva a 6-8 emeletes áruházakat is! Ez utóbbi műfajból is lehet vagy 30. Itt aztán minden van, amit a világon elektronikában kitaláltak. Vigyázz, nem azt írtam, hogy gyártottak! Import áru elenyésző arányban van csak, ezt otthon választékbővítésnek nevezik. Sőt, a japán gyártmányú, de exportra termelt áruk mennyisége is nagyon korlátozott. Például nem japán rednszerű, hanem európai vételre

(vagy arra is) alkalmas TV csak mindössze mintegy 40 féle kapható, és csak mintegy 10 elárúsító helyen - itt most nem akartam ironizálni, ezen a helyen ez igazán nem tekinthető komoly választéknak. Azért errefelé viszonylag sok külföldit is lehet látni. Ehhez hasonló élményünk a sindzsukui híres nemzetközi könyvesboltban volt, ahol szinte mindenki "amerikaiul" beszélt. Akihabarában azért volt már alkalmam az angolon kívül német, magyar, sőt, orosz szót is váltani az ott tekergőkkel. Az egyik boltban egy felirat így kezdődik: "Vnyimanyije! Ez a videómagnó csak a Szovjetúnióban használható!" Éppen tanúja voltam, amint két feltűnően szovjet tengerészkülsejű egyén arról győzködte egymást, hogy mégis az olcsóbb, arab norma szerinti modellt vegyék meg, legfeljebb "időnként csíkos lesz a kép". Máskor meg két arab próbált, alapos bevásárlásuk után potom 30.000 jen borraivalót átadni az eladónak, aki bénultan próbálta megértetni a kedves, de erőszakos vevővel, hogy hagyja abba, mert ez itt nem szokás. Egyszer egyenesen az én otthoni intézetemből futottam össze valakivel! Itt talán a régi római mondást is át lehetne írni: "Minden út Akihabarába vezet".

Az utca képe is sokkal inkább hasonlít keleti bazárra, mint másutt. Mindenütt hatalmas tömeg tolong. A kereskedők nemcsak benn a boltban, hanem az utcán is kínálják portékáikat, még hozzá hangos szóval, persze hangerősítő-vel. A hangzavar különben is nagy, ami nem csoda, mert ha belegondoltok, pl. egy nagyteljesítményű HI-FI torony bemutatásának legegyszerűbb módja az, ha az utcára kiteszik, és járatják. Itt pedig nem egy darabot akarnak eladni, hanem ezreket. Ha az ember belenéz egy kirakatba, ahol videokamerákat állítottak ki, azonnal 20-25 példányban látja magát viszont, nem egyszerű óriási méretű képernyőkön. Színek kavalkádja mindenütt, az elmaradhatatlan hatalmas neonok, néhol több emelet magasságban: zászlók, transzparenszek, plakátok; színes TV-k garmadában, utcán, mozgólépcsőn, emeleten, mindenütt szín, hang, felirat.

Természetesen az itt látható hatalmas tömeg nem véletlenül zárandokol el ide. Mert bár elektromos osztály van minden áruházban, elektromos bolt is rengeteg, óriási választékot kínálva, de EZT a választékot sehol másutt nem lehet megtalálni. A választék az árskálára is értendő. A külföldi turisták persze az árskála alsóbb régióit célozzák meg. Akihabarában pedig, különösen, ha valaki megelégszik a Made in Taiwan, Made in Korea, vagy Made in USA modellekkel, olyan hihetetlenül olcsón is vásárolhat olykor, hogy nincs is rá szó. Kedvenc példánk az az (új, nem használt) kvarcóra, amelynek eredeti ára 38.000 jen magasságban lebegett, mielőtt lezuhant 2.000-re. Vagy egy másik, igénytelenebb modell, amelyik 180 jenért kelt el, miután 500-ért kínálták sokáig, míg ugyanezt az órát a környékünkön levő, olcsóságáról messze híres diszkont-áruházban 800, a Ginza egyik elegáns üzletében pedig 2.000 jenért láttuk viszont. Vagy ne találja szíven a hozzáértőt az egyik számítógépüzlet sarkában tucatszám feltornyozott 30 MB-os merevlemezek látványa, potom 25.000 jenért, amikor ezt Magyarországon még 5-szörös áron is nehéz beszerezni?

Hogy mi mindent árulnak itt, azt meg sem kísérelm összefoglalni. Mindent, amit el tudtok képzelni, és azon kívül olyan dolgokat, amiket csak elképzelni tudtok, és olyanokat, amit el sem tudtok képzelni. Nem szerénytelenség, ha azt mondom, hogy én már elég jól ismerem Akihabarát (nagyon sok japánnál jobban). Elsajátítottam azt a képességet, hogy egy-egy vásárnap délutáni kiruccanás alkalmával 4-5 boltot is végigjárjak! (Egyszer

vendégeket kísérgetvén, sikerült őket egy áruházon végigvinni 3 óra alatt, de alig néztünk meg valamit). Ekkora sportteljesítmény csak úgy lehetséges, ha az ember emelt fővel elmegy a felhalmozott Walkman-ek mellett, resignáltan elfordul a videokazetta-hegyek, számítógép-erdők, CD-lemezjátszó, videó-lézerdiszk halmok stb. mellett. De még engem is minden alkalommal ér valami meglepetés.

Csak egy-két apróságot írok le, mit lehet itt kapni, nem mint jellemzőt, hanem, mint kuriózumot: elektromos macskafésűt, könyvre csatolható kislámpát olvasáshoz, porszívóval kombinált ceruzahegyezőt a ceruzaforgács felszipantásához, kalóriaszámológépet diétához, könyvjelzőbe szerelt órát, persze beszélő órát is, 5 cm nagyságú varrógépet és egyebeket. Ecki barátom, amikor tavaly itt járt, azt mondta: "egy biztos, hogy valamire még a japánok is képtelenek. Nem tudnak olyan kicsi magnót gyártani, ami kisebb, mint a kazetta!" Én akkor azt mondtam, hogy elvileg ez sem lehetetlen, mert nem kell beletenni a készülékbe a kazettát, elég, ha a miniatűr magnót klippsszerűen rákapcsoljuk - de magam sem gondoltam, hogy ezt meg is csinálják. De lám, miután fél éve árulják azt a magnót, aminél már csak 1 mm-rel kisebb a kazetta, most már olyan is kapható, amiből ki is lóg a széle!

Az üzletek többsége minden nap estig tart nyitva, vasárnap is. És a keleti bazár jelleg még egy dologban megnyilvánul: alkudni is lehet. Persze, itt az alku többségében egyoldalú, az eladó engedi le az árat, magától. Szerintem ez azért van, mert a japán fogyasztó nagyon el van kényeztetve. Nem csoda, mert itt találkozik a fantasztikusan nagy kínálat egy önkéntesen, erősen visszafogott fogyasztással. A vásárló itt szinte semmit nem vesz meg azonnal, hanem megkeresi a legolcsóbbat és ugyanakkor a legjobbat. Akihabarán ezért olyan boltba, amelyik nem hirdeti már messziről az árengedményt, a legtöbben be sem mennek. Típusos árfelirat, mondjuk egy nagyképernyős, HI-FI sztereó színes TV-n: eredeti ár (feketével): 220.000 jen, diszkont ár (pirossal): 140.000 jen, azonban ez át van húzva! A tapasztalatlan idegen nem érti: mi az, felment az ára? Nem, hanem ez a jele annak, hogy az eladóval még lehet tovább is alkudni. Lehet, hogy odaadja 100.000-ért. De vigyázni kell, mert ha megtárgyalja az árat, majd a ravasz vevő elköszön, körberohan Akihabarán, meggyőződik arról, hogy az összes többi boltban csak 110.000-ig engedik le az árat, utána boldog pofával visszamegy, mondván, hogy kéri a masinát 100-ért - az eladó udvarias mosollyal állítja, ha kell, meg is esküszik rá, hogy ő is 110-et mondott az előbb. Lám, lám, a japán pszichológia még Isztambulban edződött magyarjainkon is ki tud fogni!

Egy-egy délután Akihabarában roppant fárasztó. Az embernek egy idő múlva eltompulnak az érzékei, szédül a sok látványtól, zajtól. Szerencsére, utána jól lehet aludni, hazafelé a metrón. Én mostanában régen jártam arra: a vasárnapokat a családi közös programoknak szentelem. Zsuzsa néha morc is volt - amíg ők is el nem jöttek oda. Pedig már előbb is mondtam, hogy ez mégiscsak jobb, mintha kocsmáznék. Az ember ugyan ettől is szédül, de ez nem árt az egészségnek. Nyomorba viszont ez is tud döntené, ha valaki elkezd vásárolni is, nemcsak nézelődni - ez tagadhatatlan.

HÁNYAN IS VANNAK A JAPÁNOK?

A legfrissebb (idén márciusi) adatokkal borzasztunk most benneteket. Az M betű milliót

jelent.

Japán összlakossága kerekítve 122 M fő. A nők itt kevesebben vannak, mint a férfiak, sőt, újabban egyre többen jelentik ki, hogy nem kívánnak férjhez menni. Ez nagy gond, ezért "kénytelen" sok férfi importálni magának feleséget, pl. a Fülöp-szigetéről. A lakosság létszáma csökkenő tempóban ugyan, de növekszik, az elmúlt évben pl. 0,41%-kal (ez is fél M!). Az átlag létszám egy családban 3,04 fő, ebből is látszik, hogy modern, egy gyerekes nemzet. Vagy, hogy későn házasodnak. Vagy, hogy sok az egyedül álló öreg. Ahogy tetszik.

Most jön a riasztás. 8 év óta először csökkent a lakosok száma Tokióban (kemény 10.000-rel!), és így a szűkebb értelemben vett Tokió lakosainak száma mintegy 12 M. Mindössze. Ennek azonban ára van: az, amit Nagy-Tokiónak nevezhetünk, gyarapodott lélekszámban, kb. 300.000-rel, és így most (mély lélegzetvétel) majdnem 32 M! Ez a Tokió-öböl körüli kb. 60 km sugarú körön belül fekvő terület, amelyet sokszor csak a helységnevek változása különböztet meg Tokiótól, látványra annyira hasonló. Beton vált rizsföldet, rizsföld vált betont. Ebben persze benne van Jokohama is a maga 3 M-jával, de közigazgatásilag a fővárost körülvevő 3 megyét számolják ide.

Namármost, van még egy ilyen konglomerátum, Ószaka-Kobe-Kiotó. Meg még egy, Nagoja és környéke. Ha ezt a kettőt is hozzávesszük, már több, mint 55 M emberről van szó, ami az összlakosságnak majdnem a fele! Mindez egy akkkora területen, ami talán Magyarország egy negyede lehet...

Ezek után már csak azt teszem hozzá, hogy tegnap láttam egy hirdetést, amely szerint a környéken van egy eladó, teljesen üres, 900 nm-es telek, ára mindössze 1 milliárd jen.

SZOLGÁLTATÁSOK -OH! (ZS)

Eladói szokások, fogyasztói szokások

Essen pár szó az eladókról is. Ha az ember csak megjelenik a bolt ajtajában, már felharsan több eladói torokból az "Irassaimasze" kiáltás. Szabad fordításban: "Isten hozta, parancsoljon!" Az eladó, ha a vevőnek kérése, kérdése van, rohan. Kezét-lábát törli. Ha véletlenül - hangsúlyozom, véletlenül és igen ritkán - nem tudja a vásárló igényeit kielégíteni, az eladó teljesen boldogtalan lesz. Heves hajlongással kér bocsánatot és megpróbál valami mást ajánlani.

A pénztárakban a pénztárosok - minő csoda - szélesebbek. Mindennek tudják az árát. És minden supermarketben 4-5 elsőrangú pénztárgép van. Ha a működő 2-3 pénztár előtt sor kezd kialakulni (sor= 2-3 vásárló) futva jön a segítség, azonnal üzembe lép az újabb pénztáros. Bizony, magától. Ugye hihetetlen?

Az eladók fent ecsetelt magatartása korántsem korlátozódik az élelmiszerkereskedelemre. Japánban ugyanis mindenfajta áruból fantasztikus bőség van. A termelés elsősorban a belföldi fogyasztók igényeit kívánja kielégíteni. A bőség miatt a fogyasztó pedig roppantul el van kényeztetve. Hogyne lenne, hiszen az ő kegyeit keresik gyártók és kereskedők egyaránt, hogy az állandóan éleződő versenyben kicsi előnyre tegyenek szert. Ezért azután - legyen az a legelőkelőbb luxus üzlet vagy olcsó diszkont áruház, az eladók mindent az égvilágon megtesznek a vevőért. Hiánycikk a közeli könyvesboltban a keresett könyv?

- Szíveskedjen megadni a telefonszámát, megrendeljük és 1-2 nap múlva értesítjük! - Így az eladó.

Karateruhát akartunk venni a fiúknak, de az ő méretükben nem volt. A vaskos katalógusból választottuk ki a megfelelőt és újra csak telefonon értesített az eladó az áru megérkezéséről. A telefon egyébként a kereskedelem egyik fő munkaköre. Elég telefonon megrendelni a fűtőolajat, a 10 kg-os rizst, és jön a "hajtacu", azaz házhoz szállítás ingyen. Le lehet adni hosszú élelmiszerlistákat hetente és házhoz jön az áruház dolgozója teherautójával. De házhoz jön a zöldséges is és a tejes is. Egy héten kétszer ill. háromszor, mindig ugyanabban az időben jól ismert hang harsan a kisteherautó mikrofonjában. "Itt a zöldséges." A háziasszonynak akár egy lépést sem kell otthonról kimozdulnia. Persze ilyenkor a választék nem annyira nagy és leértékelt áru sincs, de hát istenem, a kényelem a házukbeli anyáknak megéri a különbséget. Házhoz szállítják, ingyen(!), Akihabarából a vásárolt TV-t és frizsidert is, és a szállító kicsomagolja és beállítja az árut.

A vásárló kegyeit keresik a hatalmas halmokban érkező, igazi esztétikai élményt nyújtó reklámok is, melyeket a postás reggeli újsággal együtt dob be.

Igen kérem, a lakás levélbedobóján dobja ám be, nem a lenti postaládába, sarki dobozba illetve a szomszéd falu kukájába, madárfészkébe! Ezek a reklámok hirdetnek alaprajzokkal lakásokat, angolórát, házi oltárt és rengeteg iparcikket - ruhát, cipőt, elektronikát, fényképezőgépet, WC papírt. Minden áruház nyitva tart hétfőig is, sőt, az árengedményes akciók mindenütt péntektől vasárnapig tartanak. Hiszen a családok ekkor tudnak együtt bevásárló körútra indulni. Ilyenkor bemennek Tokyóba, vagy felkeresik a környék valamelyik diszkont áruházát.

Ezek a diszkont áruházláncok behálózzák egész Japánt. Lényegük, hogy ömlesztve árulnak tornacipőt, lábast és autógumit. Méretük sem túl nagy, és ebből két dolog következik. Egyrészt a választék nem vetekszik a belvárosi 8-10 emeletes áruházakéval, másrészt igen gyakran cserélődnek az áruk. A japán termékek mellett akad kínai, tajvani, koreai is. Tehát hihetetlenül alacsony áron kínálják árujuk egy részét. És Ilyenkor az olcsó még forintra átszámolva is olcsót jelent. Van persze, amit nem olyan bomba üzlet itt megvásárolni, de megint hat a japán üzletpolitika: "Csalogassuk be a vevőt, akkor aztán ő már biztosan megtölti a kosarát."

Az árengedmények mértéke, csak úgy, mint Akihabarában, sokszor 80-90%-os. Hogy mi ennek az oka? Leengedik a rövid- ujjú pólók árát nyár végén, a tajvani, koreai szabadidő-ruhák árát, ez még nagyjából érthető is. De miért kínálják negyed áron a SEIKO órákat és fél áron a hátizsákokat az egyik hétfőig, míg a fürdőszobapolcot és a csavarhúzókat a másik hétfőig? Nem sikerült más magyarázatot adnom erre a kérdésre, mint hogy - bármily meglepő - el akarják adni a nagy tömegű SEIKO órát, hátizsákokat és fürdőszobapolcot.

Összehasonlításként leírok egyet magyar kereskedelmi emlékeimből:

A megvásárolni kívánt zöldborsókonzerv árát a pénztárosnő nem tudta. Tanácstalanul nézett jobbra-balra, kezében a konzervvel, de senki nem volt a közelben, aki segített volna. Habozva nézett ekkor rám, mozduljon-e, menjen-e, kérdezze-e meg valakitől? Mi is legyen? Akkora galibát igazán nem állt szándékomban okozni.

- Tessék hagyni, majd legközelebb viszek ilyet!

A pénztárosnő megkönnyebbülten süllyesztette a pult alá a konzervet.

Kész, eddig a történet, mellyel csak érzékeltetni szeretném: Japánban mindig, mindenhol minden eladó el kívánja adni az árut, de egyben azt is szeretné, ha a vevő visszatérne. Éppen ezért soha nem erőszakos, tolakodó. Messziről lesi a vevő kívánságát, és ugrik, ha szükség van rá.

Fogyasztói szokások

Baráti, pontosabban barátnői társaságban tettem fel a körkérdést: mennyire élnek az örökös leértékelések kínálta spórolási lehetőségekkel?

Szakata szan kissé akadozva, bizonytalanul kezdte a választ:

- Ami minket illet a férjemmel, mi biztosan nem az átlagot képviseljük. Nincs rengeteg pénzünk, de nem veszünk semmit, ami nem elsőrangú minőség. Ha kell, akár spórolunk még néhány hónapot. Most vettünk például egy HI-Fi tornyot, de addig vártunk, míg a legjobbra lett elég pénzünk. És én például - biztosan butaság tőlem - de sosem veszek leértékelt zöldséget, halat sem.

Szakata szan volt a legjobban megdöbbenve, mikor valamennyi jelenlevő középosztálybeli háziasszony szép sorjában csatlakozott véleményéhez.

Fudzsie szan még azt is elmesélte, hogy ő nemcsak a legjobb áruhoz, de kedvenc boltjaihoz is ragaszkodik. 10 éve, házassága óta minden elektronikus berendezést ugyanabban az üzletben vásárol meg. Valamikor az üzlet nagyon közel volt lakásukhoz. Bár később elköltöztek, még mindig visszajárnak.

- És mi mindig a régi törzsvevőnek járó speciális diszkontot is kapunk! - büszkélkedett.

Biztos vagyok benne, hogy ugyanazt a HITACHI tévét vagy SONY videomagnót Akihabarán speciális diszkont nélkül és olcsóbban kapná meg Fudzsie szan. Ám őt ez nem nagyon izgatja. Ő ebben a boltban bízik.

Tani szan is visszajár lánykora üzleteibe vásárolni. Most, hogy babát vár, bébi holmiért is inkább odautazik, mint a közeli Daikuma diszkont áruházaiba. És esküszik, hogy ott a legolcsóbb az áru.

Látható, hogy a japánok nem sajnálják az utazást a kívánt áru beszerzéséért, de nem szokásuk az a fajta utánajárás, amit mi, szocialista kereskedelmen felnőtt magyar ösztöndíjasok művelünk. Mi végigjárnak jó pár helyet, majd mindenfajta előítélet nélkül - a legolcsóbb árut kínáló boltba térünk vissza.

Nagyon sok japán háziasszony azonban nem ért egyet Szakata szannal. Ők azok, akik számítanak a délutáni hús-hal árleszállításra. Ők, akik minden kedden, csütörtökön és vasárnap akár vonattal is reggel 8 körül megérkeznek a Tókjú áruház elé. Ott ugyanis ezeken a napokon leértékelt kenyeret és süteményt árulnak. A bolt ugyan csak 10-kor nyit, ám a kosarakat gondos kezek kikészítették az üzlet elé, és ott vannak műanyag ládákból a kenyér csomagok is. Aki 10-re, nyitásra ér oda, meglepődhet. A leértékelt kenyér és sütemény elfogyott, ellenben a kosarak, megrakva, letakarva egy-egy ismertetőjelként használt kendőcskével, sorban várokoznak gazdáikra az üzlet előtt. Amikor a háziasszonyok 10 körül visszatérnek, csak beszaladnak a pénztárhoz, fizetnek és viszik szerzeményüket, néhányan 10-20 csomagot is. A fenti rendszer ugyebár nálunk otthon több okból lenne működésképtelen. Először is, a bolt előtt a kenyeret sokan a

pénztár érintése nélkül vinnék haza. Másodszor, aki arra érne oda, hogy kedvenc süteménye már mind mások kosarában lapul, ám a kosarak gazdái messze járnak - nos, a történet folytatását kinek-kinek fantáziájára bízom. Harmadszor: egy hét után a bolt teljesen kifogyna a kosárból.

Ja igen, még egy nálunk elképzelhetetlen része van a történetnek: az áruház dolgozói az ilyen "kenyeres" napokon általában 2-3 pénztárt már jóval a hivatalos nyitás előtt üzembe helyeznek. Hiszen vár a vevő!

Ha valahol új áruház, üzlet nyílik, előre küldik a reklámok özönét. A nyitást követő néhány napon egy-egy árucikk hihetetlenül olcsó. Ilyenkor akár több órát is sorban áll a tömeg nyitás előtt, kockáztatva, hogy az elektromos vízforraló vagy a videokazetta épp az orra előtt kifogy.

A reklám ugyanis általában így szól: az első 100 darab, vagy 50 darab árucikk olcsó csak. Ploempit, thaiföldi ösztöndíjas barátnőnk komoly sikerekkel dicsekedhet e téren. Mindig tudja, hogy a környéken hol nyílik új bolt. Új üzlet pedig itt Japánban örökkön-örökké nyílik. Hogy honnan tudják, hogy kifizetődő lesz a 101-edik könyvesbolt és 58-adik elektromos bolt is - 40 perc sugarú körön belül?

Nem tudják. És nem is mindig kifizetődő. Ilyenkor aztán a vadonatúj üzlet esetleg néhány hónap múlva bezár. Jönnek az építőmunkások, és egy-két héten belül (!) új üzlet nyílik megint. A könyvesbolt helyén elektromos, az elektromos helyén pékség és így tovább. A vevő pedig boldogan birtokba veszi ezt is.

És ha mégis hibás az áru? Avagy reklamálunk

Újra csak otthoni emlékeimmal kezdem, ahol minden egyes nem működő, hibás, szakadt termék visszavitele előtt az ember gyomra összeszorul, idegei vitustáncot járnak. "Vigyem, ne vigyem? Kell nekem egy balhé, órás veszekedés, vita?"

Még alig tudtam japánul, Zoli még a Honcsó iskola padjait koptatta. Igaz, már csak hetente egyszer, és már semmi szükség nem volt az én tolmácsolásomra. Ezért amíg ő keményen tanult, mi Miklóskával a környéken csavarogtunk. Így jutottunk el a közeli áruházba, így fedeztem fel ott a földszinten a 4 személyes elektromos fogkefe-készletet igencsak jutányos áron, és némi tépelődés után megvettem. Otthon aztán kiderült, hogy nem működik rendesen. Egy hét múlva tehát Zoli újra beült a Honcsó iskolába, mi pedig mentünk - reklamálni. Ám az áruház földszintjén, ahol múltkor a fogkefét néhány más holmival együtt árulták, most cserepes virág vásár volt.

Akadozva, zavartan mutattam a szomszédos pultnál elektromos fogkefémét. Itt egyébként órákat és kis számológépeket árultak, semmi közük nem volt sem elektromos, sem egyéb fogkefékhez. "Csoatto matte kudaszai" vagyis kis türelmet kérek - mondta az eladó, és felemelte a telefont. Hosszas hadarás következett, majd emberem újabb számot tárcsázott. "Hai, hai" - bólogatott a kagylóba ezúttal elégedetten, majd a kagylót letéve hosszasan magyarázkodásba kezdett. Menjünk fel oldalt egy személyzeti lépcsőn, első emelet, irodák, 103-as szoba.

- Na, ez egyre kacifántosabb - gondoltam, de ha már belekezdünk, mentem.

A 103-as szobában öt öltönyös úriember ült egy-egy íróasztalnál. Jöttömre egyikük felállt, meghajolt, átvette a fogkefét, fejét csóválta, majd elmagyarázta, hogy múlt héten pénteken áruházuk területén egy külső cég árusította a fogkefét. Ezért nekik ilyen egy

darab sincs, sajnos nem tudják kicserélni. Megnyugtattam az urat, hogy igazán megfelel, ha a fogkefék árát kapom meg.

- Kis türelmet - mondta. Vaskos névjegy tartót vett elő, hosszas keresgélés után előhalászott egy névjegyet. Telefonálás következett, tárgyalással. Végül az úriember felém fordult.

A történet csattanója: Senki, egyetlenegyszer sem, sem lent az óra-osztályon, sem az irodában nem kívánta kipróbálni a fogkeféket, ellenőrizni, valóban működésképtelen-e az áru? Hiszen visszahoznám-e, ha nem az lenne?

Másik remek reklamációs történetünk színhelye Ueno. Itt a híres park közelében több utcányi bazársor működik, amelyről közismert, hogy nem a legjobb minőségű termékeket kínálja. Útikönyvünk fel is hívja a figyelmet, senki ne higgye, hogy az olcsón, mélyen leszállított áron árult órák valóban örök életű darabok, a szőrmebundák nem fogják szűrüket elhullajtani. Itt vásároltunk Miklósnak fillérekért egy Mikiegeres kis kvarcórát egy reggel, majd a parkba mentünk. Az egész napot sétával, játékkal töltöttük. A kis óra számlapja egyszercsak levált. Hogy Miklós valamihez odaütötte-e, vagy eleve selejt volt, ki tudja? Próbá-szerencse, este hazafelé beugrottunk a bazárba.

- Elromlott, reggel vettük - mutatom az eladónak.

- Gomen naszai, bocsánatot kérek, válasszanak egy másikat - mondta az eladó.

Kell ehhez kommentár?

Több hasonló történetről nem tudok beszámolni. Nem ment ugyanis tönkre semmink. Pedig olcsó dolgokat szoktunk vásárolni, olcsó helyeken.

Szervíz és társai

Volt azért dolgunk mesteremberekkel is, ha nem is sokszor. Mindjárt kezdetben fel kellett szerelni a konyhánkban egy gázbojlert. Igaz, iszonyú magas volt a szerelési költség, ám a két szerelő természetesen cipőjét levéve lépett a lakásba, a kicsit kopott gázcsövet is átfestették, és a kezük ügyében lévő tiszta (!) rongyokkal még a legapróbb szennyeződést is feltakarították maguk után. Borravalóról természetesen szó sem volt.

A bojlerrel volt még egy "kalandunk". A gázművek, a Tokió Gaszu, rendszeresen ellenőrzi a lakások készülékeit és gázcsapjait. Egy ilyen ellenőrzés során kiderült, hogy bojlerünk megengedhetetlenül rossz állapotban van. Ám Tokió Gaszu emberei hajlandóak most azonnal kicserélni egy új készülékre (30 ezer jen) vagy 8 ezerért leszerelik, elviszik és egy hét múlva visszahozzák a régit. 3. megoldás : mi magunk is vehetünk egy új bojlert. Mi a javítás mellett döntöttünk, bár roppant kényelmetlennek tűnt, hogy egy hétig nélkülözni kell a meleg vizet a konyhában. Panaszoltam is ezt a mesternek. Mire ő: adjam meg a telefonszámunkat, ha előbb készek a munkával, felhívnak és hozzák a bojlert. Felhívnak!? És lőn. A bojler 3 nap múlva a helyén volt. De az úgy nézett ki, mintha új lenne. Az évek során ráégett koszt, ragacsot gondos kezek lepucolták, kifényesítették kívül-belül. A visszahelyezés után pedig ismét kitakarítottak.

Japánban igen nagy úr a törzsvevő. Hiszen a hatalmas szupermarketek árnyékában a pici boltok éppen hozzájuk ragaszkodó törzsvevőik miatt prosperálnak. Akiket az eladó név szerint ismer, akik az eladót név szerint ismerik.

Telefonálok például fűtőolajért.

- Áá, Radonai szan? Délután szállítjuk az olajat, viszontlátásra. - Tört japánomról a pici

bolt eladónője a 3. telefonálásnál már felismerte a hangomat. Mellesleg kívülről tudta lakáscímünket. Miklós ovija 3 amolyan papa-mama kisboltja mellett van. Sokszor vásárolok ott kenyeret, zöldséget. Reggel 9-kor, mikor arra megyek, a 10-kor nyitó üzletek eladói már javában rámolnak a bolt előtt. Valamennyien apró meghajlással kívánnak nekem jó reggelt. De nem csak nekem. Főútvonalról lévén szó, mely az állomáshoz vezet, van gyalogos forgalom elég. És persze "jó reggelt, jó reggelt". Hisz törzsvevők az arra haladók mind.

18. LEVÉL

1988. DECEMBER

MAGYAR-MAGYAR VAGY JAPÁN-JAPÁN SZÓTÁR

Megfigyeltük, hogy nemcsak a japán hangok kiejtése áll közel a magyaréhoz sok esetben, hanem egyes szavakat pontosan úgy is mondanak, mint mi. Még mielőtt nagyon messzire menő következtetéseket vontok le a magyar-japán nyelvrokonságról, emlékeztetünk mindenkit arra a viccre, amely a finn-magyar nyelvrokonságot hivatott illusztrálni. E szerint azt a mondatot, hogy "Jön a vonat" a finn is ugyanúgy mondja, csak hogy náluk a "jön" jelenti a "vonat"-ot, és a "vonat" a "jön"-t! Most tehát jöjjön (vonatjon?) gyűjteményünk olyan szavakból, amelyek alakja megegyezik egy-egy magyar szóéval, csak hogy közben egészen mást jelentenek!

japánul: magyarul: japánul: magyarul: japánul: magyarul:

aki ősz ami lepkeháló baba öreg néni

baj dupla, kétszeres baka hülye basa hintó

bendzsó vicc buta disznó futó boríték

ha fog haha mama haj igen

hasi evőpálcika héja szoba hon könyv

ima most iro szín kacsó osztályvezető

kaki datolyaszilva kamu kötelesség kanári eléggé

kasza esernyő kata irány ki fa

kin ezüst kiráj nem szeretem kocsi ide

ondó hőmérséklet szoba tészta sima sziget

sin szív siro fehér száj -éves

szaru majom róka folyosó zori (Zoli) zokni

És még mondja valaki, hogy nem könnyű a japán nyelv! Mert például, ha az a csoda történne meg, hogy egy magyar ajkú katona belekeveredne a japán önvédelmi ügynökség (magyarul: hadsereg) kötelékébe, és őrmestere mérgében így kiáltana rá: "buta baka!", hát nem azonnal értené az illető, hogy "disznó hülyét" akart mondani? Legfeljebb azt gondolná, hogy a híres japán udvariasság kissé tompított az őrmester szövegén ...

MUTASD MEG SZEMETED, MEGMONDOM, KI VAGY! (T)

(Tudományos megközelítés)

Szakemberek azt tartják, hogy az ipari civilizáció fejlettségének egyik fokmérője egy országban a szemét mennyisége és minősége. Naná, elég csak a fejlett ipari országok csomagolótechnikájára gondolni, azonnal eszünkbe jut a hatalmas mennyiségű papír, műanyag csomagolóanyag, doboz, stb. ami mind megjelenik aztán a szemétben. Persze, ez a téma is érdekes, elő is hozom később a szemét összetételének kérdését is. De előbb jöjjön egy másféle, "tudományos" tétel, és bizonyítása különböző módszerekkel!

A TÉTEL:

egy nép kultúrájának fokmérője, hogyan bánik a szemetével.

1. (Fejlődéstörténeti-ökológiai) bizonyítás:

Az ember megjelenését, felemelkedését és fejlődését párhuzamosan kísérte (részben meg is előzte) a svábbogár törzsfejlődése és rohamos terjedése a Földön. Az ember története a svábbogár elleni harc története. Az egyeduralomért folytatott harc még nem dőlt el. A világ egyik szigetországában például, ahol a technikai civilizáció a világon az első helyre rukkolt, legalábbis a miniatűrízálás és az elektronika területén, és másutt szinte elképzelhetetlen raffinaltságú svábbogárirtó szereket fejlesztettek ki - az ellenség is bedobott egy piszkos trükköt: megtanult repülni! Kiírtod őket egy japán lakásban, másnap egyszerűen beerepülnek az ablakon!

A harc elsődleges színtere a szemét. A kultúra első lépcsője ennek felismerése, később jön a szeméttel való gondos törődés - mindez a nagy cél, a svábbogár legyőzésének érdekében!

2. (Matematikai) bizonyítás:

A századelő nagy "tudósa" a következő képletet állította fel:

$$K = S + E,$$

ahol K a kommunizmus, S a szovjethatalom, E pedig az egész ország villamosítása. Mint tudjuk, a képlet ebben a formájában nem bizonyult helyesnek. Véleményem szerint azért, mert a szerző elfelejtette számításba venni az S során keletkező rengeteg szemetet. Az egyenlet átértelmezésével azonban könnyen a helyes egyenlethez juthatunk:

$$K' = S' + E',$$

ahol K' a kultúra, S' a szemét, és E' az emberi környezet (ez utóbbi tovább bontható olyan tagokra, mint műveltség, erkölcs, hagyományok, életszínvonal, stb., de ennek taglalása nem szükséges a bizonyításhoz).

3. (Empirikus) bizonyítás:

Kísérletünk menete a következő: bemegyünk mondjuk a North-West Airlines tokiói irodájába, vagy egyszerűen telefonon felhívjuk a Nippon Kinki Travel Agency-t, és rendelünk egy világkörüli repülőjegyet. Ha szerencsénk van, 250000 jenből ki is jön.

Utunk első állomása Isztanbul (Törökország). Induljunk el a szultán palotájától a nagy bazár felé! Nagy a valószínűsége, hogy a szél is fújni fog, és egészen derékmagasságig lebegteti az utcán elszórt papírszemetet, amint haladunk lefelé a lejtőn. A jelenséghez nem kell kommentár.

A második megálló legyen például Boston (Egyesült Államok). Itt megismerkedhetünk egy speciális háztartási felszereléssel, amely szinte minden lakásban megtalálható. Ez egy, a mosogató lefolyójába épített daráló, amelynek segítségével diadalmaskodik az

erőszak: ez mindennemű szemetet a felismerhetetlenségig felaprít, szétzúz, tömörít, megesz, eltüntet, megsemmisít, majd a csatornába juttat, hogy egy porszem sem árukkodik aztán az ímént elkövetett gépesített büntényről.

Jöjjön most Bangkok (Thaiföld) . Álljunk meg a Csao-Pja folyó nontaburi vízibuszkikötőjének stégjén, és nézzünk körül az ott hömpölygő hatalmas tömegben! A millió gyümölcs-, kolbász- és édességárus egyike éppen feláll, vállára emeli a hatalmas szemeteskosarat, odalép a stég széléhez, és egy könnyed mozdulattal az egészet a folyóba borítja! Nylonzacskó, papír, dinnyehéj úszik lefelé, részben fennakadva a vízfelszínt beborító vízínövényeken, miközben thai kísérőnk mély átéléssel magyarázza, hogy az a király, aki néhány száz évvel ezelőtt behozatta Indonéziából ezt a szapora fajta növényt, nem gondolta, hogy milyen környezetszennyezési problémát fog ez még jelenteni egyszer.

Következzék egy kis kelet-európai (vagy nyugat-balkáni) ország fővárosa, Budapest (Magyarország). Itt annak a döbbenetes jelenségnek lehetünk tanúi, hogy ez a kicsi nép milyen fáradhatatlanul gyűjti, halmozza és szaporítja a szemetet. Ha tele van a kis lakás összes szekrénye, az emberek igyekeznek nagyobb lakáshoz jutni, hogy folytassák a felhalmozást. Ha ez sem elég, megtöltik szeméttel nyaralóikat, roncs kocsijaikat, garázsukat, pincéjüket, munkahelyüket, még az utcát is. Az újabb és újabb szemét megszerzéséért pénzt, fáradságot nem kímélnek. Sok család két kereső jövedelmét is meghaladó összeget képes fordítani egyre modernebb, használhatatlanabb tárgyak beszerzésére!

Végül szálljunk ki Tokióban (Japán) ! És, hogy a kultúra és a szemeét összefüggését végleg bizonyítsuk, menjünk el a Tokiói Műszaki Egyetem (a gyengébbek kedvéért: az én egyetemem) Nagacután található, G1 jelű épületébe, és kíséreljük meg, hogy liften felmenjünk a 10. emeleten levő szobámba! Amíg a liftre várunk, pillantásunk megakad a közeli hamutartón. Valaki néhány hete, magánszorgalomból, frissen nyíló virágot helyezett a tetejére! Az ismeretlen azóta is gondozza, öntözi. Ez kultúra, nem? A bizonyítás befejezve. ("Quod erat demonstrandum" - mondták ilyenkor a latinok).

Megjegyzés: ez utóbbi akció egyben a dohányzás elleni küzdelem egy finom módszere is. Mert ugyan kinek jutna eszébe egy virágcserépben nyomni el az égő csikket?

Mese a japán szemétről (életkép)

Kisgyerekek, jól figyeljétek! Valami csilingel! Halljátok? Olyan, mint egy kis harang. Nem, ez nem a Mikulás, ez a szemetes. Közeledik a csillogó-villogó autó, és kedves, vidám zenével jelzi érkezését. Hogy az a néhány háziasszony, aki elfelejtette idejében kikészíteni a szemetét, még leszaladhasson, meghallván a "Tiszta, szép Jokohama" című dal hangjait.

A szemét minden második napon kora reggel ott sorakozik a kijelölt helyeken utcahosszat, akkurátusan csomagolva. A kocsival érkező fehér kesztyűs szemetesemberek felkapkodják a csomagokat és bedobálják a kocsni gyomrába. Ime, a japán szervezés tökéletessége: itt természetes, hogy az ember vásárláskor az áruhoz megkapja a színes, műanyag reklámzacskót, méghozzá ingyen. (Ezek a zacskók papírvékonyak, de jóval erősebbek az otthoniaknál. Egy ilyenben szívbaj és a zacskó elszakadásának veszélye nélkül tudtam hazahozni egy 10 kg-os adag rizst, mielőtt

rászoktunk volna a házhozszállításra). Namármost a poén: ezek a zacskók automatikusan a szemét gyűjtésére is szolgálnak, eleve úgy vannak tervezve. (Ugyebár a kultúra, a design...) Mindegyiken a két eredeti fülén kívül van még kettő, kisebb fül is, hogy így kettőt-kettőt egy-egy mozdulattal összecsomózva, a zacskó hermetikusan zárható legyen. Ezt aztán a szemétygyűjtő helyre úgy lehet levinni és lerakni, hogy szinte steril marad. Miután az autó elment, egy árva papírfecni sem árulkodik arról, hogy ott valaha is szemét volt. A kuka ugyan itt is ismert, de nem nagyon használják, bár néha abba teszik bele a kész csomagokat.

De csitt! Mit hallok? Ismét jármű közeledik! Ezúttal hangosbeszélő van a tetején, és - a gyerekkorom "jegeees"-e jut eszembe - egy férfihang kántálása hallatszik belőle. A teherautó lassan köröz a házak között, rakománya: összekötözött újságpapír. Az üzleti ajánlat egyszerű: a használt újságpapírt friss papírsebkeendőre cserélik be. Itt nincs MÉH, úttörőmozgalom, van viszont szervezett begyűjtés (és papírsebkeendő).

Osztályozzuk a szemetet!

Talán mondanom sem kell, hogy utcán, parkban, vonatállomáson, középületekben sehol nem kell 10-20 lépésnél többet megtenni ahhoz, hogy szemetesládát találjunk. De az már végképp meglepi a külföldit, amikor két láda is van egymás mellett, különböző feliratokkal. Az egyik: "moeru gomi", vagyis égethető szemét, a másikon: "moenai gomi", vagyis, nem égethető szemét. Ki tudjátok-e találni, melyik láda mire való? A japánok számára olyan természetes, hogy a megfelelő szemetet a megfelelő ládába dobják, mint a levegővétel: észre sem veszik.

A szemetet (helyesebb lenne hulladékot mondani, mert a gomi szó mindent fed, ami egy háztartásban felesleges), azonnal, eleve osztályozva tárolják és rakják ki az emberek. A zacskós rendszerrel ez semmiféle külön erőfeszítést nem igényel. A kétnaponta begyűjtött háztartási szemét az "égethető" kategóriába tartozik. (Hirtelen ingerem támadt leírni a japán szemétegetőt, tisztaságával, számítógép-vezérlésével, vagy a róla készített érdekesítő TV-műsort, vagy csak azt, hogy a hozzánk legközelebb lévő szemétegető hőjével uszodát fűtenek - de sajnos, egyszerűen lehetetlen mindent leírni!). A következő kategória a külön, fajtánként, általában havonta egyszer gyűjtött, osztályozott szemét: papír (újság, magazin, könyv különrakva), üveg, fém, fa, műanyag stb. Ezzel sincs külön gond, az ember az üvegek közé leteszi a ház előtt az üveget, a konzervdobozok közé a konzervdobozokat stb. Ugye, óriási intelligencia kell hozzá? Hasonlóan a papírgyűjtéshez, van folyamatos üveggyűjtés is - az utcán ládák vannak elhelyezve, és, most figyeljtek, külön láda a zöld, külön a fehér, külön a barna üvegeknek ! Az ember bedobálja őket a megfelelő nyílásba, és kész. Igaz, hogy nem kap érte pénzt, de legalább letudta a gondját - nem úgy, mint mi, akik mindennapos közelharcot folytatunk az üvegviszaváltás csatamezején.

Az osztályozás és csomagolás a szemét kultúrájának magas foka, a környezetvédelem belépője, az ember mindennapi életének javítója. Nem is kell hozzá sok, csak egy icikepicike odafigyelés és egy kis fegyelem. Meg persze, zacskók. De ha nincs is rajtuk extra fül, azért anélkül is össze lehet kötni. Jobb híján a doboz vagy újságpapír is megtenné, csak a lényeg, hogy a szemetet csomagolva rakjuk ki, ne pedig a kuka mellé ömlesztve...

A nagyméretű szemét és a recirkuláció

Ez magyarul a lomtalanítás. Ez is havonta-kéthavonta esedékes, egy-két héttel előbb mindig meghirdetik. Néhány nappal a kitűzött határidő előtt a kijelölt helyen megjelenik a első lom, majd gyűlik, gyűlik. Lenyűgöző látvány, hogy ugyanazon környék lakosai minden hónapban mennyi lomot tudnak kirakni! Néha 2-3 méteres hegyek alakulnak ki, gyakran az egymástól csak 2-300 méterre levő lerakó helyeken, mire a gyűjtőkocsi megérkezik.

De azelőtt még ... megindul a recirkuláció. Mindenki, aki arra jár, szinte kivétel nélkül, megvizsgálja a szeméthegyet, és elviszi, amit használhatónak ítélt. Sok ilyen van, mert: 1) a japán áruk minősége igen jó, a dolgok csak nehezen mennek tönkre, 2) mert az emberek nagyon vigyáznak mindenre, nehezen látszik meg a használat nyoma, 3) ami egy kicsit is nem kell, attól rögtön megszabadulnak, még ha jó vagy új is, mert a kis lakásokban szinte lehetetlen a dolgokat tárolni (azért sok japán megpróbálja a lehetetlent is).

Itt a lom között turkálni nem szégyen, nem a "guberáló" megbélyegző jelzőjét kockáztatja az ember, hanem egy össznépi mozgalom, szórakozás részese. Használható, jó dolgokat találni nagy öröm, ha ingyen van, még nagyobb. Nem mintha az átlagos japán ne engedhetné meg magának, hogy akár a legjobb, legigényesebb, új háztartási eszközt is megvegye. Nem mintha egyébként ő maga igénytelen volna - a kereskedelemmel szemben nagyon is az, a világ talán legjobban elkényeztetett fogyasztója. De a lom, az más. Ez játék, továbbá alapvető része a kultúrának: amit ember alkotott, amiben munka van, az érték. Nem dobjuk el végleg, amíg tudjuk, használjuk. Vagy újra használatba vesszük. Ami meg már végképp nem kell, azt osztályozzuk, becsomagoljuk, és az ipar majd újra feldolgozza.

Hogy mi minden van a lom között! Kisméretű bútor, bicikli, gyerekjáték, háztartási gép, rengeteg televízió, mosógép (automata is), porszívó, rizsfőző, gáz- olaj- villanykályha, rádió, magnó stb. Esernyőtartó, tele esernyővel. Síléc, sícipő, golf-, baseball-, teniszütők. Zongora, orgona, gitár...

Aki pedig kiteszi, az arra is gondol, aki elviszi majd. Láttam olyan vadonatúj porszívót, amit gondosan visszaraktak eredeti csomagolásába, és még a garancialevelet is mellétették. Láttam kismotort, tankjában benzin, rajta a rendszám, az indítókulcs a helyén, csak éppen el kell fordítani, és menni vele. Rajta egy cédula: "gomi", nehogy valaki félreértse, ne gondolja, hogy csak ott parkol éppen. De már a másik írás is rajta: "XY vagyok, este visszajövök érte" - az élelmes japán lefoglalta, a többi meg tiszteletben tartja... A házioltárban kipucolták a kis Buddha szobrot, mégsem illik piszkosan kidobni. Egy kartondobozon felirat: "vigyázz, üvegtörmelék van benne!" - nehogy megsérüljön a kíváncsiskodó. Pornó videókazetták, részletes feliratokkal ellátva, gondosan csomagolva, még vissza is csévélve - csak be kell tenni a képmagnóba, és el kell indítani. Komplet angol nyelvlecke, 3 kötet tankönyv, 12 hangszalag mellékelve, porbiztos csomagolásban. A TV-k mellett antenna, bennük a csatlakozók is, csak be kell dugni a konnektorba. Újabban pedig már videómagnók is jelentek meg a szemétben, igaz, egyelőre béta-normás, és természetesen a japán NTSC szabvány szerint működők, de működők.

Jön egy háziasszony, hoz egy halom papírdobozt, leteszi, majd körbejár. Meglát egy jó

biciklit, alaposan megvizsgálja, felül rá, és elmegy. Később egy népes anyatársaság jön, gyerekekkel, némelyek hátán csecsemőjük - együtt járnak körbe, vizsgálják és válogatják a szemetet. De jönnek hivatásosok is, az igazi recirkuláltatók, bizományisok, árusok begyűjtői. A határidő előtti estén jönnek, autókkal, reflektorokkal, némelyek fején bányászlámpa, kezükön fehér kesztyű. Egyben mindenki közös: nem túrják össze a halmot és nem törik össze, ami nem kell. Hátha jó még valakinek valamire az is. És még az utolsó pillanatban is jönnek emberek, még a szemetestől is elkérnek egyes dolgokat, de ezután már egyedül rajtuk a döntés: elteszik-e maguknak, amit látnak, vagy behajítják a kocsijomrába.

Egy szép nyári napon nekikészültem, hogy lefényképezem, mindannyiunk okulására, a szemetet. Már éppen kattintottam volna, amikor hirtelen lefékezett mellettem egy gyönyörű, fehér Nissan. Kiugrott belőle egy fiatal japán nő, előkapott ő is egy fényképezőgépet, és ő is lefényképezte a halmot. Halk kattintás, egy biztató mosoly felém, és már el is zúgott a kocsijom. Olyan gyorsan, hogy őt már nem volt időm lekapni. Végezetül, hogy mindeme dolgok eredeti japán megfogalmazását is illusztráljam, íme, a liftjeinkben kifüggesztett terjedelmes használati utasítás utolsó mondata: "Mindannyiunknak helyes módon kellemes az élet!" Hm, talán tanulhatnánk egy kis pedantériát, nem?

Akit pedig a téma igazi irodalmi feldolgozása is érdekel, annak javasolom, olvassa el a néhány éve Takesi Kaiko magyarul is megjelent Ószakai éjszakák című regényét. Én nem tudtam letenni.

Komoly utóirat: az egyetem szemetete (Gyengébbek, öregek átugorhatják).

Itt van aztán csak rend igazán! A vegyszer komoly dolog, és az egyetemi emberek komoly emberek. Az, hogy a papírt, fémet, üveget itt is külön gyűjtik, ezek után nyilván természetes. De ami otthon legfeljebb a környezetvédelmi felelősök vágyálma lehetne csak: minden használt vegyszert, oldószert fajtánként szortírozva, külön gyűjtenek és adminisztrálnak!

A gyakorlat a mienkkel éppen ellentétes. Nálunk a beérkező vegyszert tartják nyilván. Hogy azután annak egy része - más megoldás híján - a csatornában végzi, azzal a kutya sem törődik. Pedig ez, szerintem, főben járó bűn. Itt elképedtek a kollégák, amikor megkérdeztem, ki is a méreg- illetve nemesfém-felelős? Azon viszont én képedtem el, amikor láttam, hogy aranyat, platinát, sokszor még ennél is értékesebb vegyszerek mellett, csak úgy, az íróasztalfiókban tartanak, az egyik nyitott szekrényben pedig kb. fél Tokió kiirtására alkalmas mennyiségű ciánkáli található. A vegyszertárolásnál egyedül földrengésbiztonsági szempontok érvényesülnek: gyúlékony, robbanásveszélyes folyadékokat, savakat kizárólag kulcsra zárt acélszekrényben tárolnak.

A kimenő vegyszereket viszont ml-re pontosan írjuk fel. Az egyik szobában 10-12db, 20 l-es műanyagkanna van letéve, az osztályozott hulladékvegyszer számára. Külön a vizes oldatok, külön az alkoholos, éteres, olajos, a nehézfémeket tartalmazók, a nitrogéntartalmú vegyszerek, a nagymolekulájú szerves anyagok stb. Mindegyik kannafölött egy papír van, amire egyszerűen fel kell írni, ki, mikor, mit és mennyit öntött bele.

Mindenki fel is írja, persze, és az igazat írja, jó helyre írja és önti - miért is tenne másképpen?

Aztán, ha a kanna 2/3 részéig megtelt, elszállítják a begyűjtőbe. Hogy az hol van, és ott mit csinálnak vele, azt eddig nem sikerült megtudnom. Márpedig enélkül hiába is gyűjtögetjük külön kannákba a vegyszert. Amíg nincs szervezett begyűjtés Magyarországon, addig marad, jobb híján, a csap. Sajnos.

NÉHÁNY VÁLOGATOTT ÚJSÁGHÍR (T)

- Jelenleg kb. 2600 a 100 évesnél idősebbek száma Japánban. Hm.
- Kiszámolták, hogy ha megismétlődik az 1923-as nagy kantói földrengés, akkor legalább 250000 ember fog meghalni.
- A földrengésveszély dacára kidolgozták egy új, 400 km hosszú és 100 m átmérőjű földalatti alagút terveit. A sci-fi-be illő konstrukció elsősorban víztároló lesz, mellesleg vonatok mennek majd benne, autópálya is lesz, nem beszélve a telefon- és elektromos kábelekről. A dolog nem fog gyorsan megépülni, mert kicsit drága: 100 trillió jenre tervezik. De igazán nem sürgős, ki lehet várni azt a húsz évet, nem?
- Ha már itt tartunk, azt is megemlítem, hogy bajban van a videómagnó gyártás. 3 éve még évi 40 millió japán készüléket gyártottak, tavaly már csak 20 milliót! Közben Korea, Tajvan, Hongkong kezdte el a gyártást, és fizeti a licenrdíjat Japánnak, még egyszer 20 millió masina után. Szép, nem? Itt már gyártani sem kell. Kis túlzással, ha valaki a világon videómagnót vásárol, azzal Japán gazdagodik.
- Csijonofudzsi minden idők második legnagyobb szumóbirkózója lett! Egyhuzamban 53 kemény csatából volt képes veretlenül kikerülni, mígnem elcsúszott egy banánhéjon.
- Az újságban megjelent egy fénykép egy különös tanévnyitóról. Együtt az egész tantestület - és 1, azaz egy tanuló. A megnyitó beszédben az igazgató kérte a kisfiút, vigyázzon magára, nehogy megbetegedjen, mert ha hiányzik, aznapra be kell zárni az iskolát! (Ez egyébként speciális téli iskola valahol északon, azok számára, akik a hó miatt nem tudnak távolabbi iskoláig utazni. Idén egy ilyen legény akadt a faluban).

EZÉRT JÖTT KI ÁDÁM ÉS ÉVA A PARADICSOMBÓL (T)

Biztos vagyok benne, hogy szándékosan csinálták. Mondhatta nekik az Úr, hogy ne egyenek az almából, de ők már jóelőre eltökélték az egészséget, és hosszú távra előre gondolkoztak. Mert maga az alma, az a pár harapás nem lehet elég vonzó, különösen, ha közben egy kígyó is sziszeg az ember fülébe, a másik oldalon meg már fényezik a lángpalló. De amiért érdemes kockáztatni, ami még a paradicsomi állapotnál is különb, az csak egy dolog lehet: EGY JAPÁN BENZINKÚT.

Elektronikusan vezérelt pompás fényújságja már messziről csalogat, hirdetvén, hogy ma 20 %-kal olcsóbb a benzin, mint tegnap volt. Nem kell semmit tenned, csak óvatosan a jelzett, többnyire teljesen kihaltak tűnő hely felé kormányoznod autódat. Látszólag sehol egy lélek, autó is csak nagy ritkán bukkan fel. Mindenütt a legnagyobb tisztaság, szinte sterilitás - sehol egy olajfolt, sehol egy benzintócsa. Hirtelen az az érzésed támad, hogy ez nem is benzinkút, hiszen a szokásos "kutak" helyett a magasból lóg le valami, egy rúgós cső végén egy kis pisztoly alakú szerkentyű. Azt hiheted, autós fogorvosi

ellátást találtak ki számodra. De nem. Amint a tágas térre begördül autód, hirtelen megkezdődik az ünneplés. Egyszerre vagy hatan (nem túlzás) rohanják meg kocsidat, tökéletesen tiszta, színes egyenruhába öltözött fiatal fiúk és lányok. Lelkesen kiabálva üdvözölnek. Ketten integetve irányítanak - közelebb, közelebb, most jó! Ketten szélvészszerű gyorsasággal kezdik lemosni ablakaidat, legyenek bár patyolattiszták, majd sietve áttérnek a rendszámablákra, sárvédőkre. Az integetők egyike mélyen meghajolva üdvözl a melletted levő ablaknál, udvariasan várva, hogy elzárd a motort, foghegyről oda méltóztass mordulni, hogy "húsz", ezzel fejezve ki tisztelt akaratomat, miszerint 20 l benzint szeretnél, majd a kiszállás megkísérlése nélkül kegyeskedj meghúzni autód rejtekhelyén azt a kis fogantyút, amelyik távolról nyitja a benzintank fedelét, hogy végre a várakozó lekaphassa a töltőpisztolyt a levegőből, és benyomhassa a 20 litert az autódba anélkül, hogy egy csöpp is melléfolyna. Pontosan annyit, se többet, se kevesebbet.

Közben egy másik kezelő már hozza is a számlát, a számítógép által kiállítottat, amely tanúsítja, hogy itt és most, ennyi óra ennyi perckor vettél 20 l benzint, amelyért fizettél ennyit és ennyit, és visszajár még ennyi és ennyi. És a fiú már adja is vissza, jenre pontosan, miközben már köszön is el, hajlongva. A mosók is, a töltő is végzett, de lám, két ember máris rohan a kijárat felé! Az egyik kiabálva, integetve irányít: indulj lassan, most még lassíts egy kissé, mert nagy a forgalom az utcán. Egyikük élete kockázatásával kiugrik az útra, hogy leállítsa kedvedért a forgalmat, és miközben autód méltóságteljesen gördül ki az útestre, mindannyian mélyen meghajolnak, és hangosan, kórusban köszönik meg, hogy méltóztattál benzint vásárolni, és kérik, legyél olyan jó, hogy máskor is erre hajtasz.

Te pedig elhagyod ezt a két percnyi Paradicsomot, és arra gondolsz, hogy innen 10000 km-re, ha Trabantod szerencsés várakozás után a koszos-bűzös töltőállomás elejére keveredik, örülhetsz, ha a kutas egyetlen megjegyzésével megúszod, ha nem elég gyorsan ugrasz ki a volán mellől, ha nem elég ügyesen csavarod le a tanksapkát, ha célzol arra, hogy az ablak piszkos vagy a benzin melléfolyt, vagy ha a borraivaló mennyisége nem haladja meg azt a mértéket, amit Kutas Úr tegnap éjjel megálmodott el nem végzett szolgáltatásai fejében, és akkor talán eszedbe jut, hogy egy icike-picike számítási hiba mégis csak belecsúszott azért abba az egykori almaevési akcióba...

A JAPÁNOK NEMCSAK MÁSKÉNT GONDOLKOZNAK, HANEM MINDENT FORDITVA IS CSINÁLNAK

Igen, azaz majdnem mindent. Baloldali a közlekedés, a közlekedési lámpák színei vízszintesen vannak elhelyezve. Fordítva olvassák a könyveket, "hátról előre". Fentről lefelé és jobbról balra írnak, bár a háború óta ez keveredik a mi írásformánkkal is, egy-egy újságban teljes összeviszszaságban. A kisujjukon kezdik a kiszámolást, a nagyujj az utolsó. Tetszés szerinti sorrendben eszik a fogásokat, a leves gyakran az utolsó. Mindenre "igen"-nel válaszolnak, pl. a "nem vagy fáradt?" kérdésre a válasz: "igen, nem vagyok fáradt." A ceruzát nem végighúzzák a papíron, hanem végigtolják (mintha ecset lenne). Előbb veszik le a cipőt, mint a kabátot. Ha valamire emlékeznek, nem az eszükbe jut, hanem a szívükbe. Nem(csak) a násznép visz ajándékot az esküvőre, hanem az ifjú pár

ajándékozta meg a vendégeket. Az kér a leginkább bocsánatot, akinek a legtöbb zavart okozták. Télen sokan járnak mezítláb, nyáron viszont minden nő harisnyát visel. Ha valaki magára mutat, nem a mellére bök, hanem az orrára. Az idegenre szívélyesebben mosolyognak, mint az ismerősre (figyelem, ezt minden külföldi a barátság jeleként értékeli. Rengeteg férfi járt már pórul, félreértve egy-egy csinos japán nő kedvességét...) Fordítva fürdenek, a kádon kívül, és tisztán mennek a kádba. Ha egy étterem előtt le van engedve a függöny, akkor vannak nyitva, záráskor viszont felhúzzák. Végül, ami nekem a legjobban tetszik: nem a tűbe fűzik a cérnát, hanem a cérnára húzzák a tűt!

Ehhez Zsuzsa egy tragikus történetet tesz hozzá, adalékként:

ADALÉK A JAPÁNOK GONDOLKODÁSMÓDJÁHOZ (ZS)

Egyik közelben lakó ismerősöm, egy kedves, 2 gyerekes háziasszony, rendszeresen átjárt hozzám angol nyelvet gyakorolni. Egyik alkalommal szemlátomást a takarítást félbehagyva, kötényben érkezett, a szokásos időpont előtt jó egy órával. Mosolygott, többször meghajolt, kérte az elnézésemet, majd bejelentette: legalább egy hónapig ne is várjam. Befekszik a kórházba, valószínűleg meg fogják operálni, csomót találtak a mellében. Megijedtem, jobban is annál, hogy eszembe jutottak volna az ilyenkor illendő japán viselkedési normák. Így hát rémületemet nem palástoltam, az kiült az arcomra. Keiko szan ekkor mosolyogva többször megnyugtatót, ne aggódjak, jól érzi magát, van étvágya, és bár a csomó rosszindulatú, bízik a gyógyulásban. Látva, hogy még mindig nem tértem magamhoz, heves bocsánatkérések közepette hajlongani kezdett. Bocsánatot kért, hogy izgalmat, aggodalmat okozott nekem.

Keiko szan egyébként később egy tipikus japán tulajdonság, az önfegyelem mélységeivel ismertetett meg engem. Miután fél mellét eltávolították, a besugárzás és a gyógyszerek hatására gyönyörű fekete haja megritkult, a kórházból hazatérve azonnal visszavette a háztartás vezetését vidékről ideiglenesen felutazott édesanyjától. Balettóra és külön matekra szállította kocsival a gyerekeit, eljárt az angol órára, és soha, senki sem hallotta panaszkodni (nemcsak én, a külföldi, de a hozzá közel álló barátnők sem).

Arra a kérdésemre, hogy nem fáradt-e, azt válaszolta:

- Lassan csinálom mindent, közben pihenek, meg kell erősödnöm.

19. LEVÉL

1989. JANUÁR

JAPÁN LAKÁSOK (ZS)

Nemrégiben egy barátunk autón vitt át minket Tokión. Robogott velünk a kocsival keresztül a városon, és mi kapkodtuk a fejünket. A Japánt csupán képekről ismerő látogató először csalódást érez a valóság láttán. Tokió, Ószaka, Jokohama - a hatalmas metropoliszok a mindent átszelő autópályák betonteknőjéből nézve - rondák. Persze azért már ekkor feltűnik, hogy a japánok, mint annyi minden mást, építeni is tudnak. A kocsival időnként a negyedik-ötödik emelet magasságában suhan, utcák, üzletek, vonatállomások felett. Belátni sokemeletes betonkolosszusok ablakain - dolgoznak a hivatalokban. A külvilág

fényei hosszú percekre eltűnnek - alagútban repülünk. Most meg mi megyünk a földre, valahol magasan fölöttünk pedig a Tokiót, Jokohamát és egész környéküket behálózó gyorsvasút sínei húzódnak.

Pesti jóbarátunk várostervező mérnök. Ő írta nekünk egyik levelében, hogy a Firenze belvárosának átépítésére kiírt nemzetközi pályázatra japán terv is érkezett. Mindenki értetlenül állt ez előtt a pályázat előtt, amelyben szakmailag hibátlanul, ám Firenze patinás belvárosának korát és értékét tekintve kissé meghökkentően szerepelt egész házsorok lebontása, kilométereket átszelő széles felüljárók és hatalmas betonkoloszusok építése. Mondanom sem kell, hogy a pályázat nem nyert. Pedig japán szemmel nézve a két ifjú tervező egyszerűen csak az otthon megszokott léptékben és stílusban tervezett.

Az én házam az én váram

Elég csak ránézni az ország térképére, máris kiderül, hogy Japánban rengeteg a hegyvidék. A lakosság főleg a tengerpart mentén, a mezőgazdasági művelésre alkalmas területeken telepedett le. A 120 milliós népet élelmezni is kell valahogyan, a termőföld drága kincs, nem lehet csak úgy házépítésre elherdálni. Az egyébként is zsúfolt nagyvárosokba továbbra is áramlanak az emberek vidékről, miközben a telekárak a csillagos égig szöknek. Különösen rettenetes a helyzet Tokióban és környékén, ha még lehet egyáltalán különálló városokról beszélni. A valóságban Tokiótól lefelé egészen Ószakáig, csaknem ötszáz kilométeren keresztül szinte teljesen egybeolvadnak a városok. Ül az ember a vonaton, és csak betonházakat lát, néha egy-egy rizsföld következik, aztán újra házak, fogalma sincsen, vajon ez még az a város, vagy már az ötödik. Rizsföld egyébként van mindenütt, Jokohama belvárosának közelében éppúgy, mint Tokióban, mindenütt, ahol csak egy talpalatnyi beépítetlen terület van, főleg a folyók mentén. De bármilyen drága is a telek, törvény van rá, hogy mezőgazdasági művelésre használt területet nem lehet lakásépítésre használni. Így nem csoda, hogy a tokiói, jokohamai lakáshelyzet csak annyiban különbözik a budapestitől, hogy az építési költségek Japánban alacsonyabbak, mint a telekárak. De akármiből tevődik is ki az összeg, egy átlagos keresetű japán hivatalnoknak a teljes fizetését 10-15 évig kellene félretennie, hogy - feltéve, hogy a lakásárak nem emelkednek tovább - egy 50 négyzetméter körüli lakást tudjon vásárolni magának. Nyilvánvaló, hogy egy fiatal pár a maga erejéből Japánban sem tud lakást vásárolni.

Nagyon sok vállalatnak, gyárnak, intézménynek van azonban saját bérháza a családok részére, kollégiuma az egyedülállóknak. A legtöbb ilyen helyen a legutóbbi időig meghatározott ideig lakhattak a családok - 10-12 év után el kellett költözniük. Míg azonban korábban ennyi idő elegendőnek bizonyult arra, hogy a dolgozók lakásproblémájukat önerőből megoldják, ma már egyre több vállalat kényszerült eltörölni a határidőt. A család - marad, amíg marad. A vállalatok lakásbérletet, házbérletet is fizetnek dolgozóiknak, ha nincs saját bérbeadható ingatlanuk. A dolgozók maguk úgysem ülnek babérjaikon, kétségbeesett erőfeszítéssel gyűjtene az álom, a saját lakás, saját ház megvalósításáért. Nem mintha arra számítanának, hogy előbb utóbb otthagyják a cégüket. A legtöbb ember onnan megy nyugdíjba, ahol dolgozni kezdett. De ott van a fenyegető rém, a nyugdíjkorhatár elérése, amikor ki lehetnek téve annak, hogy egyszer csak ott állnak fedél nélkül. A fiatal japán családok sem legyintenek

azzal, hogy ugyan, hol van még a nyugdíj, addig majd csak történik valami. Ők ennél sokkal realistábbak. Amint lehet, nekilátnak az építkezésnek, vagy részletre vásárolnak maguknak saját lakást, házat.

A tévében egyszer vetítettek egy sorozatot arról, hogyan élnek különböző országokban a házaspárok. Milyen a magánéletük, hogyan alakul egymáshoz való viszonyuk az évek során? Sajnos, csak elbeszélésekből ismerem azt a részt, amely a magyar családok életét mutatta be. A vetítés másnapján azonban többen csodálkozva kérdezték tőlem:

- Nálatok tényleg gyakran évekig épül egy ház, és mindenki saját maga építi?

Kiderült, hogy a film egy négy éve építkező és kimerültségében állandóan veszekedő magyar házaspárt mutatott be. Itt, Japánban azonban teljességgel értetlenül álltak barátnőim a rejtély előtt, hogy miért nem a hozzáértő szakember építi fel a házat, miért a férj vakol és a feleség hordja a maltert, ha nem ez a szakmájuk? Próbáltam valamit magyarázni árakról, építőanyag-hiányról. Nem csodálom, hogy nem nagyon értették.

Itt a környékünkön több építkezés folyik, és amióta itt vagyunk, számos ház felépült már. Egyik sem tartott tovább két hónapnál. Szakata szan barátnóm pedig épp a minap újságolta, hogy hamarosan ők is építkezni fognak. Családi házuk egy újfajta technológia szerint egy nap(!) alatt fog elkészülni.

A gyorsaság titka egyébként egészen egyszerű: egyrészt mindig kéznél van a szükséges anyag, másrészt - dolgoznak. Az, hogy minden építőanyag mindig időben a helyszínen van, még egy előnnyel jár a gyorsaságon kívül. Egy építkezés környéke mindig tiszta és viszonylag rendezett, ugyanis mindig mindenből csak annyi van ott, amennyit néhány napon belül felhasználnak. Nem hever hát évekig téglá és csaréphalom az úttesten, nehezítve a közlekedést, nem úszik minden porban és szennyben. Ehhez persze gondos tervezés és pontos szállítás szükséges, de hát az itt nem hiánycikk. Még egy specialitás: nem irtják ki mindjárt indulásnál a teljes növényzetet, beleértve a szomszéd sövényét is. Minden kis virágra, fácskára féltő gonddal ügyelnek, amit csak lehet, megmentenek.

Nemrég azt is láttam, hogy a technokrata Japánban egészen pontosan hogyan kezdődik egy építkezés. Nem, nem az alapozással. Az imával. A szomszédunkban lévő régi kis faházat lebontották, és éppen az óvodából jöttem hazafelé, amikor egész kis szertartásnak lehettem az üres telken a tanúja. Kivonult a család, az építővállalat szemre középszintű vezetője és néhány melósa, valamint egy buddhista pap összes kellékével, oltárral, miegymással. Az oltárt felállították a telek közepén, elhelyezték rajta az ilyenkor elmaradhatatlan szobrocskákat és ennivalókat, feldíszítettek mindent színes művirággal, majd imádkoztak. A pap lila köntösben, süvegben megáldotta az építkezést és mindenkit megitatott szakéval, beleértve a taxisofőrt is, aki őt és oltárát a helyszínre szállította. Az egész ceremónia nem tartott tovább fél óránál, az atya és a díszek hamar visszakerültek a taxiba (természetesen az elmaradhatatlan fényképezés után), és másnap az építkezés fantasztikus sebességgel megindult. Talán nálunk is segítene egy takaros oltár a telek közepén?! Ahogy azonban a dolgokat otthon ismerem, ez a hat évre tervezett építkezést még egy évvel meghosszabbítaná. Az oltár azonnal hiánycikké válna, az oltár-felállító kisiparosok csak négyhónapos előjegyzésre vállalnák a munkát.

- De hát hol a csodában van még hely ezekben a zsúfolt metropoliszokban családi házat építeni? - kérdezheti bárki Japán fantasztikus népsűrűségére és Tokió belvárosának

felhőkarcolóira gondolva. A magyarázat a városok szerkezetében rejlik. Tokiónak, Jokohamának és a többi nagy metropolisznak is több centruma, belvárosa van. Ezeken a helyeken valóban nincs egy szabad négyzetcentiméter sem. Ezek a központok egyben - természetesen - tömegközlekedési centrumok is. Amint azonban egy ilyen központtól akár néhány utcányit is eltávolodunk, mintha kis falvakban találnánk magunkat. A több emeletes monstrumokat apró, földszintes faházak váltják fel. A mi környékünk is ugyanilyen szerkezetű. A legsűrűbben lakott az állomás környéke. Itt sűrű a benzingóz is, a három-ötemeletes házak, áruházak, bankok gyűrűjében nagy a forgalom. Innen 10 perc sétára már kis családi házak csoportja és néha egy-egy nagyobb bérház váltja egymást. Itt már könnyebb telekhez is jutni. Vagy egy régi, lakhatatlan faház lebontása, vagy egy kis fenyő-erdőcske kivágása árán, esetleg még teljesen üres telek is akad.

Nem csoda, hogy a központok a vonatállomások köré csoportosulnak, minthogy a vonat a legfontosabb tömegközlekedési eszköz. Ha ugyanis valaki egyszer végre saját lakáshoz jutott, nem válik meg tőle egy idő múlva azért, hogy közelebb kerüljön a munkahelyéhez. De a munkahelyét sem hagyja ott a hosszú közlekedés miatt. Nem divat a cserebere, az állandóság és hűség elsőrendű fontossága ebben is megmutatkozik. Ilyen hatalmas embertömeget tehát ekkora távolságokon csak a belvárosi metró hálózathoz kapcsolódó vonathálózat képes naponta kétszer megmozgatni. Egyáltalán nem kuriózum, ha valaki másfél-két órát utazik a munkahelyére, majd természetesen ugyanannyit vissza.

No és milyenek ezek a lakások, amelyek kedvéért az emberek ezt a fáradságos utazást naponta vállalják? Az amerikai "szakirodalom" csak egyetlen szóval jellemzi őket: "nyúlketrecek". Ha nekünk, magyaroknak nincs is mire ilyen fennhéjázóknak lennünk, tény, hogy messze az európai igények alatt marad a legtöbb japán ház, lakás, méretében és komfortfokozatában egyaránt.

A legegyszerűbb, legolcsóbb bérlakások egy-két emeletes faházakban vannak. Rozoga vaslépcső vezet az egymás mellett elhelyezkedő néhány lakáshoz. Egy vagy két szoba van, a nappali a konyhával egy teret alkot, a lakások mérete 30 négyzetméter körüli. A zárt lépcsőház és a központi fűtés híján téli reggeleken 5-6 fokra hűl le bennük a levegő. Ezek a lakások olyan kicsik, hogy még a mosógép sem fér el bennük, ezt a külső lépcsőhöz tartozó hosszú közfolyosón szokás elhelyezni.

A többlakásos betonházak lakásai nagyon különböző színvonaluak. A legegyszerűbbek szinte csak méretükben térnek el a faházak lakásaitól. A mosógép - ó, micsoda luxus! - itt már a saját erkélyen is elfér. Ezért aztán minden erkélyen van egy vízcsap és egy lefolyó is a kifolyó szennyes víznek.

A négy-öt emeletes, egérszürke, kopott bérházak általában vállalatok tulajdonában vannak, és dolgozók bérlik kedvezményes áron a bennük lévő lakásokat. Az elegánsabb, belső lépcsőházzal rendelkező házak lakásait egy átlagjövedelmű család is csak hosszú spórolás után tudja csak megvenni, de utána is hosszasan nyögi a részleteket. Fudzita szan barátnőmék nemrég vásároltak maguknak egy lakást. Eddig a vállalat bérházában laktak, igen olcsón. Nem hiába panaszkodik Fudzita szan:

- Eddig viszonylag kényelmesen éltünk, most kimondottan romlott az életszínvonalunk. Senki ne gondolja, hogy Fudzita szanéék holmi kacsalábon forgó palotát vásároltak! Az ő lakásuk is csupán 60 négyzetméteres.

Léteznek bérházak úgynevezett "western" típusú lakásokkal is, ezeket kimondottan külföldiek számára bérlő hatalmas összegért a vállalatuk.

A családi házak sem valami hatalmasak. Nem is olyan régen Japánban a legtöbben kis, legfeljebb egyemeletes faházakban laktak. Ezeknek a házaknak a nagy részében még fürdőszoba sem volt, a közös fürdőbe járt mindenki naponta. Hogy a japán lakások ma már általában komfortosak, arra mi sem jellemzőbb: a valaha minden lakótömbben lévő közfürdők nagy része eltűnt. A hozzánk legközelebb eső fürdő tőlünk negyed óra vonatozásnyira van.

A ma épülő házakra is elsősorban a tisztaság mértékletesség a jellemző. Maga a telek általában olyan kicsi, hogy a kert legtöbbször szinte csak jelképes. De akármilyen picike is, mindig gondozott, ízléses. Gyönyörű szép virágokat ültetnek színek szerint összeválogatva arra a keskeny sávra, ami a kerítés és a házfal között marad. A kocsibeállókát, lépcsőfeljárókat hely hiányában cserepes virágokkal díszítik. Divat a bonzai is, a híres törpefa. A háziasszony szeme fénye a kert, virágmagvakat cserél szomszédaival, ha kell, este, zseblámpával keresgéli a csak ilyenkor megjelenő kártevőket.

Minden házba, lakásba belépve apró beton előtérbe jutunk. Ez a papucsváltó hely. Utcai cipőben innen egy tapodtat sem lehet továbbmenni. Ez a japánoknak magától értetődő, és rövid idő múltán számunkra is teljesen természetessé vált. Hiszen a legtöbb család tagjai földre terített matracon alszanak éjszaka, amit nappalra hatalmas tolóajtóval ellátott szekrényben helyeznek el. Így kívánja a hagyomány, ami ráadásul az örökös helyszűkével függ össze. A külföldiek általában nehezen akarják ezt megérteni.

Egyszer vacsoravendégünk volt egy izraeli professzor, aki akkor már harmadik hónapja dolgozott Japánban. Belépve az ajtón reménykedve kérdezte:

- Itt is le kell venni a cipőmet?

- Sajnos igen - válaszoltam - mi is a földön alszunk. A professzor úr bánatosan kibújt a cipőjéből, de bosszút állt. Haza készülődve kiment az előtérbe, fogta a cipőjét, visszajött vele a nappaliba és ott húzta fel, az asztalhoz visszatalepedve. Egy japán ezt látván, bizonyára rosszul lett volna.

Az előtér olyan kicsi, hogy egy ember is alig fér el benne. Még ennél is kisebbnek látszik, mert az éppen használatban lévő cipők mind ott sorakoznak egymás mellett, a gondos háziasszony által orral kifelé igazítva. Az előszobafal, kabátakasztó fogalma itt ismeretlen. Télen a kabátját mindenki azonnal a szekrénybe akasztja, a vendég pedig valahová a földre helyezi a szobában, ahol helyet talál neki.

Sok lakásban a kis előtérből mindjárt a nappaliba jutunk be, vagy egy, a konyhát a mellékhelységekkel összekötő közlekedőbe.

A hagyományos japán lakásokban mindenütt eltolható papírfalak választják el egymástól a szobákat. A legtöbb kis lakásban a konyha is egybenyitható a többi helységgel. A papírfalak nem szigetelnek sem hőt, sem hangot, ezért ahol kis gyerek van, a gondos szülők általában eltávolítják a falak nagy részét. Fiaim a megmondható, milyen hamar lehet ronggyá rugdosni egy ilyen papírajtót. Az igazsághoz tartozik, hogy az első lyukat én ütöttem az egyik bőrönd sarkával, mindjárt megérkezésünk másnapján. Halálosan megrémültem, hogyan fogjuk ezt innen eltüntetni, de később megnyugtattak. Az

áruházakban kapható öntapadós tapétával pillanatok alatt újra lehet burkolni egy ilyen ajtót. A falak tologatásával tetszés szerinti helyen lehet elhelyezni az átjárót.

A falak mintájával legtöbbször megegyezik a hatalmas beépített szekrények papírajtajának díszítése is. Ezek a szekrények eredetileg a nagy tömegű ágynemű tárolására szolgálnak, beleértve a matracot, az úgynevezett futont is. De emellett elfér itt - dobozokban - a fehérnemű, gyerekjáték, porszívó is. Terjed ugyan az ágy divatja, de inkább csak a családi házakban, ahol van is rá hely. Népszerű mostanában az emeletes gyerekágy, láttam az áru- házban bizony három emeleteset is! Hiába, a helykihasználáshoz a japánoknál jobban senki nem ért.

A konyha mindenütt nagyon kicsi, és tele van zsúfolva a főzéstudomány miniaturizált kellékeivel. Rendes méretű tűzhelyet csak családi házban láttam, a többség kis kétlapos gázfűzőn főz, amit a gázcsaphoz gumicsővel kötnek be. Először rémülettel töltött el ez a megoldás, de elmagyarázták, hogy az örökös földrengések hazájában ezerszer biztonságosabb a gumicső, mint a törékeny, merev fém.

Sok helyen van mikrohullámú sütő is, vagy hagyományos grillsütő. Terjed az automata kenyérsütő is, de általában nem jellemző a háziasszonyokra, hogy minden technikai csodát azonnal megvegyenek a konyhájukba. Egyszer még a kezdeti időkben kölcsön szerettem volna kérni egy elektromos habverőt a szomszédból, de döbbenet tapasztaltam, hogy a házban senkinek sincs. Már a helyhiány miatt sem állíthat haza a gazdasszony havonta egy újdonsággal, de ürügy a megszokás is. Van ezen kívül még egy fontos magyarázat. A japán nők nem spórolnak az energiájukkal. Rengeteg időt fordítanak főzésre, a legtöbben naponta háromszor is főznek meleg ételt, és nem idegenkednek az időigényes megoldásoktól. Így aztán nem csoda, hogy nem nagyon népszerű a mosogatógép sem. Láttam azért néhány helyen, de természetesen egy aprócska, szekrényre helyezhető változatot, amibe alig fér bele néhány tányér. Edényszárítója már több barátnőmnek van, azonban ez is kicsike. Ez az okos gépezet megkíméli a nőket az örökös törölgetéstől. Az edényt étkezés után azonnal el illik mosni, még ha a férj éjfélkor tért is haza vacsorázni, és nem divat a leborogatásos szárítás. A japán étkezés része a sokféle különböző funkciójú tányér, tálka, csésze. Nem csoda, hogy a konyhák tele vannak súlyos kredencekkel. A háziasszonynak alig marad egy talpalatnyi hely.

Az étkezés általában a konyha mellett lévő nappaliban történik úgy, hogy a hagyományos alacsony asztalkát, párnákon üli körül a család. Sok helyen van magas asztal is székekkel, de csak "házi" használatra. A vendégfogadás az alacsony asztalka mellett történik, amit ha nincs rá szükség, szétszedve a szekrényben tárolnak.

Egyébként is, a bútorok elrendezése nem olyan merev, mint nálunk. Ha mi egyszer valahol egy szekrényt elhelyezünk, akár húsz évig sem mozdítjuk odébb. A japánok ellenben, különösen a hagyományos ünnepek előtt, de esetleg alkalmi vendégek érkeztekor is, átrendezik, de legalábbis átdíszítik a lakást. Ehhez sokféle kellékük pihen a szekrény mélyén, babák, képek, vázák. Változtatják a díszleteket az évszakoknak megfelelően is.

Ne gondolja senki, hogy ágyak híján a lakások kicsinységük ellenére is tágasak, levegősek. Ellenkezőleg, a legtöbb lakás szinte elviselhetetlenül zsúfolt. Anyagi okokból

szó sem lehet róla, hogy például a család gyarapodásával, az újabb gyerekek születésével lakást cseréljenek. Emellett puritán életmódjuk ellenére is rengeteg holmit képesek felhalmozni. Ezeknek az igényeknek megfelelően a japán bútortipar megannyi praktikus, sok-sok tárolóhellyel rendelkező csupa ajtó és fiók bútort gyárt, amelyek ráadásul általában tömör fából készülnek. Ezek a nagydarab szekrények képezik aztán a papírfalak mellett a tényleges térelválasztást.

Szinte minden lakásban van piano is, mivel a lánygyerekeknél feltétlenül, de legtöbbször a fiúk neveléséhez is hozzátartozik a zenetanulás. A zongora tetejét, valamint minden egyéb szabad felületet elborítanak a nyugati stílusú, ízléstelen nipppek, csecsebecsék. Így aztán a legtöbb japán lakás elég zavaró egyvelege a nyugati és a japán ízlésnek.

- Hogyan? - ütközhet meg ezen az olvasó - a jó ízlésük- ről híres japánok lakása nem elég szép?

Igen, ez érdekes kettősség. Az a japán nő, aki a hagyományos virágrendezés, az ikebana művelésekor biztos ízléssel választja ki a az ágakat, virágokat, hozzájuk a vázát, aki pontosan tudja, hogy kimonójához milyen színű és mintájú övet, obit vegyen fel, hogy az összehatás lenyűgöző legyen, elbizonytalanodik, ha nyugati fajta edényeket vásárol, ha lakása nappaliját díszíti, és sokszor még öltözködésében is. Japánban ugyanis a hagyományok megőrzése mellett a nyugati modell követése is cél, persze sajátos, japános stílusban. Ha egyelőre nem is fogyasztanak mindent a japánok őrült mértékben, és nem rohannak megvenni minden technikai újdonságot azonnal, szép lassan benépesítették már a legtöbbben lakásukat Hi-Fi-toronnyal, videóval, miegyébbel. Csak éppen az örökös helyhiány miatt mindenből a kicsi méret a népszerű. Kisméretű a TV, sok helyen van már CD lemezjátszó (kisebb a kompakt lemez a hagyományos- nál), és egészen apró Hi-Fi tornyokat árusítanak az üzletekben. Az üzletek fantasztikus kínálatának egyéb téren is nehéz ellenállni, a szekrények megteltével pedig marad a "dobozolás". Minden, ami már sehol máshol nem fér el, dobozokba kerül. Ezek lassan elborítják a szekrények tetejét és minden talpalatnyi helyet. Olvastam egy felmérést, amelyben megállapították, hogy a vizsgált két hálószobás lakások között 140-ből egyetlen egyet találtak, ahol a háziasszony a varrógépét azonnal használni tudta, nem kellett a tetejéről előbb eltávolítania millió dobozt. A felmérés azonban a 70-es évek végén készült, azóta divatba jött a táska-varrógép - tehát a tároló felület maga is dobozzá alakult.

A japán ipar természetesen kihasználja az igényeket, és remek dobozokat gyárt, amelyeket például a beépített szekrényben, a mosdó alatt, a mosógép fölött lehet elhelyezni.

De a sok doboz sem segít. A legtöbb lakásban egyszerűen képtelenség rendet rakni. A helyhiány miatt valahogy minden elől van. A férj tisztítóból érkezett öltönye egy szögge akasztva lóg a falon, mellette frissen mosott ingei várnak a vasalásra. A sok apró mütyürel borított felület is növeli a zsúfoltság érzetét, no meg az, hogy a bútorok a legkritikább esetben vannak színben és összhangban egymáshoz válogatva. Ha minden véglegesen megtelt, vesznek egy új szekrényt, vagy polcot, és beszorítják a többi közé. Ha pedig gyerek is van a családban, a gyerekjátékok garmadája minden szabad felületet

beborít.

A néhány évre Japánba költözött magyar ösztöndíjasnak is előbb-utóbb meggyűlik a baja a krónikus helyhiánnyal.

A sajátságos európai életszemléletről azonban nehéz leszokni. Magyar barátaink a kemény telekről közismert Hokkaidóról költöztek át Tokióba. Amikor meglátogattuk őket, picurka lakásukban hatalmas franciaágyat találtunk.

- Nem lenne több helyetek, ha ti is matracot használnátok? - érdeklődtem tőlük finoman.

- Ugyan! - nyugtattak meg - el sem tudod képzelni, milyen praktikus egy ilyen ágy! Csuda jól elférnek a síléceink az ágy alatt! Különben hová tennénk őket?

A Daily Yomiuri című angol nyelvű napilap múltkoriban riportot közölt egy tipikus középosztálybeli úrral, Tanaka szannal. Tanaka szan 40 éves, átlagos jövedelmű hivatalnok, aki elmondta, hogy kedvenc hobbija az olvasás, zsebpénzét(!) szinte kizárólag könyvekre költi. Egyetlen bánata, hogy könyveit elolvasás után papírdobozban a beépített szekrény tetején kell tárolnia. Könyvespolcra csak álmodnia lehet.

Japánban, ahol a könyv, az olvasás roppant népszerű, ahol egy nemzet olvas naponta munkába menet és jövet, akár féllábon állva is a vonaton, a könyvespolc az apró lakásokból szinte teljesen hiányzik.

A hagyományos lakások padlóját gyékényszőnyeg, tatami borítja. Szerintünk, európaiak szerint a tatami nem túl praktikus, nehezen tisztítható. A japánok azonban ragaszkodnak hozzá. Szerintük télen meleg, nyáron hűvös és naponta csak fel kell porszívózni. Ez csak nem bonyolult? Azért sok helyen a nappaliban szőnyeget borítanak a tatamira, de a hálószobában soha. Tatamira még papucsban sem illik lépni, csak harisnyában vagy mezitláb.

Amíg kicsik a gyerekek, a japán családok valamennyien egy szobában alszanak. Amikor elmeséltem barátnőimnek, hogy nálunk a kicsi gyereket, ha lehetőség van rá, mihamarabb külön szobába költöztetik, aggodalmas arcot vágta és megkérdezték:

- Hogyan halljátok így meg, ha éjszaka sír a gyerek?

Hiába is próbáltam volna magyarázni, hogy a magyar lakások sem pályaudvar méretűek, és azonnal meghalljuk ám a szomszéd szobában síró csecsemő hangját, tudtam, nem győzném meg őket. Rendes anya véleményük szerint a gyerekeivel egy szobában alszik. A dolognak azért akad egy nagy előnye. Télen, az éjszakára fűtetlen lakásokban legalább melegítik egymást a családtagok.

A családi házak általában valamivel tágasabbak a kis bérlakásoknál. Kívétel nélkül valamennyiben van egy úgynevezett japán szoba. Itt nem lakik senki, ez a helyiség a hagyományok őrzője. Burkolata tatami, berendezése igen egyszerű, legtöbbször mindössze egy házi oltár, egy kép, egy váza van benne virággal. A hagyományos ünnepeken ezt a szobát díszítik fel. Ha vendég jön, itt kínálják a hagyományos zöld teával is. A házak legtöbbször kétszintesek, alul van a konyha, a nappali és a japán szoba, felül a hálószobák mellett esetleg a férj kis dolgozószobája kap helyet.

Kedves tanárnőm, aki japán nyelvre tanít, egyszer meghívott magukhoz látogatóba. Döbbsenten láttam, hogy ebben a lakásban minden fordítva van. A konyha és a nappali van ugyanis az emeleten. Tanárnőm megnyugtató. Itt a környéken sok ilyen ház épült. Előnyük, hogy a magasabban lévő nappaliba jobban besüt a nap, melegebb, világosabb,

mint a hálószobák. Nem nedvesedik, penészedik annyira minden. Mert a nedvesség a japán háziasszony fő ellensége, lakjon akár a legapróbb bérlakásban vagy kényelmes családi házban. A sok eső, a magas páratartalom, a kevés fűtés következménye az állandó enyhe penészszag, ami minden a lakásban tartott tárgyba beleeszi magát. Az ágyneműt, ha az időjárás engedi, naponta több órán át szárítják, szellőztetik a napon az erkély korlátján.

KADZU - KUN (ZS)

Kadzu-kun Miklós csoporttársa az oviban. Egyetlen sötét árnyék boldog óvodás léte felhőtlen egén. Naponta kapom a híreket összeveszésről, verekedésről.

- Útálom Kadzu-kunt! - mondja csemetém gyakran.

- Miért? - kérdeztem eleinte, megdöbbenve ezen az állhatatos gyűlöleten.

- Mert buta - felelte fiam az ötévesek kegyetlen igazmondásával.

Kadzu-kun korához képest aprócska kisfiú, akiről még én, a laikus, aki ráadásul csak törve beszélem a nyelvet, is meg tudom állapítani, valami nem stimmel vele.

Végül az óvónénivel, Igarasi szenszeijel leültünk megtárgyalni a dolgot.

- Jaj, Kadzu-kun nagyon nagy probléma nekünk! - sóhajtotta a szenszei, ami az ő szájából nagyon meglepően hangzott. A japánok, különösen a pedagógusok nem szoktak nehézségekre hivatkozni, pláne panaszkodni valami miatt. A nehézségek arra valók egy japán számára, hogy legyűrje őket. Kadzu-kun azonban valóban különös eset.

Mint kiderült, a családban ő a kisebbik gyerek, 8 éves bátyja értelmi fogyatékos, beszélni sem tud. Az édesanya rengeteget foglalkozik beteg gyermekével, nem marad elég energiája a kisebbre. Hogy emiatt-e, vagy mert a sors egy csapással nem elégedett meg e szerencsétlen családban, de Kadzu-kun is egyre több jelét mutatja annak, hogy értelmi szintje az átlag alatt van. Egyre mélyül a szakadék közte és a többi gyerek között. Ezért a többiek nem szívesen játszanak vele, nincs barátja. Kadzu-kun érzi, hogy ki van rekesztve, és harcol. Követeli, hogy vele is játszanak, vegyék be a csapatba. Ez a többiekben még nagyobb ellenkezést vált ki. Ekkor egyszer csak megjelenik a csoportban egy új gyerek, Miklós. Kadzu-kun nem érti, mi az a külföldi. Ő csak azt látja, íme valaki, aki még nála is alacsonyabb szinten van. Hiszen még japánul sem tud. Hurrá, van már neki is barátja, akihez tartozhat - gondolta szegényke. Miklós eleinte szívesen is fogadta a közeledést, hiszen ő is kirekesztett volt kicsikét. De ez az időszak pillanatok alatt elmúlt, Miki megtanult japánul, összebarátkozott a gyerekekkel, beolvadt a közösségbe. Kadzu-kun pedig egyre riadtabban vette tudomásul, hogy új barátja már nem törődik vele, hűtlen lett. Megpróbálta az elveszett kincset erőszakkal visszaszerezni. De Miklós egyre jobban ellen- állt, mert Kadzu-kun szellemi szintje nem felelt meg neki, és mert az erőszak benne is erőszakot ébresztett. Így jutottak el a mindennapos veszekedésekhez, verekedésekhez.

Amikor mindezt Igarasi szenszeijel összeraktuk, eléggé tehetetlennek éreztük magunkat mindketten. Rendben, megpróbálom mindezt valahogy érthetően elmagyarázni gyermekemnek, több megértésre sarkallni őt, de az alap- problémát, hogy Kadzu-kun nem illik ebbe a csoportba, nem tudom megoldani.

- Sajnos - magyarázta a szenszei, az orvosok szerint a gyerek éppen határeset. Szerintük

nem lehet egyelőre eldönteni, értelmi fogyatékos-e vagy csak lassabban fejlődik az átlagnál.

- Miért nem maradt akkor Kadzu-kun még egy évig a középső csoportban? - kérdeztem, a mi otthoni rugalmas rendszerünkre gondolva. - Akkor nem rína ki annyira a társai közül, és iskolába kerülése előtt lenne ideje is a fölzárkózásra.

- Sajnos ez nálunk nem lehetséges. Minden gyerekek hatéves korától kötelező megkezdenie az iskolát. Ráadásul Kadzu-kun szegény édesanyja külön könyörgött nekünk, igyekezzünk a gyermekét megfelelően felkészíteni az iskolára. Hiszen neki ez az egészséges gyereke, a beteghez képest az okos. Retteg attól, hogy esetleg nem normál osztályban, hanem az enyhén értelmi fogyatékosok között kell elkezdenie az iskolát.

Mit tehattünk mást, megállapodtunk a szenszeijel, hogy türelemre intem harcias gyermekemet, hiszen akármi váltja is ki az ő mérgét, verekedni, veszekedni nem szabad. Otthon tehát leültem Miklóssal, és megpróbáltam neki az ő szintjén megmagyarázni Kadzu-kun viselkedésének okait.

- Tudod - kezdtem - szegény Kadzu-kunnak nagyon beteg a bátyja. Neked itt van Zoli, játszatsz vele, rengeteget tanulsz tőle, de ő kitől tanulja meg mindazt, amit te a testvéredtől? Az anyukájának sincs annyi ideje vele játszani, hiszen a beteg testvérkéjével kell foglalkoznia. Légy hát türelmes Kadzu-kunhoz, ne bánts, játsszál vele szépen.

Miklóst mélyen érintették a hallottak. Kicsit gondolkozott, majd felcsillanó szemmel így szólt:

- Rendben, Mama, akkor majd néha kölcsönadom neki a Zolit, hogy játsszon ő vele.

Japánban ugyanúgy, mint nálunk, nagy probléma a mozgássérültek, értelmi fogyatékosok beilleszkedése a társadalomba. "Kevés ember hinné a japánok közül" - írja a Mainichi Daily News, egy angol nyelvű napilap - "hogya a 120 milliós népességből több, mint 4 millió, vagyis 3% a valamilyen értelemben fogyatékosok aránya. Ezeknek az embereknek nagy része ugyanis hagyományosan izoláltan él az egészséges társadalom tagjaitól."

"A társadalom még mindig nem nyújt számunkra egyenlő jogokat. Nagyon kevés embert ismerek, aki közülünk dolgozhat" - nyilatkozta ugyanebben a cikkben egy hölgy, aki maga tolokocsihoz kötve dolgozni "jár", eladó egy ékszerboltban, emellett pedig lakóhelyén, Kiotóban, szervezi a mozgássérültek és vakok önszegélyező csoportját.

A Művelődési Minisztérium egyik tisztviselője szerint az iskolák is vonakodva fogadják a mozgássérült és értelmi fogyatékos gyerekeket. 1981-ben Tokió egyik kerületében a szülők azért nem tudtak gyermekeiknek megnyitni egy speciális iskolát, mert a szomszédok tiltakoztak, azt állítva, egy ilyen iskola károsítja a környezetüket és házaik értékét csökkenti.

A cikk, ami Amerikával hasonlítja össze Japánt abból a szempontból, mit nyújt hátrányos helyzetű állampolgárainak (vigyázat tehát, nem Magyarországgal), külön kiemeli, hogy Japánban arra nevelik a süket, vak, mozgássérült diákokat, igyekezzenek, hogy valamilyen módon hasznára váljanak az egészséges társadalomnak, míg Amerikában arra bíztatják őket, hogy egyéni életcéljaik megvalósításáért küzdjenek.

"Nem szabad túl sokat remélned" - bátortalanítja el a tanár diákját a japán siketek

iskolájában, ahelyett, hogy bíztatná a továbbtanulásra.

Egyébként amennyiben a mozgássérült vagy más módon fogyatékos polgárt az állam munkaképtelennek találja, maximum havi 65 000 jen segélyt utalhat ki számára.

Az Egészségügyi Minisztérium illetékese szerint nagyon nehéz kellő információkat szerezni az értelmi fogyatékosokról, mivel családtagjaik ezt szégyennek tartják, bezárkóznak.

Véletlenül hamarosan személyesen tapasztalhattam a fenti újságcikk igazát. Szató szan barátnőmmel ugyanis meglátogattuk egy ismerőst, akinek egy két éves Down kóros kislánya van.

A család egy kétemeletes faház egyik aprócska bérlakásában él. Három gyermekük van, a legkisebb, Micsiko a beteg. Vendéglátónk kedvesen fogadott bennünket. Meghallván, hogy engem mennyire érdekel, milyen lehetőségei vannak Japánban a Down szindrómás gyerekek fejlesztésének, örömmel mesélt. Elmondta, hogy havonta egyszer tanácsadásra egy állami intézménybe járnak. Ott megmutatják, hogyan tornáztassa, masszírozza a kislányt, elmagyarázzák, milyen fejlesztő játékokkal, hogyan foglalkozzon vele. De ő mindezt kevésnek tartja. Hetente egyszer pszichológus jár hozzájuk, aki szintén foglalkozik a kislánnyal. Hasonló sorsú szülőktől hallott erről a pszichológusnőről, aki Amerikában tanult egy évig, onnan hozta haza módszereit és állítólag hatalmas sikereket ér el. Persze borzasztó drága egy ilyen foglalkozást megfizetni, a Down-kórt pedig a japán állam nem tekinti olyan súlyos fogyatékoságnak, hogy segélyt utaljon ki a családoknak. Márpedig rengeteg a plusz kiadás, a magántanár, a közlekedés, a speciális játékok...

Az asszony kiegyensúlyozottnak tűnt, a gyerek kedves volt, ime egy boldog család - gondoltam, amikor elbúcsúztunk. Vendéglátónk az ajtóban megállt egy percre és gyors hadarással halkán valamit még mondott Szató szannak.

- Tudod, az a helyzet, hogy a házban senki nem tudja, hogy Micsiko nem egészséges. És az édesanyja azt akarja, hogy ne is tudja meg senki. Ezért arra kér, te se mondd el véletlenül se senkinek.

A döbbenettől szólni sem tudtam.

- De hát hogyan lehet ilyesmit titokban tartani? - kérdeztem, mikor már csak kettesben ballagtunk hazafelé.

- Nem tudom, és szerintem nem is lehet. De a család attól fél, nem fogják engedni a szomszédok, hogy a gyerekeik Micsikóval játszanak. Ezért mindenkinek azt mondják, Micsiko lassabban fejlődik a szokásosnál. Azt tervezik egyébként, hogy amikor Micsiko iskolás lesz, elköltöznek innen egy olyan környékre, ahol senki nem ismeri őket. Akkor ugyanis már semmiképpen nem lehet titokban tartani, hogy Micsiko nem rendes iskolába jár. És ők ezt rettenetesen szégyellik.

MEGHALT A CSÁSZÁR, ÉLJEN A CSÁSZÁR! (T)

Megtörtént hát, amit hónapok óta egy nemzet várt szorongva. Január 7-én, szombaton reggel a TV jelentette, hogy meghalt az öreg császár. Megírtuk már, hogy agóniája, amit az egész ország folyamatosan figyelemmel kísért, még szeptemberben kezdődött. Erős szervezetének, valamint az orvosok igyekezetének (és nyilván a japán orvosi

technikának) köszönhetően, egészen mostanáig meghoszabbították életét.

A hír hallatára azonnal lábba jöttem. De nemcsak én, a kíváncsi idegen: biztos, hogy fél Japán is. A TV-csatornák azonnal átállították műsorukat a rendkívüli helyzetnek megfelelően, és több, mint 24 órán át ontani kezdték azt a programot, amire már hónapok óta készültek. Szünet nélkül mentek a nekrológok, a meghalt császár élettörténetét és a kapcsolt történelmi eseményeket bemutató, valamint az új császárról szóló filmek, a zajló eseményeket ismertető hírek, tudósítások, ezen kívül riportok, neves személyiségekkel, az utca emberével, mindenkivel.

Esemény pedig volt bőven. Az udvar illetékes hivatalnok a reggel 6:36-kor jelentette, hogy a császár 6:33-kor elhalálozott. Nem is tudom, hogyan fordítsam az eseményt jelölő szót, hiszen a Japán nyelvben külön szó van erre (hógjó), amivel állítólag csak a császár halálát nevezhetjük meg. E helyett időnként a prózaibb, ámde udvariassági elő- és utótagokkal alaposan felékesített o-naku narini narimasita kifejezést is használták, amelynek hangzását szerintem minden nyelvtudás nélkül is érzékeltetni lehet, ha elmondom, hogy az egyszerű ember halálakor csupán annyit mondanak, hogy: naku narimasita, és már ez is igen udvarias. Hogy a kifejezésbeli árnyalatok milyen széles skálán mozognak, azt az példázza, hogy amikor végre elszakadtam a hírektől, és elindultam az egyetemre, házunk előtt egy csapat gyerek ugrált körül és izgatottan kiabálták: Tennó héka sindzsatta!, szabad fordításban: "megdőglött a császár!" - amiből levonhatjuk azt a következtetést, hogy valószínűleg a világ összes gyermekének hasonlóan forog az esze kereke időnként.

Szóval, miután a császár, mondjuk így: "elhunyini méltóztatott", egymás után következtek a hírek és a nyilatkozatok. A bemondók többször is gondosan elmondták főbb életrajzi adatait. Azt például, hogy 87 éves volt, és Hirohitonak hívták. Akadtak, akikre ez a meglepetés erejével hatott; a császároknak és rokonaiknak ugyanis nincs vezetéknevük, csak keresztnévük (ahogyan pl. Árpád apánknak sem volt vezetékneve), ráadásul éppen trónon lévő császárukat a japánok csak Tennó hékának, azaz császári fenségnek titulálják. Az a furcsa helyzet áll tehát elő, hogy a japán császár nevét a világon mindenki tudja (és használja), kivéve a japánokat. Ezzel kapcsolatos még két érdekesség. Az egyik, hogy halála után a császár neve megváltozik, és a hagyományok szerint felveszi az uralkodása alatti korszak nevét, így ezért Hirohito-ból "Sóva császár" lesz, hasonlóan pl. a Meidzsi császárhoz, akinek valódi nevét már bizonyára csak tudós könyvekből lehetne előbányászni. A másik nyelvi érdekesség már a modern élet szelének hatása: az új császár, Akihito felesége polgári származású hölgy, ezért őt "Micsiko szan"-ként emlegetik: keresztnévén, mint császári rokont, de hozzáteszik a semleges, polgári "szan"-t.

Az események láncát a császárt kezelő orvosi bizottság vezetője folytatta, aki 7:50-kor állt a mikrofon elé és a császár betegsége óta most először adott a nyilvánosságnak korrekt tájékoztatást a betegség lényegéről, lefolyásáról és természetesen a halál okáról. Eddig ugyanis komoly információvisszatartás volt az udvar részéről. Ennek oka az öreg császár kímélése volt. A bélrákban szenvedő uralkodót ugyanis nem világosították fel halálos betegségéről és azt is el akarták kerülni, hogy a sajtóból értesüljön arról, milyen közeli számára a vég. Hogy a komoly természettudományos műveltséggel rendelkező,

hónapokig alul-felül vérző, naponta hatalmas mennyiségű vért kapó császár számára valóban mi is jelentett kíméletet és mi nem, az más kérdés.

Pillanatokon belül összeült a Minisztertanács. 8:50-kor Takesita miniszterelnök, ugyanebben az időben pedig az USA-ban Reagan elnök is kifejezte részvétét. Ezután pedig elkezdődött az új császár beiktatása, az időszámítási korszakváltást és a császári temetést előkészítő ceremóniasorozat.

Pontosan 10:01-kor kezdődött, és 10:05-kor már be is fejeződött az új császár beiktatása, azaz az uralkodási jelvények átadása. 26 neves személyiség (köztük a miniszterelnök) jelenlétében az új császár, az 55 éves Akihito megállt rendkívül egyszerű trónja előtt. Mellette 4 legközelebbi férfi rokona, legelől Aja herceg, aki Hirohito betegsége miatt megszakította angliai tanulmányait, és aki most "elölépett" koronaherceggé, vagyis trónörökössé. Mindenki közönséges, európai szabású sötétkék öltönyt viselt. Három ember behozta a három kelléket, szertartásos mozdulattal letették Akihito elé, felé fordították, majd meghajoltak. Erre az új császár is meghajolt, mire amazok felvették a tárgyakat, és távoztak. A jelenlévők egyenként meghajoltak, majd távoztak. Egyetlen szó nem hangzott el. Ezután a TV-bemondó ünnepélyes hangon bejelentette, hogy az új császár Akihito. Meglepően egyszerű szertartás, nem?

Ezután kihirdették az országos gyászt, ami annyit jelentett, hogy az állami munkahelyeknek ajánlják, hogy két napig ne dolgozzanak (minő véletlen, éppen szombat és vasárnap a két nap - néhány külföldi azonnal meg is vádolta a japánokat, hogy a császár halálának időpontjával manipuláltak, termelési okokból). Természetesen, a legtöbb helyen tovább dolgoztak az emberek (nálunk is, mindenki benn volt szombaton). Zene, hangoskodás, gyűlések tartása nem tanácsolt (de nem is tilos) egy hétig. A temetés kb. 3 hét múlva várható, addigra (!) fel kell építeni a hatalmas, új Sóva szentélyt.

Hátra volt azonban még a legfontosabb esemény, a korszak névadása. Ezt ugyan hivatalosan az új császár adja, de az újabb törvények szerint egy tekintélyes politikusokból és főként szakemberekből (irodalmárokból, nyelvészekből, történészekből) álló stáb "súg" neki. A szakbizottság már hónapok óta dolgozott, és két vagy három lehetséges nevet is kiválasztott, ezért most már csak a végső döntést kellett meghozni. Délután 2 órára a döntés meg is született: az előző napig tehát Sóva 64-et írtunk (ez az év 6 napból állt), de mától kezdve már Heiszei 1. éve van! Ami január 7-vel kezdődik. Délután 2 óra múlt néhány perccel, amikor a kormányzó ünnepélyes lassúsággal, cirkalmas bevezető körmondatok után, emelt hangon bejelentette az új korszak nevét, majd egy mozdulatot tett.

Kedves levelezőim, miután már lassan két éve írogatjuk élményeinket nektek, talán nem lesz nehéz megfejtenetek a választ a következő kérdésemre. Próbáljatok koncentrálni, képzeljétek el, hogy most japán szemmel nézitek a TV-t, ott a kormányzó, és ha készen vagytok, jöhet a következő találós kérdés:

Mi volt az a mozdulat, amit a szóvivőnek a bejelentés után feltétlenül meg kellett tennie? Ha nem tudjátok kitalálni, vagy egészen mellé találtatok, ne keseredjétek el! Vigasztaljon benneteket az a tudat, hogy az egyik amerikai származású japán-szakértő azt írta az

egyik könyvében, hogy miután 15 évet töltött el Japánban, jött rá, hogy most már egyáltalán nem érti a japánokat!

Szóval a helyes megfejtés: a szóvivő magasba emelte azt a táblát, amelyre két hatalmas kínai írásjellel felírták az új korszak nevét. Magától értetődik, nem? Hiszen azt is meg kell mondani, hogyan kell leírni az új nevet! Sőt, azt is, hogy mit jelent. Az ünnepélyes pillanat után tehát következett a részletes magyarázat: a "hei" (nyugalom, béke) illetve "szei" (születés, keletkezés) olvasatú írásjeleket két régi, híres kínai írás egy-egy mondatából vették ki, és tették egymás mellé. Az eredeti szövegösszefüggésben az egyik mondat valahogy így hangzik: "...és eljön a béke (az országon) belül és kívül is", a másik pedig a másik írásban: "...és eljön a béke a földön és az égben is". A névadók szándéka szerint a nevet a "béke ígéretének", a "béke eljövetelének" kell értelmezni, és remélik, hogy ez fogja jellemezni a beköszöntő új korszakot. Reméljük mi is, tiszta szívből. Hogy a kép teljes legyen, tegyük hozzá azt is, hogy a két kiválasztott kandzsi a legegyszerűbbek közül való, mindenki azonnal meg tudja jegyezni, mivel a harmadik-negyedik osztályosoknak is már ismerniük kell.

A jelenetet, amint a szóvivő a táblát felemeli, a nap folyamán a nyolc TV-csatornában legalább 30-szor lehetett látni, a hírekben, tudósításokban. És már az első felmutatás után beindult a TV gépezete, ami millió variációban kezdte sulykolni az új nevet és a hozzá fűződő értelmezéseket, és folytatta a sulykolást több, mint 24 órán keresztül. Mi minden volt a műsorban? Pl. utcai jelenetek sorozata: osztják az újságok különkiadását, mindenütt a címben a két kandzsi. Emberek nézik, forgatják a lapot, nyilatkoznak a riportereknek, mit éreznek a "Heiszei" hallatán. Riportözön a Narita repülőtéren: a frissen hazaérkezőkkel közlik a hírt, és rögtön kérdezik a véleményét (ki így, ki úgy válaszol). Hatalmas transzparenszek minden városban az új névvel. Fényújságok özöne tudatja a hírt az utcákon. Riport a kalligráfia egyik hírességével, aki éppen óriási ecsettel írja le a nevet. Millió bélyegző készítését kezdik el még aznap, mivel a régi hivatalos nyomtatványokon a dátumban egy ideig az év nevét felül kell bélyegezni. Az egyik nyomda már nyomja is az új nyomtatványokat, a posta tervezi az új bélyegfeliratot, hasonlóképpen a pénzjegynyomda, az igazolványok, bérletek stb. nyomdái. Riport egy hökkent emberrel, aki pontban éjfélkor vesz jegyet egy vonatállomáson: a fránya automata a kiadott vonatjegyre már nem Sóva, hanem Heiszei 1.év jan.8, 0 óra 1 perccel bélyegez! Egy délután kellett csak ahhoz, hogy az összes vonatállomás összes automatáját megtanítsák erre! Még aznap felkutatják azt a három embert Japánban, akit Heiszeinek hívnak (másképp írják, persze), elmennek egy Heiszei nevű faluba, riport az új korszak első újszülöttjének anyukájával, még frissen a gyermekágyban, de riportok készülnek olyan 64 éves emberekkel is, akik pont a Sóva kezdetén születtek, stb. stb. Éjfél után pedig gyászünnepségek, a buddhista szertartások szerint, és lassú, ünnepélyes zene, órákon keresztül.

Reggel ismét a tegnapi gyerekcsapat a ház előtt, izgatottan ugrálnak körül: "a Sóvából Heiszei lett!" örvendeznek. Mondom nekik, hogy tudom, csodálkoznak, honnan. Persze, honnan is tudhatnám, azon kívül, hogy éppen most éltem át az egészet. Furcsa módon, az egyetemen szinte semmi visszhang nincs a kollégák részéről. Teszik a dolgukat, mint mindig - nekik ez nem nagy élmény. Az egykor isteni hatalommal felruházott császár a

fiatalabb generációk egy részének szinte semmit sem jelent; az Alkotmány szerint a népszuverenitás szimbóluma, valójában csak egy csendes, fáradt öregember volt, aki utolsó éveiben csendesen kertészkedett, és a biológia tudományát művelte. Azok a tömegek viszont, akik a császár betegségének hírére szeptemberben elmentek imádkozni a császári palotához, most ismét elmentek, hogy leróják kegyeletüket. Vasárnap mi is odamentünk: hatalmas tömeg volt ott, és mint általában ilyenkor lenni szokott - zuhogott az eső. Habár ez kellemetlen volt, valahogy azért sokkal stílszerűbbnek hatott, mintha fényesen ragyogott volna a nap a gyász hírére.

20. LEVÉL
1989. FEBRUÁR

A JAPÁN CSALÁD (ZS)

Generációk

Bizony, szűnőben van Japánban is a három generációs családmódel, főleg a városokban. Mivel hagyományosan a szülők támogatása az elsőszülött fiú feladata, ő, hacsak teheti, a szülői házban marad. (A kötelesség Japánban olyan fogalom, amely a samurájok és kamikázék leszármazottai körében még csöppet sem vesztette el régi fényét). A napilapok és hetilapok lelkipostájában gyakran lehet olvasni a panaszos meny levelét: "Az anyósom az úr a háznál, nem hagy még a konyha közelébe sem menni. Pedig két gyerekünk van, szeretnék már a magam ura lenni. De a férjem hallani sem akar arról, hogy külön költözzünk, ő a legidősebb fiú ugyanis." Vagy máskor: "Farmercsalád vagyunk, együtt lakunk férjem szüleivel. Külön költözni nem tudunk, férjem egy szem fiú, szülei nem egyeznek bele. Így aztán én két család rabszolgája vagyok. Az uramnak meg hiába panaszkodom, ő az anyjához húz..."

Ismerős a szöveg? Csak részben. Azért nálunk az nem érv: a kedves anyós nem engedi, hogy külön költözzünk! Nálunk a pénzhiány, a lakáshiány az, ami nem engedi.

A rendszeresen összejövő barátnői társaságban Noriko szan aznap nagyon csendesen üldögélt. Megtudtam, hogy Noriko hamarosan költözködik. Kiderült, hogy lejár a 10 év, amikor el kell hagyniuk a vállalati bérlakást. (Jártam ott, nem hiszem, hogy területe több lehet 35 m²-nél). De most, hogy Noriko anyósáék építkeztek, az új házban a két családnak két teljesen szeparált lakása lesz.

- Az ideális megoldás! - Kiáltottam fel boldogan, és gratuláltam. Noriko azonban csak szomorkodott. Végül kibök- te: külön konyha ide, külön konyha oda, anyósa így is, úgy is őt fogja egzecíroztatni.

Egy másik háziasszony ismerősöm egyszer egy nagyszabású társas kiránduláson elmesélte: aznap reggel 5 órakor kelt.

- De hiszen csak fél tízkor találkoztunk, nem is túl messze tőletek! - álmélkodtam.

- Igen, de én elkészítettem a hideg ebédet a kirándulásra, az anyósom-apósom ebédjét, és még ki is mostam. Rájuk is én mosok. - Ebből mindenki számára világos, hogy közös háztartásban él a három generáció.

- És anyósodék legalább vigyáznak a gyerekekre, ha elmentek este valahová?

- Nem járunk mi sehová, csak a gyerekekkel - hangzott a lemondó válasz.

A fenti esetek nem ritkák, de gyakoribb, hogy a fiatalok már házasságkötéskor különköltöznek, leggyakrabban nem is maradnak a szülővárosukban. Ilyenkor a nagymama-nagypapa néhány napos látogatása ünnep az egész családnak, de még a szomszédságnak is jut kóstoló a nagymama sütötte süteményekből.

A lánygyerekek a kötelességen túl, praktikus okokból is szívesebben maradnának a házasságkötés után is a szülői házban. A mama segítsége mindenütt jól jön, ahol kisgyerek van. Ám a férj karrierje más városba szólítja őket - ilyenkor nincs mese. Szüleik betegsége vagy családi problémák idején sokszor felpakolják a gyerekeket (mert ugye a férjre hagyni nem lehet őket), és mennek haza segíteni. Ugyancsak hazaköltöznek több-kevesebb időre szülés után. Ilyenkor viszik a nagyobb gyereket is magukkal.

Mivel Japán világelső az átlagéletkor terén, nem ritka, hogy a 80 évnél idősebb beteg mamát 60 év fölötti, szintén nem egészséges lánya ápolja.

Az öregség Japánban mindenképpen fenyegető rém, amely már a fiatalabbak szeme előtt is egészen korán ott lebeg. Egyáltalán nem érzik a problémát megoldottnak sem öregek, sem fiatalok. Vannak úgynevezett nyugdíjsházak, kellemes lakásokkal, ápolónői, orvosi felügyelettel - egy vagyonért. Akinek erre nem telik, ha egyedül marad, mehet a miénkhez hasonló jellegű szociális otthonba, amelynek a színvonala bizony nem túl magas.

Mivel a szülők úgy érzik, saját lányukban, ha a szükség úgy hozza, jobban megbízhatnak, mint a menyükben, ma már sok szülő kimondottan lánygyermekre vágyik, nem pedig fiúra. Ez egy ennyire tradicionálisan férfiközpontú társadalomban elég érdekes jelenség.

Egyik japán barátnőről egy beszélgetés közben kiderült, hogy leánykori neve azonos anyja családi nevével. Gyorsan másra akartam terelni a szót, gondolván, szegény talán szégyelli, hogy leányanya gyermeke - ez még manapság is nagyon ritka Japánban, nem hogy 30 évvel ezelőtt, amikor ő született. Ám barátnőm cseppet sem tűnt zavartnak. Sőt, nyomban biztosított, hogy ő bizony törvényes házasságból született. Most már végképp nem értettem a dolgot.

- Az apám vette fel az anyám családnevét - szolgált barátnőm a meglepő magyarázattal.

- Tessék?? - Hüledeztem. Japánban, a férjközpontú társadalomban? A gésák, a képzett férfiszórakoztatók világában? Az udvarias, halkszavú, csak családjuknak élő feleségek világában, akik, ha férjük vendégeket hívnak, ki sem nyitják szájukat, ha csak nem a maguk főzte sokfogásos vacsorát kínálni?

- Arról van szó - magyarázta barátnőm - hogy az elsőszülött fiú, ha teheti, otthon marad a szülői házban. De ha nincs fiú a családban, a lány férje viszont nem elsőszülött, ő jön a házhoz. És felveszi a "ház" nevét.

A japán ie, szó szerint lefordítva valóban házat jelent elsősorban, de fordíthatjuk családként, háztartásként, sőt, nemzetséggé is. Ami pedig mögötte van: folytonosság, amely független a konkrét személyektől, akiknek viszont feladata tisztelni az ősokeket, és biztosítani a leszármazottakat.

Nyilvánvalóan a "család" meghatározás a régi paraszti háztartásokban bírt jelentőséggel - a vagyon, a föld nem egyes személyek, hanem az ie mint egész tulajdona volt. Barátnőm édesapja tehát végső soron nem is a feleség nevét vette fel - nyugszom meg a

magyarázat után. Tulajdonképpen úgy is lehet fogalmazni, hogy valamiféle örökbefogadás történt.

Hogy ma már nem mindig ilyen egyszerű a helyzet, később tudtam meg. Amerikai barátnőm, Sigrid férje japán, ráadásul elsőszülött. A mama egy Tokió melletti kisvárosban, Kamakurában él. Sigridék évekig Amerikában laktak, aztán sem költöztek az anyóshoz.

- Na, meg is bolondítottuk volna egymást teljesen - mondta Sigrid - én a lezser amerikai stílusommal, miközben anyósom minden reggel körömollóval vágja a füvet a kertben!

De nem volt semmi probléma. Az özvegy anyós hajadon lányával lakott boldog egyetértésben, mígnem a lány 29 éves korában elszánta magát a házasságra. Kötelességtudó gyermek lévén (általános japán tulajdonság), jövendő férjének azt a feltételt szabta, jöjjön ő hozzájuk lakni. Névcszeréről ezúttal nem esett szó, hiába, azért nem olyan magától értetődő ma már ez sem. A jóságos vőlegény bele is egyezett a dologba, a mama azonban, bármennyire is ragaszkodott a lányához, bármennyivel jobb volt vele a kapcsolata, mint fiával és külföldi menyével, megkötötte magát:

- Nem. Majd Sigridék jönnek haza lakni. Mert különben ez a ház megszűnik "Siotani ház" lenni, a Te férjed után már "Jamada ház" lenne. - És a névnek fenn kell maradni.

Epilógus: az amerikai feleség a sarkára állt, a fiú nem költözött haza. Mellesleg napi kétszer 2 óra vonatutat kellett volna magára vállalnia emiatt, hogy munkahelyére bejárhasson. Szegény mama tehát magára maradt. Lánya viszont közel lakik, sőt, ahogy a mama egyre betegesebb, mégis azt fontolgatja, hogy a lánya családját hazahívja.

Házasság

Fudzita szannal kulturális csere-egyezményt kötöttünk. Én tanítom őt angolra, ő pedig engem japánra. Bár a "tanulás" hamarosan végeérhetetlen beszélgetésekké fajult - mindketten igen elégedettek voltunk az eredménnyel.

Egyszer - a házasságkötésekről beszélgettünk - Fudzita szan elmesélte: ő házasságközvetítő útján kötött házasságot. No végre, gondoltam, találtam valakit, akit kifaggathatok erről a nagy talányról.

Hiszen tudtam én jól, Japánban régi tradíció az elrendezett házasság. A közvetítő - régen a legtöbbször profi, ma a család egy barátja, rokon, vagy akár a főnök - gondosan egyeztetni mindkét félről az információkat, majd, amennyiben a felek a kapott adatok birtokában megfelelőnek találják a férj- illetve a feleségjelöltet, létrejön a találkozás. Régen a fiatalok nem is igen beszéltek egymással a házasság előtt. A házasságközvetítő gyakran úgy járt el, hogy a fiút elvitte magával egy olyan helyre, hogy az észrevétlenül egy pillantást vethetett a lányra, utcán, templomban vagy egyebütt. Más esetben a lányos házban tekinthette meg jövendőbelijét. Ahol az idősebbik lány esetleg kevésbé volt szemrevaló, a cseles szülők még azt is megtették, hogy nővére helyett a csinosabb húgot mutatták meg, majd az idősebb lányt adták össze a vőlegénnyel. A család a ceremónia végéig nem is derült ki - a tradicionális japán kiké- szítés, paróka, kimonó annyira elváltoztatja az ara külsejét.

- Mi egy tokiói vendéglőben találkoztunk - emlékezik Fudzita szan. - Ott volt nagybátyám; az ő barátja, aki a közbenjáró volt, minthogy ő ismerte és ajánlotta jövendőbelimet; persze a későbbi férjem is eljött; no meg édesanyám és én.

- Hű, kicsit népes társaság. Tudtak így egymással egyáltalán szót váltani? - kérdem.

- Nem, de nem is kellett. Fél óra múlva a későbbi férjemmel felálltunk és távoztunk.

Aha - gondolom - most jön a romantika.

- És hová mentek? - Érdeklődöm hangosan. De a válasz kissé meglep.

- Egy templomba.

- Űristen, minek?

- A későbbi férjem kérte az isteneket, legyen szerencsés a házasságunk.

- Micsoda, a férje - bocsánat, akkor még nem is volt az - félórai ismeretség után úgy döntött, össze fognak házasodni?!

- Igen. - Süti le a szemét szégyenlősen Fudzita szan. - Ő mindig ilyen gyorsan döntött.

- Na de kettőn áll a vásár! - erősködöm.

- Hát igen, én gondoltam, lehet, hogy kissé korai, de végtére is az esküvő csak jó fél év múlva volt. Ha én közben rájövök, hogy nem illünk össze, úgysem kötünk házasságot.

Fudzita szan egyáltalán nem szégyenkezik elrendezett házassága miatt. El is magyarázza, mi készítette arra, hogy így keressen férjet.

- Mi kisvárosban lakunk, kevés művelt férjjelölt volt kéznél. Ezért kérte meg édesanyám Tokióban élő nagybátyámat, segítsen.

Arra a kérdésre pedig, sikeresnek tartja-e házasságát, felcsillan a szeme:

- Ő igen, sőt baráti körömben a legsikerültebbnek. Valamennyi barátnőmnek problémái vannak a férjével. Nekem semmi, igazán semmi.

Az udvarias szavak nem mondanak Japánban semmit, de Fudzita szan csillogó szeme, átmelegedő hangja - igen.

Ando szan, másik barátnőm saját bevallása szerint nem ilyen szerencsés. Az ő házasságuk is a család közvetítésével jött létre, ám később kiderült, egyszerűen nem illenek össze.

- Én imádom a társaságot, szívesen hívok vendégeket, jókat főzök nekik ilyenkor. A férjem nagyon magának való. Ha hazajön, alig szól, leül a TV elé, nem kíváncsi semmi másra.

Szerencsére Ando szan férje sokat utazik üzleti ügyben. Ilyenkor kis felesége "kirúg a hámból". Sokfogásos lakomát készít és meghívja barátnőit gyerekestül.

Nem véletlen, hogy az elrendezett házasság még mindig igen közkedvelt Japánban. Hiszen régen, a tradicionális erkölcsi ideák szerint a szerelmet, mint a házasság alapját nem ismerték el a japánok. Sőt, odáig mentek, hogy sokan a férfi szerelembe esését morális gyengeségnek tartották. Nem létezett udvarlás sem semmilyen formában, hiszen a fiúk és a lányok teljesen különválasztva nőttek fel. Kollégák szerelmi afférjáért a háború előtt elbocsátás járt. Ugyanakkor mindenki hallott történeteket olyan férfiokról, akik, mivel nem vehették el szívük választottját, szerelmükkel együtt az öngyilkosságot választották. Így aztán elég jó talaja volt a nyugati kultúra terjedésének, amely a szerelmes regények, versek, a külföldi popzene népszerűsítésével a mai japán fiatalok szemében a szerelmi házasságot kívánatosá tette. Így történhetett meg, hogy Tamás professzora a csinos, harminc körüli titkárnő kiházásítási kísérletével bizony kudarcot vallott. A hölgy udvarias, ám igen határozott formában visszautasította a jelöltet. (A munkahelyi főnök a család kérése nélkül is felelősséget érez beosztottjai magánélete

iránt, Tamás professzora a laboratórium több ifjú kutatóját házasította meg az évek során.)

A házukban lakó, 30-35 év körüli feleségek közül egy sem közbenjáró útján ismerte meg a férjét. Ketten is - a vonaton ismerkedtek meg jövődöbelijükkel! Nem csoda, a testtelket felőrlő hosszú közlekedés végeláthatatlan óráiban ugyan mi mást csinál a fiatal - ismerkedik. Azért senki ne gondoljon magyar módra "ismerkedő", leszólítgató fiatalokra. Japánban a fiatalok a magyaroknál sokkal gátlásosabbak, félszegebbek. Bár ma már rengeteg a koedukált iskola, még hat a múlt. Ha iskolaszünetben valaki kimegy egy japán repülőtérré, vagy vasútállomásra, nem nagyon lát vegyes kiránduló társaságot. A lányok barátnőikkel indulnak útnak, a fiúk hangos, népes csoportjai legfeljebb messziről nézegetik a lányokat.

No, azért nem mindenki olyan félszeg! És bár utcán ölelkező, csókolózó párokat igazán csak elvétve látni, sok házasság megkötésekor a baba már úton van.

A mutogatott esküvői képeken Hosi szannak is domborodott már a hasa a díszes kimonó alatt. Elég nyilvánvalóan szerelmi házasság volt az övé. Ám nem nehéz kitalálni, mi maradt az egykori szerelemből. Hosi szan és két kislánya, a 7 éves Tomumi és a 3 éves Eriko még ünnepnapokon is hármásban, a papa nélkül sétálgat. Néha pedig a mama tűnik el néhány órára rejtélyesen.

- Vásárolni ment - mondja ilyenkor Tomumi és megtörli a bőgő Eriko szemét. Hm, délután 1-től este 6-ig kicsit hosszadalmasra nyúlik a bevásárlás.

Válás

Sem a társaságkedvelő Ando szan, sem Hosi szan nem gondol válásra. A válás Japánban még ma is ritka madár. Fudzita szanról viszont az is kiderül, hogy elvált szülők gyermeke, ráadásul a mama terhesen, lánya születése előtt néhány hónappal vált el. Ez azért különösen meglepő, mert Fudzita szan 36 éves. Ha ma ritkaság a válás, hát még mennyire az volt ezelőtt 36 évvel! Sőt, a feleség döntött a válás mellett! Az atya állítólag rendes, becsületes ember volt. Most, ennyi év után lánya csak annyit tud: nem egyezett a szülők természetével. Kérdelem Fudzita szant, milyen volt az édesapja?

- Nem ismertem. Igaz, egy városban éltünk, de mivel újra nősült, és gyerekei is születtek az új házasságból, nem találkoztunk. Azután pedig meg is halt apám.

- És a féltestvéreire sem volt kíváncsi sosem?

- De igen, persze hogy az voltam. De valahogy mégsem találkoztunk..

- Nem is hiányzott a papa?

- Hát, nem mondhatnám. Az a helyzet, hogy együtt laktunk anyám nővérével és annak kislányával. A szomszédban pedig gyermektelen nagynénémék laktak. Irigykedtek is a barátnőim, mikor hozzánk vendégségbe jöttek: "Neked egy helyett 3 mamád van!"

Azért három anya sem helyettesít egy apát, mondanám, de Fudzita szan úgy érzi, boldog, kiegyensúlyozott gyerekkora volt. Azért mégsem fér a fejembe ez a papa, aki nem kereste sosem a lányát, ha a lány a mama szoknyája mellől nem is kívánczolt soha papa-nézőbe. Kérdezgetem hát tovább, mit tud még a papáról? De nem sokat, csak annyit, hogy a papa házasságkötéskor felvette az anya családnevét, (ha nem hangzana udvariatlanságnak, Fudzita szan családi életét ama állatorvosi egyetemi lóhoz hasonlítanám, amelyen minden lóbetegség megtalálható - igazán minden japán

specialitás szerepel benne), majd váláskor visszavette a sajátját.

- No és milyen volt elvált szülők gyerekének lenni 20-30 évvel ezelőtt? - kérdem. - Nem érezte soha semmilyen hátrányát?

- De igen - szól a vallomás. - Mikor az egyetem elvégzése után állást kerestem. Az azért nekem nehezebben ment, mint másnak. Hiába, kis város a mienk, mindenki tud mindent a másikról.

Azért nem mindenki válik illetve válhat el ilyen egyszerűen még ma sem. 1987 decemberében a következő címmel jelent meg cikk az egyik legnagyobb példányszámú angol nyelvű japán napilapban: "A Legfelsőbb Bíróság megváltoztatott egy válási ítéletet 1952-ből".

A cikk szerint a férj ma 75 éves, törvényes neje 72. 1937-ben házasodtak össze. 1949-ben a férj szeretőjéhez költözött. (No lám, van azért Japánban, aki a szívére hallgatott már 40 évvel ezelőtt is!) A feleségtől nem volt gyerek, ám a második kapcsolatból 2 fiú született, ezeket a férfi hivatalosan magáénak ismerte el. A feleség a férj által neki hagyott házat 1950-ben eladta, azóta bátyja háztartásában él. A férj őt anyagilag más módon nem támogatja. 1951-ben kérte a férj először a házasság felbontását, amit a bíróság 3(!) évvel később elutasított. (Úgy látszik, kicsit fontolgatták a döntést.) A férj 1983-ban megpróbálta a feleséget rávenni a megegyezéssel való válásra, ennek fejében 1 millió jen készpénzt - közel 500 ezer Ft-nak felel meg - és egy értékes olajfestményt ajánlott fel. A feleség azonban hajthatatlan maradt. Ekkor a férj új keresetet adott be, amit a Tokiói Bíróság megint elutasított. Ám a fellebbezéskor a Legfelsőbb Bíróság végül most már a házasság felbontása mellett döntött.

Eddig Japánban a bírósági gyakorlat az volt, hogy annak kérésére, aki hibáztatható a házasság zátonyra futásáért, nem bontották fel a házasságot. Ezt az elvet 1952-ben vezették be, úgymond "a háború utáni erkölcsi züllés" megállítása, a hűség erősítésére. Most, esetünkben a bíróság így indokolta döntését: "A különélés jelentős idővel korábban kezdődött, a házasságból gyerekek, akikről gondoskodni kell, nem születtek (szerintem, ha lettek is volna, ma már lassan ők is nagyszülők), valamint a válás bizonyíthatóan nem fogja a hitvest pszichés, gazdasági vagy szociális hát- rányba hozni."

Az újságíró megjegyzése: megfigyelők szerint ez a döntés jelentősen befolyásolja majd a japán válások rend- szerét, könnyebbé téve azt. Talán nem kell majd mindenkinek harmincegynéhány évig várnia.

Azért a fenti történet eléggé egyedi. Manapság erősen növekszik a válások száma, különösen a fiatalok körében. De a problémákra, házastársi konfliktusokra egyáltalán nem általános reakció a válás. Mint ahogy az előbb említett Ando szan és Hosi szan barátnőim is - ha más-más módon is - legfeljebb kirúgnak a hámból, válásra még csak nem is gondolnak. És így van ezzel rengeteg nőtársuk Japán-szerte.

Japánban a válás nem volt ismeretlen a régi időkben sem. A két leggyakoribb vallás, a sintó és a buddhizmus nem tartalmaz erre vonatkozóan semmiféle olyan tiltást, mint a kereszténység. Csakhogy akkortájt a válás kissé mást jelentett, mint manapság. A feleségek törvényben is rögzítetten alacsonyabbrendűek voltak férjeiknél. Még a Meidzsi korszakban is (a XIX. század második felétől), ami egyéb tekintetben Japánban a "felvilágosodás", az ugrásszerű fejlődés időszaka volt, törvény írta elő, mely 7 ok

elegendő ahhoz, hogy a férj elváljon a feleségétől. Ime: a meddőség, házasságtörés, engedetlenség a férj szülei iránt(!), szószátyárság (magyarul pletykásság), tolvajlás, féltékenységi és végül a rossz egészségi állapot. Olvastam egyszer egy nőről, akit 1941-ben, 33 éves korában küldött haza "jó" férje, és attól kezdve 1969-ig, haláláig az asszony bátyja családjával élt. A beteg, munkaképtelen feleség csak akkor maradhatott a háznál továbbra is, ha gyerekei elég nagyok voltak már ahhoz, hogy magukat és a házat ellássák. Egyébként pedig, vagy a felsorolt további 6 eset bármelyikének fennállásakor a férj a feleségét egyszerűen hazaküldhette annak családjához. (És gondoljunk bele, milyen kevés kell ahhoz, hogy egy férj a nejét pletykásnak nyilvánítsa?)

Az igazsághoz tartozik, hogy a válás főleg az alacsonyabb osztályokban divott. Hiszen a gazdagabb családokban a férj annyi ágyast, szeretőt tarthatott, amennyit a pénztárcája elbírt. És ez nem volt megbotránkozás tárgya. (Ismét kiderül, nem keresztény országról van szó.) A szeretőtől született gyermek nem volt "zabigyerek", megillették a jogok őt is. Anyira, hogy amikor a nemrég elhunyt Hirohito császár felesége annak idején negyedik próbálkozásra is "csak" lányt szült, mindenki teljesen megdöbben, hogy ismételt tanácsok ellenére sem vett maga mellé ágyast a fiúörökös reményében, hanem hűséges maradt feleségéhez. Mellesleg kitartását siker koronázta, ötödik próbálkozásra végre megszületett a várva-várt trónörökös.

Ennek a "liberális" válási gyakorlatnak a tükrében azok a szám adatok, amelyek azt mutatták, hogy a második világháború után csökkent a válások száma, bizony éppenséggel a feleségek emancipálódásának jeleként értékelhetők.

A mai japán feleség azonban csak részben tesz le a válásról tradicionális okokból, még ha fel is merül benne a gondolat. Sokkal többet nyom a latban, hogy a gyerekes elvált asszonyok helyzete válás után roppant nehezzé válik.

A legtöbb japán feleség házasságkötés után, de legkésőbb akkor, amikor gyermeke megszületik, kilép munkahelyéről. Ettől kezdve tevékenysége középpontja a család. A japán nők jelentős része maga is otthon kíván maradni gyermeke születése után, nem csak a körülmények kényszerítik rá. Ahogy azonban a házasságkötés időpontja szép lassan kitolódik a nők 25-26-ik életévéig, egyre több az olyan lány, aki rangos egyetem végzett, bedolgozta már magát szakmájába és nem kíván kilépni munkahelyéről házasságkötése után sem. Részben esetleg anyagi okokból, de első sorban hivatástudatból. Ám a gyermekintézmények nyitvatartási rendje nem igazodik az egész nap, teljes munkaidőben dolgozók igényeihez. A szülési szabadság minimális, ám kicsi csecsemőket befogadó gyermekintézmény igen kevés van. Ha az anya szerencsés, és mégis bejut gyermeke egy ilyen intézménybe, biztos, hogy az nincs a szomszédban. Kellő közlekedés után leadva a gyereket, az anya ekkor újra hosszabb utazásba kezdhet, amíg munkahelyére ér. E 's Japánban a munkaidő nem 8 óra ám!

Az anya, ha szerencsés, számíthat egy nagymama segítségére. Vagy fizet egy bébiszittert. Vagy megkéri a szomszéd-asszonyt, vigye haza a sajátjával az ő gyereket is. Egy biztos - az elvált anya egymaga képtelen teljes munkaidőben dolgozni és gyereket nevelni. Arról nem beszélve, hogy ha a gyermek születésekor otthon maradt, később, jónéhány év kihagyás után már az álláskeresésnél elég reménytelen a helyzete.

Többek között ezért is - érdekes módon - mostanában elszaporodott az időskorúak

válása. A gyerekek már felnőttek - ez már nem visszatartó tényező. A döntő ok - az alapvető dolgozó férj - háztartásbeli feleség kapcsolatban keresendő. Két egymástól független világ. Évtizedekig egymás köreit nem zavarják, ám egyszer csak a férj nyugdíjba megy. És nem találja a helyét otthon. Kicsi a lakás, nincs egy nyugodt zug, ahol letelepedhet. A feleség pedig megszokta, hogy otthon mindig a maga ura. De most érkezett egy "idegen", aki mindig láb alatt van, nappal is ki kell szolgálni, nem hívhatja meg a barátnőit akármikor egy kis tereferére, mint régen - egyszóval állandósulnak a konfliktusok, végül sok esetben jön a válás.

Emancipáció

No, de térjünk vissza a gyerekes anyák állás-gondjaira! Ez azonban nem csak az elvált nők problémája. Igaz ugyan, hogy a fiatal lányok, egyetemisták jelentős része is eleve azt tervezi, hogy házasságkötése után otthon marad, de közbeszólhatnak például az anyagiak. Általában - egészen a legutóbbi időig - a férj keresete elegendő volt a család eltartására. A lakásárak ugrásszerű emelkedése mellett a gyerekek taníttatási költségei is nagyon megnőttek az utóbbi években, és ez sok asszonyt kényszerít munkavállalásra. Egyre több azonban az olyan nő is, aki szereti a hivatását, ezért szeretne a gyerek mellett is dolgozni.

Agnes csan Tajvanról érkezett Japánba 19 éves korában, és hamarosan neves táncdalénekes lett. Később az énekléssel felhagyott és azóta a TV-ben amolyan mindenes szerepet tölt be. Riporter, részt vesz show műsorokban, vetélkedőkön háziasszonykodik. Népszerűsége azonban gyermeke születésekor hágott tetőfokára. Agnes ugyanis kijelentette, nem óhajtja otthagyni 32 évesen a pályát, de nem mond le arról sem, hogy gyermekét maga nevelje. Ezért azután a picit csecsemőkorától magával hurcolta a forgatásokra, óriási botrányt kavarva ezzel. A női emancipáció kisszámú japán harcosa Agnest tűzte lobogójára és sokan mások is rokonszenveztek erőfeszítéseivel. Voltak és vannak természetesen heves ellenzők is. Köztük egy másik TV-személyiség is, egy neves történésznő, aki szerint Agnes nincs tekintettel sem kollégáira, akiknek sokszor a forgatás alatt egy bőgő gyereket kell a TV öltözőjében órákig babusgatniuk, míg Agnes a kamerák előtt bohóckodik, sem gyermeke valós igényeire. A csecsemőnek ugyanis szerinte, és nincs egyedül ezzel a nézetével, elsősorban nyugalom, állandó, biztonságot jelentő környezet, határozott napirend kell.

A nagy zűrzavar Agnes körül két dologra volt jó. Elsősorban felhívta a figyelmet arra, hogy Japánban egy dolgozó nő gyerekekkel a legritkább esetben folytathatja tovább töretlenül hivatását. Másrészt persze ez igen jó reklám ám a hölgynek. A baba 1 éves koráig több riportfilm, interjú készült a mamával. Nyomon követték hétköznapjaikat, amint Agnes gyerekekkel a karján taxival studióról studióra siet, éjjel 1-kor hazatér otthonába, és nekilát kettejüknek vacsorát készíteni, majd picinyével hazautazik Tajvanra meglátogatni a nagymamát, természetesen kamerák kereszttüzeiben, riporterek hadával körülvéve. Jelenleg Agnes reklámoz a TV-ben bébiételt és papírpelenkát, és mellel egyéb kötelezettségeinek is eleget tesz. (Kíváncsi lettem volna a kedves papára is egyszer, őt azonban sosem mutatták, bár állítólag létezik. De hát ő már úgy látszik, nem fért bele a képbe.)

Akadnak azonban teljesen hétköznapi asszonyok is, akiknek sikerül összeegyeztetni az

anyaságot a karrierrel. Ám ha ez a dolog nálunk, Magyarországon nem könnyű, Japánban százszor nehezebb.

Érdekes módon, mint kultúrájában oly sok mindent, Japán a nők másodrendű szerepét a társadalomban is Kínából importálta. Valamikor régen, 592 és 770 között több női uralkodója is volt Japánnak. De a korábban komoly szociális és politikai pozícióval rendelkező nők, ahogyan erősödött a kínai befolyás, szép lassan a férfiak kiszolgálóinak seregébe süllyedtek. Érdekes módon a kínai hatásnak köszönhető a nők szerepe Japán prózairodalmának megalkotásában is. Míg ugyanis a 10-17. században az iskolázott férfiak a divatnak megfelelően rossz kínaisággal pompázatos költeményeket alkottak, az udvar nem megfelelően iskolázott hölgyei, maguk szórakoztatására japánul írtak remekbe szabott műveket. Kedvenc műfajuk a napló volt, ebben azután elbeszéltek úti élményeket, szerelmi kalandokat, hétköznapi pletykákat. A korszak máig leghíresebb alkotása Muraszaki Sikibunak, egy udvari nemes feleségének "Gendzsi története" című regénye, amelyből azóta számtalan színdarab, film, képregény is született.

Volt azután a dicső múlt árnyékaként két női uralkodó a 17-18. században is, ám ekkor már a császári pozíció teljesen híján volt a tényleges hatalomnak. Nő vagy férfi császár - egyre ment.

Még manapság is nagyítóval kell keresni a politikai vagy gazdasági életben a komoly vezető pozícióban lévő hölgyeket. Az angol nyelvű Daily Yomiuri időnként riportokat közöl jelentős karriert elért nőkkel. Riport készült a nőgyógyász főorvosnővel, aki egy igen jó nevű kórházban dolgozik, egy nagyvállalat magas pozícióban lévő vezetőnőjével, akinek tevékenységi körébe a személyzeti ügyek tartoznak, egy divattervezőnővel, aki iskolát teremtett és saját tervezőstudiót nyitott. Magyar szemszögből nézve ezek a Japánban szinte csúcsteljesítménynek számító esetek egyáltalán nem tűnnek különlegesnek. De még ilyenkor is kiderül, hogy a sikeres nők nagyobb része éveket töltött külföldön, ha gyereke volt, segítette a nagymama, de a legtöbb esetben bizony a hölgy hajadon maradt, vagy legalábbis gyermektelen.

A jelenlegi japán munkastílus, a végnélküli munkaidő, a munka utáni közös programok, elsősorban a közös ivás, melynek során üzletek köttetnek és munkahelyi döntések születnek, az időrabló közlekedés, a gyermekintézmények hiánya illetve nem megfelelő volta - nos, ez nem kedvez a kitörni vágyó családanyáknak. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy a nők ne dolgoznának egyáltalán. Sőt. Nők állnak a pultok mögött a szupermarketekben és áruházakban, nők dolgoznak a kórházakban, rendelőkben, egyenruhás irodistanők tömege lepi el ebédidőben Tokió belvárosát.

A lakásunk közelében levő magánóvodában csupa fiatal óvónő dolgozik. Egyik szomszédasszonyom elmesélte, hogy ezek a lányok házasságkötésükkor automatikusan elveszítik állásukat. Hogy mi a kizáró ok egy férjzett óvónő esetében, máig sem értem. Mindenesetre alaposan megjártam ez ügyben. Miklós már jó fél éve állami óvodába járt, amikor óvónénije férjhez menni készült. Jól tudtam, itt nem kizáró ok a házasság, de azt is tudtam, a japán nők sokszor ilyenkor önszántukból kilépnek munkahelyükről. Megkérdeztem hát Igarasi szenszeit, egyszerű kíváncsiságból, tovább dolgozik-e majd? A szenszei végtelen zavarba jött, arca pirosra gyúlt, hevesen hajlongani kezdett és többször egymás után biztosított róla, hogy férjzettként is nagyon igyekezni fog, hogy

munkáját jól végezze el. Erre persze én is zavarba jöttem, és nem győztem dadogva magyarázni, semmi kétségem affelől, hogy férjezetten is ugyanolyan kiváló óvónő lesz, mint ezelőtt.

Hiroko barátnőm nem máshol, mint a Magyar Nagykövetségen dolgozott. Férje egy híres japán nagyvállalat üzletembere. Hiroko bájos, szinte akcentus nélküli magyarságával így mesélt erről:

- Én is sokáig dolgoztam minden nap, azután egy jó óra, mire hazaértem. Akkor elkezdtem főzni a férjemnek, de ő sokszor csak éjfél körül állított be. Ha le is feküdtem már addigra, felkeltem, vacsorát adtam neki. A végén már tiszta idegbeteg voltam. Nem csoda, hogy az első baba a negyedik hónapban elment. Akkor a szüleim, meg a férjem szülei azt tanácsolták, maradjak inkább otthon.

Hiroko tehát az újabb terhességet szépen otthon várta meg. Ma boldog anyja egy tündéri egyéves kislánynak és egyelőre nem készül dolgozni menni sehová.

Érkezésünk után mindem reggel csodálkozó tanúja voltam, amint egy ifjú apuka karján picurka csecsemővel, mögötte két apró kisfiúval úgy fél kilenc körül elhalad ablakunk alatt a közelben parkoló gépkocsija irányába. Végül szilárd meggyőződésemmé vált, hogy az édesanya nagyon beteg lehet, vagy tán nem is él már. Egyszer úgy fél évvel később meg is kérdeztem egyik szomszédasszonyomat az esetről, aki nevetve felvilágosított: a család nőtagja, a három gyerek anyukája egyszerűen - dolgozik. Mégpedig teljes munkaidőben, egy neves egyetemen kutatóként. Az apa is dolgozik, ő is egyetemen, csak kissé közelebb. Nyilvánvalóan ebben a családban, Japánban szokatlan módon, az atya is jelentősen besegít a gyerekek ellátásába.

De ennél még végletesebb esettel is találkoztam. Nem messze tőlünk lakott egy család, ahol a kanadai származású feleség dolgozott jó pénzért a kanadai követségen, míg japán férje otthon igazi háztartásbeliként nevelte három kicsi (6, 4 és 2 éves) gyerekeket! Az asszony nevetve mesélte:

- Az első időben, amikor délelőtt a szomszédok találkoztak a férjemmel, amint sétálni vitte a gyerekeket, nem győzték kérdezgetni: "Ó, ma szabadságot vett ki, ugye?" A férjem csak a fejét rázta, így lassan elmeséltették, miről van szó. Kanadában, Amerikában ez már egyáltalán nem ilyen nagy csoda, mint itt. Én kerestem jobban, imádom a munkámat, a férjem igazán szívesen végzi a házimunkát és kitűnően főz. Hidd el, mire én hazaérek, tényleg nem vár mosnivaló, sem mosatlan edény.

A legtöbb nőnek azonban, aki gyerek mellett dolgozik, legyen bár egyetemi vagy főiskolai végzettsége, meg kell elégednie valamilyen részmunkaidős elfoglaltsággal. Ezek az állások persze elég gyengén fizetettek, mint ahogyan nem gazdagodott meg fiam osztálytársnőjének mamája az otthon végzett bedolgozói munkától sem. Mindenképpen tény azonban, hogy a munkaadók felismerték Japánban, hogy nagy az igény az anyák részéről az ilyesfajta munkára, és ők sem járnak rosszul.

Az egyik munkaerőhiánnyal küzdő tokiói nagyáruház olyan eladói állásokat hirdetett, ahol a nők teljesen maguk választják meg, milyen időbeosztásban kívánnak dolgozni, sőt, lehetőség szerint azt is, melyik osztályon.

- A virágosztályt választottam - nyilatkozta egy két- gyerekes asszony. - Elküldöm a gyerekeket az iskolába, kitakarítok és naponta 10-kor kezdek itt az áruházban. Kettőig

dolgozom, mire a gyerekek hazaérnek, én nyitok nekik ajtót. Jó érzés, hogy hozzáteszek valamit a család jövedelméhez és közben itt remekül érzem magam. A gyerekeim sem látják kárát.

Bizony ez fontos szempont. Ne lássa kárát a gyermek, hogy anyja pénzt keres. Mert akkor már - így a japán mentalitás - nem éri meg. Mellesleg, a fenti hölgy az áruház virágosztályán biztosan nem kedvetlenül, miszen, folyton óráját nézegetve fogja kiszolgálni a vevőket.

Amint korábban már említettem, sok nő tevékenykedik saját családi üzletben. Persze sok nő dolgozik az oktatásban is, ezt még viszonylag össze lehet egyeztetni a saját gyerekekkel. Zoli tanítónénije szerint azonban ez sem túl könnyű:

- Amikor a lányom hat hetes lett, vittem minden nap a bölcsődébe, én pedig rohantam az iskolába. Az első hónapokban sírtunk mindketten minden reggel.

Meg kell hogy valljam, a mi GYED illetve GYES rendszerünk olyan általános csodálkozást váltott ki valamennyi ismerősömből, amit szinte semmilyen más esetben nem tapasztaltam.

- Pénzt kaptok, amikor otthon vagytok a gyerekekkel? E 's még a munkahelyetekről sem kell kilépni? - Teljesen el voltak képedve.

Szenvedő nőtársadalom?

Szató Makiko barátnőm, aki pszichológia szakot végzett az egyetemen, harmadik gyermeke születése után "bedolgozó" lett egy női magazinnál. Ő vezeti a levelezési rovatot. Makiko mesélte, hogy elég sok levelet kap fiatal kisgyermekes asszonyoktól. Ezek a nők, akik korábban dolgoztak, most bezártságról, magányról panaszkodnak.

Ami engem illet, a magam környezetében egyáltalán nem láttam a nőket szenvedni "sanyarú" sorsuk miatt. Azt hi- szem, a panaszok főleg idősek lakta vidékekről származhattak. Ha egy környéken ugyanis akár csak két kisgyermekes anya is lakik, azonnal létrehozzák a maguk kis közösségét. Közösén viszik a gyerekeket sétálni, együtt mennek bevásárolni, ha úgy adódik vigyáznak is egymás gyerekére. A mi "emancipált" szemszögünkből nézve a kisgyermekes japán anyák elnyomottak, gyermekeik rabjai, míg férjeik a szabadság és az önmegvalósítás megtestesítői. Ez azonban a valóságban eléggé másként fest. Először is a japán nők nagy többsége (eltekintve Makiko levelezőitől) eleve elfogadja hagyományos női szerepét, magát nem tekinti mindenről lemondó áldozatnak. Így élt az édesanyja is, így él a szomszédjában rengeteg kisgyermekes anya is - mi ebben a rossz? Másrészt a japán nőknek bizonyos szempontból igen nagy szabadság adatik meg. Következik ez a hagyományos családi munkamegosztásból is. A "szabad" férfi reggeltől késő estig vállalata érdekében robotol, heti 6 napot. (A részleges szabad szombat Japánban csak most kezd elterjedni). Lényegében csak enni és aludni tér haza. Minden családot érintő döntés joga a feleség kezébe kerül tehát. Ő választja ki a gyerekeknek az iskolát, ő kezeli a családi kasszát, dönt a nagyobb vásárlásokról. A "szabad" férjek nagy része zokszó nélkül elfogadja ezt a rendszert, fizetéskor elteszi az asszony által neki kiutalt zsebpénzt, sőt hálás is, amiért ezeket a gondokat a nő leveszi a válláról. Fudzita szan mesélte, hogy eldöntötte(!), hogy kocsit fognak venni! Férje csak annyit kérdezett: "Van rá pénzünk?"

Olvastam egy cikksorozatot egy tipikus kishivatalnok család életviteléről, szokásairól.

Okano szan, a férj így részletezte, mire költi zsebpénzét, ami a havi fizetésének kb. egyhatoda: Az összeg fele ebédpénz, kis összeget mindig könyvekre, bizonyos, nem túl magas összeget pedig hobbjára, golfra költ. Befizetett ugyanis egy elég olcsó golfklubba. Ami pénze megmarad, már arra sem elég, hogy alkalmanként este inni menjen hivatali kollégáival. Ez azután örökösen veszekedések forrása feleségével. Okano szan, a következő havi zsebpénzéből előleget kérve egy újabb partira, azzal érvel, hogy ezek a közös ivások a munka részei. (És ez nem csak a feleség elhallgattatására szolgáló ürügy, ez tényleg igaz Japán-szerte.) A feleség megtagadja az újabb előleget arra hivatkozva, hogy férje úgysem lesz képes soha tartozását kiegyenlíteni. Ebben a vitában az nem érv, hogy a pénzt a férj keresi.

A nők, főleg amíg a gyerek kicsi, valóban nem mozdulhatnak gyermekeik mellől egy lépést sem. A nagymamák általában elérhetetlen messzeségben laknak, az Amerikában annyira bevált bébiszitter rendszer pedig Japánban nem terjedt el. Mozdulnak hát az anyák gyerekeikkel együtt. No nem kell itt hatalmas utazásokra gondolni. De az teljesen magától értetődő, hogy a gyereket az anya magával viszi, legyen szó akár a nagy testvér szülői értekezletéről, akár a mama fogorvosi kezeléséről. Tanúja voltam - persze csak falon át, a hangok alapján, milyen kedvesen foglalta le a nőgyógyásznál a kisgyereket a nővér, míg anyukát az orvos vizsgálta. De viszik magukkal a gyereket főzőtanfolyamra és nyelvórára, a gyermektelen barátnő sem kelletlen, ha kisgyermekes látogatója érkezik. A nagy testvér balettórája alatt hátul a sarokban csendben szoptat anyuka. Magyarországon mindez szinte elképzelhetetlen. Otthonról írta barát- nőm, hogy az autóvezetői tanfolyam műszaki előadásáról az oktató egyszerűen kidobta, mikor hétéves kisfiát a nyári szünidőben magával vitte. Pedig a gyerek nem zavart volna senkit, a matematikus édesapa egyetemi előadásait is mindig csendben olvasgatva szokta végigülni.

Már a csecsemőt is, amint lehet, a mellükre, de még inkább ősi keleti szokás szerint a hátukra kötve vonaton, buszon kényelmesen szállítják az anyák. Mellesleg a kapható százféle "kenguru" kényelmes és biztonságos. Az üzletekben pedig meleg téli dzsekit is árulnak beczipározható betéttel a hátán illetve az elején, amit a mama gyerekestül is kényelmesen viselhet, a betétet kivéve pedig később is használhat.

Attól kezdve, hogy a gyerek iskolába kerül, a nemdolgozó anyák egyre több szabadidővel rendelkeznek. Nem lesznek persze időmilliomosok így sem. Először is japán szokás szerint a nők jóval a családtagok előtt kelnek, hogy a kiadós reggelit elkészítsék. Naponta mosnak, takarítanak. Délután különórákra kísérik a gyerekeket, a kisebbeket ott helyben meg is várják. Este pedig tartalmas meleg vacsorát készítenek, amit a ház urának sokszor késő este kell feltálatniuk. Ám a délelőtt fennmaradó néhány órában nem ül otthon egyikük sem.

A japánok közismerten igen homogén társadalom. Hosszú évszázadokig önkéntes elzártságban éltek, kultúrájuk, hagyományaik, szokásaik igen egységesek. Történelmük során országukba nem érkeztek soha tömegesen bevándorlók. Egy néhány évvel ezelőtti felmérés szerint a megkérdezettek több mint 90%-a középosztálybelinek tartotta magát. A felső középiskolát, ami nagyjából a mi gimnáziumunknak felel meg, majd mindenki elvégzi. A hasonló műveltségű, hasonló körülmények között élő nők rendkívül könnyen

értének szót egymással és igen szívesen elegyednek beszédbe játszótéren, gyerekre várva az uszodában, vagy akár a gyorsvasúton. Igen nagyra értékelik egymás társaságát, hamar feloldódnak, beilleszkednek. A leggyakoribbak a gyerekek által összehozott vagy a lakóhely szerinti kapcsolatok.

Ezek az "elnyomott rabszolganők" roppant élénk és vidám társadalmi életet élnek. Egyik barátnőm ebédelni invitált egy hagyományos japán kisvendéglőbe. Ebéd közben egyszer csak letette kezéből evőpálcikáját és felszólított, nézzek körül. (Háttal ültem a teremnek.) Körülöttünk valamennyi asztal körül élénk csivitelésbe és élvezetes evésbe merülve egy-egy népes hölgytársaság ült. Mindannyian a 30-40 éves korosztályhoz tartozó, az alkalomhoz illő szolídssággal kiöltözött háziasszonyok voltak.

A japánok egyébként roppant igényesek és igen szívesen étkeznek étteremben. (Mellesleg erős a gyanum, hogy a legtöbb olyan országban, ahol kellő számú hangulatos, barátságos étterem várja az embereket elérhető árú változatos ételekkel, ez ugyanígy van.)

De a japánok más módon is hódolnak a közös evés élvezetének. Az iskolai szülői munkaközösség, vagy pontosabban a szülők és tanárok egyesülete, mely az Amerikából átvett PTA (Parents Teachers Association rövidítése) névre hallgat, meghívott, tartassak egy előadást arról, milyen a magyar iskola. Meghívtak még Amerikát. Szingapúrt, Svédországot járt japán anyukákat is, akiknek gyermekei az ottani iskolákban töltöttek el néhány évet, számoljanak be tapasztalataikról. Meghívóm, a PTA titkára, Szakata szan közölte, hogy egy héttel korábban "gyakorlás" lesz, megbeszéljük a részleteket. Ez alkalomra szíveskedjek egy adag magam készítette ételt is hozni.

Nem akartam hinni a szememnek, amikor a lábas brassói aprópecsanyével megjelentem. Az iskola tanácskozó szobájában (azért e furcsa elnevezés, mert ezen a kisebb szobán kívül volt még egy igazi tanácssterem is) a hatalmas asztal roskadásig telve mindennel, ami szem-szájnak ingere, ráadásul gyönyörű tálakon, szebbnél szebb kiállításban. A "gyakorlás" hatalmas evéssel kezdődött. Jó óra múlva, már a teát kortyolgatva tértünk csak rá jövetelünk eredeti céljára. Megjegyzés: csodák csodája, az 1200 tanulókat oktató iskola Szülői Munkaközössége csupa nőből állott. Egyetlen férfitagja az elnök volt, egy újságíró. És még egy megjegyzés: egy héttel később nagy sikerrel lezajlott az előadás népes hallgatóság előtt. A szervezők és mi, előadók, ezt megünnepelni, kollektíve a közeli kisvendéglőbe vonultunk ebédelni.

Azóta rengeteg hasonló pikniken vettem részt. A házukban lakó kisgyerekes mamákkal minden héten egyszer valamelyikünk lakásában összejöttünk. A cél a közös nyelvtanulás volt. Én őket angolra, ők engem japánra igyekeztek taní- tani. Mivel a felnőttekre jutó átlagos gyerekszám valahol a kettő és a három között mozgott, míg a jelenlévő gyermekek átlagéletkora egy és kettő között volt, el lehet képzelni, milyen sikerrel. Ám minden alkalommal kezdetnek - természetesen-piknik alapon közösen megebédeltünk.

Kínai barátnőm egyszer összeismertetett egy magánóvoda anyacsoportjával, akiket ő hivatalosan, az óvoda szervezésében angol nyelvre tanított. Amikor ő hazautazott, az oktatást egy amerikai anyatárs vette át, de azért engem az asszonyok havonta egyszer valamelyikük lakására meghívtak "kulturális cserére". Ilyenkor csak tízóraitunk: kekszet, süteményt teával, kávéval, közben folyt a társalgás. Karácsonykor a társaság gondolt egyet és kirándulni mentünk. Tetőpont: hatalmas ebéd egy francia étteremben.

Körülöttünk nők, nők és nők mindenütt.

Még egy evés-történet, azután igazán nem akarom működésben tartani tovább az olvasói gyomornedveket. Meghívtak a MIA-ba magyar főzőnapot tartani. Az elmúlt év május közepén kelt meghívás japán alapossággal ez év február 21-ére szólt. Az ominózus dátum előtt két héttel felhívott telefonon a főzőiskola vezetője, bizonyos Uraki szan. Közölte, ha nem zavarnának, jövő csütörtökön jönne a bizottság a részleteket megtárgyalni, úgy 12 óra körül. Majd együtt ebédelünk, biztatott Uraki szan, de én cseppet se zavartassam magam, majd ők mindent elintéznek. Én, biztos, ami biztos, aznap főztem egy nagy adag csirkepaprikást, majd vártam. 12 körül kinéztem az ablakon, jönnek-e már, kik és hányan? Tátva maradt a szám. A házunk előtti szűk helyre egyszer csak beszánguldott három kocsi, sebesen leparkoltak. Hét nő ugrott ki energikusan, a szokásos 30-40 éves korosztály. Kezükben számtalan különböző méretű tál. Becsöngettek, és már meg is szállták a lakást élénk csivitelés közepette. Még papírtányért, eldobható evőpálcát is hoztak, ne kelljen mosogatni se. Evés közben recepteket cseréltek, pletykálgodtak - élvezték, hogy itt vannak, hogy együtt vannak. Aztán lassan elfogyott az étel nagy része (a maradékot családommal napokig ettük). A gyümölcs és a kávé után Uraki szan pillanatok alatt átvette a vezetést, jegyzetömbök, tollak kerültek elő és megkez- dődött a munka. A legapróbb részletekig megtárgyaltak mindent. Én mondtam a menüt, ők beosztották, ki veszi a zöldborsót és ki a krumplit, mennyi és milyen hús kell és hány résztvevőre számíthatunk. Egyszerűen nem maradt el nem tervezett, véletlenre bízott kérdés. (Az egészen más lapra tartozik, hogy miután igazán semmilyen hozzávaló nem maradt ki, én a nagy izgalomban az összes tojást mindjárt a főzőcske kezdetén elhasználtam a madártejhez, és nem hagytam egy darabot sem a galuskához. Így külön le kellett valakinek menet közben két tojásért szaladnia.)

De nem csak az evés élvezetének hódolnak eme elnyomott rabszolganők. Délelőttönként nők ütik a labdát a teniszpályákon és ők a golfpályák látogatói. De vettem részt műkedvelő női jogatanfolyamon is - a résztvevők mind egy lakóközvet lakói. Háziasszonyok tanítanak japán nyelvet ingyen külföldi diákoknak, bemutatják nekik a hagyományos teaszertartást vagy járnak ilyenre maguk egy másik intézményben. Varrnak és virágot rendeznek, énekelnek és kirándulnak, nyelveket tanulnak és ping-pongoznak. Mindez hobbi, kikapcsolódás, de főleg társasélet számukra. Eme tevékenységek pénzigénye egyébként általában igen alacsony, saját szórakozásukra nem irányoznak elő túl sokat a családi költségvetésből a háziasszonyok.

A gyerek, az persze egészen más.

AUTÓS KALANDUNK ÉS TANULSÁGAI (T)

Sokáig vívódtam magamban. Bevalljam-e Nektek, vagy ne? Mert igazán nem éppen dicsekedni való, ha az ember összetör egy autót, különösen, ha egy gyönyörű, piros HONDA CIVIC-ről van szó, ami tetejében még nyugati kocsi is, nemde? Másrészt, ha ez a kalandom nincs, soha nem tudom meg, milyen csapdákat rejt, ha az ember karambolt okoz Japánban. Természetesen, nem akartam szándékosan kutatásokat végezni ebben az irányban, de ha már így esett a dolog, végül is beláttam, hogy nem foszthatlak meg benneteket tapasztalataimtól ezúttal sem.

A dolog úgy esett, hogy (még ősszel) az egyik hét végén el akartunk menni Nikkóba (magát a kirándulást meg is írtuk azonnal), ami Jokohamától kb. 100km-re lehet. Tekintettel arra, hogy vonattal odajutni elég körülményes (Tokión át lehet csak, többszöri átszállással és viszonylag sokáig tart), meg különben is, miért ne, úgy döntöttünk, hogy kipróbáljuk az autózást. Sokat nyomott a latban, hogy japán jogosítványom, amelynek beszerzése egyáltalán nem volt egyszerű, és olcsó sem, már nagyon régen égette a farzsebemet. Egyik magyar ösztöndíjas simerősünk, akivel összehozott a sors, azt bizonygatta: "Nikkóba csak autóval érdemes menni". Mellesleg, nagyon vonzó volt a mindenütt megtalálható autókölcsönzők cégére is.

Döntésemet meghoztam, és miután Zsuzsa is rábólintott, (a gyerekek természetesen lelkesedtek), elvonultam a szomszédos autókölcsönzőbe. Ez is, mint minden Japánban, alapos előtanulmányokat feltételezett. (Legközelebb csak Tokióban van olyan kölcsönző, ahol angolul is tudnak). Tehát: két-három napos intenzív nyelvtanulással elsajátítottam a megkívánt speciális szókincs minimumát olyannyira, hogy már meg tudtam kérdezni, milyen feltételekkel lehet kölcsönözni. Maga az eljárás egyszerű: két-három nappal előbb (akár telefonon is) lefoglaljuk a kívánt kocsit, majd a kérdéses napon megjelenünk jogosítványunkkal, kitöltünk egy papírost, kifizetjük a díjat és a biztosítást, és már miénk is az autó. A bonyodalmak persze ott kezdődnek, hogy nem lehet akármikor elvinni és akármikor visszahozni a jószágot, mert a kölcsönzők 8-tól 8-ig üzemelnek; a 12 óra túl szoros, a 24 túl drága. Aztán: mi van, ha késünk, mi van, ha elromlik, mi van, ha ne adj Isten, baleset történik, ha ellopják (ez Japánban nagyon valószínűtlen), ha másik kölcsönzőben akarom leadni, ha ...

Persze, ezek a gondok is símán megoldódnak, ha az ember akarja, és a kölcsönző - talán mondanom sem kell - végtelenül szolgálatkész alkalmazottja is segít. Tehát: szombaton reggel 8-kor, nyitáskor már ott toporogtam kis családommal a telephelyen, és mustrálgattuk a kiválasztott gyönyörű szép kis Honda Civicet. Gondosan elmagyaráztattam magamnak, hogyan működik az automata sebességváltó és a légkondicionálás, majd beültünk, és elindultunk.

Zsuzsa előzőleg kissé aggódott, hogy nem lesz-e baj, hogy már több, mint egy éve nem ültem volán mögött. Miután megígértem, hogy nagyon óvatos leszek, azt vetette fel, hogy nem ismerjük az utakat. Szent fogadalmat tettem, hogy ha eltévedünk is, nem leszek ideges, hiszen most végre pihenünk, és nem sűrget a tatár. Végül már csak egy kérdés volt hátra: nem zavar-e, hogy baloldali közlekedés van? Gondosan elmagyaráztam, hogy mivel gyalogosként már egy éve szokom, volt alkalmam alaposan átértékelni a helyzetet: az, hogy az összes jelzőtábla a másik oldalon van, nem nagyon zavaró, és majd ügyelek, hogy balra kis-, jobbra pedig nagy ívben kell kanyarodni.

Elindultunk. Már az első pillanatban éreztem, hogy egy automata sebességváltós, légkondicionált, rádióval és sokféle kényelemmel felszerelt japán autó valami nagyon jó dolog. Vigyázva kikanyarodtam a telepről: sikerült! Indítottam, ügyesen balra húzódva, gyorsítottam, és éppen arról kezdtem beszélni Zsuzsával, hogy melyik útra térjünk majd rá, amikor felbukkant, úgy 300 m-nyire a teleptől, az első akadály: egy parkoló autó az út szélén. Nekiálltam gondosan kikerülni, jeleztem is jobbra, el is tekertem a kormányt, és igazán mindent megtettem, nem is értettem, miért kiáltja Zsuzsa: "Nekimész!". Aztán

megértettem, mert nekimentem. Mert persze, akármilyen gondosan begyűjtöttem is elméletileg mindent, ami a baloldali közlekedéssel kapcsolatos tudnivaló, egy aprócska dolog elkerülte a figyelmemet. Az, hogy ha a vezető a jobb oldalon ül, akkor az autója bal felé széles! Sokkal jobban át kellett volna menni a másik sávba, hogy ki tudjam kerülni az akadályt. Na mindegy, most már megtörtént, ami megtörtént, nézzük, mi a teendő.

A csörömpölésre kiszaladt a parkoló autó vezetője, és roppant aggódó tekintettel vizsgálni kezdte a járművet, egy Nissan furgont. A kár szerencsére nem volt túl nagy, a jobb hátsó lökhárítóját nyomtam meg. Az én autóm valamivel siralmasabb képet mutatott: a bal oldalát alaposan meghúztam, végig. Beszélni kezdtünk az illetővel, aki - jellemző módon - láthatóan jobban megijedt amiatt, hogy egy külföldivel akadt dolga, mint hogy az autójával baj történt. Először családomat megpróbáltam megnyugtatni, és visszaterelni a Hondába, majd végre nekiálltunk tisztázni a helyzetet.

Ez cseppet sem volt könnyű. A fiatalemberrel először meg kellett értetnem, hogy tudok annyira japánul, hogy ne aggódjon. A szerencsétlen ugyanis elkezdte leszólítgatni a járókelőket, nem akad-e véletlenül valaki, aki tud angolul. Akadt is egy ember, de láthatóan nagyon sietett, és csak azt hajtogatta, hogy ki kell hívni a rendőrséget. No hiszen, gondoltam magamban, Nikkónak erre a hétvégére már lőttek! Mivel a sértett és a járókelő (sőt, még két újonnan bevont személy) hosszas tanácskozásba kezdett, amiben a tanácstalanság volt a vezérmotívum, minden bátorságomat összeszedve úgy döntöttem, hogy magamhoz ragadom a kezdeményezést. Megkértem sértett partneremet, menjünk el a 300 m-rel odébb lévő autókölcsönzőbe, ahol el tudjuk rendezni a dolgokat. Ez nagyon nem volt az ínyére (nem akarta a helyszínt elhagyni, meg nem is értette, mi köze neki a kölcsönzőhöz). Ekkor határozottan közöltem vele, hogy azt az utasítást kaptam, ha bármi probléma van, hívjam fel a kölcsönzőt telefonon, és kérem, tegye ezt meg helyettem. Ez végre hatott, és telefonált. Ezután meglódultak az események: a kölcsönzős közölte, hogy ki kell hívni a rendőrséget, hivatalos jegyzőkönyvet kell felvenni, azt nekem az autóval együtt vissza kell vinnem hozzájuk, és a sértett kárát is ők rendezik.

Amíg a rendőrrre vártunk, kiderült, hogy a sértett autó valódi tulajdonosa egy kereskedő, akinek a szállítója vezette a kocsit. Nagyon sopánkodott szegény vezető, hogy mennyi mindent kellett volna még aznap elintéznie - ennek a panasznak az igazi értelmét akkor még nem is fogtam fel, bár kissé furcsállottam, mert Japánban nem jellemző magatartás a panaszkodás. Csak hallgattam nagyokat, mert mit is mondhattam volna? Azt, hogy nekem is sok dolgom lett volna még Nikkóban?

Megjött a rendőr, motoron, a szokásos marcona külsővel. A zavar ismét előlről kezdődött: értek-e annyira japánul, hogy felvegyék a jegyzőkönyvet. Na, ha igen, mondjam el, mi történt. Elmondtam, ő leírta, a dolog rendben ment mindaddig, amíg ki nem jelentettem, hogy nem történt személyi sérülés. Ekkor a rend őre gyanút fogott, előre ment, alaposan megnézegette családomat, és hosszasan faggatott, hogy az itt ülőkön kívül nem volt-e még más résztvevője is a balesetnek. Végre sikerült teljesen megnyugtatnunk, amikor előjött a következő probléma: alá tudom-e írni a jegyzőkönyvet? Mondtam, hogy annyira még írni is tudok, hogy a nevemet leírjam, de látva, hogy a ránc a homlokáról nem tűnik el, hozzátettem, hogy különben is, van névbélyegzőm.

Ez a kijelentés már sokszor megtette a maga hatását korábban is, most azonban frenetikus volt! Emberünk egészen megdöbbsent, különösen, amikor azt is megmutattam, hogy a nevem kandzsival van a bélyegzőre írva! Hitetlenkedéssel vegyes tisztelettel forgatta, és mint már annyiszor mások, ő is kijelentette, hogy ez már olyan, mint ha én is igazi japán lennék. Nyomban rá is nyomtuk a bélyegzőt a jegyzőkönyvre, többször is. Kíváncsi voltam, mi lett volna, ha nincs bélyegzőm, de amilyen szerencsés vagyok, erre is választ kaptam nyomban: kiderült, hogy a sértettnek, a másik igazi japánnak, nincs bélyegzője. Nem is telt bele tíz másodperc, és már nyomták is az ujját a piros tintába, és vették le tőle az ujjlenyomatot! Átfutott az agyamon, hogy a személyiségi jogok értékelése bizonyára más szinten van Japánban, mint Európában, és egy pillanatra azt is megértettem, hogy miért furcsállják a japánok a külföldiek tiltakozását az ellen a törvény ellen, hogy a tartósan Japánban tartózkodóktól ujjlenyomatot vegyenek. De nem volt időm a nagy összefüggéseken túl sokat mészálni, mert a rendőr távozáshoz kezdett készülődni. En meg kezdtem aggódni. Mert valahogy nem tűnt úgy, hogy a jegyzőkönyv egy példányát nekem akarja adni. Zavart kérdésekre, hogy mi is lesz, határozott választ adott: ezt ő most elviszi, és kb. egy hónap múlva, miután alaposan feldolgozták a dolgot, majd kijön a határozat a büntetésről. Ha pedig én meg akarom csináltatni a kocsimat, vagy a sértett kocsiját, (?!) akkor menjek el kb. egy hét múlva arra a helyre, ahol a jogosítványomat kaptam (szép kis utazás, hm), és ott adnak egy másolatot, amivel majd a szervizekbe el kell mennem. Gondolhatjátok, kezdtem egyre jobban megijedni! Büntetés, csináltatás, papírokért rohangászás - mindez egy 5 perces autókázás után, mondanom sem kell, szép kilátások! Rendőrünk elrobogott, sértettünk eltávozott, és nekünk nem volt más hátra, vissza kellett vinnünk a kocsit a telepre.

A visszaút már lényegesen könnyebb volt, hiszen már egyre nagyobb vezetési gyakorlat állt mögöttem. A megfordulás kissé bonyolult műveletétől eltekintve, aggódó családom hangos biztatása közepette könnyedén kalauzoltam vissza az autót. Persze, eléggé szorongtam, mit fog szólni a kölcsönző embere - lelki szemeim előtt a gorombaság, bosszúság, gúny, fölényesség különböző változatai suhantak el. Emberünk azonban, mintha mi sem történt volna, maga volt a megtestesült szívélyesség. Kipattanva bódéjából, megszemlélte a kárt, majd behívott, és széles mosollyal hellyel kínált. Előljáróban rögtön elmondta háromszor, hogy ne aggódjak, minden rendben lesz, nincsen semmi baj. Amikor észlelte, hogy ezt felfogtam, magyarázni kezdett. Ki kell fizetnem még 10000 jent (hm) az önrészesedés fejében, le kell másoltatnom a jogosítványomat a szomszédos könyvesbolt xeroxgépén, be kell szaladnom az állomás melletti rendőrbódéba egy papírért, és attól kezdve az égvilágon semmi gondom nem lesz. Ezen a ponton elküldtem Zsuzsáékat haza, hogy az autós utazásra szánt felszerelést kicserélhessék vonatos kiránduláshoz alkalmasra, bízván abban, hogy mire visszaérnek, az itteni ügyek is rendeződnek. Rendeződtek is, bár még ekkor is adódott egy rejtély: a rendőrbódében ugyanaz a rendőr, aki a jegyzőkönyvet felvette, első szóra kiadta az igazolást arról, hogy a jegyzőkönyvet felvette, nem kellett sem egy hétig várni, sem a jogosítvány kiadatásának helyére menni, büntetésről pedig végképp nem esett szó. A dolgot persze nem lehet érteni, de ez is egy jó adalék ahhoz, hogy a bürokrácia abszolúte nemzetközi jelenség.

Innen már minden gyorsan ment: a kölcsönzős a lehető legszívélyesebben búcsúzott, azzal, hogy ha bármi probléma adódik, csak keressük fel, és egyébként is, legyen máskor is szerencsénk. Gondoltam magamban, jó lenne, ha máskor szerencsénk is lenne, miközben határozottan úgy éreztem, többet nem látjuk egymást. A búcsú pillanatában 10 óra volt, és így, mindössze két órás késéssel (próbáltuk volna meg ugyanezt a Hamzsabégi úti kárrendezőnél) és immár összesen 20.000 jentől megkönnyebbülten, vonatra ültünk, majd két csodálatosan finom és kényelmes napot töltöttünk Nikkóban.

A történetnek azonban ezzel nincs vége, sőt. Hétfőn este azzal fogadott Zsuzsa, hogy egy illető hívott telefonon az autó ügyében, de nem értették meg egymást. Másnap, kedden az illető ismét próbálkozott, de én megint dolgoztam, így hát megpróbálta Zsuzsának elmagyarázni, hogy a kártérítés ügyében telefonál. Nem tudtam, mi lehet ez, felhívtam a kölcsönzőt, akik azt mondták, hogy részükről minden rendben van. Amikor az illető már harmadszor is telefonált, Zsuzsa megállapodott vele egy biztos időpontban, amikor hívható vagyok. Az illető - akiről kiderült, hogy a sértett kocsi valódi tulajdonosa - negyedszerre végre elmondhatta, mit akar. Udvariasan, de határozottan közölte, hogy az ütközés következtében kára történt, mert szervízbe kellett vinnie a kocsit, és egy napig nem használhatta. Én igen-igen bűnbánóan, a legválogatottabb udvariasságokkal, bocsánatot kértem. Ő hangsúlyozta, hogy nem haragszik, de neki kára van. Én ismét hangsúlyoztam, hogy nagyon-nagyon sajnálom. De, mondja ő, a kárát meg kellene téríteni, értem-e, miről van szó. Mondtam, hogy teljesen tisztában vagyok vele, (mint kiderült, nem voltam), de forduljon a kölcsönzőhöz, akiknél biztosítva voltam. Közölte, hogy velük már el is rendezte a dolgot, de velem is szeretné. Ha meg tudunk állapodni, mondjuk, 15.000 jentben, az rendben is volna. Én még egyszer, igen udvariasan, bocsánatot kértem, majd azt mondtam, hogy ha bármilyen kárigénye van, forduljon a kölcsönzőhöz, mert nekem ezt mondták, sőt, azt is mondták, hogy ők mindent magukra vállalnak. Emberem csalódottan letette a kagylót, és többet nem jelentkezett.

Nem értettem a dolgot. A japánoknak nem szokásuk "egy kis mellékest" leakasztani, különösen nem úgy, hogy a megfejni kívánt személyt rendszeresen zaklatják. Így hát, kíváncsiságom legyőzte a balekmódra történt baleset miatti szégyenérzetemet, és több személyt megkérdeztem ez ügyben. Először is, a környéken levő külföldiek közül többről kiderült, hogy bizony nem szoktak át könnyedén a bal oldali közlekedésre, és voltak másoknak is hasonló kalandjaik. És szépen kiderült a japán szokás: ha valaki balesetet okoz, akkor a szenvedő felet kiengesztelni tartozik. Ez nem egyszerűen a kártérítést foglalja magában, hiszen azt a biztosítókon keresztül valóban teljes mértékben rendezni lehet. Sokkal teljesebb kiengesztelésről van szó, amiben persze, pótlólagos anyagi juttatás is szerepel. Megtudtuk pl., hogy egy ismerősünk által okozott baleset következtében egy embernek eltört a lába, és hosszabb ideig kórházba került. A balesetet okozó személy minden áldott nap, ész nélkül rohant a kórházba, látogatóba, ételt-italt, ajándékot vitt a károsultnak, pénzt is adott neki, órákat töltött ott, és folyamatosan a jobbulásáért imádkozott. Ezt a látványos vezeklést mindaddig folytatta, amíg az illető azt nem mondta, hogy most már rendben van. Mondanom sem kell, hogy az ajándékok között jelentős pénzösszeg is szerepel, súlyosabb balesetnél milliós nagyságrendű összegekről van szó. De ez még mindig nem elég: ha a sértett végleg

lerokkanna, a vezéklés attól kezdve egy életen át tart. A kár okozója (erkölcsileg) köteles őt örökre támogatni, látogatni, ha kell, ellátni is. Ezt pedig mindenki tudja, és önként vállalva, végig is csinálja.

Ezek után már érthető az én szegény kereskedőm magatartása: szeretett volna ráébreszteni kötelességemre, de én, a civilizálatlan külföldi, nem voltam képes ezt felfogni. A legkevesebb az lett volna, hogy az illetőt felkeresem ajándékkal, ünnepélyesen bocsánatot kérek, továbbá, én viszem az autóját a szervízbe, rendbe hozatni, továbbá, némi fájdalomdíjként további összeget ajándékozok neki. Még az is lehet, hogy további kötelességeim lettek volna vele szemben. Gondolom, nagyon csalódott volt, hogy én olyan tapintatlanul, pusztán üzleti és jogi alapon akartam megoldani a kérdést.

Egy nagyobb balesetkor adódó helyzetbe még belegondolni is hátborzongató: végül is a kárt okozó is, a károsult is egy életre sérülhet és kiszolgáltatott helyzetbe kerülhet, amit nem vállal magára (a konkrét anyagi káron túl) a társadalom. A dologban azonban megint csak egy számunkra ismeretlen emberség munkál. Ilyen szokások mellett még csak fel sem merülhet egy olyan szituáció gondolata, hogy valakinek az autóját egy másik ember összetöri, és minden értesítés hátrahagyása nélkül távozik; de még az sem, hogy kiugrik az autójából, és válogatott szidalmakkal illeti az amúgy is károsultat, ha éppen meg nem veri. A dolog logikája maga emberséges: egyértelműen védi és a lehető legkedvezőbb helyzetbe igyekszik hozni azt, aki amúgy is kárt szenvedett.

Ennyi az autós kalandunk. Még csak annyit, hogy a szombati autókázás utáni kedden, pusztán kíváncsiságból, elmentem az autókölcsönző parkolója előtt, és mit gondoltok, mit láttam? Bizony, a kis piros, gyönyörű Honda Civicet, tökéletesen rendbehozott állapotban, kölcsönzésre készen. Teljesen újnak nézett ki, mint annak előtte, és csak én tudtam egyedül, hogy már javították. Persze, nem lenne Japán igazán Japán, ha nem így történt volna.

21. LEVÉL

1989. MÁRCIUS

VÉGE A DALNAK (ZS)

Mint mindennek, ennek is vége szakad egyszer... mármint a mi zűrzavaros és gyönyörű, szorongásokkal teli és felszabadult, mindenképpen csodálatos két évünknek a Felkelő Nap országában.

Ha én most Tamás lennék, gyorsan közölnék néhány statisztikát. Hány liter szójaszószt öntöttünk a vacsoránkra, hány percet mostam összesen nem automata, kézi vezérlésű mosógépünkkel, hány kg cuccot cipeltem fel a harmadikra bevásárló körutaimból, stb. stb. Gondolom, a "hány kandzsit tanultam meg és hányat felejtettem el" kérdés is szerepelne a statisztikában. Én viszont nem kívánom statisztikai szemszögből megközelíteni a kérdést.

Emlékszem, ideérkezésünk után sokáig mindkettőnknek lidérces álmai voltak. Azt álmodtuk, hogy azonnal vissza kell térnünk Magyarországra. Ez olyan rémes perspektívának tűnt akkor, hogy reggel boldogan nyitottuk fel a szemünket, konstatálva:

nem, nem mentünk még haza, itt fekszünk, szűk lakásunkban az este kiterített matracon, és máris izzadunk a rettenetes hőségben. Nos, lehet, hogy csodálkoztok, ha elárulom: azok a kezdeti idők még korántsem voltak olyan csodálatosak, meleg volt, nem volt pénzünk, nem ismertünk senkit és semmit. Viszont meg akarattunk tudni mindent Japánról, a japánokról, és az a gondolat, hogy anélkül kellene hazamennünk, hogy ezt a célunkat legalább részben ne éreznénk teljesítve, mindkettőnket szörnyen felizgatott, egymástól teljesen függetlenül. (Rosszmájú olvasó, nem az izgatott fel, amiket Te elrémisztésünkre otthonról a politikai, gazdasági és egyéb "helyzetről" írtál, hadd erősödjön a húsunk).

Na és most? Álmodunk-e még ilyeneket? - kérdezhetnétek. A válasz: nem álmodunk ilyeneket, és mindketten úgy érezzük, elég sokat megtanultunk azóta Japánról, a japánokról, sőt, japánul is. (Már aki, pl. Tamás, Miki, Zoli). Meg aztán örülünk, hogy újra láthatunk már Benneteket. Tudjuk azt is, hogy először érdekes volt a 7-5-3 évesek ünnepe és az iskolai sportfesztivál, még másodszor is elment, de harmadszor már nem biztos, hogy utaznánk másfél órát azért, hogy megnézzünk néhány kimonós lánykát a Meidzsi szentélyben, és idegesítene, ha Zoli a tornaverseny kedvéért torokgyulladást kapna, mert bele kellett feküdnie a pocsolójába. Azok az otthoni szabad szombatok sem jönnek rosszul, no meg a nyaralás, amiben itt nem volt részünk, és az sem árt, ha egy lakásban központi fűtés van és nem fagy oda a fenekünk a WC-hez (az idei tél szerencsére enyhe volt).

De! Ó jaj, mi lesz, ha itt kell hagyni a barátainkat? Márpedig rengeteg barátunk lett itt időközben, és szívünk hasad meg arra a gondolatra, hogy többé nem találkozunk. Márpedig, hiába hívjuk meg őket Magyarországra, sajnos, csak a fele fog eljönni, nagyon optimista becslések szerint is. És mi lesz, ha mi sem jövünk soha többé Japánba? Itt lehet hagyni ezt az országot örökre? És, hogy a kevésbé költői témákat is érintsük, hogyan fogunk otthon élni? Újra jön a reggeli rohanás és délután nem várom a lakásban az iskolából hazatérő gyerekeimet, hanem loholok a munkahelyemről, egy gyereket felkapok itt, egyet ott, esetleg reggel egy telefon a nagymamának...

Ma még utoljára (?) elmentem egy "partira". Babaünnep volt ugyanis, most ez alkalommal rendeztek összejövotelt japán patrónusaink a külföldiek népes tábora számára. A babaünnep tulajdonképpen a lányok ünnepe. Ahol van elég hely a lakásban, ott egy lépcsőzetes emelvényre 15 díszesen öltöztetett, hagyományos japán babát ültetnek. Helyet kap még sok apró tárgy is a babák mellett, miniatúr bútor, kis szekér, sőt, hagyományos japán teaszertartás kellékeinek kicsinyített másai is. Ezeket a babákat és egyebeket aztán, ha férjhez megy a lány, viszi magával saját új háztartásba, ha csak pechére el nem vitte már a nővére. Házigazdánk pl. harmadik lány lévén, saját kislánya születésekor kénytelen volt 15 új babát vásárolni. Az apró lakásokban képtelenség ennyi mindent tárolni csak azért, hogy március 3-án elővegyék néhány napra. Megelégszenek hát a két főalak, a császár és a császárné kihelyezésével. Természetesen ilyenkor is (mint minden hagyományos japán ünnepen) különleges ételeket kell enni, főleg a speciális cukor a népszerű. Előző évben szedett, szárított cseresznyevirágból főzött teát kínálnak, és különleges, cseresznyevirágot formázó babból készült édességet. A baba-ünnep hagyományos ünneplésével kívánnak a szülők boldogságot, sikert, egészséget és nem

utolsó sorban boldog házasságot lányaiknak.

AZT HISZEM, ELÉG NYILVÁNVALÓ, (T)

hogy sajnós, ezt a levelet szánjuk utolsóknak! Ami bizony, több szempontból sajnálatos, pl. mert már kezdtünk elég jól belejönni a levelezésbe. De mit tegyünk?

ÉS MÉG UTOLJÁRA: MÉG EGY PERC JAPÁN NYELV (T)

Jól jegyeztétek meg ezt a szót: gambarimaszu. Szerintem ez az egyik legkifejezőbb japán szó. Azt jelenti: kitartunk, igyekszünk, fel a fejjel, hajrá. És az egyik legjellemzőbb japán tulajdonságot fejezi ki: azt, hogy nem adják fel, még jobban csinálják, még jobban törekednek. Felszólító mondatban ugyanez (gambatte kudaszai): igyekezz, tarts ki, fel a fejjel! A szó jelentésének finom árnyalataira feltételenül kell írnom néhány példát, annak ellenére, hogy egyik levélírónk kifejezetten kifogásolta, hogy túl sok japán szót használunk leveleinkben.

· Amikor Nikkóba akartunk menni kirándulni, megüzentük a tanító néninek, hogy ha jó idő lesz, Zoli nem megy szombaton iskolába. Mit gondoltok, mit válaszolt? "Zoli, akkor igyekezz, drukkolj, ("gambatte") hogy ne essen az eső!"

· Amikor férjhez ment Miki kun óvónénije, és elmagyarázta a gyerekeknek, hogy ezentúl nem Igarasi szenszeinek, hanem Emori szenszeinek kell szólítani. Zsuzsa, meghallván a jó hírt, gratulált, majd pusztán kíváncsiságból megkérdezte, hogy tovább dolgozik-e. Emori szenszei elkomolyodott, és felemelt fejjel közölte: "Majd gambarimaszu" - igyekszik majd összeegyeztetni.

· Az egyik hallgatótól, amikor kiderült, hogy hozzám fog járni gyakorlatra, megkérdeztem, hogy tud-e angolul? Mi is lehetett volna a válasz? "Gambarimaszu!"

· Fiaim minden héten egyszer a Tókjú Kultúr- és Sportklub úszóleckéjére járnak. Az óra elején a gyerekek felállnak, és kórusban elszavalnak egy betanult szöveget, aminek az a lényege, hogy mi, itt a klubban, erősen, fiatalosan, vidáman, mindannyian együtt gambarimaszu.

· Mit mondott Ohtaki szenszei tavaly az évvárón? Nem emlékszel? Pedig megírtam - "Kérem, hogy mindannyian, ezután is, Japánért, gambatte kudaszai".

· És végül: amikor az öreg császár meghalt, odadugták a mikrofont többek között a nagy Csijonofudzsi, a szumóbirkózó nagybajnok orra alá is. Mit gondoltok, mit mondott az erős ember? "Nagyon sajnálom a császár őfenségét, öreg volt már, és elhagyta az ereje, pedig mennyire gambarimasita (küzdött)".

Az, hogy a japán ember "gambarimaszu", igen nagy jelentőségű. Nemcsak azért, mert ez vezet eredményre, ez jelenti, hogy nem végeznek félmunkát, nincs pontatlanság, nincsenek elvarratlan szálak, az ember megbízhat az ígéreteken, szerződéseken, a munka minőségében. Fontos ez azért is, mert fejleszti a jellemet: lehet például egy elvégzendő feladat éppen valamilyen nem szeretem munka, , rosszul fizetett, unalmas, fölösleges munka, de ha meg kell csinálni, akkor nem adjuk fel, nosza rajta, gambarimaszu.

Magyar ember, ki különösen gyakran vagy képtelen erre, végy példát, és gambatte kudaszai!

UTOLSÓ UTÁNI LEVÉL

1989. MÁJUS

BÚCSÚZTATNAK BENNÜNKET (ZS)

Nem, mi nem bírjuk abbahagyni. Végre mindenki fellélegezhetett Magyarországon, hogy nem kell többet olvasni a vége-hossza nincs leveleket Japánról. Jönnek haza, hál' istennek.

És akkor derült égből újabb levél.

Higgyétek el, mi sem tudtuk előre, hogy lesz még egy levél. Nem is számítottunk rá.

Mi ugyanis csomagoltunk. Dobozokba, bőröndökbe került minden, ami a két év alatt felhalmozódott a háztartásunkban. No meg megszámlálhatatlan szemetes zacskóba.

- Ez mi? Kell neked? Eltegyem? Kidobjam? - kérdegettük egymástól naponta százszor. Aztán végre készen lettünk. Szemét a lomtalanításra, a pakkok a kikötőbe.

És ekkor - elkezdődött.

Az az igazság, hogy az első gyanús jeleket már kicsit korábban észleltem. Az egyik háziasszony-csoportom, akiket angolra tanítottam, teljesen meghökkent, mikor mondtam nekik, hogy búcsúzom, ez volt az utolsó óra, többet nem találkozunk, mert megyünk haza, a hátralevő hetek a lakás renbehozatala és csomagolás jegyében telnek. Ugyan hogy gondolom én ezt! Jaj, csak nem akarok úgy elmenni, hogy többet nem látjuk egymást! Mondjam meg, mikor érek rá, akármikor, alkalmazkodnak hozzám, de jöjjenek el még egyszer! Csak egy félórára!

Beadtam a derekam és mentem. Ezekkel az asszonyokkal igazán nem voltam közeli kapcsolatban. Beszélgettünk néha angolul, kétszer együtt elmentünk kirándulni. Most pedig átnyújtottak egy hatalmas dobozt, amiből egy malomkerék nagyságú gyönyörű japán tál került elő. Ez volt a közös ajándékuk. De ezen kívül mindenkitől kaptam még valami apróságot. Kitől egy kis terítőt, kitől csak szép színes papírokat. És könnyeztek. Viszontlátásra, feltétlenül írjak.

Három másik barátnőm étterembe hívott ebédelni. Búcsúebéd. Hatalmas kaja - mint sok esetben, ha ünnepelnek, európai -olasz vörösborral. Mindenki kipirult, vidámak voltunk. Míg végül újra a búcsú. Ezt pedig fogadjam el emlékül. Gyönyörű kézitáska, amilyent a kimonóhoz viselnek. Mert tudják, hogy van kimonóm és imádok mindent, ami japán. Később az egyikük külön becsöngetett egy kis csomagocskával. Egy telefonnotesz volt benne, tetején kimonós hölgy képével. Igazán kedves emlék.

Feladtuk a csomagokat - a hatalmas tál egy fél ládat megtöltött - jöttek az utolsó napok. Zolit elbúcsúztatták az iskolában. Ilyenkor itt az a szokás, hogy az a gyerek visz mindenkinek apró ajándékot, aki távozik. Zoli minden osztálytársának átnyújtott egy-egy golyóstollat, néhány szép magyar bélyeget, magyar pénzérmeget. Kis műsor is volt a tiszteletére, ő pedig bűvészmutatványokkal szórakoztatta a nagyérdeműt. Végül pedig mindenki odaadta maga készítette ajándékát Zolinak. 36 gyerektől ajándékot kapni nem semmiség. Csak egy hatalmas nylonzsákba tudtunk mindent bepakolni. Zoli a meghatottságtól megnyúlt arccal köszönte meg mindenkinek a kedvességét. Aztán a zsákot a vállára vette és mint Téalapó ballagott büszkén haza, meggörnyedve az

ajándékok súlya alatt.

Otthon pedig következett a probléma. Hogy visszük ezt mind haza? Mert Zoli mint az életéhez, úgy ragaszkodott az összes papírból hajtogatott dobozkához, rajzhoz, minden darabhoz. A következő napokban ez a probléma csak kis része lett az általános "HOGY VISSZÜK EZT HAZA" fejtörésnek.

Aznap délután egymás után csöngettek az osztálytársak. Hogy még ezt is hozták. Meg amazt délelőtt elfelejtették. Fogdja Zoli szeretettel. És egyszer csak nem a gyerek jött, hanem a mama. Gyönyörű, maga készítette japán babát hozott. Másnap, harmadnap újabb ajándékok. Jött egy másik anyuka az iskolából. Egy az óvodából. Még egy mama. Összegyűlt a ház asszonynepe is, engem búcsúztatni. Hatalmas dobozt kaptam, benne kanalak, díszes evőpálcák, pálcikatartók. Ajándék a két fiúknak is. Több kilós mesekönyvek. Aztán újabb ismerősök jöttek. Nagy dobozban játékautó. Tál. Baba. Legyező. Hatalmas fadoboz, benne kiskanalak, tortavillák Hiroko szantól. Ukijo-reprodukciók, egy egész album, legalább húsz kiló. Kiritani szanéktól kimonó Tamásnak - mert nekem már van, de neki szegénynek még nincs. Hát most már neki is van. Tudvalevő, hogy egy női kimonó is nagy és súlyos, egy férfi kimonó még nehezebb. Vettünk egy mély lélegzetet és beraktuk az összes ajándékot egy hatalmas papírdobozba, elcipeltük a postára és méregdrágán feladtuk Budapestre. Ám másnap újra megtelt egy papírdoboz. Utolsó este fél tízkor még befutott Itoh szan, pici láncon kis szívet hozott nekem, közepén apró igazgyöngy. Boldog voltam, kétszeresen is. Végre valaki, aki kisméretű ajándékot hoz! Tamásnak egy pár zokni jutott - hurrá, ez sem foglal sok helyet - a két fiúnak - atyaég, egy-egy hatalmas, világító, vijjogó elemes géppisztoly! Mindent belegyömöszöltünk valahogy a bőröndökbe.

Általános meghiúsultságunk keveredett az utazás miatt érzett feszültséggel. Következett az utolsó délelőtt. Azt gondoltuk, most már biztosan nem jön senki, hiszen a lakást rendbe kell tenni, készülődni kell.

Az első látogató tíz órakor érkezett. Tojokava szan - alig ismertük egymást, Zoli egyik osztálytársának a mamája volt - megállíthatatlanul zokogott, mint a záporosó, miközben maga készítette keretben családja fényképét nyújtotta át. Hosi szan furosikit hozott - hagyományos japán mintájú abrosz-féle, ebbe kötik bele az o-bentót ünepélyes alkalmakkor. Marujama szan egy óriási, maga faragta fatálcát hozott. Megérkezett a 20 éves Rika csan egy akkora csokor virággal, hogy az esküvőmön a fele is elég lett volna (fehér kála volt). Itt már fel sem merült, hogy hogyan viszem én ezt mind haza. Sehogy. Közben több ismerős és barát érkezett, akiket korábban hívtam, hogy vigyenek haza háztartási cikkeket, bútorokat, mert a lakást teljesen üresen kellett hátrahagyni. Claudia csalódottan vette tudomásul, hogy a rózsaszín kenyérpírtót már lefoglalta Sigrid, de kiegyezett két nagypárnával és egy takaróval. Amíg a nők könnyeztek, Tamásnak jutott a munka neheze. Szó szerint, ugyanis maradék bútorainkat ő cipelte le az igénylők kocsijához. Ki egy könyvespolcot, ki egy íróasztalt süllyesztett a csomagtartójába.

Eközben gyors egymásutánban jelentkeztek a díjbeszedők. Kifizettük a víz-, a gáz-, és a villanyszámlát. Mert mi ugyan már hetekkel korábban bejelentettük nekik távozási szándékunkat, de hát főzni, mosakodni az utolsó nap is kell. Tehát a díjbeszedő ilyen esetekben az utolsó pillanatban érkezik. Megkérdezték órára és percre, mikor indulunk.

Mert ha kell, jönnek éjszaka, hajnalban. Fel sem merül viszont senkiben, hogy bárki visszaélhetne a helyzettel és esetleg olyan időpontra rendeli oda a díjbeszedőt, amikor ő családjával már a repülőgépen ül.

Megérkezett Ando szan néhány guerekkel, letelepedtek az asztal köré és nyugodtan megették az ebédünket. Ando szannak éppen jó volt Tamás régi napszemüvege, Szekine szan elvitte a maradék szója-szószt és megígérte, hogy küldi Akita szant a krumpliért. A Rikától kapott virágcsokrot Sigridnek ajándékoztam, igazán rengeteget segített nekünk az utolsó napokban, de mindjárt meg is bántam. Megérkezett ugyanis a nagymamakorú Kiritani szan, igazából neki illett volna a csokrot adni. De hát tegnap este már elbúcsúztunk, úgy sírtunk mindketten, hogy majdnem a férfiakat is könnyekre fakasztottuk. Ki gondolta volna, hogy ma megint eljön? Fél egykor megérkeztek a laborból a diákok, a titkárnő és Isiguro szan, a főnök. Amikor végre elérkezett az indulás pillanata, huszan voltunk a lakásban, a szomszédaink pedig az udvaron gyülekeztek.

Sírtam, hát persze. Hiszen ki tudja, találkozunk-e még valaha ezekkel az emberekkel? De ahogy én pityeregtem, az semmi volt ahhoz képest, ahogyan a többiek zokogtak. Japánban nem szokásos a puszi, de mindenki megölelt és magához szorított minket. Sírtunk, integettünk, az autó kikanyarodott az udvarból és újra sírtam, és ők újra sírtak.

- Jé, sír a mama - mondta Miki-kun - és már nem láttuk a házat. Eltűnt. Sosem hittem volna, hogy az a mondás, "fáj a szívem" valóságot is takarhat.

Nagyon-nagyon fájt a szívünk.

SZÓMAGYARÁZKODÁS

(azoknak, akik szeretnék tudni, mit jelentenek a szövegben lévő japán szavak)

Magyarázat:

A japán szavakat az első oszlopban, a magyar ábécé sorrendjében, a magyar szövegekben megszokott átírási formájuk szerint soroljuk fel. Ez általában megfelel a magyar fonetikus átírásnak. Ahol a helyes magyar fonetikus átírás különbözik a megszokott formától, ott zárójelben a helyes alakot is feltüntettük.

A táblázat második oszlopában a Hepburn-féle angol átírást találjuk.

A harmadik oszlopban az idézőjelek közé tett szöveg a japán kifejezés fordítása, idézőjelek nélkül pedig egy rövid fordítás, értelmezés vagy magyarázat látható.

Aja	Aya	női és férfinév is lehet, pl. a jelenlegi trónörökös is így hívják
ajszu kohí	aisu kohii	"jegeskávé, ice coffee"
Aki	Aki	férfinév, a szó egyik jelentése: "ősz"
Akihabara	Akihabara	Tokió elektronikai cikket árusító üzleti negyede
Akihito	Akihito	Hirohito császár fia, aki 55 éves korában, 1989. jan. 7-én örökölte meg a trónt

Akita	Akita	családnév
Amateraszu	Amaterasu	a Nap istennője, tőle származtatják a császári családot és végső soron az egész japán népet
Ando	Ando	családnév
Aobadai	Aobadai	helységnév (Fudzsi-ga-okával szomszédos község)
Aszano	Asano	családnév
Aszo	Aso	működő vulkán Kjúsú szigetén, híres Nemzeti Park van mellette
baszurúmu	basurúmu	"fürdőszoba, (bathroom)"
bíru	biiru	"sör", az angol eredeti "beer" japánosított átírata
bosi	boshi	"sapka" ao bosu: "kék sapka", aka bosu: "piros sapka"
csan	chan	általában a kislányok neve után tett szócska, de a társadalmi hierarchiában magasabb helyen álló személy (pl. a professzor) is szólítja így az alacsonyabb helyen álló nőket (pl. a diákokat). Családiasabb viszonyra utal, mint a semleges "szan"
Csijonofudzsi	Chiyonofuji	minden idők második legjobb szumó birkózója. A népszerű veterán jokodzuna hazajövetelünkkor 34 éves és 120 kg volt
csotto mattematikusai	chotto mattematikusai	"Kérem, várjon egy kicsit!"
Daikuma	Daikuma	diszkont-áruházi lánc, amelynek egyik tagja - szerencsénkre és szórakozásunkra - lakásunkhoz nagyon közel volt
Daily Yomiuri	(Daily Jomiuri)	Daily Yomiuri angol nyelvű napilap, a három nagy japán napilap egyikének, a Jomiuri Sinbun-nak a szerkesztésében
denva	denwa	"telefon"
denva-bangó	denwa-bangó	"telefonszám"
dódzo	dózo	"tessék"
dzsoszu	joshu	"tanszéki kutató", a "segítő kéz"
dzsódzu	józu	"ügyes, okos"

dzsuku Dzsunko	juku Junko	felvételi vizsgára előkészítő iskola női név
Emori	Emori	családnév
Eriko	Eriko	női név
eto ne	eto ne	a közvetlen beszédben igen gyakran használt, jelentés nélküli töltelékszó. Ellentétben a magyar "izé"-vel, nem hat a műveletlenség jeleként, inkább a beszédritmust szabályozza.
Fudzsie	Fujie	családnév
Fudzsi-ga-oka	Fuji-ga-oka	a 6-7000 lakosú, Jokohama Midori kerületében lévő dimbes-dombos kis városka neve: "lila akác domb" A nevéből idézhető virágból tavasszal igen sok van a környéken. (Semmi köze a Fudzsi hegyhez, annak nevéét egészen más kandzsival írják).
Fudzsi-szan	Fuji-san	a Fudzsi hegy, a japánok szent hegye. 3774 m magas. Jó időben Tokió több helyéről, és a közelében elhaladó sinkanzenről is jól látható. (Ebben az összetételben a szan"hegy"-et jelent)
Fudzsi-sita	Fujita	családnév
Fukuoka	Fukuoka	a Hakatával összenőtt kb. 1 milliós város Kjúszú szigetén, 1100km-re Tokiótól. A város nevéét fordíthatjuk "Szerencsedomb"-nak.
Fukurokudzsu	Fukurokuju	a hét szerencsét hozó isten egyike, a nagy szakállú törpe, aki többek között az órák, atléták, kertészek, sakkozók és bűvészek patrónusa
furigana	furigana	a kandzsifölé kisbetűkkel írt hiragana, amely a kandzsi helyes kiejtését adja meg az adott szövegösszefüggésben
furosiki	furoshiki	kis kendő, amelybe az ételdobozt szokás csomagolni
Futahaguro	Futahaguro	a hirtelen nyugdíjazott szumó bajnok felvett neve. A szumó birkozók pályafutásuk különböző állomásain, olykor többször is nevet változtatnak

Futakotamagavaen	Futakotamagawaen	a Tama folyó partján levő helység, Tokió keleti határán. Vasúti csomópont
futon	futon	az agy szerepet betöltő vastag matrac, amelyet a tatamira fektetnek lefekvés előtt, reggel pedig szekrénybe teszik
gaidoszan	gaidosan	"idegenvezető, (guide)"
gaidzsin, gaikokudzsin	gaijin, gaikokujin	"külföldi, idegen"
gambarimaszu	gambarimasu	"kitartani, igyekezni, küzdeni". A könyvben múlt idejű (gambarimasita) és felszólító módú alakban (gambarimadaszai) is szerepel Gendzsi regénye Tale of Genji a Muraszaki udvarhölgy által 1000 körül írt könyv, amely a japán nyelvű irodalom egyik legfontosabb remekműve
genki	genki	"egészséges, élénk"
gésa	geisha	hivatásos, magas szinten képzett szórakoztató hölgy. Repertoárjában esetenként szexuális szolgáltatás is szerepel
geta	geta	japán fapapucs
getabako	getabako	"cipőtartó doboz"
gohan	gohan	főtt rizs; általában az étel neve is
gomen naszai	gomen nasai	"bocsánatot kérek"
gomi	gomi	"szemét, hulladék, lom". Moeru gomi:"égethető szemét", moenai gomi:"éghetetlen szemét".
hai	hai	"igen"
haitacu	haitatsu	"házhoz szállítás"
Hakata	Hakata	kikötő Észak-Kjúsún. Ma már teljesen összenőtt Fukuokával
Hangari	Hangari	"Magyarország". A han szótag eredeti jelentése "zűrzavar"
harakiri	harakiri	öngyilkosság a has felmetszésével. Nőknek nem illendő ezt a szót kimondani, helyette szeppuku-t mondanak
Harumi	Harumi	a Tokió-öböl több km-es mesterséges

		mólója
Haszegava	Hasegawa	családnév
Heiszei	Heisei	"a béke születése", az 1989-ben kezdődött új időszámítási korszak neve
Hide	Hide	a Hidejosi férfinév beceneve
Himedzsi	Himeji	régi váráról híres helység Közép-Honsún
hiragana	hiragana	a kétfajta kana, azaz (a kiejtést tökéletesen visszaadó) szótagírás egyike. Elsősorban a kínai írásjellel leírt szótövekhez illesztett toldalékok (ragok, képzők) leírására használják, de helyettesíthetik bármelyik kandzsitis, különösen azokat, amelyek nincsenek az alapvetőnek elfogadott kb. 2000 írásjel között
Hirohito	Hirohito	a Sóva császára, élt 87, uralkodott 64 évet
Hiroko	Hiroko	női név
Hitachi (Hitacsi)	Hitachi	a híres japán tröszt neve városnév is egyben
Hokkaidó	Hokkaidó	a négy nagy japán fősziget közül a legészakibb
Hokutoumi	Hokutoumi	a tüzesnek nevezett jokodzuna ugyanahhoz a stábhoz tartozik, mint Csijonofudzsi
Honcsó	Honchó	Jokohama belvárosának egyik kerülete. Itt volt a Honcsó-iskola, amelybe Zoli fiúnk járt japánul tanulni
Honda	Honda	családnév. Mi autógyártó céggként ismerjük
Honsú	Honshú	a négy nagy japán fősziget közül a legnagyobb. Kb. a közepén, a déli oldalon van Tokió
Hosino	Hoshino	családnév
Hoshi		családnév
hotto kohí	hotto kohii	"forró kávé, (hot coffee)"
hógjó	hógyó	a császár elhunytát jelölő szó
		"ház, család" (a "nem" tagadószó is

ie	ie	(így hangzik)
ikebana	ikebana	A virágrendezés művészete
Ikeda	Ikeda	családnév
Inoue	Inoue	családnév
irassaimasze	irasshaimase	"Isten hozta!", "Kerüljön beljebb!"
Isiguro	Ishiguro	családnév
iszogasii	isogashii	"Elfoglalt, szorgalmas"
itáj	itái	"Fáj"
Itoh (Itó)	Itoh	családnév
Jagami	Yagami	családnév
jakuza (jakudza)	jakuza	a japán "maffia" neve
Jaszukuni dzsindzsa	Yasukuni jinja	a tokiói császári palota közelében levő hírhedt szentély, amely a japán militarizmus és nacionalizmus fő kultikus helye volt a II. világháborúban.
jen	yen	a japán pénzegység. Kisebb egysége (már) nincs. 1987-ben 1 jen kb. 30 fillérnek felelt meg, ma 1Ft 40 fillért ér
Jokohama	Yokohama	a név szó szerint "oldal part"-ot jelent. A város 1989-ban látványosan ünnepelte 100. évfordulóját, ez alatt az idő alatt kis halászfaluból több, mint 3 milliós nagyvárossá fejlődött, amely Tokióval és Kavaszakival teljesen összenőtt
jokodzuna	yokozuna	szumó birkózó rangja, "nagy bajnok"
jorosiku o-negai- simaszu	yoroshiku o-negai- shimasu	bemutatkozásnál kötelezően, de más alkalommal, időnként pl. távozáskor is használt mondat, jelentése "fogadjon bizalmába", "Kérem jóindulatát"
Juju	Yuyu	ezt a nevet kapta a Panda-bébi
yukata		vászonból készült, a kimonóhoz hasonló viselet. Nyári köntös, de hálóruga is
Juko	Yuko	női név
Kadzu	Kazu	férfinév, a Kadzuihiro beceneve
		Jokohamától délre, azzal összenőve lévő régi császári város. Többek között 80

Kamakura	Kamakura	temploma és szentélye, valamint a fővároshoz való közelsége miatt az egyik legnépszerűbb idegenforgalmi célpont
kamikáze (kamikádze)	kamikaze	jelentése "isten szél". A japánok hite szerint ez az, ami elfújja a gonoszt, és megsegíti a japánokat
Kamikócsi	Kamikóchi	kedvelt kirándulóhely a "Japán Alpokban"
kandzsi	kanji	szó szerint "kínai írásjel", és valóban azt is jelenti
karaoke	karaoke	gépi zenei háttérre, előnyomtatott szöveg alapján történő szóló éneklés, kedvelt éttermi szórakozás. Esetenként a szöveget videóval vetítik ki
karate	karate	az ismert küzdősport neve szó szerinti fordításban "üres kéz"
Kasima	Kashima	családnév A könyvben szereplő japántanár szülővárosának a neve is ez volt, jelentése "kedves sziget" katakana katakana a kétfajta kana, azaz (a kiejtést tökéletesen visszaadó) szótagírás egyike. Elsősorban az idegen szavak, nevek átírására, valamint érzelmeket kifejező és hangutánzó szavak leírására használják
Kavaszaki	Kawasaki	kisváros Tokió és Jokohama között, teljesen egybeolvadva velük
KDD	KDD	a csak külföldi hívásokat bonyolító japán telefontársaság nevének közkeletű rövidítése
Keiko	Keiko	női név
kimonó (kimono)	kimono	a szó eredeti jelentése egyszerűen csak "ruha", "viselt dolog". Nemcsak nők, férfiak is járnak kimonóban Kiotó (Kjótó) Kyótó a történelmi császári főváros, nevének jelentése "Nyugati főváros". Kb. 500 km-re van Tokiótól
Kiritani	Kiritani	családnév
Kóbe	Kóbe	kikötő, Ószakával csaknem teljesen összenőve.
Kodzsi Kitao	Koji Kitao	Futahaguro valódi neve

Kodzsima	Kojima	családnév, (helységnév is), jelentése "Kis sziget"
kohí	kohii	a kávé japánul, az angol eredeti "coffee" japánosított átírata
Koka Kora	Koka Kora	"Coca Cola"
Konisiki	Konishiki	a hawaii születésű, súlyrekorder szumó birkozó (ódzeki). Súlya időnként meghaladja a 250 kg-ot is konnicsiva konnichiwa "Jó napot!"
kotacu	kotatsu	az alacsony japán asztalkák alá szerelt fűtőlámpa
koto	koto	tradicionális, 13 húros japán hangszer
Kudzsú	Kujú	kb. 1900m magas hegy az Aszo vulkán közelében, Kjúsú szigetén
Kumamoto	Kumamoto	város Kjúsú sziget közepén, híres középkori várral
kun	kun	általában a kisfiúk neve után tett szócska, de a társadalmi hierarchiában magasabb helyen álló személy (pl. a professzor) is szólítja így az alacsonyabb helyen álló férfit (pl. a diákokat). családiasabb viszonyra utal, mint a semleges "szan"
Kunisige Haszeto	Kunishige Haseto	filmrendező barátunk neve
Kuriszumaszu	Kurisumasu	a Karácsony japán neve, az angol eredeti "Christmas" japánosított átírata
kurusii	kurushii	"fájdalmas, keserves"
Kjúsú	Kyúshú	a négy japán fősziget közül a legdélibb macuri matsuri népnünnepély, fesztivál
Macumoto	Matsumoto	régi váráról híres város a "Japán-Alpok"-ban
Macsida	Machida	város, Tokió és Jokohama közé ékelve, Észak-nyugati irányban. Gyakorlatilag "Nagy-Tokió" része
Mainichi Daily (Mainicsi Daily)	Mainichi Daily	angol nyelvű napilap, a három nagy japán napilap egyikének, a Mainicsi Sinbun-nak a szerkesztésében

Makiko	Makiko	női név
Marujama	Maruyama	családnév
Meidzsi	Meiji	az 1868-tól 1912-ig tartott korszakhoz Japán modernizálása fűződik. Az ekkor uralkodó császár emlékére állították Tokióban a Meidzsi szentélyt, az egyik leghíresebb idegenforgalmi nevezetességet
Micsiko	Michiko	női név, a jelenlegi császárnét is így hívják
Micsiru	Michiru	általában férfinév
midori	midori	jelentése "zöld". Kerületünket is így hívták, sőt, viszonylag gyakori női név is
Midori Sinbun	Midori Shinbun	a Midori-kerület lapjának neve
Midorikava	Midorikawa	családnév
midzu	mizu	"víz"
Miki	Miki	családnév, férfinév, vagy női név is lehet
mikosi	mikoshi	hordozható oltár, amelyet a macurik alkalmával, nagy tömeg bízattása közepette, csapatok hordoznak körbe
miruku	miruku	"tej, (milk)"
miszo	miso	szójából készült paszta. Levest készítenek belőle
Mitsubishi (Micubisi)	Mitsubishi	az egyik legrégebbi és ma is leghatalmasabb japán ipari óriás. Nagyberuházások fővállalkozója, bankhálózata van, repülőgépet, autót, fogyasztói elektronikát és még ki tudja mi mindent (pl. számítógéphez mágneslemezt) gyárt. A Nagaszakiban ledobott atombomba célpontja a Micubisi hatalmas hadihajógyára volt
Mitsui (Micui)	Mitsui	a Mitsubishihez hasonlóan, az egyik legrégebbi és leghatalmasabb ipari és bankóriás
Momotáró	Momotaro	népmesealak. Barackban talált kisfiú, aki állatbarátainak segítségével megmenti az embereket a gonoszoktól

Morii	Morii	családnév
mosi-mosi	moshi-moshi	"halló!". Ezt mondják a telefonba bejelentkezéskor
mugicsa	mugicha	úzából főzött tea, nyáron jégbehűtve isszák
Muraszaki sikibu	Murasaki shikibu	Lady Murasaki udvarhölgy 1000 körül, ő írta a híres Gendzsi regénye-t
Nagaszaki	Nagasaki	japán négy főszigetének legnyugatibb pontja, és a "legnyugatiasabb" város. A második ledobott atombombáról, valamint a Pillangókisasszonyról lett nevezetes
Nagoja	Nagoya	japán negyedik legnagyobb városa
Nakajosima	Nakayoshima	szupermarket-hálózat neve
Nakaszone	Nakasone	japán miniszterelnök, Takesitaelődje
Naoko	Naoko	női név
Nara	Nara	egykori császári főváros, ma az egyik legnevezetesebb idegenforgalmi centrum
Narita	Narita	Tokió nemzetközi repülőtere
nattó	nattó	fermentált szójabab
NEC	NEC	a "Nippon Electric Company", hatalmas elektronikai cég, főként számítástechnikai gyártmányairól ismert
NHK	NHK	a "Nippon Hószó Kjókai", a Japán Rádió és Televízió japán nevének angolosított rövidítése
Nihon	Nihon	"Japán", ennél ünnepélyesebb a Nippon változat
nihondzsin	nihonjin	"japán ember"
nihongo	nihongo	"japán nyelv"
Nihon Kógjó Kjoiku Kjókai	Nihon Kógyó Kyoiku Kyókai	"Japán Mérnökképző Társaság"
Nippon Kinki	Nippon Kinki	utazási iroda
Nissan (Niszan)	Nissan	bár vannak kisebb igényű modelljei is, az ebben az autógyárban gyártott jónéhány típus Japánban is luxusigényeket elégít ki
		szárított alga, étkezési célokra (de pl.

nori	nori	ragasztót is jelent)
Noriko	Noriko	női név
NTT	NTT	a legnagyobb japán telefontársaság, a Nippon Telephone and Telegraph Company nevének közkeletű rövidítése. Csak belföldi hívásokat bonyolít
o-bentó	o-bentó	ételdobozban levő étel. Férfiak az "o" udvariassági előtagot gyakran leghagyják
obi	obi	a kimonó megkötésére szolgáló díszes öv
o-csa	o-cha	hagyományos japán zöld tea. (A nem japán módon főzött teát, az eredeti angol "tee" japánosított átíratával, "csi"-nek mondják)
o-csa-dzuke	o-cha-zuke	zöld tea, főtt rizszel
o-daidzsini	o-daijini	"vigyázzon az egészségére!" - ez a búcsúzás az egészségügyi intézményekben, ez az udvarias búcsúzás attól, aki beteg
o-furo	o-furo	hagyományos japán fürdő. Nevét a férfiak az "o" udvariassági előtag elhagyásával is használják
Ohtaki (Ótaki)	Ohtaki Ótaki	Hitosi professzor volt a meghívónk. Családneve "nagy vízesés"-t jelent
Okada	Okada	családnév
Okajama	Okayama	városnév
Okano	Okano	családnév
Okazaki (Okadzaki)	Okazaki	város Nagoja közelében, Tokugava sógunszülőhelye. Gyakori családnév is
Okinava	Okinawa	japán ötödik főszigete, amely azonban a négy másiktól már igen távol esik. Amerikai támaszpontjairól híres a világ számára
o-kjaku-szama	o-kyaku-sama	"vendég", nagyon udvarias formában
o-konomi-jaki	o-konomi-yaki	"a sült, amit szeretünk"
o-miage	o-miage	utazásról hozott ajándék
o-naku narini narimasita	o-naku narini narimashita	"elhunyt", igen udvariasan kifejezve. Egyszerűbb változata: naku narimasita

o-negai-simaszu	o-negai-shimasu	igen udvarias kérést kifejező szó.
Ó-Arai	Ó-Arai	Nagyon gyakran használják Tokiótól északra lévő tengerparti kisváros. Itt volt az egyetemi üdülő, ahova nem jutottunk el
ó-bei	ó-bei	Európa és Amerika közösen megnevezve
ódzeki	ózeki	szumó birkózó rangja, a jokodzunaalatti fokozat.
Ónokuni	Ónokuni	a legfiatalabb a három jelenlegi jokodzuna közül
pianika	pianika	az iskolában használt kisméretű, fúvós hangszer, orgonaszerű billentyűzettel
Rika	Rika	női név
rjokan	ryokan	hagyományos módon berendezett és üzemeltetett japán fogadó sabusabu shabushabu az étel neve állítólag azt a hangot utánozza, amikor a forró zöldséges lébe belemártjuk a hajszálvékonyra vágott hússzeletet, amely így hirtelen megfő
si	shi	számos jelentése között szerepel a "halál" és a "négy" is
Sibuja	Shibuya	Tokió (egyik) belvárosa, kedvelt szórakozó negyed, bevásárlóközpont és közlekedési csomópont
Sicsi-go-szan	Shichi-go-san	a 7-5-3 évesek ünnepe, november 15-én. A kicsik és anyukáik ilyenkor hagyományos öltözékben elmennek egy sinto szentélybe (Tokióban leggyakrabban a Meidzsi szentélybe)
Sikoku	Shikoku	a négy japán fősziget egyike, a "Négy Ország" nevet viseli
Shimizu		családnév
simpai	simpai	"aggodalom"
sindzsatta	shinjatta	"megdőglött, meghalt". Udvariatlanul hangzik, csak állatokra használatos igazán
		Tokió (egyik) belvárosa, felhőkarcolóiról nevezetes, és arról, hogy

Sindzsuku	Shinjuku	a fiatalok legkedveltebb szórakozónegyede.
sinkanzen	shinkansen	a japán szuperexpressz neve. (A szó jelentése: "új törzsvonal"). 1963 óta üzemel
sintó	shinto	a japánok ősi, a természetvallás sok elemét megőrző vallása
Siotani	Shiotani	családnév
sió	shio	"só"
Sirai Mijuki	Shirai Miyuki	Ohtaki professzor titkárnője volt a Tokiói Műszaki Egyetemen
Sidzuokaja	Shizuokaya	szupermarket-hálózat neve
sógun	shógun	a régi császári korban (a XIX. században, Meidzsi császárig) a katonai főparancsnok volt, nem egyszer kezében összpontosult a tényleges hatalom. A császár (elsősorban vallási) hatalmát azonban még a legerősebb sógun sem támadta meg. A hasonló című film Japán elzárkózásának idején, az igen erős Tokugava sógun korában játszódik
sudzsi	shuji	"kalligráfia", az ecsetírás művészete.
Sóva	Shówa	az 1925-1989 közötti történelmi korszak, Hirohito császár valamivel több, mint 63 éves uralkodásának korszaka, amely nemcsak Japán, hanem az egész világ történetében az egyik leghosszabb uralkodási periódus. A név jelentése "Ragyogó Béke"
Szacuma	Satsuma	tartomány Kjúsú déli részén. Amikor Japán el volt zárva a külvilágtól, féllégális kereskedelmet folytatott Koreával
Száeki	Saeki	családnév
szajonara	sayonara	"Viszontlátásra!"
szajonara sale (szél)	sayonara sale	végkiárusítás, hazautazás előtt
Szakata	Sakata	családnév
szake	sake	japán rizsbor. Nem túlságosan tömény. Nyáron jégbehűtve, télen forrón

szamuráj	samurai	fogyasztják a Magyar Értelmező Szótár szerint "a feudális japán kisenemesi katonai kaszt tagja". Jellemzőjük, hogy általában nagy műveltséggel rendelkeztek, és számos művész került ki közülük. A XIX. században a szamurájokból alakult ki a hivatalnoki réteg
szan	san	minden japán felnőtt személy nevéhez automatikusan járó szócska, semleges jelentésű (alá-fölé rendeltséget nem tükröz), tehát viseli mindenki, legyen az "Úr", "Asszony", vagy "Kisasszony". A lányok már 12-13 éves korban megkapják a titulust, a fiúk jóval később. A külföldiek közül csak azokat szólítják nevük mellé tett "szan"-nal, akik Japánban tartózkodnak (őket sem mindig)
Sanyo (Szanjó)	Sanyo	elektronikai termékeiről híres cég
Szanta szan	Santa san	a Mikulás beceneve japánul ("a Szent szan").
Szapporó	Sapporo	Hokkaidó legnagyobb városa
szasimi	sashimi	nyersen fogyasztott halszeletek. Egyik kedvencünk volt a nyers lazac, tormás szójaszósszal
Szató	Sato	családnév
Seiko (Szeiko)	Seiko	óra- és ékszergyártó és kereskedő cég neve
Szeki	Seki	családnév
Szekine	Sekine	családnév
szenszei	sensei	szó szerint "előbb született", tehát okosabb nálunk, tiszteljük. Tanárok, doktorok megszólítása, de az óvodában a gyerekek a dadus nénit is így tisztelték meg
szeppuku	seppuku	a harakiri udvariasabb megnevezése
Szeto ó-hasi	Seto o-hashhi	a Honsú és Sikoku között 1988-ban megnyílt 12km hosszú új híd
Sony (Szoni)	Sony	a világ egyik leghíresebb elektronikai termékeket gyártó vállalata

szukijaki	sukiyaki	az ismert étel neve is vonzó "kedvelt sült"
Szumi	Sumi	női név, a Szumiko beceneve
szumó (szumo)	sumo	hagyományos japán birkózás
szusi	sushi	ecetes főtt rizs
szutanpu rarii	sutanpu rarii	"bélyegző verseny, (stamp rally)"
Szuzuki (Szudzuki)	Suzuki	családnév
tabako	tabako	"dohány, cigaretta"
taifu	taifu	"tájfún"
Takamacu	Takamatsu	város Sikoku szigetén
takarabune	takarabune	a kincses hajó, amin a hét szerencsét hozó isten utazik
Takesi Kaiko	Takeshi Kaiko	ró, az "Ószakai éjszakák" szerzője
Takesita Noboru	Takeshita Noboru	japán miniszterelnöke volt 1989 elejéig, a Recruit cég megvesztegetési botrányának idején kellett távoznia. A Takesita név jelentése "bambusz alatt"
Tama-gava	Tama-gawa	"Gyöngy-folyó", a Kavaszakit (és rajta keresztül Jokohamát) Tokiótól elválasztó folyó, amely többször is szerepet kapott életünkben.
Tanabata macuri	Tanabata matsuri	"csillagünnep", július 7-e
Tanaka	Tanaka	családnév
Tani	Tani	családnév
tatami	tatami	préselt nádból készült nagyon kemény matrac, amelyet puha gyékénnyel vonnak be. A hagyományos japán szoba padlóját parketta vagy padlószőnyeg helyett ilyen matracok borítják
tempura	tempura	az étel különféle halszeleteket és zöldségeket tartalmaz, mindegyiket kirántva. A nevét eredetileg három kandzsival írták le, a Menny, az Asszony és a Selyem jelével, de újabban elterjedt az egyszerűbb szótagírásos alak
Tennó Héka	Tennó Heika	"Ő császári fensége"
tofu	tofu	szójaturó
Tojokava	Toyokawa	családnév

Tókaidó	Tókaidó	a Tokiót Kiotóval összekötő történelmi út. Ezzel a vonallal párhuzamosan halad a Tókaidó sinkanzen tokeru tokeru "feloldani"
Tokió (Tókjó)	Tókyó	szó szerint "keleti főváros". Az egykori császári főváros, Edo, a mostani metropolisznak csak picinyke területe
Tokió (Tókjó) Gaszu	Tokyo Gasu	Tokiói Gázszolgáltató Vállalat
Tokió (Tókjó) Kógyó Daigaku	Tókyó Kógyó Daigaku	a Tokiói Műszaki Egyetem, angol nevén Tokyo Institute of Technology, az egyik legrangosabb japán állami egyetem. Az egyetemnek két telephelye ("campusa") van. A mi életünk színtere a jokohamai Nagacutában levő campus volt, amely a már alapfokú diplomát szerzettek továbbképzésére specializálódott intézmény ("Graduate school")
Tókjú	Tókyú	vasúttársaság, neve a Tokió Kjúkó, magyarul Tokiói Gyors rövidítése. Vonalai mentén áruházakat, szállodákat, kulturális- és sportintézmények hálózatát tartja fenn
Tokugava Iejaszu	Tokugawa Ieyasu	híres sógun, nevéhez fűződik Japán egyesítése, a keresztények üldözése és Japán elzárása a külvilág elől, 1653-tól 1854-ig
Tokusima	Tokushima	Sikoku szigetének legnagyobb városa
tomodacsi	tomodachi	"barát(ok), barátnő(k)"
Tomumi	Tomumi	női név
tonkacu	tonkatsu	leginkább a mi rántott szeletünkre emlékeztető húsétel, amelyet apró darabokra vágva, főtt rizsre téve szolgálnak fel
Toyota (Tojota)	Toyota	az autógyár ismertebb modelljeit (pl. a Corollát) a viszonylag kisebb igényű japánok veszik meg, bármilyen meglepő is ez esetleg sok magyar olvasónak
Toshiba (Tósiba)	Toshiba	elsősorban elektronikai eszközeiről ismert cég.

Ueno	Ueno	Tokió egyik városközpontja. Parkjáról, múzeumairól és állatkertjáról híres
ukijo-e	ukiyo-e	"a lebegő világ képe". Fametszetek a XVIII-XIX. századból. A korai ukijo-e-k közül a leghíresebbek a kurtizánok életéből vett epizódképek, a későbbiek közül pedig Hirosige tájképei
undókai	undókai	iskolai (óvodai) sportnap
Vaidzumi	Waizumi	családnév
vakarimasita	wakarimashita	értettem
Vakita		